HOHMAN CONTEMPORAN
Sorin Titel
**PASĂREA ȘI UMBRA**
Editura Hoffman
DTP: Hoffman Design Coperta: Hoffman Design Tipar: Hoffman Print Corectura: Alexandru-Ioan Enache Pe copertă: Sorin Ilfoveanu
*Mulţumim doamnei Ligia Brănzănescu pentru permisiunea și ajutorul acordat la editarea operei fratelui domniei sale*
©Editura Hoffman, 2019, pentru prezenta ediţie.
*Această carte este protejată prin Copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace și sub oriceformă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrighlului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.*
EDITURA HOFFMAN SRL
Fax: 0249 460 218
Tel: 0740.984.910 www.Editura Hoffrnan.com www.Editura Hoffman.ro www.LibrariaHoffman.ro
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României TITEL, SORIN
Pasărea și umbra / Sorin Titel.
— Caracal: Editura Hoffman, 2019
ISBN 978-606-46-0799-7
821.135.1
Să-ţi povestesc cum s-a întâmplat: am fost noi la o nuntă – ori la un botez, nici nu mai ţin bine minte ce-a fost – cam pe la sfârșitul lui februar. Și la petrecerea aceea, Ion al meu întruna a jucat și și-a petrecut; de jucător a fost

jucător, fără el nici nu s-a ţinut nuntă în sat. Numai că a băut un picuţ cam mult și din pricina jocului s-a incitat prea tare: îi curgea sudoarea de pe obraz și cămașa de pe el era o apă. Și așa ud leoarcă, a vrut să iasă până afară…

Când a murit, săracu', nici treizeci de ani împliniţi n-a avut, s-a prăbușit când e omul cel mai în putere. Nimic nu-i mai pe nedreptate pe lumea asta, spuse bătrâna și în ochii ei spălăciţi lui Andrei i se păru că citește o revoltă și o mânie din ce în ce mai stinsă cu trecerea anilor, nu cred că există durere mai mare, decât atunci când moare omul fără să fi avut vreme să se bucure de viaţă, așa cum o fi ea. Pană nu ajunge să-i cunoască necazurile; că nici fără ele nu se poate, și pe acelea trebuie omul să le cunoască, numai că el n-a avut când să le fi cunoscut… Anul trecut a murit la noi un copil, cam de optsprezece ani: a trăsnit o claie cu fân și el a fost în vârful clăii, și atunci l-au băgat oamenii în pământ; da

— I «g<. iha I an băgat, el a fost ţeapăn, nu l-a mai putut nimeni învia! Iot satul a fost la înmormântarea copiluţului ăluia și a lost așa o jale cum n-a mai fost în sat de multă vreme.

Nu cred să fi fost cineva să nu-l plângă. A murit curat cum îi neaua! Viaţa lui nu i-a fost începută, l-a luat moartea când nimeni nu s-a așteptat. L-a luat reaua, așa cum și pe ion al meu La luat, spuse ea și-și șterse o lacrimă… Da despre cum a murit el am și vrut să-ţi povestesc… Și numai că îl aud eu cum zice: „Aș ieși o clipită afară să mă răcoresc, asta când a dat să-l șteargă mama pe frunte cu o cârpă; da el, ce să se lase șters, uite așa își ferea capul, de parcă cine știe ce rău ar fi vrut să-i facă, săraca. „Stai cuminte, i-a zis ea, cum să ieși tu afară, așa asudat, pe gerul ăsta, nu vezi că ești o apă?" „Grija mea să n-o ai tu", s-a răstit el la ea; și atunci mama n-a mai scos o vorbă. Si la ce ar mai fi scos, că după două, trei pahare, cu el nu te mai puteai înţelege. „Cum vrei tu, Ioane, i-a zis, da' nu-i bine ce faci, eu așa cred, că ești tare încântat". Și ei n-a ascultat-o, a ieșit, și au povestit oamenii că de stat n-a stat mult în ocol, a luat-o prin neaua, către

șură, numai că de drept nu mergea chiar drept. Și când să iasă prin grajd, în grădină, a fost încuiată ușa ori o fi fost clanţa ruginită și s-o fi înţepenit. Da el de lăsat nu s-a lăsat, tot a tras de ușă până a scos-o din ţâţâni, așa i-a venit lui atuncea să se ducă, fie ce-o fi, în grădină. Și după vreun ceas i-au găsit oamenii sub cireșul ăl bătrân din grădina lui Brazovan; sta sprijinit de cireș și cu o mână vântura neaua din faţa lui. Tremura de se scutura cămașa pe el și l-au dus atunci, așa pe jumătate îngheţat, în casă, l-au pus pe o laviţă lângă foc și l-au învelit într-o bundă; frigul intrase în el pană la măduvă; mai bine de un ceas nu s-a oprit din tremurat; i-au dat atunci vin fiert, să se încălzească pe dinăuntru, da fălcile îi erau parcă încleștate; până la urmă a vărsat paharul la Eva lui Pircă pe spăcel. Frigul ăla de scos nu l-a putut scoate nimeni dinăuntru lui. „Ioane dragă, am zis eu încet, să nu mă audă nimenea, să știi că tu, cu băutura asta, mult rău ne-ai făcut nouă la amândoi: și ţie și mie”… Se opri din povestit, de parcă ochii ei bătrâni, albaștri (care își pierduseră însă orice strălucire), ar fi urmărit din nou acum plecarea bărbatului tânăr, l-ar fi văzut îndreptându-se spre apele moarte și încremenite ale neantului. „A fost tânăr și drept ca bradul”, spuse, și urechea ei era la pândă, de parcă ar fi auzit pași care se îndepărtau undeva în spatele ei. „Tuberculoză galopantă”, spuse ea numele bolii. „Aţi chemat doctorul?” întrebă Andrei. „Și ce-ai fi vrut să-i facă doctorul?!” spuse ea. „Că dacă nici Tisu n-a fost doctor bun, nu cred să existe doctori buni pe lumea asta! Tisu, îi explică ea, a fost un doctor tare vestit. N-ai auzit de el?!” „N-am auzit”, spuse Andrei. „Tisu ăsta, începu ea să povestească, a avut mult de pătimit cu femeia lui, săracu’. De frumoasă nu era prea frumoasă, ţin minte că noi ne tot întrebam ce-o fi găsit doctoru’ la ea. Era lungă și slabă, numai pieptul îl avea tare mare. Lui așa i-o fi fost plăcerea, să le aibe muierea mari… Și la femeia asta a lui, el i-a cumpărat o geantă cu mâner de aur, o pelerină galbenă, de mătase, parcă o văd, și niște cercei care aveau pietrele tot galbene, dar erau mari cât oul de găină. Mergea

legănându-se, măcar că de legănat nu avea ce legăna, afară de ţâţele alea ale ei și de cerceii ăia mari care i se mișcau în toate părţile. Numai ca la un bal ea și-a pierdut cerceii, și atunci doctorul i-a rugat pe muzicanţi să se oprească din cântat și au început cu toţii să-i caute. De găsit, i-a găsit copilul șefului de gară. Cu femeia asta a avut o fată care semăna foarte bine cu maică-sa. Când a fost timpul să meargă la școală, maică-sa a fugit cu un ofiţer… Tisú a rămas cu fata și a început s-o poarte după el pe la bolnavii lui. O punea să-i ducă cutia cu injecţii, și fata rar se întâmpla să se dezlipească de el. Era tare tăcută, nu cred s-o fi auzit cineva vreodată scoţând din gură vreun cuvânt. Când a fost mai mare a venit maică-sa și-a luat-o. Tisu a rămas singur, și, la un an sau doi după asta, a și murit.

Când a venit să-l vadă pe Ion, mai întâi a dat să-l certe, da când s-a apropiat de pat și l-a văzut mai bine, s-a răzgândit. De avut nu mai aveai pe cine să certi, că Ion al meu era pe jumătate mort. Când a intrat Tisu pe ușă a dat să se ridice, da’ n-a fost în stare, numai s-a tras puţin mai către perete ca să aibă Tisu unde sta. Tisu îl știa bine, amândoi se întâlneau pe la birturi la o bere ori la un pahar de vin. Ion era priceput la socoţi și Tisu se mira cum de știe el să facă toate socoţile în gând, fără să scrie nimic pe hârtie, oricât de grele ar fi fost ele. Ca să-l încerce îi dădea tot felul de probleme pe care le scotea dintr-o carte fără coperţi. Ion închidea o clipită ochii, stătea cu ei închiși, mormăia ceva din buze și repede dădea răspunsul. Cât Ion socotea, doctorul, cu un fel de răutate în ochi, golea halba de bere și se uita după aia în fundul ei, de parcă acolo ar fi fost scrisă problemă. Se ștergea pe mustăţi cu dosul palmei, după care se uita la Ion, să vadă dacă știe răspunsul ori nu. Și atunci, Ion, tot cu ochii închiși îi spunea, fără să clipească, răspunsul exact. Tisu se uita la paharul gol cu urme de spumă, îl întorcea pe toate părţile, apoi cu fundul în sus, să se scurgă spuma din el și nu zicea nimica. Atunci Ion îl întreba: „Oare așa o fi, cum am spus eu sau am greșit cumva, domnu’ doctor?” Tisu se făceai la

început, că nu aude întrebarea și lua alte, vorbe. „I-am spus lui Murdea – zicea el – să ţină butoiul cu bere în pivniţă, la răcoare: da el, ce să mă asculte, îl ţine în dreptul ușii, la soare. Așa caldă, parcă-i pișat”. „În podrum a intrat apa, până s-o zbici acolo, n-am cum să-l ţin, spunea Murdea, și reteza cu palma vârful la bere. Nu de alta, dar putrezesc butoaiele”, zicea și cu o cârpă murdară ștergea halbele goale. După aceea, un timp, nimeni, nu mai zicea nimica, până când Murdea întreba din nou: „Ei, și cum a fost răspunsu, dom’ doctor? zicea el și: se uita la mușțele care se așezau pe halbele goale. A nimerit-o cumva Ion și de data asta ori o fi greșit?” zicea și clătina așa, în stânga și în dreapta, din capul lui chel. „Crezi că la matematica asta merge cu nimeritul? Aici trebuie, știinţă!”, se revolta doctorul și-l privea plin de furie pe Murdea. „Asta așa-i, domnu’ doctor”, spunea Murdea și ofta… Odată Tisu a băut prea mult și și-a pierdut cartea în care se aflau toate problemele alea cu răspunsurile gata făcute. La început l-a bănuit pe Ion, cum că el i-ar fi furat-o, ca să înveţe toate problemele pe de rost, să le știe atunci când l-o întreba el. I-a găsit-o, după vreo trei, patru zile, fata mai mică a lui şoca, doctorul o pierduse, pe linia ferată, într-o seară când a fost cam băut. Da’ n-a mai avut încredere în ea, și-a cumpărat alta în loc; una mult mai groasă, cu paginile netăiate, nouănouţă și cu coperţi roșii. Socoţile erau și ele mai grele ca cele din cartea veche; Ion, de greșit nu le greșea, numai că dădea mai greu răspunsurile, se gândea mai mult. Murdea nu înţelegea nimica, nici din întrebări, nici din răspunsuri și atâta se înciuda din cauza asta, că uita să spele paharele de bere. Doctorul îl certa, zicea că el de aia îi pus acolo, să spele paharele, nu să caște gura la ei, că degeaba o cască, tot nu pricepe nimic… în după-amiaza aia, când a venit să-l vadă pe Ion (era în Postul Paștelui, în anul acela Paștele a căzut devreme), a plouat tare rău. Când Tisu a intrat curgea apa de pe el, era ud până la piele. Am dat să-l ajut să se dezbrace, da lângă el nu puteai sta, trăsnea de la o poștă a bere acră și a om nespălat. „Am avut și o umbrelă, a zis eh da n-o găsesc, am

uitat-o, probabil, în tren, săptămâna trecută. În tren sau la Lugoj, în sala de așteptare, nu mai ţin bine minte unde, destul că n-o mai am”. l-am pus haina lângă foc, pe un scaun, să se usuce. El s-a apropiat de patul în care zăcea Ion și s-a așezat pe marginea patului lângă el. Ion i-a făcut loc, s-a tras mai lângă perete. A dat să-și pună ochelarii, da sticlele la ei erau și ele ude și aburite. Și-a scos atunci din buzunar o cârpă murdară – nu cred să se fi șters la nas cu cârpa aceea, cred că și-a șters bocancii cu ea – a dat să-i șteargă, da’ i-a murdărit parcă mai rău. Atunci mi-a cerut mie un ștergar curat și i l-am adus repede, umil alb ca spuma. Și după ce și-a pus ochelarii, a stat o vreme cu urechea pe pieptul lui Ion și-a ascultat. Nu se auzea decât cum hârâie ceva acolo la el înăuntru, și noi, eu, mama și soru-mea Ana, n-am îndrăznit nici să răsuflăm. Doctorul și-a ridicat urechea de pe pieptul lui, și-a scos ochelarii, i-a șters cu batista, s-a ridicat de pe pat, s-a așezat pe scaun și-a început să scrie o reţetă. Dar n-a terminat-o, se vedea că gândurile iui sunt în altă parte. S-a oprit din scris și a zis către Ion: „Am găsit acuma o problemă foarte grea. Nu cred să fii în stare, nu există s-o rezolvi și pe asta”. „Păi, să încercăm, dom’ doctor, poate că pot”, a răspuns Ion, dar atât de încet a vorbit că eu abia dacă l-am putut auzi. „Ce să mai încerci, a zis Tisu, dar iute și-a dat seama că ce-a spus n-a fost cum trebuie. Acum n-avem noi timp de probleme, a zis, ţi-oi spune-o mai târziu, când ai să te faci sănătos”. „Ba mai bine, acuma, a zis Ion și a încercat să zâmbească, da’ mai mult a tușit. Mai bine acum, dom’ doctor, că mai târziu n-o fi vreme…” „Vreme avem, n-avea tu grijă, a zis doctoru’. De timp nu ducem noi lipsă. Nu-i nicio grabă”. „Ba, eu cred că îi, a zis Ion atunci, și dădea așa dintr-o mână, doar, doar s-o opri din tușea aia a lui. Puteţi s-o spuneţi, dom Tisu, că mai limpede la cap cum sunt eu acuma, nu cred să fi fost altădată. Nu cred să existe problema aia care eu să n-o pot acuma rezolva, așa bine simt eu că-mi merge capul”, a zis Ion și parcă nu-și mai încăpea în el de bucuros ce era. „Câţi ani ai? l-a întrebat atunci doctorul. „Douăzeci și șapte de ani, dom’

doctor, trecuţi cu o lună”, i-a spus Ion. „Când am avut și eu douăzeci și șapte de ani, i-a spus doctorul, tot așa am crezut. Tot așa mi-am închipuit, că nu-i boală pe lumea asta pe care eu să n-o știu și să n-o pot vindeca. Numai că după aceea am îmbătrânit și am văzut că nu-i așa”. „Astea or fi de-ale tinereţii, cum spuneţi dumneavoastră, domnu’ doctor. Așa-i până e omul tânăr, pe toate le crede”, i-a spus Ion și după ce a zis vorbele astea s-a întors cu faţa la perete. Ne-a dat adică să înţelegem că el ce-a avut de spus a spus, de-acuma e timpul să-l lăsăm în pace. Cu noi în ultimul timp rar se întâmpla să mai stea de vorbă; zicea că obosește dacă vorbește prea mult. „Păi, atunci să-ţi spun problema, i-a spus Tisu și l-a tras de mânecă, să se întoarcă iară cu faţa la noi. Să vedem dacă o știi rezolva sau ba; sau te pomenești că o fi prea grea pentru capul tău”. Și i-a spus o problemă tare lungă, și Ion a început să socotească în gând, socotea și mișca din buze, așa cum avea el obiceiul ori de câte ori făcea socoteli. Da de data asta a socotit ceva mai mult. După o vreme a dat să spună ceva, da s-a oprit, i s-o fi părut că încă n-a terminat problema ori, cine știe, n-o fi fost încă chiar sigur pe ea, așa că iar a început să socotească. Doctorul, cu ochii tot pe buzele lui cum socotește și mult n-a mai trebuit să aștepte că Ion i-a și spus rezultatul. Nici n-a deschis ochii atunci când i l-a spus; i-o fi fost frică și lui că dacă îi deschide, gata, doctorul îi spune că nu-i bine, și atunci tare rău s-ar fi întristat. A spus numai un număr lung. „Așa-i cum am socotit, dom’ doctor, sau s-a întâmplat cumva să greșesc?” l-a întrebat el pe Tisu. „Așa-i, i-a spusTisu. Asta-i o problemă foarte grea, da’ tu ai știut-o și pe asta…” Și după aia a început să-și caute din ochi umbrela, a uitat pesemne c-a lăsat-o în gară la Lugoj. Și când și-a adus aminte, s-a întors repede și a plecat. Mama nu l-a lăsat să plece, l-a chemat în cuina de vară. Cât a mâncat doctorul, ea a stat lângă el pe un scăunel, o vorbă n-a scos, și când el a terminat l-a îmbiat să mai ieie. „Ce să-i faci, a zis doctorul și s-a șters la gură cu un ștergar pe care i l-a dat mama. Așa-i viaţa”. Și atunci mama a început să plângă, da’ încet,

să nu-l supere pe doctor. Așa a fost ea toată viaţa, n-a vrut să supere niciodată pe nime. „Numai că problema de astăzi – a spus doctorul în șoaptă, parcă i-ar fi fost frică să nu-l audă și altcineva – afară de mama – n-a prea știut-o face. I-am; spus doar așa, ca să nu-l amărăsc prea tare, că-i bine cum a răspuns, da de data asta a greșit-o, asta-i”, i-a zis doctorul, și mamei i s-a părut că Tisu se bucură că Ion a greșit, numai că nu vrea să arate chiar prea mult cât de bine îi pare. „Lasă-i să creadă c-a fost bine. La ce să-i mai amărâţi acuma”? a zis și a râs o dată scurt, în timp ce-și ștergea ochelarii. Și chiar atunci s-a sfârșit și feștila din lămpaș, și Tisu abia a reușit să-și găsească cutia cu injecţii… a început să bâjbâie în stânga și în dreaptă după ea și s-a împiedicat de un scaun…

Povestea și privea în gol, de parcă povestirea ar fi continuat să se desfășoare undeva într-un spaţiu în care doar privirea ei era în stare să pătrundă. Stătea lângă el, pe scaunul înalt, cu mâinile în poală și cu faţa ei tuciurie, tulburată de amintiri, dar în același timp calmă, aproape indiferentă, cu o strălucire de început de râs în ochi. Privind-o, amintirile începură să urce în el, așa cum se ridică ceaţa după o ploicică de primăvară, din ierburile înalte, amintiri duioase, din verile de demult, aparent lipsite de orice importanţă, dar, totuși, probabil, având rostul lor, de vreme ce se iveau limpezi, din negura timpului, își aminti patul în care îl culca Eva Nada, ori de câte ori îl lăsau în grija ei. Patul înalt, scârţâind cumplit la fiecare mișcare; iar el o auzi – stând cu ochii închiși – cum se despăduchează: două degete negre și foarte lungi, cu unghii murdare, urmăreau puricii care săreau în toate părţile, pe pieptul și pe coapsele ei, nepăsători și sprinţari. Pe el îl umplea de spaimă trupul ei de femeie aproape bătrână, teren atât de propice zbenguielii puricilor! Deschidea o clipă, ochii, dar îi închidea, speriat; repede la loc! O auzea atunci, stând cu ochii închiși, cum oftează și cum vorbește cu ei în șoaptă: cum îi amenință sau îi ceartă, dar cu blândeţe, cum se înfurie, ori de câte ori se întâmplă să-i scape vreunul! Auzea cum degetele îi umblă,

uscate și zbârcite, pe trupul uriaș și tuciuriu. Când mica vieţuitoare era prinsă, auzea un pocnet scurt și foarte sec, de parcă cineva ar fiânchis o cutie minusculă! apoi o auzea cum își freacă degetul mare de speteaza scaunului și şi-o închipuia radiind de bucurie, în timp ce strivea în acest fel puricele, și ghicea lumina care se aprindea pentru o clipă în ochii ei vicierii. O auzea cum, de plăcere, vesela ucigașă aproape că sforăia, o auzea plescăind din limbă, șuierând ca o locomotivă! în timpul „vânătorii” își ţinuse tot timpul răsuflarea și acum respira repede și sacadat, așa cum respiră oamenii când ies la suprafaţa apei după ce s-au cufundat pentru câteva clipe în adâncurile ei: cu o anumită grabă, aproape cu lăcomie. Auzea, în sfârșit; suspinul ei de ușurare și bănuia satisfacţia de care era cuprinsă, simţindu-se, deodată, eliberată de teroarea atât de subtilă a puricilor… Ca să-i facă lui plăcere începu să strângă puricii uciși într-o cutie de chibrituri; se întâmpla – și asta nu de puţine ori – că unii dintre ei să „învie”: mâinile ei ucigașe reușiseră doar să-i ameţească. Lua cutia, o ducea la ureche și-i auzea sărind în toate părţile în interiorul ei. Într-o seară, în care somnul nu se lipea nici de ochii lui, nici de-ai ei; după ce amândoi își umflaseră burta cu boabe de porumb fierte în apă îndulcită, ea îi povesti cum fusese odată, demult, în tinereţea ei, la vestitul circ Picolini, și cum la circul acela văzuse o nemaipomenită dresură de purici, „cum o alta nu crede să mai fi fost”. Dresorul puricilor ălora, că aveau și ei un dresor, așa cum sunt cei de cai sau de maimuţe, era un pitic cu o barbă mare și roșie… Puricii îi săreau neastâmpăraţi în barbă, se ascundeau în ea, nu voiau să-l asculte, și el atunci îi certa, îi chema pe nume, și nu de puţine ori, de furie, începea să plângă. Lacrimile i se scurgeau în barbă și puricii, de frică, ca nu cumva să se înece în ele, săreau speriaţi înapoi în cutie. Cel mai neastâmpărat; își aducea ea bine aminte, era unul Ludovic, cate una, două se ascundea în barba cea roșcată. „Ludovic! Eu bat foarte rău la tine. Eu praf fac la tine!” striga bărbosul, și mă crezi, aici să rămân dacă mint – spunea Eva Nada și-și făcea cruce – puricile îl asculta, îi

sarea din barbă drept în palmă, și atunci piticul nu mai putea de mândru ce era, își scotea tot timpul pălăria și se închină, când la stângă; când la dreapta., şi de unde or fost circusanţii ăia?” o întrebă el, și Eva Nada, după ce mai întâi făcea flacără la lampă atât de mică încât era de mirare că nu se stingea, îi răspundea: „Bine nu știu, așa că la ce să mint. Un domn care a stat lângă mine așa mi-a spus, că nu-s de pe la noi și că pe ăia cu puricii îl chema lohan. Că era tare bătrân, trecut de șaizeci de ani, numai că la pitici nu se vede asta”. Așa povestea Eva Nada, și flacăra la lampă se stingea singură, ea adormea și începea sa sforăie, iar el își băga capul sub cearceaful care mirosea a cenușă opărită, exact ca cel cu care era acoperit acuma. „Piticul ăsta, îi povesti ea în noaptea următoare, a fost însurat cu una care rupea biletele la intrare, una care nu era chiar ușă de biserică de felul ei. Și femeia aceea – așa spunea lumea, ea nu-i povestește acuma decât ce-a auzit și ea de la unul și de la altul – într-o noapte a dispărut, a fugit fără să știe careva cu cine și cum. Da nu numai c-a fugit, dar a luat cu ea și cutia unde erau puricii dresaţi de lohan. Asta, drept răzbunare, pentru că el, de câte ori bea un pahar mai mult, avea obiceiul s-o bată cu bastonul cu care dresa puricii. Și așa de rău o batea, că săraca Irma nici nu putea sta pe scaun, seara, când rupea biletele; își lua o periniţă şi-o așeza frumos sub fund, altfel nu putea sta jos, de durere. Și el a căutat-o peste tot cu poliţia, a apărut și în ziar o fotografie a ei, doar-doar o vedea-o cineva, da’ Irma parcă intrase în pământ. Și lui nu atât după ea i-a părut rău, ci după puricii aceia dresaţi! Puricii învaţă tare greu, și i-au trebuit lui lohan douăzeci de ani până să-i înveţe cum să sară și ce să facă, și acum era prea bătrân s-o mai ia de la început… De la circ nu l-au dat afară, numai că l-au pus să facă pe comicul; lumea l-o vedea așa mic și prăpădit, și-au zis ei, și o să se distreze. Numai că n-a fost cineva să nu știe cum l-a lăsat nevasta, cum a fugit ea cu puricii dresaţi de el, așa că nimănui nu i-a venit să râdă; ba unele muieri, mai miloase, care au știut de întâmplarea lui, or și plâns când l-or văzut. Așa că n-a fost bun de comic și-

a trebuit să-l schimbe. Atunci l-au pus la intrare, să rupă el biletele, cum le rupea, înainte de-a fugi, nevastă-sa, Irma. Cât a stat el la intrare, zic oamenii, a fost tare aspru, nu lăsa pe nimeni să intre fără bilet. Și după un timp, s-a răspândit zvonul că Irma ar fi murit, ar fi împușcat-o un ofiţer din Budapesta cu care s-a ţinut ea o vreme. lohan, când a auzit că-i moartă, s-ar fi urcat pe tren și pană la Budapesta nu s-ar fi oprit. Și când a ajuns acolo, ar fi întrebat pe unul și pe altul și nu s-a lăsat până n-a aflat unde îi închisoarea cu cel care a omorât-o, și drept la închisoare la el s-a dus, ca să-l întrebe dacă nu știe cumva ce s-o fi întâmplat cu cutia cu puricii aceia ai iui, daca n-a observat unde-i ţinea ea și ce anume a făcut cu ei. „Nu știu! nimic, i-ar fi spus ofiţerul și-ar fi izbucnit în plâns, pentru că îi părea și lui rău de ce-a făcut, i se rupea inima c-a omorât-o. Numai turcul dacă n-o ști cumva, ce și cum!” „Care turc?”, a întrebat lohan. „Aceia care i-a fost amant”, a zis ofiţerul. „Pentru că ea, infidelă, a zis ofiţerul și încontinuu plângea, n-a trăit numai cu mine, a mai avut pe un turc, și pe un sârb, s-a ţinut și cu ei, doar pentru asta am și omorât-o, nefericita de ea”. Și atunci el s-a dus, o clipită n-a mai stat, drept la turc. „Nu știu nimic, a zis și turcul. N-am văzut, nu cunosc”. Pe sârb, degeaba l-a căutat, că era plecat într-un oraș, pe numele lui Triest… Ce să facă atunci, săracul, s-a urcat în tren și s-a dus drept ia Triest și acolo a dat peste sârb. Numai că sârbul, când a aflat c-a omorât-o ofiţerul acela, de supărare, a deschis cutiuţa și-a dat drumul la purici, să plece care încotro vor! Așa că lohan și-a găsit cutiuţa, da, ce folos, că acuma era goală! Numai pe Ludovic l-a mai aflat, el săracul, de bătrân ce era, n-a mai putut să fugă, dar ce folos, că și Ludovic, de foame și de trai rău, a uitat și el tot ce a știut. Până la urmă, ajutat de lohan, și-a mai adus el aminte câte ceva și o vreme i-a mai văzut lumea prin târgurile ungurești și nemţești pe amândoi. Numai că Ludovic era tot mai leneș, se ascundea în barbă, și în ruptul capului nu mai voia să iasă de acolo, putea lohan să-l strige cât o vrea, putea să și plângă, își găsise el în barba lui lohan un loc mai ferit, n-

ajungeau lacrimile pană la el. Și într-o zi atât de tare s-a înfuriat lohan că n-a mai putut răbda. Gata, l-a strivit pe Ludovic și după aceea l-a pus în cutie și a aruncat cutia cu Ludovic cu tot. Numai că abia a aruncat-o că i-a și apucat părerea de rău, și un timp nici nu s-a mai atins de mâncare, n-a mai pus nimic în gură, plângea tot timpul, săracul, și nici somn nu avea. Noaptea se trezea și-l căuta pe Ludovic în barbă, dar degeaba, puricele iad de unde nu-i! Perna era toată udă, atâtea lacrimi a vărsat, că el pe altcineva n-a mai avut – zicea – decât pe puricele acela. S-a întors după aceea la circul Picolini, lumea La mai văzut un an sau dacă or fost doi, rupând biletele, numai că devenise tare nepăsător: lăsa pe cine voia să intre fără bilet „ba uita să rupă și, celor care aveau, și după aceea nu La mai văzut nimeni, a murit ori, cine știe, a plecat în altă parte, și-a pierdut urma, nimeni n-a mai auzit nimica de el… în fiecare purice prins de Eva Nada, Andrei începu să vadă un posibil artist din cutia lui lohan. (Aflase că puricii au o viaţă tare lungă, i se spusese că trăiesc mult mai mult decât oamenii.) Plin de virtuozitate începu să-i pară săritul fiecărui purice! Și când o auzea pe Eva Nada spunând furioasă „L-am scăpat, fie el al dracului, să fie”, nu mai putea de bucurie. „Şi-o fost unul mare, ăsta o să, mă chinuiască toată noaptea”, se plângea Eva Nada. „Da până nu-l prind, tot nu mă las, ori ei pe mine, ori eu pe el, alta nu există. Să vedem care pe care”, spunea ea și, râzând cu gura până la urechi, sufla în lumânare.

Deschise ochii și privi prin ușa întredeschisă – ea ieșise abia trăgându-și picioarele de femeie bătrână – cireșul din curte, frunzele lui roșcate în lumina uleioasă a sfârșitului de septembrie; văzu parcă furnicile alergând încoace și încolo pe trupul scorojit al copacului, ca odinioară puricii pe trupul tuciuriu al Evei Nada; bătea vântul, ușa se zbatea încoace și încolo, frunzele copacului foșneau aspru, lumina se scurgea rece dar încă blândă, încă prietenoasă, împiedicându-se parcă în capra de tăiat lemne uitată lângă gardul din nuiele, absorbită de rumegușul subţire. Mirosul de frunză ușor pălită și cel al

găinaţului uscat, precum și cel al pădurii, încă proaspăt, încă plin de soarele verii, al pădurii care nu era chiar departe, se strecura în odaie împreună cu răcoarea serii, prin aceeași ușă care se zbatea năucă. „Și săţi spun cum a murit”, spuse femeia. Între timp, se întorsese în odaie, uitând să închidă ușa, care continua să se zbată, acoperind, cu mișcarea ei agitată, vocea ei liniștită, calmă, aproape impersonală (de parcă ar fi povestit o întâmplare străină ei, căci așa cum vântul reușește să usuce bălţile făcute de lapoviţă și ploi, așa timpul reușise, la rândul lui, să usuce durerea, s-o absoarbă). „Până la urmă – povesti ea în continuare – ne-am luat după capul nostru prost, nu l-am ascultat pe Tisu; el ne-a spus că la spital degeaba îi ducem, ne facem numai cheltuială; de murit tot moare și-i mai bine să-l lăsăm să moară acasă. Dar eu, nu, că eu nu pot să-l văd murind, să mă uit așa la el cum moare și să nu fac nimica… Meniţă ne-a împrumutat banii, și tot de el ne-am rugat să-l ducă la spital.

la Lugoj, că noi în timpul ăla am rămas iară cai. Am plecat dimineaţa, iar de ajuns, am ajuns seara. Toată noaptea aceea, înainte de-a pleca, n-am putut închide o clipită ochii; când căruţa lui Meniţă a fost în dreptul casei lui Irimie, la capătul uliţii, eu am și auzit-o venind și am sărit repede din pat, să fie poarta deschisă când o ajunge în dreptul ei. „Dar vi-s gata?” ne-a întrebat Meniţă și a oprit cocia în mijlocul ocolului. Părea tare grăbit, de parcă abia ar fi apucat să plece, și mi-am adus aminte cum venise el anul trecut, cam tot în vremea asta, să ne ia de acasă și să ne duca la Balta Caldă. Tot așa de dimineaţă a venit, și tot așa de grăbit s-a arătat și atuncea. „Până ajungem noi, termină popa slujba, căci a mea – zicea el de nevastă-sa – îi bisericoasă, ea până nu vede un comănac de călugăr, n-are pace, n-am liniște cu ea”. (Andrei își aminti femeile bătrâne scăldându-se în apa „sfinţită”, în sumanele lor negre și murdare, cu părul cărunt strâns într-un conci mai mic decât un pumn de copil, și balta cealaltă, limpede, apa izvorând în mici bule concentrice, balta în care femeile coborau, legare de cârc o sforicică, căni înflorate pe care

le umpleau cu apă sfinţită, bănuţii strălucitori de pe fundul ci, pietrișul gălbui, peștii roșeaţi sclipind în lumina soarelui, strălucitori prin apă, tarabele cu dulciuri, turta dulce cu cioburi de oglindă și sticlă colorată.) … „Așa mi s-a părut mie Meniţă atunci, grăbit și plin de voie bună, de parca la Balta Caldă ne-ar fi dus și de data asta, nu la spital, de parcă nu pe văru-su a venit el să-l ducă, să moară printre străini… Și mi-am adus aminte cum s-au întors într-un an ei amândoi din armată, în permisie, chiar de sărbători; cum pășeau pe drum ţinându-se de subţiori veseli și roșii la faţă, fericiţi ca-s acasă. Era chiar în Joia Mare, și eu eram la mormânturi, să le îngrijesc, și numai văd doi flăcăiandri care se apropie cu uniformă de la honvezi; și când au fost mai aproape i-am recunoscut; am băgat de seamă că sunt ei și așa m-am bucurat, c-a stat inima în mine de bucurie, a încetat parcă sa mai bată. Primiseră frai o săptămână și mai bine, până la Duminica Tomii… Și m-au așteptat până ce am terminat cu mormânturile, s-au așezat pe scaunul de lângă biserică, și cât eu am stat și am plivit buruienile, ei și-au aprins câte o ţigară. Până atunci nu l-am văzut pe Ion trăgând din ţigară, așa că am fost tare mirată că a prins acolo, printre străini, năravul ăsta. „Câte nu învaţă omul, dacă mai îmbătrânește; și bune și rele”, a zis el și a început să râdă.

Și după ce-a oprit cocia în mijlocul curţii, Meniţă a început să se învârtească și să-și facă de lucru pe lângă ea. Mai întâi a adus o mană de nutreţ din șură, să aibe caii de lucru până pleacă, iar după aceea s-a urcat în cocie, să vadă dacă a pus bine scaunul de piele (cumpărase el un divan de piele de la Curiac și nu mai putea de mândru, îi tot proba cu palma arcurile). După aceea a început să se învârtească pe lângă unul din cai. „Nu ești tu cum trebuie, i-a zis calului, văd eu, că „doar nu-s orb, da acuma ce vrei să-ţi fac?! Stai blând”, i-a zis și a dat să i se uite în gură, să vadă ce are, dar calul, nărăvaș, l-a lovit cât a putut el de tare în piept cu capul; Meniţă l-a suduit în șoaptă, să nu auzim și noi. Pe noi nu ne băga în seamă, se făcea că nici nu ne vede, și se purta așa numai ca să nu pricepem cât îi

este lui de greu să-l ducă pe Ion la spital. „Vă mai învârtiţi mult? ne zice el cu asprime în glas. Greu pleacă omul cu voi la drum. Voi sunteţi ca și Valeria mea. Că și ea, până să încuie ușa la casă, îi trebuie un ceas și mai bine”. Și tot bombănind așa, ne-a ajutat să-l urcăm pe Ion în cocie. „E cam rece pielea asta, a mai zis și și-a trecut palma peste divan. Mai bine să puneţi o pătură dedesubt, nu cumva să-l tragă”. Și atunci mama a fugit repede după o pătură, și Meniţă a ajutat-o s-o pună așa cum trebuie.

Și în odaie se întunecase, chipul bătrânei abia se distingea învăluit în umbră; prin ușa întredeschisă, care se înţepenise, se zăreau primele stele, palide, în înserarea de început de septembrie, și era vânt puternic, pădurea foșnea, aproape, gata să vină, nu spre chinuitul ucigaș, ci spre ei, la tel de ameninţătoare parcă, oarbă, incapabilă să facă vreo distincţie între cei vii și cei morţi, pădurea, cu stejarii ei bătrâni, cu mirosurile ei tari de frunze putrede (în octombrie se va plimba prin pădurea asta rătăcindu-se de câteva ori), de ciuperci otrăvitoare… Acum serile sunt încă foarte calde, ploile, care vor începe să cadă numai la sfârșitul lunii, nu se porniseră încă. Vântul aduce cu el mirosul otrăvit al pădurii și celălalt miros al satului ascuns în vale, blând, domestic, liniștitor: miros de lapte cald, la sfârșitul fiecărei zile; de balegă și de cânepă pusă la uscat, de la un gard la altul; cel al fuioarelor, înecăcios și uscat, atârnând în cuiele ruginite ale șoproanelor; miros dulceag de fiertură pentru porci (brusturi, făină de porumb, halci uriașe de dovlecei galbeni fierbând cu plescăituri lenește în cazane uriașe de tuci, negre, precum cele pline de smoală ale iadului); mormane uriașe de porumb zăcând în mijlocul ogrăzilor, în care trebuie să-ţi îngropi capul ca să poţi simţi mirosul, și cel al supei din carne de porc afumată, ridicându-se în scara de septembrie, în timp ce nu se aud decât lingurile lovindu-se de fundul sau de marginea blidului, toate acestea ajung până la el (casa se află la un kilometru sau cel mult doi depărtare de sat), forfota satului mai degrabă bănuită (desigur, mult mai real, mai adevărat, mirosul sălbatic al pădurii), sau cel al casei acesteia

dărăpănate, în care bătrâna își ducea de una singură traiul de atâţia și atâţia ani – „numai cu bărbatu-meu de-al doilea, ii spunea ea, am trăit în casa asta douăzeci de ani, și de când el s-a sfârșit, nu știu câţi ani au trecut, că nu i-am numărat”; miros misterios urcând de undeva din ungherele ei cele mai ascunse; se strecura din pod, prin crăpăturile grinzilor sau, de pildă, era destul să ridici scândura înţepenită a unei lăzi înflorate (culorile i se șterseseră, doar cea verde, a frunzelor, se mai păstra, de parcă florile și-ar fi pierdut odată cu mirosul și culoarea) – în ea bătrâna își ţinea hainele cu care voia să fie îngropată, catrinţe lucioase din crepdeșin negru, marame din catifea cu ciucuri lungi de mătase, frumos răsuciţi, bluze albe, migălos cusute cu negru, precum și tot felul de feţe de masă, de catrinţe și fuste mai vechi, dar încă în bună stare, care vor fi date de pomană – ca un miros greu de leșie, de pânză veche și de lemn mâncat de carii, să se răspândească prin odaie; era destui să deschizi ușa sobei de tuci, pentru ca un miros neplăcut de cenușă, petrol și hârtie arsă să te oblige să deschizi fereastra. Să încerci să tragi sipetul de la masă, înţepenit, și lucrurile uitate cine știe de câtă vreme acolo – un rest de lumânare, un ciob de oglindă, un calendar cu foile pe jumătate rupte și unse cu grăsime, câteva cuie ruginite, o tabacheră din metal cu chipul lui Franz Josef și cu drapelul maghiar în diagonală, un pachet de tutun mucegăit, câteva cartușe goale trase de arma de vânătoare, un corn de vacă cu sângele închegat și negru pe margine, un creion cu vârful rupt la un capăt și ros în dinţi la celălalt, cioburi dintr-o icoană – nu se mai vedea decât pieptul, fecioarei Maria pe care zăcea o inimă mare și roșie – două-trei flori de câmp uscate, un brici ruginit cu prăsele de os lucitoare încă, o curea de ascuţit briciul, cu pielea scorojită, un inel gros de aramă, pe care cocleala verzuie desena tot felul de arabescuri, o carte poștală pe care se mai putea citi, încă, pe o parte, „aflaţi despre mine că sunt sănătos, care sănătate”, iar pe cealaltă puteai admira clădirea impozantă a Parlamentului din Budapesta, o căciulă mâncată de molii și, în sfârșit, un

mosor de aţă cu douătrei ace ruginite înfipte în el – să răspândească la rândul lor un miros greu, neliniștitor, de parcă însăși moartea și-ar fi construit între cele patru scânduri ale sipetului un culcuș pe gustul ei. În felul acesta, casa, străină la început, încetă să-l mai intrige. Ca un orb el învăţă s-o cunoască luându-se după mirosurile ei. Fiecare miros îi dezvăluia un secret, un amănunt cu privire la povestea ei de altădată, și, în acest fel, adevărata istorie a casei, trecutul ei bogat în evenimente i se făcea cunoscut pe neașteptate. Se obișnui cu toate aceste mirosuri grele și neprietenoase, bătrânicioase și pe jumătate funebre, care, lucru curios, reușeau să creeze în jurul său o ambianţă nu lipsită de intimitate; până la urmă, încetă să mai fie un străin într-o casă străină.

Când am ieșit pe poartă – povesti în continuare bătrâna – a început ploaia. Meniţă o ţinea întruna că i s-a betejit calul, și se uita tot într-o parte, se făcea că nu bagă de seamă că pe Ion a rămas numai pielea și osul. „Putrezește ţarina dacă o mai ţine mult vremea așa. Anul ăsta nu cred să mâncăm noi pită”; Meniţă așa vorbea, de parcă el ar fi fost sigur c-o să ajungă și al meu să ducă lipsa pâinii la iarnă. „Lasă, mă Octaviane – zice atuncea Ion – că nici mămăliga nu-i rea. Numa că eu n-o s-o mai ajung nici pe aia…” „Valeria – zice Meniţă făcându-se că nici n-a auzit vorbele iui – a și început să mănture faina de pe fundul lăzii. Voi mai aveţi, cu voi nu mă pun eu; a mea, în schimb, îi tare risipitoare”, se plânge el de nevastă-sa, și așa vorbea, de parcă faina care ne-a mai rămas în ladă i-ar mai fi fost lui ion de vreun folos… Și cum stau ei de vorbă, ieșim din sat și atuncea Ion și-a proptit o mână în umărul lui Meniţă și a dat să se ridice, să se întoarcă într-un fel, ca să se poată uita înapoi. Da cum s-a întors, s-a împiedicat și dacă Meniţă nu l-ar fi prins la timp, cine știe dacă n-ar fi căzut din cocie. Și după ce l-a prins în braţe, să nu cadă, l-a luat de subsuori și l-a ajutat să se întoarcă, să se poată uita, după cum i-a fost lui dorinţa. „Vrusei să mă uit și eu, aciule – așa îi zicea, de pe când erau copilandri, Meniţă era mai mare decât ei cu vreo doi-trei ani – o dată înapoi, că n-

o fi graba aia mare. Să văd dacă Monică și-a pus acoperiș de ţiglă, la grajd, cum s-a lăudat, sau tot cu ăla de șindrilă a rămas…” Când și când mai cădea câte o picătură, și s-a lăsat o umbră deasă, de parcă ar fi fost vremea să se întunece. Până la Lugoj, Meniţă a tot vorbit de una de alta, nu i-a stat defel gura; am fost și eu mirată că vorbește atâta, prea vorbăreţ nu era de felul lui; da Iui Ion parcă i s-au înţepenit fălcile; n-a scos un cuvânt cât a ţinut drumul. Cam pe la prânz s-a înseninat și timpul a început să fie mai frumos – prin părţile alea, după cum arăta câmpul, părea că n-a plouat așa mult ca pe la noi – și într-un sat ne-am oprit. Meniţă și-a adus aminte că l-a rugat soacră-sa să-i cumpere feștilă ia lampă, așa că am oprit în dreptul dughenii. Am coborât și noi să ne mai dezmorţim picioarele. Ion stătea proptit de loitre, se uita în pământ și nu zicea nimic. S-au apropiat niște oameni, au intrat în vorbă și ne-au întrebat unde mergem. „La spital, la Lugoj”, le-a spus soru-mea Ana și a dat să le povestească necazurile noastre.

„Numai să vă primească, au zis oamenii. Noi așa am auzit că bântuie gripa spaniolă și spitalurile sunt toate pline. Nu prea se găsește ioc”. „Facem și noi o încercare”, zice atunci Ana. „Asta-i bine”, zic oamenii. „La Lugoj sunt doctori renumiţi. Așa e unul, Fekete, are el o oglindă, și acolo la oglindă se vede ca tipărit ce și cum îi cu plămânii omului”. „Păi, cu plămânii suferă și al nostru”, zic eu și atunci îl aud pe Ion că îmi șoptește să tac din gură, să nu mai trăncănesc atâta. Nu l-am auzit niciodată să vorbească urât cu mine sau să mă ocărască în vreun fel, așa că am fost tare mirată. Stătea proptit de loitra căruţii și se uita la Meniţă, care chiar atunci se întorcea cu feștilele de lampă într-o mână și cu o pacă de ţigări în alta, da de vorbit cu mine vorbea, nu cu Meniţă. Ţinea dinţii strânși, abia îi ieșeau vorbele din gură: „Taci, tu, zice, nu mai vorbi atâta, că m-ai ameţit la cap”. Oamenii ăia, când au văzut ce și cum, iute s-au îndepărtat, n-au mai avut treaba noastră. Atunci am început să plâng, da’ eu cred că nu plângeam atât din pricina vorbelor lui, oricât de aspre și nedrepte ar

fi fost ele; numai că durerea aia, care a mocnit până atunci în mine, a ieșit parcă deodată toată afară, n-a mai putut sta înăuntrul meu și am lăsat-o slobodă; pentru că eu l-am iubit tare mult și am știut că acum gata, moare; și dacă îl duc la spital tot nu mai e de niciun folos. Parcă îl aud ca azi, stătea acolo proptit de loitra căruţii şi se uita înciudat la mine, așa mi se părea mie că se uită; și a trebuit să treacă timpul până să înţeleg că supărarea aia tot dragoste era. Meniţă s-a făcut că nu vede, săracu'. „Eu zic să plecăm, a spus, să nu întârziem chiar atât de tare".

Dincolo de fereastră, lumina asfinţitului era de un roșu-violet. Lui Andrei i se păru că e un adevărat incendiu, i se păru că pădurea, care se vedea prin geamul deschis, ardea cu flăcări uriașe, gata să se întindă ca niște limbi lacome spre casa de la marginea ei. Permanenta ameninţare a pădurii, Andrei o simţea în clipele astea mai mult ca oricând: pădurea ostilă, întunecată, agitată tot timpul, foșnitoare și secretă, cu mirosuri grele și aţâţătoare! – „Arde pădurea!" îi spuse el bătrânei și ea se întoarse spre fereastră, calmă, cu acel calm imperturbabil al bătrânilor. „A ars odată, spuse, asta a fost înainte de război. Două zile a tot ars, n-au putut-o în nici într-un fel stinge". Și ea începu din nou să povestească; cum arsese pădurea și cum ea cu bărbatul ei de al doilea, brigadierul, cu care pe timpurile alea abia se luaseră, se treziseră în miez de noapte cu o lumină mare în casă; „Era cam pe la sfârșitul iernii, la mijlocul lui martie… Neaua nu se topise și dimineaţa ne trezeam cu o lumină cum îi cleștarul – eram tânără în vremea aia și până mă scula soarele dormeam neîntoarsă. Numai, că în dimineaţa aia n-a fost, cum îţi spusei, ceva obișnuit, era dimineaţă și parcă nu era, măcar că era lumină ca ziua. „Scoală-te tu, zice omul meu, brigadierul, se pare că s-a aprins Turcoanea!" Eu eram trezită de mult, da de spaimă, nici n-avusesem curajul să mă mișc! Am sărit amândoi din pat și am ieșit afară, așa cum am dormit noaptea, cu ce am avut pe noi. Al meu, numai în izmene și eu într-o cămășuţă. Da de frig, ce să ne fie frig, era cald de parcă ar fi fost vară! Și nici n-

apucăm bine să ne mirăm prea tare, c-a și venit armata să stingă focul. Atâţia soldaţi au venit, de parcă s-ar fi pornit războiul ăl mare. Au adus și niște mașini cu ei, din acelea speciale, anume pentru foc; da ce să-l stingă, cu pădurea nu te joci, pădurea n-o poţi stinge cum ai bate din palme! Soldaţii veneau pe la noi, se rugau să-i lăsăm să se spele la fântână; din cauza focului le venea tot timpul să bea apă, erau tare setoși. Pe un tinerel, unul orfan și de mamă și de tată, l-au prins flăcările, prăpăditele, ele pe cine prind nu iartă. De dus la spital au dat să-l ducă, da degeaba, că era pe jumătate ars, a murit pe drum, nici n-au ajuns cu el… Eu mi-am scos un scăunel afară, lângă poartă, și de dimineaţa până seara mă tot uitam cum se chinuiau soldaţii să stingă focul. Și cum stăteam așa pe scăunel, mai mult adormită decât trează, am simţit cum se mișcă încetișor copilul la mine în burtă; așa o bucurie m-a cuprins că am început să plâng. L-o fi pripit și pe el săracu', îmi ziceam, vâlvătaia aia, i-o fi plăcut și lui, mititelul…

Și lui Andrei nu-i fii greu să şi-o închipuie, stând pe scăunelul din mijlocul curţii, cu mâinile în poală, atentă la mișcările copilului din ea, cu privirile îndreptate spre vâlvătaia pădurii incendiate, încălzindu-și trupul la acel cuptor uriaș… (Semănând foarte bine cu madonele de pe pânzele „primitivilor", la fel de indolentă și imperturbabilă ca și ele; pe jumătate adormită, pe jumătate năucă şi, în același timp, la fel de conștientă, de încântată ca și ele, de neașteptata ei maternitate! Astfel cum să-ţi explici zâmbetul lor viclean, ascuns, aproape imperceptibil; cum să-ţi explici somnoroasa lor trufie? Felul în care, în nemișcarea lor, stau, totuși, parcă la pândă? Cum să-ţi explici bucuria năucă în care se scaldă, de parcă numai odată cu ele celeste muzici s-ar fi făcut, în sfârșit, auzite, numai odată cu ele, născătoarele, bucuria și sărbătoarea ar fi coborât pe pământ.)

„N-a fost numai focul, ci și cenușa și funinginea care rămân după foc. Câmpul întreg – povesti ea – era acoperit de funingine; bătea vântul și funinginea aia venea toată

către noi. Cum deschideam ușa la casă, gata, se și strecura înăuntru; o scoteam afară cu o mătură dintre acelea mari, da degeaba, repede se punea la loc. Se înnegrise laptele în șiștar, îl acopeream degeaba. Și pâinea pe care o mâneam tot cu funingine era. Mi se înnegriseră până și dinţii de atâta funingine, crede-mă! Iar eu, cât era ziua de lungă, altceva nu făceam, decât îi scoteam lui al meu funinginea din ochi; avea el genele scurte și una-două…” „Bine că nu s-a întins focul, spuse Andrei. Dacă ar fi bătut vântul, rapid s-ar fi întins”. „Că mari bogăţii aveam și noi, să ne speriem că rămânem fără ele”, spuse ea și începu să râdă. În timp ce bătrâna povestea, el se întoarse spre fereastra larg deschisă: se vedea pădurea foșnind ușor în lumina strălucitoare a dimineţii de septembrie. Vâlvătaia de care păruse cuprinsă se stinsese; calmă, liniștită în lumina blândă a toamnei, pădurea nu mai amenința pe nimeni. Andrei simţi un fel de ușurare. Frica de foc, vechea spaimă se potoli.

Spaimă amestecată cu o misterioasă atracţie… De ziua lui – Andrei avea pe atunci opt ani – primise în dar un joc, în care era vorba despre pompieri. Mai bine zis era vorba despre felul în care ei reușesc să stingă focul. Clădiri în flăcări erau desenate pe cele două cartoane ale jocului, precum și tot felul de scări ale pompierilor, mai mici și mai mari, ducând fie spre ferestrele deschise ale clădirilor incendiate, fie spre acoperișuri, pradă și ele flăcărilor nemiloase; acolo, pe acoperișurile încinse, așteptau să fie salvate de limbile ucigașe ființe neajutorate și înspăimântate foarte: bătrâni invalizi sau chiar fetiţe cu câte o păpușă în braţe! O clădire e pe jumătate arsă, un perete stă gata să se prăbușească. O bătrânică încearcă să coboare scara, ajutată de un pompier; părul ei alb e despletit, gura larg deschisă strigă după ajutor, iar rochia, lungă și neagră, s-a prins, iară ca ea să știe, fără ca pompierul să observe, într-un cârlig al ferestrei! Limba vicleană a unei flăcări se Îndreaptă tocmai spre poalele rochiei agăţate! Pe acoperișul unui imobil cu multe etaje, în curând și el pradă flăcărilor, se zărește o mamă cu un

copil în braţe. O vor salva oare – flăcările n-au ajuns la ea! – vajnicii pompieri, care tocmai urcă scările?! Pentru că principala grijă a micuţilor pompieri de plumb, care pot fi mișcaţi în toate părţile, ca niște căluţi, pe cele două cartoane, este să stingă focul. Fiecare pompier sare atâtea pătrăţele câte indică zarurile aruncate, numai atât. Oricât de imediată, de oportună este intervenţia lor, ei nu pot merge mai departe, victime ale unor numere pe care trebuie să le respecte, servitori umili ai hazardului și ai întâmplării! Soarta tuturor acestor bărbaţi și femei, bătrâni și copii ameninţaţi de foc, e așadar în mâinile lor, manechine incapabile să asculte de imperativele necesităţii; căci dacă zarul indică numărul trei, de pildă, pompierul sare numai trei pătrăţele și, în loc ca să urce pană la fetiţa care strigă cuprinsă de spaimă, el trebuie să se întoarcă, respectând regulile jocului, la picioarele scării. Orb, micul pompier verde de plumb e gata să parcurgă traseuri inutile și absurde, urcând și coborând mereu, oarecum la întâmplare, amintind mișcarea precipitată și lipsită de logică a unor croi ai filmelor mute, doar că, în cazul lui, niciun element hilar sau ridicol nu intervine spre a estompa, în vreun fel, indiferenţa sa feroce și inumană… Un timp jocul s-a odihnit pe mica măsuţă din sufragerie, odaie în care Andrei mult timp n-a îndrăznit să intre singur, știindu-l acolo, ameninţare mută și îngrozitoare, jocul oribil punându-și parcă pecetea pe toate lucrurile, atât de pașnice, de domestice din încăpere; și de câte ori se întâmpla, în timpul acelei ierni, ca cineva să intre în sufragerie, curentul de aer rece care venea din odaia aceea unde nu se făcea foc niciodată îi amintea lui Andrei, printr-un contrast cât se poate de bizar, dogoarea inumană a flăcărilor unui incendiu… Nu-și trimitea în acest fel războiul, care se ducea undeva foarte departe – abia dacă auzise de el – înspăimântătoarea sa carte de vizită? Fetiţele cuprinse de flăcări de pe cartonașele jocului nu erau ele, de fapt, o copie înspăimântătoare și la scară redusă a unor fiinţe reale care, poate chiar în acele clipe, piereau – fără ca el să știe asta – în focurile aprinse de-

adevăratelea pretutindeni în Europa? strigătul lor înspăimântător nu ajungea oare, ca printr-un telefon fără fir, până la el, prin intermediul acestui joc nevinovat?… în cele din urmă, jocul dispăru din casă, tata reuși să-l schimbe cu un altul mult mai inofensiv. Niște prinţi blonzi trebuiau să ajungă până la un castel, plin de asemenea cu prinţese blonde; prinţesele purtau niște rochii înfoiate, pe care erau desenaţi trandafiri. Ei treceau de asemenea peste tot felul de obstacole: râuri de foc, munţi acoperiţi de zăpadă, mlaștini și lacuri acoperite cu sloiuri de gheaţă. Sfatuiţi de bătrâne înţelepte și pline de bunătate, luptau cu balauri fioroși, și în cele din urmă reușeau să ajungă la castel, unde erau așteptaţi de prinţesele cele blonde. De data aceasta, întoarcerile absurde, ocolișurile nenumărate, prelungite la nesfârșit uneori, acel labirint căruia trebuia să i te supui, respectând aceeași voinţă capricioasă a zarurilor, își pierdeau caracterul lor înspăimântător.

— Era pe la începutul lui martie și se auzeau streșinile curgând; pisicile mieunau undeva pe acoperișuri, și în noaptea următoare visă niște scări nesfârșit de lungi, pe care urcau mereu, fără să ajungă la capătul lor, soldaţi în mantăi de piele, acolo unde, probabil, o fetiţă aștepta să fie salvată. Se trezi în mieunatul strident al pisicilor, și luna mare și roșie pe care o văzu printre perdelele geamului i se păru o uriașă minge de foc, gata să se prăbușească deasupra satului lor, incendiindu-i. Ascultând mieunatul indecent al pisicilor, o privi un timp cu frică… Abia după ce războiul se sfârșise, ca un ecou tardiv al acestuia, apărură și incendiile, cele adevărate, nu cele din jurnalele de actualităţi, nu cele din visele lui Andrei, nici cele desenate pe cartonașele unui joc pentru copii – cu pompieri de plumb și cu imobile în flăcări. Prin geamul deschis se simţea, mai mult decât se auzea, agitaţia satului, vânzoleala oamenilor în miez de noapte. Era ger afară, așa că închise fereastra, dârdâind de frig. Și stând zgribulit sub pătură, singur în toată casa, simţi cum, concomitent, cu frica de incendiu, pătrunde în el un fel de teroare inexplicabilă, acea teroare de care se lăsau

cuprinși părinţii noștri în sălile de cinematograf în care rulau filmele lui Fritz Lang sau bunicii noștri, când treceau prin preajma vreunui cimitir și caii începeau să sforăie, acea spaimă a străstrăbunicilor noștri, când veneau apele mari, când intrau lupii în sat sau când cerul se acoperea cu trăsnete în nopţile negre de vară… Stând singur în casa pustie, tremurând de frică sub pătura caldă, văzu aievea flăcările uriașe, ridicându-se spre boita cu stele îngheţate și reci, spre clopotul de sticlă neagră al cerului; limbile de foc se înșurubau parcă în el, săpând în hăul fără fund tunele adânci și obscure. Gerul și flăcările, deopotrivă de aspre, de neprietenoase, de ostile căldurii blânde, neutre, a casei! Abia a doua zi – fugind de ia școală – Andrei s-a dus să vadă și el locul incendiului. Arseseră clăile de fân din grădina lui Bantu. Cei bănuiţi erau niște refugiaţi din Moldova. Clăile arseseră până la capăt, de jur-împrejur zăpada se topise, și de câte ori se pornea câte o ușoară adiere de vânt – un vânt îngheţat și neprietenos – cenușa începea să se agite veselă în lumina strălucitoare și îngheţată a zilei de iarnă, funinginea aninându-se în ramurile pline de chiciură ale copacilor de primprejur…

După un timp a început să se roage de el să se întoarcă acasă; dacă nu se întorc, el sare din căruţă, cât o fi de bolnav; el nu-i omu’ ăla să se lase dus de alţii dacă nu vrea să meargă; așa sa știe ei. „Păi noi nu dorim – i-a spus Maria – altceva decât să te caute doctorii de la spital, c-or fi mai pricepuţi și au leacuri mai bune decât Tisu; nu-i bine să ne lăsăm, așa, numai pe seama lui Tisu, că nici el nu-i Dumnezeu”. „Dacă Tisu nu mă scapă – a zis atunci Ion – nu mă scapă nimeni, așa să știţi voi. Că dacă mor, nu mai are el cu cine să bea și nici problemele nu mai are cin să i le facă. Dacă mor, rămâne Tisu fără socotaș, și cartea aia e tare groasă, mai sunt destule probleme în ea de rezolvat”. „Mai lasă-l în plata Domnului pe Tisu – a zis furioasă Ana – nu știu ce prietenie și ce dragoste te-o fi prins de el; eu una, nici să nu-l văd”. Ion nu i-a răspuns nimica, a privit-o numai lung… „Tu degeaba te uiţi la mine așa, i-a spus Ana – degeaba te superi, că eu la binele tău mă gândesc”.

Când au ajuns la Lugoj, au trecut mai întâi, cum le era obiceiul, pe la unguroaică. N-au găsit acasă decât pe lulișca cea tânără. Când l-a văzut pe Ion cum arată, fata a scos un ţipăt scurt, apoi a amuţit. L-au lăsat pe Ion în grija ei și au plecat să vadă dacă sunt locuri la spital. lulișca i-a așternut lui Ion patul și după ce el s-a culcat, a tras rulourile și a făcut întuneric, să nu-l bată lumina în obraz. „E cam zăpușeală”, a zis ea încet, cu o voce tremurătoare, dar Ion nu i-a răspuns, şi când s-a uitat mai bine a văzut că între timp adormise. În vârful picioarelor, să nu-l trezească, a ieșit din odaie. A trecut în ceilaltă încăpere, a deschis geamul să intre aer curat. O vreme a stat la fereastră și a tras aer în piept, de parcă s-ar fi sufocat. Apoi s-a așezat pe un scaun și a plâns în tăcere, ștergându-și lacrimile cu catrinţa. Când a simţit că i-au secat lacrimile, s-a apucat să caute prin lăzi și prin dulapuri, dar n-a reușit să găsească ceea ce căuta. S-a urcat pe un scaun și a început să răscolească lucrurile dintr-un cufăr vechi. A scos toate nimicurile afară din cufăr și a umplut încăperea cu fleacuri prăfuite și de mult uitate. Și până la urmă a găsit fotografia pe care o căuta. Era o fotografie veche, de pe timpul când Ion fusese militar. Ion o ţinea drăgăstos de după umeri pe lulișca, dar de uitat se uita drept înaintea lui. Purta cizme și haine militare ungurești, iar în spatele lor se vedea o pădure cu o cărare și cu un vânător care trăgea cu pușca!... Era tânăr, fierbea sângele în el, și așa copilandru cum a fost i-a trebuit și lui o femeie”, și-a spus înţelegătoare lulișca, uitându-se la fotografie. De înţeles, ea îl înţelegea bine și nu-i reproșa nimic. „Așa e, cât ești militar, nu poţi sta tot timpul fără femeie. Eu pentru asta nu-i bag nicio vină... Numai pentru mine a fost mai greu, pentru că eu l-am iubit de-adevărat”. Și amintindu-și de Ion, care era pe moarte, lacrimile au podidit-o din nou...

Când Ion a terminat stagiul militar, a luat-o pe maică-sa, s-au urcat pe tren și au plecat amândouă din Seghedin pe urmele lui. El i-a spus însă de cum a văzut-o în gară la Lugoj: „Tu, fată dragă, i-a zis, ce-a fost între noi de-acuma s-a terminat; eu am nevastă care mă așteaptă acasă, așa să

știi. Tu, dacă îţi trebuie bărbat, caută-i în altă parte”… Dar de întors, cele două femei nu s-au mai întors la Seghedin. S-au mutat amândouă la Lugoj și cu timpul s-au împrietenit cu femeile din casa lui Ion; s-au obișnuit, de sărbători, să vină „în vizită” amândouă. Alte cunoștinţe nu aveau; cele două surori, Ana și Maria, erau cam de-o vârstă cu Iul isca cea tânără.

Aceasta a umblat un timp cu un funcţionar de la primărie, dar și acela până la urmă a lăsat-o, nu se știe din ce cauză. „Îmi pare rău de ea, când o văd așa de fără noroc… spunea Maria cu compătimire. În ceea ce-l privește pe Ion, lulișca a ţinut să lămurească lucrurile de la început: „Ce-i ai tău e ai tău, i-a spus ea Măriei, încă din primele zile ale prieteniei lor. Tu să nu ai nicio grijă, că mie nu-mi trebuie omul alteia”. Și așa cum a zis a și fost. „N-am prins-o niciodată cu un gând ascuns”, povestea Maria, luând apărarea unguroaicelor…

Și atât s-a uitat lulișca la fotografii, întorcându-le pe toate părţile – lăsa una din mână și repede lua alta în loc, care i se părea ei mai reușită – c-au început s-o doară ochii… Le-a pus apoi în poală, nu s-a mai uitat la ele și a stat un timp cu ochii închiși – le pipăia numai cu mâinile, de parcă le-ar fi cunoscut după pipăit pe fiecare în parte – dar n-a avut răbdare să stea mult timp așa, a deschis ochii și a început să le privească din nou. Voia mai ales să vadă cum arata ea, dacă s-a schimbat mult de când s-au fotografiat ei la Seghedin… Ce-ar fi să mă îmbrac eu acuma, și-a spus lulișca, cu ce am mai bun; și-a scos din dulap rochia cea mai frumoasă pe care o avea, rochia pe care şi-o punea numai de Paști și de Rusalii și s-a îmbrăcat cu ea. Când s-a uitat în oglindă a văzut că era destui de palidă la chip. Și-a făcut atunci obrajii roșii – o minge ca para focului pe obrazul stâng, o alta asemănătoare, poate, din nebăgare de seamă, puţin mai mare pe cel drept – și așa de mult s-a uitat în oglindă, până a început să se învârtească odaia cu ea… A continuat, totuși, să stea în faţa oglinzii cu ochii închiși. Nemișcată în rochia ei de crepdeșin de culoarea vișinii putrede, semăna cu o păpușă

mare și neînsufleţită… Prin geamul deschis a intrat în încăpere un fluture: galben, cu un pic de cărămiziu. S-a rotit de câteva ori, s-a așezat chiar pe umărul drept al fetei, s-a lovit de oglindă și, speriat, cu greu a nimerit fereastra și a dispărut. lulișca s-a lăsat copleșită de tristeţe. După tinereţea ei îi venea să plângă și după Ion care, în încăperea ceilaltă, era pe moarte. Simţea durerea în piept, grea, ca o piatră de moară; o durere amestecată, confuză, străină parcă; nici ea nu era în stare s-o priceapă.

Nu după multă vreme s-a întors și lulișca cea bătrână din oraș. Când l-a văzut pe Ion cum arată a început să plângă: „Au, Ioane dragă, a spus ea și s-a așezat pe marginea patului lângă el, că tu nu mai ai mult, dragul meu, tu te duci”… S-a lăsat o tăcere grea și apăsătoare. Stăteau pe pat lângă Ion amândouă, și se uitau în oglinda din faţa lor…

În faţa oglinzii, pornite pe ceartă, gata să se ia de păr, au stat ele de multe ori! De obicei cearta o pornea lulișca cea bătrână care începea să se laude cu frumuseţea ei de altădată. „Om semăna noi amândouă, îi spunea ea celei tinere, dar nici nu se compară! Eu am fost alt soi, nu ne-am potrivit”, adăuga ea cu prefăcută părere de rău… Din locul unde stătea – ales, de altfel, cu multă grijă – lulișca cea tânără nu vedea decât ceea ce avea ea într-adevăr frumos: capul cu bucle arămii și gura mică și roșie, ca o cireașă! Se privea, așadar, în oglindă, își cerceta chipul și prindea curaj: „Ai fost tu, cum ai fost, eu te cred pe cuvânt, că de-acuma tot nu se mai poate vedea mare lucru din ce-a fost, n-a mai rămas nimic de admirat, ca să zic așa, dar un păr ca al meu, cum îi mierea și pe deasupra și ondulat natural, eu nu cred ca tu să fi avut. Chiar tu mi-ai spus odată, dacă mai ţin eu bine minte, te-ai plâns către mine, că celelalte au fost cum au fost, dar părul nu l-ai avut defel frumos. Ce mi-ai spus tu, eu aia îţi spun acuma, să știi că nu-mi stă în obicei să mint. L-ai avut, așa ziceai, drept și aspru, cum ii cânepa. Și o culoare mai urâtă ca aceea a părului tău nici c-a existat… Așa o culoare nu se poate ţine minte; iar acum nici nu se mai cunoaște cum a

fost. Cafeniu, da nici cafeniu, că bătea mai mult în roșu. Cum îi mai urât…” „Vax, striga atunci furioasă luiișca cea bătrână. Parcă un bărbat la păr se uită mai întâi de toate! Știe el unde să se uite și ce să vadă, că doar n-o fi prost, n-o avea orbul găinilor. Și ia mine a avut ce vedea, a avut la ce să se uite; grija mea să n-o ai tu, draga mea, că de admirata am fost admirată, în tinereţea mea, nu mă pot plânge”, spunea luiișca cea bătrână cu multă modestie. „Laudă-te, că altceva tot nu ţi-a mai rămas, săraca de tine, decât să te lauzi. Numai că nu cred să găsești tu prostul ăla care să te creadă. Și aceea nu-s eu, așa să știi! Eu cred ce văd, alta nu! Poţi spune tu c-ai fost frumoasă, dacă acum nu se mai vede, tot nimica. Tot degeaba. Tot fără folos… Și nici nu știu ce sâni, n-ai prea avut, zicea din nou cea tânără, înfruntându-și cu hotărâre mama. Mi-ai povestit chiar tu cum făceai ca să pară mai frumoși și mai mari decât erau ci de-adevăratelea. Mi-ai spus chiar tu cum prosteai lumea!… Pe timpurile acelea, oamenii nici n-or fi fost chiar așa de cuminţi. Așa s-a putut întâmpla că ce-i urât lor li s-o fi părut frumos și viceversa. Numai că lumea s-a schimbat între timp…” Atunci cea bătrână începea la rândul ei să se laude: „Zâna codrilor, așa mi-au zis mie la un bal, când am fost tânără și mi-a sărutat subprefectul mâna!” striga ea și, la amintirea încântătoarelor clipe de odinioară, ochii i se umpleau de lacrimi. „Și conductorul ăla silvic care a băut șampanie din pantoful meu, ce să mai vorbim!” „Tare îţi mai place să născocești și să te lauzi, așa ceva nici că s-a mai pomenit”, îi răspundea cea tânără; vocea îi vibra plină de o obidă și un dispreţ abia stăpânit; cu cotul ei dolofan o împingea mereu spre marginea patului… „Nu-i frumos, draga mea, să te critic, îi răspundea lulișca cea bătrână, împingând-o, la rândul ei, cu cotul. Ești fata mea, așa că mai bine tac! Nici nu șade frumos ca o mamă să-și critice copilul, eu așa cred. Măcar eu să te văd frumoasă, spunea ea cu prefăcută tristeţe și din nou ofta, dacă alţii tot nu te văd. Că așa sunt mamele, săracele, ele oricât de urât și strâmb lear fi copilul, li se pare tot frumos”. „Ba mai bine m-ai critica,

spunea atunci lulișca cea tânără (se muia deodată și începea să plângă), decât să vorbești așa, ca o fiinţă prefăcută și cu două feţe ce ești!” „Dacă eu sunt fiinţă prefăcută, cum zici tu, eu care te ţin pe palme, măcar că de-acuma ar fi timpul să te măriţi și tu, nu să stai pe capul meu, atunci cu tine, draga mea, n-am ce discuta, așa să știi! Proastă am fost c-am prins vorbă, că tu nu știi alta, când omul îţi dă puţină atenţie, decât să te obrăznicești!” Alteori, certurile lor se terminau cu pălmuieli în toată legea; se împăcau însă repede, nu le ţinea supărarea mult...

După ce Meniţă împreună cu cele două femei au umblat pe la toate spitalele și pe la toţi doctorii să caute un loc pentru Ion și de găsit n-au reușit să găsească, spitalurile erau toate pline, s-au întors. Ion era prea ostenit ca să poată pleca la drum, așa că au hotărât să rămână până a doua zi, dimineaţa. L-au lăsat pe bolnav să se odihnească și femeile, împreună cu Meniţă, au trecut în încăperea alăturată, lulișca cea tânără a adus din pivniţă o damigeană cu vin. Bătrâna a scos dintr-un dulap cu oglindă niște pahare și a ieșit cu ele să le spele. „Nu le-am folosit – a început ea să le povestească de îndată ce s-a întors cu paharele – de când a fost soru-mea de la Seghedin în vizită la noi. Pe Cati cred că aţi cunoscut-o și voi, are ea doi gemeni, pe Joji și pe Ghiuri, abia-s la primară, anul ăsta au trecut pe-a patra. Ghiuri e tare neastâmpărat, de liniștit nu s-a liniștit până ce a spart un pahar. Așa că au rămas numai cinci”... „Am cunoscut-o și noi pe Cati, și-au amintit cele două surori, Ana și Maria. Aţi fost de Paști, împreună la noi, nu știu dacă mai ţineţi voi minte, când s-a întâmplat să-și piardă umbreluţa. Am căutat-o noi peste tot, dar ce s-o mai găsești! A uitat-o în pod la biserică și de găsit a găsit-o Sofronie Bul. Ei mătura și făcea curat în biserică și în altar. De dat nu i-a dat-o înapoi, a ţinut-o o vreme ascunsă în clopotniţă, lângă clopotul cel mare, și după aceea, când a venit iarna și s-a făcut frig, și-a făcut din ea un capișon. Când a auzit popa, s-a înfuriat foarte tare; povestea crâsnicul că l-ar fi bătut cu vătraiul de la sobă,

atât a fost de furios. Degeaba l-a bătut, că el săracu' era slab de minte, tot n-a priceput c-a făcut rău… Numai ca biata Căci tot fără umbreluţă a rămas…" povesti Ana. „Are ea un bărbat, așa, mai bătrâior", își aminti Maria. „Știe el face ca păsările, ţin minte că atunci când a fost la noi tare ne-o mai distrat". „Așa-i, cum spuneţi voi", aprobă lulișca cea bătrână și turnă vinul în pahare.

Meniţă nu prea era băutor de felul lui, așa că m-am mirat când l-am văzut cum golește paharele. O vorba n-a scos, a tăcut mâlc, numai își umplea pahar după pahar, cât a fost seara de lungă, n-a făcut altceva decât tot a dus paharul la gură; noi, cu ale noastre, nici nu l-am băgat în seamă; după o vreme a strigat la noi, ne-a spus să tăcem din gură, c-am trăncănit destul, pentru că el are chef de cântat. „Numai să nu-l trezim pe Ion din somn, că abia dacă a adormit", a zis lulișca cea bătrână. Da Menită n-a avut grijă, a cântat cât a putut el de tare, niște marșuri pe care le-au învăţat ei, adică el și Ion, când au fost în termen la honvezi. N-a terminat el bine cel dintâi cântec, că l-a și strigat Ion din cealaltă încăpere. „Bine că tu le mai ţii minte, i-a spus el, când Menită s-a dus să vadă de ce-l strigă. Eu, îţi spun drept, le-am uitat pe toate. Nici n-am prea fost eu bun la cântare. La școală, dom director mă batea, cu rigla la palmă, că uitam tare repede cântările". „Lasă tu cântările, am zis eu, și fa bine și te culcă. Mâine plecăm de dimineaţă. Stai și te odihnește". Meniţă nu i-a răspuns nimica, nici nu știu bine dacă a și înţeles ce i-a zis Ion, că de beat era, de-acuma, așa mi s-a părut mie, tare beat; îi erau ochii roșii și tulburi, și când s-a uitat la mine, nici nu știu dacă m-a văzut bine, dacă mai era în stare să vadă pe cineva. „Să-l lăsăm pe Ion să se odihnească", am zis eu și-am început să-l împing ușor către încăperea aialaltă, și el s-a lăsat dus ca un copil. Am închis ușa la încăperea unde era culcat Ion și atunci Meniţă a cântat de unul singur și alte cântece de pe timpul când or fi fost ei amândoi la armată. Da noi nu l-am mai ascultat, ne-am tras într-un colţ și ne-am luat cu ale noastre. El nu ne-a avut grija, a cântat mai departe, încet, ca pentru el; de la

cântecele alea militărești, a trecut la altele, din cele bisericești. Era și cantor la biserică, știa toate cântările. S-a oprit după aia din cântare și a început să se laude: „Eu și Ion am fost renumiţi în tinereţea noastră, pe noi doi nu cred să ne fi întrecut cineva”. Așa vorbea, de parcă ar fi fost mânios pe noi, de parcă noi n-am fi vrut să-l credem. Și mânia aia, care era în el, l-a limpezit se vede la cap, a făcut să i se împrăștie tulbureala din creier, l-a trezit deodată. „Uite, zice, mi-am adus aminte de o întâmplare…” Și cum Ana și cu lulișca cea tânără și cea bătrână n-au ascultat, ele fiind prinse într-o discuţie – chiar atunci lulișca cea tânără a scos din dulap niște macrameuri de pus pe masă – întâmplarea aia numai mie mi-a spus-o, alta, afară de mine, nimeni n-a mai auzit-o. „Nu știu bine când s-a întâmplat, adică să-ţi spun acuma exact anul, a început Menită să povestească, numai că eram noi feciori foarte tineri atunci, când s-au petrecut cele ce-ţi povestesc eu acuma; cred c-a fost înainte de a pleca noi la honvezi, la Seghedin; iacă eram, vezi și tu, niște copilandri; să fi avut cam așa, în jur de 16 ani. Ion al tău, că el îi mai mic ca mine cu un an ori doi, abia dacă a fost ieșit din școală; numai c-a fost înalt, cu un cap mai înalt decât mine, nu-i dădeai vârsta pe care o avea, ziceai că-i el mai mare, nu eu; dar mintea lui tot de copil neștiutor și neumblat i-a fost, la cap nu era el încă prea copt. Și, să vezi, și să nu crezi, ce ne vine nouă în gând, așa cruduţi cum eram; să ne ducem în noaptea de Înviere în cimitir și să stăm acolo până dimineaţa. C-așa am auzit noi, nu știu cine ne-o fi spus și prostia asta, că-n noaptea de Înviere, către dimineaţă, ies morţii din mormânturi și așa o să-i vedem și noi. Ion zicea că vrea, orice ar fi, să-l vadă pe moșu-su, Gorosâm Păpu, care a murit când a fost el micuţ, că nici nu și-l mai amintește. Ziceau oamenii din sat că ei seamănă amândoi, și el vrea să vadă dacă e adevărat ori nu… Iosu lui Bosoancă și el când a auzit, gata, că vine cu noi! El a avut o drăguţă, una Solomia lui Mecăl, care a murit săraca în primăvara trecută, și o ţinea una că ei nu se lasă până n-o vede, că el vrea s-o întrebe dacă e ea mulţumită acolo

unde se află acuma și dacă nu moare de dorul Iui. «Când i-oi spune maică-sii că am stat de vorbă amândoi, tare o să se bucure; numai pe fata asta a avut-o și-i tare nemângâiată, săraca», ne-a zis el. Iar eu mi-am adus aminte cum a murit un om de la ștrecuri într-o vară, cum s-a oprit deodată din lucru și nici n-a apucat să zică, gata, eu mor, mă duc, c-a și fost ţeapăn, dus de pe lumea asta; și s-a întâmplat c-am trecut eu chiar atunci cu mâncare la holdă, la tata, și așa m-am speriat că până la holdă tot într-un trap am ţinut-o. «A murit unul de la ștrecuri, ţin minte că i-am spus tatei. L-am văzut eu cu ochii mei. A căscat numai așa gura și, gata, a și fost mort.» «Dumnezeu să-l ierte, a zis tata, fără să se oprească din lucru. Cine știe de ce o fi suferit bietul om, că sănătos nu cred să fi fost.» Așa că mi-am adus aminte de ei, și eu chiar pe omul aceia am vrut să-l văd înviat, să-l întreb mai întâi din ce părţi a fost, și cum l-a chemat, și dacă nu-i supăratc-a murit așa, printre străini… Bun, ne înţelegem noi de cu seara și Ion al tău zice că el vine cu o sticlă de răchie, din cea prefriptă, iar losu lui Bosoancă – el era mai mare ca noi, da’ nu cu mult, cu un an ori doi – zice că el aduce o găină friptă, să avem ce mânca; noaptea îi lungă, tot stând și așteptând ne-o cuprinde și pe noi foamea, nu strică ceva mâncare, că nici beutura pe stomacul gol nu-i bună… Și, așa cum ne-am vorbit, s-a și întâmplat: după ce s-or terminat plângerile – că-n timpul acela era obiceiul să se facă plângerile seara, așa-i plăcea părintelui Băianţu, fie iertat – luăm noi sticlele cu băutură și ne ducem, cum ne-am vorbit, la mormânturi. În anul acela Paștele a căzut mai târziu, îmi aduc aminte de parcă ar fi acuma, cam la mijlocul lui mai… De cald era tare cald și mirosea a floare de te durea capul, și a iarbă, că abia dăduse firul. Și câte stele or fost în noaptea aceea pe cer nu cred c-am mai văzut vreodată de atunci… Numai că noi, până la urmă, ne-am dat cu băutura. Și eram tare tineri, cum ţi-am spus, tare cruduţi, nu eram noi obișnuiţi cu paharul în mână. Și nici, ca să-ţi spun drept, de plăcut, în vremea aia, nu ne prea plăcea, că și cu băutura trebuie să te obișnuiești, nu-ţi place de la început, plăcerea vine și

ea cu timpul. Trăgeam câte o înghiţitură și ne strâmbam. «Ca s-o putem bea mai ușor, n-ar strica să fie, așa, mai dulce», zice văru, losu lui Bosoancă… Bun, așa și facem. Ion al tău a avut niște zahăr la el, o îndulcim noi, o clătinăm bine, să se moaie zahărul și, așa dulce, a început, parcă, să ne mai placă și nouă. Ce să ne treacă prin gând că, măcar că-i dulce, de urcat tot se urcă la cap!… Numai bine când a fost doisprezece, noi am fost praf și pulbere! Și alta mai bună n-am avut de făcut, cu mintea așa rătăcită cum eram, numai am luat mormânturile la rând, am citit numele, să vedem care și cum îi îngropat și în ce an o murit. Și cum eram cu răchia în noi, ne-o prins așa un fel de părere de rău; toţi aceia care or murit, acuma, ne văicăream noi, is acolo în mormânt și n-au cum a se bucura; și așa o durere ne-o apucat după ei, c-am început să ne plângem, cum se plâng babele la priveghi, am început să-i jelim. Și am trecut așa de la mormânt la mormânt și în dreptul fiecăruia ne-am oprit și l-am plâns pe cel răposat, l-am strigat pe nume, așa cum am auzit noi că fac muierile care bocesc; și când dădeam de vreo cruce unde era îngropat unul mai tânăr, unul care atunci când a murit a fost cam de vârsta noastră, parcă și mai tare plângeam și mai abitir ne văităm după el! Așa ne-am văicărit de cu foc, că s-a auzit până în sat, ne-au povestit oamenii c-au auzit, dar de știut, n-au avut cum să știe cine a fost. Și după aia lacrimile alea parcă ne-or mai trezit, că ne-am liniștit. Dar de plecat, n-am plecat, am stat până s-a făcut ziuă; și am așteptat noi ca morţii ăia, pe care i-am plâns cu lacrimi pline de durere și nemângâiate, să învie, așa cum am auzit noi că se întâmplă în dimineaţa de Paști; dar de înviat, n-a înviat nimeni; numai s-a lăsat așa o brumă groasă deasupra mormânturilor și o răcoare, că am început toţi trei să tremurăm de frig, că nu eram prea grosuţi îmbrăcaţi. Și atunci ne-am spus c-ar fi timpul să ne întoarcem acasă și asta am și făcut… Nu știu ce-i cu mine, da de câte ori mă gândesc la tinereţe, îmi vine în minte întâmplarea asta; mă gândesc la timpul ăia, când am fost noi amândoi tineri și am așteptat o noapte întreagă să se

ridice cei din mormânturi, da de ridicat nu s-au ridicat. Tare repede a trecut, tinereţea asta a noastră, că doar amândoi am fost aproape de o vârstă, așa de repede, că dacă vine cineva acuma și mă întreabă cum a fost, zău că nu știu ce să-i spun alta, decât cum am stat noi atunci de înviere toată noaptea și ne-am plâns după cei morţi și tot am așteptat să învieze, da ei de înviat tot n-or înviat, asa cum am fi vrut

— »

noi.

Dimineaţa când să plecăm, calul acela bolnav al lui Meniţă abia se mai ţinea pe picioare. Așa că el a rămas la oraș să vadă ce-i și cum îi cu calul, să-l ducă adică la un veterinar, și noi ne-am întors cu trenul. Când să plece, s-a mai urcat în vagonul nostru o doamnă grasă. De mult ce-o alergat să prindă trenul era toată o apă. „Las că-i bine, doamnă, bine că l-ai prins” i-a spus soru-mea Ana. Eu am șters cu palma locul înainte de a se așeza ea, să nu fie cumva praf, și ea mi-a mulţumit tot oftând și ștergându-se pe faţă cu o batistă din alea mari. O vreme nici n-a putut vorbi, săraca, atât era de sfârșită. După ce și-a mai revenit ne-a spus că ea e preoteasa de la Coșava și-a fost la oraș să cumpere niște celofan. I s-a terminat adică celofanul și nu a mai avut cu ce lega sticlele cu dulceaţă. Numai că nu s-a găsit celofan în tot orașul – a început ea să povestească, și dacă a început nici n-a mai sfârșit degrabă – așa că a luat pergament; pergamentul, după părerea ei, e mai bun decât celofanul, e mai rezistent, nu se crapă chiar așa de ușor. Preoteasa cea bătrână numai cu pergament leagă sticlele de dulceaţă, așa se legau din bătrâni, pe vremea când nici nu era celofan, și ei rar i s-a întâmplat să i se strice vreo sticlă. Anul ăsta a fost multă zmeură, așa că n-a răbdat-o inima să nu pună și ea; mai mult ca să-i facă plăcere părintelui, pentru el, că din partea ei pot să nu fie dulceţuri, ea, s-o credem, pe cuvântul ei dacă exagerează, nici nu le gustă. Dulceaţa a pus-o împreună cu notareșiţa, în comun, și la urmă au împărţit sticlele pe din două. „Cine e acum notar la Coșava? a întrebat-o soru-mea Ana. Cel

vechi știu c-a murit vara trecută; a avut o înmormântare, am auzit, tare frumoasă”. „Unul Meteș”, zice preoteasa. „Nu știu, n-am auzit”, zice atunci soru-mea Ana. „A fost el o vreme subnotar la Mănăștiur”, spune preoteasa. „O fi fost, spune soru-mea Ama, numai ca eu n-am auzit de el”. „Om bun, spune preoteasa, nu pot să spun altceva, numai că vorbește foarte subţire, ca o femeie”. „Așa vorbesc unii, spune soru-mea Ana. Asta pentru că atunci când Dumnezeu le-a dat glasurile, s-a întâmplat să mai greșească, de obosit ce-a fost. Așa s-a întâmplat că la unele femei le-a dat glas de bărbaţi și la alţi oameni voce subţirică, de muiere. Așa a fost să fie… Da de însurat, îi însurat ori nu?” a întrebat-o după aceea.

„Ba, are nevastă, cum să nu, spune preoteasa, a luat el pe fata mai mică a lui Lidner din Făget. Lidner, nu știu dacă-l știţi, e el croitor de dame și copii, are croitoria colţ cu Ocolul silvic, cum intri în Făget pe mâna stângă, a patra sau a cincea casă…” Trenul s-a oprit într-o gară, a stat un minut sau două și, după ce s-a pornit iară, preoteasa a povestit și ea mai departe, ce și cum e cu notareșiţa cea tânără: „La reţete și mâncăruri nu-i prea învăţată, da nici nu-i bag vină, până acuma, săraca, tot prin școli mai mult a stat, a fost elevă la maici, la catolici, nici n-a avut când învăţa. Notareșu direct de la școală a luat-o. A văzut-o într-o duminică, el a ieșit de la restaurant – a intrat și el să bea un șpriţ, că altfel nu-i băutor – și chiar atunci s-a potrivit să treacă fetele de la Notre-Dame, se întorceau de la biserică, și când a văzut-o în rând, gata, s-a și amorezat; după o lună au și fost căsătoriţi. Și-a adus o servitoare cu ea, pe una Ghizi, numai că Ghizi asta nu știa decât mâncăruri ungurești, ea e de felul ei de la Igosfoolva și îl ţine pe bietu notar numai cu papricașuri. Or mâncarea lui preferată e supa de găină; și pe lângă asta e mort după găluștele cu prune. «Am s-o trimit pe Lili pe la preoteasa, i-a spus notareșu într-o zi iui părintele, s-o înveţe pe a mea să gătească și mâncăruri de-a noastre.» Mi-a făcut o adevărată plăcere s-o învăţ, mie, ce știu, nu-mi place să ţin numai pentru mine… E tare scumpă, a spus preoteasa și și-

a șters colţurile gurii cu batista. Nici fata mea să fi fost, n-aș fi îndrăgit-o mai mult! Cozile le poartă lungi și pe spate, și-s groase cât îi mâna asta a mea, ne-a spus ea și și-a ridicat mâneca rochiei până la cot, să ne arate și nouă cât de groase îi erau cozile… La început, am crezut că sunt false, nici nu mi-a venit să cred că sunt chiar cozile ei. M-am contrazis și cu părintele, el zicea că-s adevărate, eu o ţineam că-$ false.

Până la urma am întrebat-o, și atunci și-a desfăcut părul să vedem și noi cât e de lung, și-i ajungea, să mă credeţi, până la genunchi. Pot să vă spun, că de când sunt, așa un păr des și cu firul gros n-am mai văzut… Duminica trecută i-am invitat la masă. Ar fi trebuit să-i chemăm mai de mult, numai că n-am avut un servici de masă frumos, și până l-am convins pe părintele sa ne cumpăram unul dintr-un porţelan mai extra, n-am vrut să-i chem. Sunt oameni fini, nu poţi să-i servești orișicum. Vizite mai scurte, mai fără pretenţii, ne-au mai făcut și altă dată, i-am mai poftit din când în când, după-amiaza, la câte o vișinată sau la o partidă de table, da la un prânz atunci pentru întâia oara i-am invitat. I-am rugat să poftească după slujbă; așa că mai întâi s-au dus frumos la biserică, l-au ascultat pe al meu cum slujește, și numai după aceea au venit toţi trei împreună. Pe părintele l-am rugat ca cel puţin de data asta să nu lungească atât slujba, cum are el obiceiul. Mi s-au și plâns oamenii din sat că-i ţine prea mult la biserică, nu le mai prieste, duminica, masa de prânz. Ei – ziceau – s-au obișnuit cu popa cel bătrân; când bătea de doisprezece, părintele cel vechi era gata și cu slujba; ajungeau și ei la timp la mâncare, aveau toate cele un rost… De data asta, al meu m-a ascultat, a scurtat slujba atât cât a putut, cât l-a lăsat pe el inima; destui că n-a fost cu mult trecut de unu și i-am văzut pe toţi trei venind. Supa, galbenă cum e aurul, îi aștepta în mijlocul mesei. Pâinea era proaspătă, chiar atunci am scos-o din cuptor; am acoperit-o cu un ștergar, să se păstreze calda, până s-or așeza ei la masă. Mă uitam la tacâmurile de argint cum străluceau, cred că de la nunta mea nu le-am mai scos, îţi luau ochii! Eram

bucuroasă că mi-au ieșit toate cum trebuie, numai crema de la doboș s-a nimerit puţin mai zgrunţuroasă, asta din cauza zahărului, care n-a fost se pare prea fin, sau poate untul a fost mai vechi și nu s-a legat, nu pot să-mi dau seama... Lili a fost foarte drăguţă, mi-a adus în dar o cruciuliţă binecuvântată, zicea ea, chiar de la papa de Roma, o avea moștenire de la o bunică a ei. Noi ni-s ortodocși și l-am întrebat pe popa al meu dacă pot s-o port, și el a zis că da; tot Domnu' nostru Iisus Christos e și la catolici și la noi. Notaru mi-a lăudat tăieţeii; mi-a spus că așa subţiri nici maică-sa acasă – care e mare specialistă – nu-i face. Părintele a trimis fetele în grădină după un ardei iute, numai că ardeii aduși de ele s-au nimerit să nu fie iuţi, ele nu se pricep să-i aleagă. «Las că mă duc eu, i-am spus popii, caut eu unul iute, că-i cunosc», și am fugit repede în grădină. De grăbită ce-am fost, m-am împiedicat în pragul de la grajd și m-am lovit la genunchiul stâng, cum am dat cu el de prag, nici acuma nu mi-a trecut durerea de tot. Ardeiul a fost tare iute; noi femeile nici n-am îndrăznit să-l atingem, numai popa și notarul au servit din el. «M-aș mira, cu iuţeala asta, să mai simţiţi gustul supei», a spus Lili, și-a ridicat din sprâncene; notarul a băut un pahar, două mai mult decât trebuie și-a început să cânte niște cântece porcoase, și asta n-a stat frumos; casa noastră e doar loc preoţesc, nu-i potrivită pentru cântece din astea, mai fără perdea. Lili și-a dat repede seama, că-i fată inteligentă; s-a aplecat la urechea lui bărbatu-su, i-a șoptit o vorbă sau două foarte încet, n-am putut înţelege ce-i spune; dar ce i-a spus a fost bine spus: el imediat s-a oprit din cântat și și-a cerut scuze: «M-a luat și pe mine gura pe dinainte», ne-a spus și s-a roșit până peste urechi. «Nu-i nimic, se mai întâmplă, grija asta să n-o aveţi, din partea noastră nu-i nicio supărare», i-a spus popa și cu o mână și-a acoperit căscatul; că el așa-i, după ce mănâncă, întotdeauna i se face somn. «Eu zic că până la sarmale mai merge un șpriţ», a zis notaru și a ridicat paharul de pe masă ca să închine. «Pilule dragă, vezi să nu exagerezi», i-a zis nevastă-sa. «Da' nu-i niciun necaz, zice popa al meu,

până acum, doamnă, n-a fost nicio exagerare. Am avut eu grijă, fiţi dară liniștită.» Și după paharul ăla, notaru s-a abţinut într-adevăr. E drept că a dat să mai ieie unul, dar atunci Lili a pus frumos mâna ei micuţă pe mâna lui, de zis nici nu i-a zis nimic altceva, și el a și înţeles; alt pahar, mă credeţi? n-a mai dus la gură în ziua aceea, măcar că au stat amândoi până a început să se însereze. Atât de bine s-au simţit că nu le-a venit să mai plece…” Trenul a oprit iară, da’ de urcat nu s-a mai urcat nime. De coborât, a coborât o piiăriţa, din alea care merg cu unt și smântână la oraș. „Am cumpărat o icoană sfântă – a început preoteasa să turuie iară, după ce trenul a ieșit din gară – numai că mă bate gândul să nu fie cumva catolică, că dacă îi așa, nu cred să mă lase popa s-o pun pe perete. Să v-o arăt și dumneavoastră, poate vă pricepeţi mai bine decât mă pricep eu, care-s de-a catolicilor și care sunt de-ale noastre…” „Numai la catolici are Maica Domnului o roată în jurul capului, la noi nu se obișnuiește, așa mi se pare”, a zis soru-mea Ana. „Îi prea roșie în obraz și are și buzele vopsite, nu cred să fie ortodoxă”, mi-am dat și eu cu părerea. „De urâtă nu-i urâtă, numai, că-i drept, e prea roșie în obraz”, a zissoru-mea Ana. „Atunci, nu-i de-a noastră, a zis preoteasa și-a oftat o dată lung, necăjită de târgul făcut. N-am vrut să mă las fără icoană în dormitor. Pentru asta am cumpărat-o și am dat o groază de bani pe ea”. „Păi e casă preoţească, și-a dat cu părerea soru-mea Ana. Nici nu șade frumos fără icoană sfântă”. „Am eu un goblen – ne-a povestit preoteasa – care-i cu subiect religios; ii arată adică pe Cristos, cum urcă pe drumul Golgotei și cum îi împung pe la spate soldaţii cu suliţile… Numai că l-am pus în sufragerie, deasupra bufetului; e prea frumos, mi-a părut rău să-l ţin în dormitor, cu toate că-i un tablou sfânt”. „Asta așa-i”, și-a dat cu părerea soru-mea Ana. „Trebuie să fie un lucru vechi, din bătrâni”, am zis eu. „Îl am de la o mătușă, care tot preotească a fost, numai că acuma a murit…” Ne-ar mai fi povestit și altele preoteasa, ce și cum s-a întâmplat cu goblenul și cu mătușa aceea a ei, numai că trenul a ajuns în staţia unde

trebuia ea să coboare; după ce și-a luat rămas bun de la noi, a coborât repede, nu cumva să rămână în tren. Era o gară mică, și de stat n-a stat trenul mai mult decât un minut; după ce preoteasa a coborât, s-a mai întors o dată către noi și ne-a făcut semn; am mai putut vedea cum șeful de gară s-a apropiat de ea și s-a aplecat să-i sărute mâna; trenul a făcut un ocol, așa că au dispărut amândoi, și șeful de gară și doamna preotească, nu i-am mai văzut. Am rămas numai noi în vagon și l-am întrebat pe Ion dacă nu-l doare cumva capul de atâta vorbă cât i-a fost dat să audă. „Oablă preotească”, a zis el și a dat să râdă, da’ mai mult a tușit decât a râs. Numai că ochii îi erau tare veseli, se aprinsese în ei un fel de lumină, și când am văzut-o, m-am bucurat. Controlorul de bilete era de prin părţile noastre și ne-a recunoscut. Ne-a întrebat dacă nu vrem să trecem într-un vagon de clasa întâi, că e mai mult lărgământ. „Sunt scaune moi și te întinzi și dumneata, aciule, un pic”, a zis el. „Nu, mulţam, i-a spus Ion. La ce să mă mai mut acuma, că nici aici nu-i rău. Numai faceţi bine să închideţi fereastra aia”, a spus el, și a arătat spre celălalt capăt ai vagonului. „Aș închide-o eu, dar s-a înţepenit și nu se poate, i-a spus cu părere de rău controlorul. Haideţi la clasa întâia”, ne-a poftit el. „Mai bine cred c-ar fi să rămânem aici. Nu vrem să avem vorbe cu nime”, a zis Ion.

*„Daca vă* dau cu voie, n-are cine să vă zică ceva. Eu comand”, ne-a spus controlorul. Așa că l-am ascultat și am trecut în alt vagon. Ion s-a întins pe scaunele alea care erau moi și îmbrăcate în catifea roșie. Mirosea a praf de purici, și la geam stătea un domn și se uita pe fereastră. „Eu sunt Drinca. Mă mir că n-aţi auzit de mine, ne-a spus domnul de la fereastră; prin părţile astea eu am pictat toate bisericile; sunt cel mai renumit, altul mai bun ca mine nu se găsește”. „Vă cerem iertare, dar noi nu ni-s chiar așa de umblaţi, a zis soru-mea Ana. „Da, dumneavoastră, acuma de unde veniţi?” l-a întrebat ea pe pictorul cel renumit. „Ieri am avut o sfeştanie, am sfinţit biserica de la Lugojel și de acolo vin”, ne-a spus pictorul, și am văzut că abia apucă să ne povestească și nouă cum și-a

petrecut el la serbarea aia mare. „Pe vlădica cel nou l-aţi văzut vreodată?” ne-a întrebat, și când sorumea Ana i-a spus că nu l-am văzut, pentru că noi nu suntem femei chiar așa de umblate, nici acuma n-am fi plecat de acasă dacă n-ar fi fost Ion așa de rău bolnav, ei s-a uitat la noi, așa, ca la nimeni. „Păi, de ce faceţi, rogu-vă, umbră pământului ăstuia dacă nici pe vlădica nu l-aţi văzut?” parcă ar fi vrut să spună, da’ nu ne-a zis nimica și atunci soru-mea Ana l-a întrebat: „O fi om frumos, a zis ea, așa s-a auzit la noi. Tânăr, că abia i-a crescut barba; numai că noi nu știm, de văzut nu l-am văzut”. „I-au ieșit în întâmpinare oamenii cei mari din sat, și o fată premiantă de la școală i-a spus o poezie scrisă de un advocat din Lugoj, ne-a spus pictorul. *S-au cutremurat stăpânii lumii, la glasul blândului profet.* Și a fost o poezie tare lungă, dar ea a știut-o toată, nu s-a încurcat. Vlădica s-a aplecat și a sărutat-o pe frunte”. „Trebuie că a fost tare frumos”, a spus soru-mea Ana și s-a arătat că nu mai poate de mirată ce-i. „Eram mici, ia primară, când s-a sfinţit biserica noastră, dar mă crezi că și acuma ţin minte? așa a fost de mândru. S-a ţinut și atunci serbări din acelea mari. A fost și corul din Zlatna, și fanfara din Sintești, și s-au întrecut amândouă”, a povestit ea. „Și ia Lugojel au fost fanfarele, cum să nu fie; și după aceea s-a întins petrecere mare, au fost veniţi notarii și învăţătorii, din cinsprezece sate. Și nu numai notarii și învăţătorii, ci și alţi oameni însemnaţi. A fost și prefectul, da’ el n-a stat la bal. A venit cu mașina și a stat numai cât a ţinut slujba; a schimbat două vorbe cu vlădica și după aceea a plecat”…A rămas așa pe gânduri când și-a adus aminte cât a putut fi de frumos. A dat să-și aprindă o ţigară, dar s-a uitat la Ion și a stins-o, a aruncat-o pe fereastră. „Sunt obișnuit cu ea, a spus Ion. Mie nu-mi face rău”. Atunci Ana l-a întrebat dacă e adevărat că vlădica are o drăguţă și doi copii din flori, sau numai oamenii i-au scos vorbe. Și atunci ei i-a povestit cum e cu vlădica și câte drăguţe are. „La bal trebuie că a fost tare frumos. Or fi ales și o regină a balului, că la domni așa se obișnuiește”, a întrebat soru-mea Ana și eu m-am mirat cât poate fi ea de

nepăsătoare, de cum aude de distracţii. „Au ales, de ce să nu aleagă, a zis pictorul. O ştiţi pe fata cea mică a popii din Mânăştiur?” „N-o mai ştim, de când a crescut, de când s-a făcut domnişoară”, a zis soru-mea Ana. „O brunetă reuşită, trebuie c-aţi văzut-o pe la târguri, a spus pictorul de biserici şi a privit-o lung. N-aş putea zice însă că-i pe gustul meu”, a mai spus şi soru-mea s-a înroşit atunci şi s-a uitat pe fereastră, n-a avut încotro. „Gusturi şi gusturi”, a zis ea în şoaptă, da’ aşa de încet, că pictorul, ca s-o audă, s-a aplecat în faţă. Şi după aceea, pictorul acela de biserici s-a pornit să se laude în fel şi chip, n-a mai avut nicio măsură! Dintr-o cutie a scos nişte icoane şi se lalea că toate-s făcute de el. „Ce părere aveţi? Cum vi se par?” ne-a cerut el părerea. „Noi nu ne prea pricepem, a zis soru-mea Ana şi a lăsat privirile în pământ. Pe noi degeaba ne şi întrebaţi, noi ni-s tare neştiutoare intr-ale de-astea…” „Pentru asta trebuie să ai un dar, ca să faci aşa ceva. Asta nu poate oricine am zis eu ca să-l mai îmbunez pe pictor, pentru că mi s-a părut că s-a întunecat la faţă. Miroseau cam urât, a clei, numai că nu puteam deschide fereastra, să nu-i fie curent lui Ion.

„Asta-i tot ce am făcut eu mai frumos”, ne-a spus după o vreme, şi de pe fundul lăzii a scos un tablou ceva mai mărişor. Eu am crezut că-i Iisus pe Muntele Măslinilor, pentru că era tare întunecat, nu se vedea mare lucru, dar el ne-a explicat că nu-i dintre cele bisericeşti. Se vedeau numai un fel de stânci şi când ne-am uitat mai bine, jos, la poalele stâncilor ălora, am văzut curgând o apă neagră. Norii de pe cer tot negri erau şi ei, aşa că nu era altă culoare peste tot decât negru; din cauza asta nici nu mi-a plăcut, dar n-am zis nimica, să nu fac vreo supărare. Nu era nicio culoare aşa, mai frumoasă, puţin de roşu sau puţin de galben; ori cărămiziu. Când ne-am uitat mai de aproape, am zărit, ca prin ceaţă, o fată, gata să cadă de pe stânci – ori o fi vrut să se arunce ea singură, săraca, în prăpastie, prea bine n-am înţeles, dar nici să întrebăm n-am vrut. Avea o cămăşuţă albă pe ea şi părul îi era negru şi despletit ca la cele care nu-s întregi la minte. „Asta e

Ofelia”, ne-a explicat pictorul și noi n-am îndrăznit să întrebăm cine o fi fost Ofelia aceea, și ce-o fi păţit săraca, de vrea să se arunce în râu. Și nici el să ne explice n-a mai avut vreme, ca trenul a oprit. Pictorul a coborât și el într-o haltă, după ce și-a luat rămas bun, de la noi, mai cu părere de rău, dar n-a avut ce face, a trebuit să coboare. Am lăsat ușa crăpată după plecarea lui, să intre puţin aer curat. Și după ce-a plecat ei, soru-mea Ana o început să râdă. Parcă o văd și acuma cum stătea în dreptul ferestrei și se prăpădea de râs, sărea cămașa pe ea, toată se scutura, și atunci așa mi s-a părut mie că soră mai frumoasă ca a mea nu are nimeni pe lumea asta. Cu o mână își ștergea lacrimile care-i veniseră în ochi, de atâta râs, și cu cealaltă și-a strâns mai bine basmaua pe cap. Așa i s-a părut ei, că om mai caraghios ca cel care a plecat nici că se află… S-a urcat în tren o doamnă, chiar din staţia în care a coborât pictorul. La început n-a scos niciun cuvânt, s-a așezat pe scaun și a stat așa nemișcată. După aceea s-a ridicat și a început să umble în stânga și în dreapta, cât a fost vagonul acela de tren de lung, și tot trăgea de colţurile unei batiste cu monogram și scrâșnea din dinţi. O clipită n-a stat în loc, când la fereastră, când înapoi pe scaun, când a scos din poșetă o oglindă, când a băgat-o la loc, când și-a trecut pieptenele prin părul tot bucle, când La vârât înapoi… Iar noi ne uitam la ea și nu îndrăzneam să spunem nimic. Vedeam că i s-a întâmplat ceva, numai că nu știam ce. Și deodată a izbucnit în plâns. Și așa de tare plângea că pieptul la rochia ei de mătase până la urmă a fost tot ud. „Un singur lucru vreau să știu, striga ea printre lacrimi, un singur lucru și nimic altul mai mult: dacă trăiește ori nu! Alta nici nu mă interesează”. „O fi și la dumneavoastră cineva bolnav, doamnă? Că noi tot de la spital venim, numai că nu am găsit loc, au fost toate spitalurile ocupate”. Ea parcă nici nu m-a auzit ce spun, parcă nici nu ne vedea, așa se purta; a început să plângă mai tare, da un plâns din acela cu sughiţuri și cu lacrimi cât pumnul. „Au, sufletul meu, zicea ea printre lacrimi – că de omorât eu te-am omorât, ticăloasa și prăpădita de mine, nu alta. Am tras

cu pistolul în tine și te-am împușcat!” Când am auzit-o ce spune, nici să ne mișcăm n-am îndrăznit, așa de tare ne-am speriat. „Liniștiţi-vă, doamnă, zice după un timp soru-mea Ana, și fiţi bună și ne povestiţi și nouă ce și cum s-a întâmplat?!” „Am tras cu pistolul în el, așa s-a întâmplat! L-am omorât, asta-i, zice… Eu, dragile mele, începe ea să ne povestească și deodată s-a liniștit, și-a pus mâinile în poală și s-a așezat frumos pe scaun, l-am omorât pe Caius Pancan, așa să știţi. Pe cel mai mare cântăreţ din toate timpurile, pe acela l-am omorât…” „Parca nu-mi vine să cred, doamnă, la ce să mint”, spune soru-mea Ana, neîncrezătoare. „Păi atunci, dragile mele, spune doamna, staţi liniștite și să vă povestesc cum a fost. Să vă spun totul din fir în păr. Și așa s-a întâmplat că ea atunci l-a împușcat, când a cântat el mai frumos. A scos pistolul și a tras, dar numai o dată, n-a fost trebuinţă să tragă de mai multe ori, că el a și căzut la pământ. Doamnele și domnii au început toţi să strige, s-au bulucit să vadă ce-i și numai bine ea a avut timp să se strecoare afară și să se facă nevăzută…Mie mi-au îngheţat mâinile de spaimă, îţi spun drept, căci până atunci nu mi-a fost dat să văd de când sunt o criminală. Și când te uitai la ea, nici nu-ţi venea să crezi că-i adevărat ceea ce a povestit, pentru că de frumoasă era tare frumoasă, de când sunt nu cred să fi văzut o femeie mai frumoasă ca ea. „Poţi să mă baţi, doamnă, zice sorumea Ana, într-un gând parcă și ea cu mine, dar eu tot nu te cred”. „Ba mai bine să mă credeţi, dragile mele, zice ea în șoaptă și iar începe a lăcrima, că așa a fost, cum vă spun eu acuma”. „Și de ce l-aţi împușcat, doamnă”? prind eu ceva curaj și o întreb. „De gelozie, spune ea și după aceea și-a scos din buzunar o batistă și s-a șters la ochi. Din gelozie și din prea multă iubire l-am omorât. Pentru că eu așa cred că-i mort, nu cred să mai fie în viaţă… Cum ar fi mâine, începe ea să povestească, a fost să plece la Viena să ie cânte nemţilor, că nemţii foarte tare l-au admirat, ar fi dat oricât, numai să-l audă cântând. Eu am prins o scrisoare de-a lui, și din scrisoarea aia am aflat că de plecat nu pleacă singur la Viena, că vrea să plece cu alta și

să mă abandoneze. Am început atunci să mă rog de ei să mă ia și pe mine, dar el nici n-a vrut să audă… «Ce-ar fi să facem nunta la Viena, nu-i așa că ar fi foarte șarmant?» «Știi foarte bine că deocamdată nu te pot lua de soţie, mi-a răspuns ei. Știi că părinţii se opun căsătoriei noastre. Cât trăiesc ei, nici vorbă să ne putem căsători.» «Nu se poate, nu se poate, i-am spus eu și m-am uitat drept la el în ochi, mă cunoști doar, nu-mi place să insist, nu-mi stă în caracter. Numai ia-mă la Viena, alt favor nu-ţi cer decât ăsta!» Știam însă că la Viena nu mă poate lua, din pricina fetiţei ăleia… Bine, îmi spun, dacă e așa, nu mai ajungi nici tu la Viena, dragul meu! Nu mă iubești, fie și așa, dar nici a alteia n-ai să fii tu, nici în braţele alteia nu vreau să te las!…” Și în timp ce povestea, a scos pistolul ca să-l vedem și noi. „Încet, doamnă, i-a spus atunci soru-mea Ana și cu o mână a îndreptat ţeava pistolului spre fereastră, nu cumva să ne împușcaţi, Doamne ferește, și pe noi! Staţi frumos și liniștiţi-vă, acuma, ce-aţi făcut, e gata făcut și așa nu mai puteţi nimic îndrepta…” ion, între timp a adormit, el nici nu știa, săracul, ce nebună a dat peste noi!… Până la urmă s-a adunat mai multă lume, au venit domni și doamne și din alte vagoane s-o asculte ce spune, atrași de strigătele ei. La început, n-au înţeles, ne-au întrebat pe noi ce s-a întâmplat, ce-a păţit că plânge așa. Dar nici n-a fost nevoie să ne întrebe, ea abia apuca să povestească la toată lumea ce și cum s-a întâmplat, cum l-a omorât ea pe cântăreţul Caius Pancan, cum, din gelozie și din prea multă dragoste care a fost în pieptul ei, a tras cu pistolul în el, și-i aproape sigură că l-a și omorât.

Într-o staţie s-au urcat doi jandari, unul într-o parte a vagonului, altul în cealaltă, așa ca s-o prindă la mijloc. Ea, când a văzut asta, a dat la început să fugă, da’ n-a mai avut unde. „Tu l-ai omorât pe cântăreţul Caius Pancan?” a întrebat-o unul din jandari, după ce i-a luat pistolul cu forţa din mană. „Am știut eu că-i mort” a strigat ea și pe loc a și leșinat. Jandarii au stropit-o cu apă rece și atunci ea a deschis ochii, se uita când la unul, când la celălalt, de parcă s-ar fi rugat de ei să-i spună că nu-i mort de-

adevărat, că l-au dus adică la spital și l-au scăpat. „Împușcaţi-mă și pe mine! a strigat ea cât au ţinut-o plămânii. Fără el, mai bine moartă”. Și iar a dat să leșine, numai că unul din jandari o stropea tot timpul cu apă pe faţă. Și atunci, ce să vezi, o doamnă s-a repezit ia ea și a început s-o tragă de păr. „Prăpădito! a strigat doamna aceea. Criminalo!” Abia au reușit jandarii să le despartă. Toţi au început atunci să-i întrebe pe jandari, dacă e chiar adevărat că marele cântăreţ Caius Pancan nu mai e printre cei vii. „El a fost fala noastră, au zis jandarii și au clătinat din cap, mare păcat”. „Muierile l-au mâncat, așa se întâmplă întotdeauna, ce să-i faci”, au zis domnii și au început să șoșotească. Și, între timp, jandarii le-au despărţit pe criminală și pe doamna cea furioasă, da cum s-au bătut au fost despletite la păr amândouă și roșii în obraz. „Acuma, dumneavoastră, doamnă, mergeţi cu noi, i-au spus ei, celei ce l-a omorât pe Caius Pancan. Așa-i ordinul au zis. Noi nu facem altceva, numai ne luăm după ordinul pe care l-am primit. Asta ni-i datoria”. „Nu cer niciun favor, a strigat ea. Cu mâna mea l-am omorât, pentru că l-am iubit din tot sufletul, oameni buni, așa să știţi. Numai că n-am avut noroc unul de celălalt. Așa a fost să fie”. I-au dat atunci lacrimile în ochi și toţi domnii adunaţi au început și ei să lăcrimeze. „Amărâta de ea, vai de inima ei, numai ea știe ce are pe suflet”, au zis femeile, și chiar cea care a vrut s-o bată s-a înduioșat. Și chiar atunci trenul s-a oprit în staţie la Făget, și jandarii au coborât-o din tren, și ea a mers între pușcoaiele lor fără să scoată o vorbă, cu capul în pământ. Când trenul a plecat ne-a făcut numai o dată cu mâna, așa, ca de adio, și doamnele au făcut și ele înapoi cu batistele, apoi tot cu batistele acelea și-au șters lacrimile, că erau toate plânse. După aceea i-am văzut chipul în foaie. Erau puși unul lângă altul. Scria că l-ar fi nimerit nu chiar în inimă, dar foarte aproape, nici n-a ajuns bine la spital cu el salvarea, c-a fost rece, s-a scurs tot sângele din el, n-au avut cum să-l oprească. Numai că în fotografia aia parcă nu părea chiar așa frumoasă cum a fost ea atunci când am văzut-o cu

ochii mei, cum își mișca în toate părţile pistolul, numai că n-a mai avut gloanţe în el, au fost toate trase în pieptul cântăreţului aceluia vestit! Au scos-o, parca, mai sprâncenată decât era, și nasul era altfel decât l-a avut ea, acolo în fotografie, ceva mai lung. „Asasina marelui nostru cântăreţ Caius Pancan”, scria dedesubtul fotografiei, și asta a și fost de-adevărat, de omorât, singură, ea l-a omorât, așa cum ne-a povestit și nouă, numai că eu am s-o ţin minte câte zile oi mai avea, cum ne-a făcut ea în gară la Făget cu mâna. Ţinea umbreluţa deasupra capului, să n-o ardă soarele, că era cam la vremea prânzului și soarele pripea foarte tare, drept în creștet. Am s-o ţin minte cum s-a bătut ea cu doamnele alea din tren și cum rochia i s-a desfăcut la mânecă până la umăr, de i-am văzut braţul alb cum îi neaua, pistruiat și cu gropiţe la cot. De frumoasă a fost frumoasă, nu pot să spun, măcar c-a fost criminală.

O parte din drum, după ce a coborât ea, am rămas singuri, și Ion mai mult a dormit… Și așa m-am gândit eu atunci că în același, fel, nu peste multă vreme, o să doarmă el somnul cel mare, așa și nu așa: nu cu capul la mine în poală și mângâiat pe obraz, ci acolo, jos, în pământ. Tot așa ca acuma, neștiutor de ce se întâmplă în lume. Și tot așa și atuncea, oamenii au să umble în toate părţile, încoace și încolo, pe jos și cu trenurile, numai că el n-o să-i mai vadă umblând, n-o să-i mai știe pe cei de pe pământ, cum nici ei n-o să-I mai știe pe el. Numai noi, eu și mama lui, noi care l-am iubit, ne-om aminti cât om trăi c-a făcut și el umbră pământului… Dacă nu cumva l-om uita și noi, căci așa e scris să fie… Tot așa or plânge și s-or zbuciuma doamnele iubăreţe și cele suferitoare, și tot așa s-or întoarce unii și alţii de la serbări și petreceri, numai că toate serbările și petrecerile acelea, pe unde or fi ele și pentru cine or fi, se vor întâmpla fără el, în lipsa lui… El n-o să mai aibe cum ajunge până la ele, căci cei morţi nu ajung niciodată la petrecerile viilor, oricât de frumoase ar fi aceste petreceri și oricât ar suferi ei, acolo, în pământ. Nemișcat o să stea în adâncuri, cu pământ deasupra lui, așa cum se odihnește acum lângă mine și cum și în

pântecele maică-sii s-a odihnit înainte ca ea să-l fi făcut. Numai că odihna dintâi e una și alta e cea de pe urmă, cea fără de sfârșit… Toate astea mi le-am spus în timp ce Ion dormea cu capul pe pieptul meu. „Scoală-te, Ioane – i-am șoptit – scoală-te și te ridică, dragul meu, ce somn o fi și ăsta pe capul tău, că nu-i noapte și întunerec acuma, ca tu să dormi, e ziuă în plina amiază”. Și ei s-a trezit, numai că părea tare supărat că nu l-am lăsat să doarmă.

Impiegatul, când ne-a văzut coborând, s-a apropiat și-a intrat cu noi în vorbă: „Am auzit: eu că Ion îi bolnav, numai că nu mi-a venit să cred, ne-a spus el. Am mai văzut și noi la viaţa noastră bolnavi, da ăia nu se plimbă ca domnii, prin târguri, ne-a zis impiegatul, încercând să glumească, dar când s-a uitat mai bine la Ion, n-a mai spus nimic; „Vai și amar de sănătatea lui, am zis eu și am început să plâng. Sănătatea asta la nimeni nu i-o doresc”. Și impiegatul s-a rușinat parcă și s-a întunecat și mai tare la faţă. „Ce să-i faci, a oftat după un timp. Asta nu-i cum vrea omul…”

Și dinspre Breazova s-au ridicat chiar atunci niște nori negri și grei de ploaie și deodată a dat o răpăială deasă, de parcă ar fi bătut cu piatra. Impiegatul ne-a chemat la el în birou, să așteptăm până stă ploaia. Ploaia n-a ţinut mult și, în scurtă vreme, într-o parte a cerului s-a limpezit; stăteam și ne uitam pe fereastră cum se ridicau aburii groși de pe linia ferată; dincolo de linie, unde sunt casele cele vechi ale lui Grecu, s-a ridicat curcubeul. Ion a prins pe neașteptate poftă de vorbă, și dacă până atunci a fost așa de tăcut și grăbit să ajungă cât mai repede acasă, după aceea nu s-a mai lăsat plecat… „Eram copii, începu el să povestească, și când eram noi cu vacile, mai da din când în când câte o ploaie, așa cum a fost asta; mai scurtă, da îndesată bine, din astea care trec repede, nu ţin mult; și dacă ieșea soarele, ieșeam și noi, copilandrii, de prin locurile de pe unde am fost ascunși. Și a fost atunci așa o vorbă printre noi, nu știu care o fi scornit-o, da’ nu-i de mirare, cate nu pot trece prin capul unor copii nevârstnici. Așa s-a zvonit, că acela care izbutește să meargă până la

locul unde se lasă curcubeul, da’ nu drept în picioare, în patru labe și fără să se abată de la drumul drept, aceluia i s-o împlini tot ce și-ar dori el, tot ce-și pune în cap o să i se adeverească. Și era pe vremea aia unu Pavel a lui Bosoancă, voi nu cred să-l fi prins, c-a murit nu la mult timp după întâmplarea ce v-o spun eu acuma, și Pavel ăsta, săracul, era cam slab de minte, nici vorbi, așa ca lumea, nu era în stare, mai mult gângăvea, când voia să spună ceva. Unul străin nici n-ar fi înţeles nimica din ce scotea din gură, da noi mai pricepeam, e drept că mai degrabă ghiceam cam ce voia el. Pavel ăsta avea și un obicei tare urât, dar despre asta nu vă vorbesc eu acuma, pentru că sunt femeile astea de faţă și nu șade frumos. Destui că într-o zi s-au luat copiii după el și-au văzut ce face el pe furiș, l-au prins și l-au batjocorit, da atâta grijă a avut, să mă credeţi că nici nu i-a păsat; așa era el, cam necopt la cap… Numai c-a tras cu urechea la vorbele noastre de copii proști și câtă minte a avut, a crezut că-i chiar așa, cum zicem noi. Adică o să i se împlinească ce-și dorește el mai mult, dacă o să meargă în patru labe, tăiat, până la curcubeu. Da ce şi-o fi dorit, mă întreb eu acuma; ce şi-o fi putut dori un amărât și un prăpădit ca el, asta aș fi, vă spun drept, tare curios să știu; numai că de la unul neîntreg la minte, mare lucru nu ai cum să afli; el, orice-i spuneai, dădea din cap, că e așa cum spui tu. Și dacă nu te lăsai și îl întrebai iară, se încrunta și dădea ochii peste cap; nu-i prea plăceau lui întrebările, oricare ar fi fost ele, îl enervau foarte tare… Și într-o dimineaţă s-a întâmplat că a ajuns cu vitele înaintea noastră, că de obicei venea târziu, după ce răsărea soarele. Când am ajuns noi, el, stătea pe un dâmb, rupea dintr-o pâine, adică mai mut o morfolea și avea umbrela gata desfăcută. Am uitat să vă spun că avea o umbrelă nouă-nouţă și când ploua nu lăsa pe nimeni să se ascundă sub umbrela lui. Am auzit c-ar fi furat-o de la târg, de la o unguroaică, alţii zic, nu știu dacă o fi fost așa, că Vetuţa lui Biloi și-ar fi pus mintea cu el și, ca să nu spună la nime, i-ar fi dat umbrela aia, și de atunci nu exista să vină ei cu vacile fără umbrelă… Dar, în dimineaţa când a

ajuns înaintea noastră și s-a pornit ploaia, n-a mai stat cu noi, n-a mai așteptat, ca de obicei, să-l rugăm să ne lase să ne adăpostim sub umbrela lui, și-a strâns umbrela, și-a luat vaca, și-a început s-o mâne, așa, prin ploaie, drept către pădure. Avea el o singură vacă și aia cu cornul rupt, și nici aia nu era a lui, i-a dat-o să i-o pască baba lui Budac, că ea, de când și-a scrântit un picior, nu mai putea alerga după vacă. Parcă îl văd ca astăzi, cum mergea el desculţ, pleosca, pleosca, prin toate gropile, de ocolit nu le ocolea și unde era băltoaca mai mare, acolo călca! Și mergea foarte mândru, de parcă cine știe ce secret ar fi știut el și dinadins l-ar fi ascuns de noi, ar fi avut grijă ca noi nu cumva să-l aflăm. De curioși eram noi curioși, să vedem ce are de gând să facă, așa că ne-am luat grăbiș, grăbiș și pe ascuns, după el. Da el ne-a văzut, n-am avut cum să ne ascundem și atunci a început să arunce cu bolovani după noi; pe văruţu Cornel l-a lovit între ochi așa de rău, că la început s-a făcut întunerec înaintea lui, i s-a părut că nu mai vede, c-a rămas orb. L-am lăsat atunci în voia lui și ne-am întors la distracţiile noastre. De văzut l-a văzut numai un copil din Breazova, el a fost cu vitele în partea aia, și tare s-a mirat. Mergea Pavel, ce să vedeţi, în patru labe și cu ochii drept la curcubeu se uita! Ţinea capul ridicat în sus, să-l poată vedea mai bine, nu cumva să-l piardă din ochi și s-apuce pe un drum greșit. Așa cum a auzit el că trebuie mers, așa mergea, fix așa. Erau gropi, una mai noroioasă decât alta, da lui nu i-a fost de ele, să le ocolească! Nici spinii nu i-a ocolit, drept peste ei a dat; și de înspinat s-a înspinat, șiroia sângele, asta pe unde s-a mai putut vedea de noroi; el de simţit, n-a simţit nimic, a ţinut-o înainte, n-a cârmit. Și a ajuns el până într-o vale și acolo i s-a părut lui că era apă și curcubeul ieșea dintr-o baltă, și atunci s-a aplecat și-a băut apă cu pișat de vacă, să iertaţi că vorbesc așa, nunta că degeaba a băut, nimica nu s-a întâmplat din ce și-a pus el în gând.

El a stat și a așteptat să se întâmple cine știe ce, da' de întâmplat nu s-a întâmplat nimica, degeaba a așteptat el, degeaba a băut din apa aia puturoasă…"

Pe peretele dintre cele două ferestre e o oglindă murdară, pătată de căcărezele muștelor. Câteva fotografii flenduroase și decolorate sunt înfipte în rama oglinzii, de jur-împrejurul ci. „Asta care stă pe scaun lângă mine e lulișca cea tânără, spune bătrâna și degetul ei mare și murdar alunecă peste chipul femeii din fotografie. Te uiţi că are părul încreţit, dar să știi că nu-i natural, și-l făcea în fiecare dimineaţă cu fierul… Parcă o văd cum a venit ea intr-un an la noi, de Florii, adică au venit amândouă, ea și cu maică-sa, și în dimineaţa aceea a plouat, da’ nu prea tare, mai mult a mizgurat; numai că până să ajungă ele acasă la noi, lui lulișca cea tânără i s-a stricat părul, a plouat-o pe păr și i s-a desfăcut; cât a fost ploaia aia de înceată, tot a trecut prin cârpă; și părul poţi să-l încreţești cât vrei, dacă îi plouă puţin, gata, se face cum îi cânepa. Și atunci s-a rugat de preoteasa de la noi din sat, să-i dea fierul ei și bigudiurile, că noi nu aveam așa ceva. Și nu știu cum s-a întâmplat, o fi fost fierul prea încins sau ce, că i s-a aprins părul, i-a luat foc, ce gândești! Și atunci lulișca cea bătrână a început să strige la ea să aibă grije de bigudiuri, că doar nu-s ale ei, că ce-o să zică doamna preoteasa dacă o să-i strice bigudiurile! «Lasăle dracului de bigudiuri, a ţipat fiică-sa ca din gură de șarpe. Tu nu vezi că mi-a luat foc părul, grija bigudiurilor o ai tu acuma?!» «Ba o am, a zis către ea maică-sa. Nu-i frumos să strici lucrurile altuia, trebuie să ai grijă de ele, dacă leai luat…» Uite așa s-au certat amândouă și dacă nu săream eu să le împac și să-i sting cu ce-am apucat părul, ardea pălălaie, rămânea biata fată fără păr… Cine știe pe unde or fi și dacă or mai trăi ele acuma, săracele. Nu știu dacă ţiam spus, reluă ea istorisirea, lulișca cea tânără s-a măritat, până la urmă, a luat-o un neamţ, unu care a fost controlor de bilete ori șef de tren, ce-o fi fost, că nu mai ţin bine minte, și-a plecat cu el prin cele străinătăţuri. Numai că n-a putut sta mult timp fără maică-sa, acolo, în Germania sau unde a plecat ea cu șeful acela al ei. Așa că i-a scris o scrisoare, «mamă dragă, noi o ducem bine, așa și pe dincolo, numai că eu nu mai pot de dorul tău; așa, să ne mai certăm noi amândouă ca

înainte, că el e tare tăcut, face orice i-ai spune, și cu altcineva n-am cu cine a mă certa, că eu nemţește nu știu. Așa mi s-a urât, că nu mai pot, fii bună, rogu-te, vino să stai cu noi, avee unde să te ţinem, și ei e de acord.» Și atunci, lulișca a îrqJachetat tot ce-a avut, a vândut casa și a plecat și ea în orașul acela nemţesc ori unde o fi fost acolo, și de atunci n-am mai auzit de ele”. Fotografia e decolorată și îngălbenită de timp, încât chipurile celor două femei cu greu se mai pot distinge. lulișca cea tânără ţine o mână pe speteaza scaunului, pe un umăr al mamei sale, și privește înfricoșată drept în obiectiv. „Cine știe pe unde or fi săracele, spuse din nou bătrâna. Au fost femei bune la suflet, numai că au fost cam rele de gură, cât ţinea ziua, ele se tot certau una cu cealaltă”, spuse ea și i se pare că le și vede înaintea ochilor, învârtindu-se prin casă, cu sumnele lor ungurești, înfoiate și cu flori mari! „în dimineaţa aceea de Florii, povestește bătrâna, ne-am sculat noi, adică eu și lulișca cea tânără, așa, mai devreme, nici n-a fost soarele răsărit; era o răcoare și un miros, te saturai numai cu mirosul acela; și-am măturat ocolul amândouă, da’ nu ne-a fost urât să-l măturăm, am făcut-o cu plăcere, am ţinut-o tot într-un cântat, și după aceea am măturat și drumul: mai întâi l-am stropit cu niște apă, să nu se ridice prea mult praf, și când am terminat, neam dus la fântână și ne-am spălat; când luam apa în gură să ne turnăm în pumni, ni se strepezeau dinţii de rece ce era. Și nu știu cum s-a întâmplat, că lui lulișca, dacă s-a aplecat să scoată apa, i s-a desprins un cercel din ureche și i-a căzut în fântână. Și atunci ea și l-a scos și pe celălalt și l-a aruncat și pe acela. «Măcar să fie amândoi, a zis. Așa, numai cu unul singur, tot nu am ce face.» Și ce să vezi, a trecut timpul și vine într-un an de Rusalii, soru-mea, Ana, ia mine și-mi spune: «Uite, tu, ce-a găsit Cornel al meu în fântână, alaltăieri dimineaţă, când a scos apă ia vite să ie adape.» Era un cercel de-al lulișcai, din ăia pe care i-a aruncat ca atunci în fântână, numai că I-a ruginit apa, i-a luat strălucirea, așa s-a întâmplat dacă n-a fost de aur”.

E cineva care își reamintește cerceii pe care îi purta

lulișca în urechi, înainte de a rugini ei în fundul fântânii; știe că în dimineaţa aceea, după ce s-au spălat, turnându-și una alteia apă în pumni, cele două femei, frumoase amândouă – poate una prea grasă, dar încă frumoasă – au scos caii din grajd și i-au adăpat, și unul din caii aceia – erau trei, doi cai și un mânz – și-a vârât neastâmpărat capul drept în ciutură și-a; udat-o pe lulișca pe fusta ei înflorată. Știe ce i-a spus lulișca mânzuJui: „Stai, măi bolândule, stai, mă, că mă udași toată, prostule, noa Iștenem”. Știe că deasupra grajdului s-a ridicat chiar atunci un nor, și părului uriaș din mijlocul ogrăzii i s-au udat vârfurile crengilor în norul acela. „Numai să nu ploaie. Numai să fie vreme frumoasă, când o fi timpul să mergem la biserică”, a zis lulișca cea tânără și s-a uitat la norul acela cu dușmănie, proptită de ciutură, așteptând să i se usuce fusta. Nu există vreun amănunt din care e alcătuit tot acest tablou vivant: cu fetele stând lângă fântână – ca-n unele ilustraţii la poeziile lui Coșbuc, foarte gustate în acele timpuri – cu cei trei cai, unui abia mânz, zbenguindu-se prin curte, cu mirosul de balegă strecurându-se afară prin ușa întredeschisă a grajdului – care să-i fie străin. Nimic nu scapă memoriei sale. El e pregătit să intervină, să adauge acele amănunte ce fac sarea și piperul oricărei istorisiri. „Eu știu, spune el, fiecare detaliu cu ajutorul căruia pot reînvia acea dimineaţă unică și de nerepetat. Știu, de pildă, ce culoare aveau mărgeluţele de sticlă purtate la gât de lulișca cea tânără și știu chiar câţi nasturi avea laibărul ei de catifea roșie! Și privind fundul frumos rotunjit al fetei, aplecată să-şi lege un șiret – știu de asemenea, ce gânduri, cu adevărat porcoase i-au trecut prin cap lui Ciupu, porcariul, când a trecut prin dreptul lor. Știu, de pildă, că pe sânul drept, lulișca avea o aluniţă mare cât un bănuţ de aur și știu că pantoful stâng o rodea puţin la degetul mic. Știu că și-a pus în ciorap vată și, ca să stea lipită de deget, a udat-o cu scuipat. Și când fetele au intrat în șură, să arunce măturile într-un colţ, știu că un blid de pământ a căzut de pe grindă și s-a spart, iar lulișca cea tânără s-a speriat și a

început să-i bată inima foarte tare! mai știu ce-a făcut calul în mijlocul curţii, în clipa când lulișca și-a scos din ureche și pe cel de al doilea cercel și l-a aruncat în fântână! Și parcă și vede, el, autorul, căci despre el este vorba, coada înfoiată a calului, vede cele două gheme de culoare verde, desprinzându-se de sub ea și simte mirosul, de iarbă putredă, al balegii calde!… Au trecut de atunci ani mulţi, bineînţeles, dar autorul, mai bătrân chiar decât Abraham, patriarhul din *Vechiul Testament,* și fără să aibă nici memoria obosită a moșneagului din poezie, nu și-a înstrăinat, prin uitare, niciun amănunt din lumea pe care singur și-a creat-o!… Orice repovestire însă, după ani și ani, este pe jumătate reală, pe jumătate inventată de cei ce își reamintește. Bătrâna, din obișnuinţă sau, cine știe, poate cuprinsă de spaimă (uitarea, ca orice dispariţie, e firesc să ne înspăimânte!), își ascunde cu grijă lipsa ei de memorie. E de datoria sa, deci, să facă rectificările necesare. El încearcă să smulgă din negura timpului fiinţe care au suferit și s-au zbuciumat pe pământ, dar a căror suferinţă este astăzi uitată. Ele prind viaţă pe un fel de scenă imaginară și se străduiesc să retrăiască ceea ce, de fapt, a fost dat de mult uitării. Suferinţa în cea mai nealterată întruchipare a ei, iată ce dorește să reînvie el! Toate îndoielile lui se spulberă în clipa în care se lasă în voia nemăsuratului său orgoliu. O bucurie fără margini îl cuprinde. Bucuria de a ști totul, de a fi stăpânul tuturor întâmplărilor și amănuntelor din care lumea, încetul cu încetul, pe nesimţite, începe să prindă chip, să se nască și mai ales să se pună în mișcare…

Și iată din nou acea dimineaţă de primăvară. Căruţa hurducăind pe drumul desfundat. Meniţă privește întinderile golașe peste care se cerne o burniţă deasă, ca de toamnă. Cerul atârnă parcă pe umerii lor. (De ce, oare, tocmai această imagine îi vine mereu în minte autorului? Acest drum care pare fără sfârșit?) „Așa o vreme urâcioasă, spune după un timp Ana, ca în primăvara asta, nu cred că s-a mai pomenit. De când a dat dezgheţul, dacă s-a arătat de vreo două ori soarele. Scump a fost la vedere

drăguţu de el. Mai bine n-am fi plecat la drum pe un timp ca ăsta…” în ciuda vremii urâte, un miros dulceag de iarbă și floare face să freamăte nările tinerei fete. Un fel de bucurie, de care se rușinează și pe care şi-o ascunde cu grijă, o cuprinde. Maria, în schimb, nu simte, nu are ochi să vadă primăvara care renaște, în ciuda ploii și a vremii urâte; în jurul ei, zăbranicul negru al morţii, nu numai ploaia, a adumbrit în ceea ce o privește strălucirea dulcei primăveri!

Și în timp ce căruţa se îndrepta, în după-amiaza aceea de început de toamnă, spre oraș, femeia simte moartea, o simte pândind lacomă, nesătulă și ticăloasă de peste tot, gata să se repeadă spre ei, să-i înșface cu forţa bărbatul, să-l ducă, ticăloasa, cu ea. Moartea foșnind aspru în vântul care împrăștie ploaia, în zborul cleios și murdar al musculiţelor ce se lipesc de pielea transpirată a cailor, în balega împroșcată în stânga și în dreapta de copitele lor, în mirosul de putregai

— Plouase mult și pământul intrase parcă tot în putrefacţie

— Și de fecale, de materie tânără descompusă. Mirosul de transpiraţie, de sudoare rece al bărbatului de lângă ea, al bolnavului cu chipul livid, adumbrit de moarte, al celui îndepărtat atât de mult de viaţă, precum și de toate cele ce sunt ale vieţii. Simte cum între ca și bărbatul ei, cu care s-a drăgostit multe nopţi, s-a așezat moartea, și ea dă s-o alunge, și moartea nu vrea să plece, orice-ar face, stă acolo lângă ea și râde de ei: „Prăpădite și nebuno”, o ceartă ea în gând și o scârbă mare o cuprinde… Trec acum pe lângă niște sălcii care s-au uscat, și moartea e acolo, sta aninată de crăcile negre ale sălciilor ălora, și-i ba o pasăre, ba o femeie spânzurată, care scoate limba la ei. Așa i se pare ei, dar nu spune la nimeni nimic. „El, de-acuma, îi cu moartea”, își spune doar în gând. „El, de-acuma, așa să știţi, că nu mai așteaptă de la mine nici dragoste, nici mângâiere”. Chipul femeii se urâţește parcă de suferinţă. „Dacă ai dormi un picuţ, îi spune ea bărbatului, ar fi tare bine”. Și bărbatul își culcă atunci capul în poala ei, ca un

copil, și încearcă să adoarmă. Ea simte pe genunchi fruntea lui asudată. I s-o micuţit capul, ca la copii”, îi spune ea în șoaptă surorii ei, Ana. „Greu ţi-o fi, săraca de tine”, ii spune la rândul ei Ana, și ea o aude oftând. „Așa-i, spune ea. De greu mi-i tare greu, dar asta mi-a fost crucea, așa a fost să fie”. Și un timp tac amândouă, nici ele și nici Meniţă n-au mai scos o vorbă. Norii s-au îndepărtat și un soare roșcat s-a ivit deasupra întinderilor ude.

Din cea de a doua fotografie înfiptă în rama oglinzii, privește vesel Ion, în uniforma lui de la honvezi. Stă pe un scaun cu spătarul rotund și picioarele și le ţine la vedere, unul peste celălalt, arătându-și dinadins cizmele noi și frumos lustruite! în picioare, cu o mână în șold și cu cealaltă pe umărul lui, stă Maria. Pe cap poartă, asemeni unui coif, „ciapţa” cu galbeni. Podoaba aceasta din metal strălucitor îi dă un aer sever, înăsprindu-i chipul. Pierzându-și blândeţea, frumuseţea ei capătă însă o neașteptată perfecţiune. Ochii, îndepărtaţi unul de celălalt, privesc misterioși drept înainte.

Bărbatul i-a venit în permisie și s-au dus amândoi cu trenul la târg la Făget... Ion i-a cumpărat de la Seghedin pantofi cu „tureac”, care, de altfel, se pot vedea în fotografie, și după ce s-au plimbat o vreme prin târg – făceau „scârţascârţa” pantofii ei noi – au intrat la Folk, la restaurant, și Ion a comandat o bere. „Da să fie cu guler, doamnă Folkoane”, a zis el, și Maria a băut un sirop de zmeură. „E tare dulce, a zis Maria, dacă vrei gustă și tu”. „Treabă muierească”, a zis Ion și s-a uitat mândru în oglinda din faţa lui, și acolo în oglindă se vedeau ei amândoi, el și nevasta-sa, ea cu „ciapţa” cu galbeni în cap și roșie la faţă, și atunci Ion și-a scos pacía de tutun din brâu și și-a răsucit fericit o ţigară. După aceea, au intrat la „Mântuitorul” și au cumpărat sirop pentru tuse. La foto Faber s-au luat în fotografie, pentru că ea nu avea niciuna cu Ion îmbrăcat în uniformă, niciuna în care să fie împreună fotografiau. Când au ieșit de la fotograf, s-au întâlnit cu Partenie Boroș de la Temerești; tot în permisie era și Partenie, amândoi făceau armata împreună și le-au

dat „frai” deodată la amândoi. Și după aceea s-au îndreptat toţi trei spre târgul de vite și Maria era tot timpul atentă să nu-și noroiască cumva papucii ei cei noi. „Parcă mă cam strâng”, îi șoptește ea bărbatului ei și se adună cât mai aproape de el. „Asta până se lasă și ei, așa-s la început. Dacă-s noi, nu există să nu te strângă, așa, o ţâră”, o liniștește bărbatul și se uită rușinat la Partenie că-și pierde timpul cu treburi din astea, muierești. Și Partenie Boroș nu zice nimic, numai zâmbește ușor pe sub mustaţă. „Ne luarăm cu vorba și uitarăm să luam o turtă lu’ a bătrână”, spune Maria, și pantofii ei noi fac scârţa-scârţa, în timp ce pășește lângă Ion, și ortacul lui de armată, Partenie… „Cu ce sfântu, Doamne iartă-mă, să mesteca ea turta aia, că n-are, cred, mai mult decât doi-trei dinţi în gură”, spune Ion și începe să râdă. Și Maria râde și ea, și galbenii de pe „ciapţă” se aud zornăind. „Mai bine că nu i-am luat, eu așa zic, spune el. Să nu spună după aceea, cumva, c-am vrut să ne facem vreo batjocură”. Și Partenie tace în continuare, știe el foarte bine ce înseamnă să vii acasă în permisie și să găsești o nevastă frumoasă și iubitoare. Știe că-ţi vine s-o ţii așa, ca pe palme, nici să sufli mai tare nu îndrăznești, ca nu cumva, Doamne ferește, s-o vatămi în vreun fel. Toate astea le știe Partenie Boroș, are și ei o nevastă acasă, și, cu toate c-a fost „săptămâna mare”, el cu nevasta lui n-au ţinut niciun post, nici în ale mâncării, nici în altele. Și nopţile au fost tare scurte… Așa gândea Partenie Boroș și numai zâmbea așa, din colţul gurii, și nimic nu spunea. S-au oprit după aceea sub un castan bătrân pe o bancă, și Maria și-a scos un pantof din piciorul stâng, care-o strânge cel mai tare; asta până s-o întoarce Partenie, care a intrat după niște cuţite și un briceag la un tocilar și se vede că n-au fost ascuţite, că întârzie cam mult. O nemţoaică a ieșit în poartă cu un fier de călcat și îl mișcă în toate părţile, doar-doar s-or încinge cărbunii; și cum mișcă fierul de călcat, sânii ei mari și leneși se mișcă și ei când în stânga, când în dreapta. „Uite așa *unpiglais,* ne-ar trebui și nouă”, spune Maria. „Păi când ne întoarcem, îţi iei și tu, eu n-am nimic împotrivă”, spune Ion şi-o strânge lângă el. „Ba, că-i

prea scump, spune Maria. După aia zici de mine că-s cheltuitoare”, se răsfaţă ea… Maria a rămas să-i aștepte pe cei doi, pe bărbatul ei și pe Partenie Boroș, mai la margine, să nu-și noroiască pantofii, și foarte aproape de locul unde stă ea, așa cum se obișnuiește, la marginea târgului, e un carusel. Valsul trist, repetat la nesfârșit de flașnetă, e aproape înghiţit de zgomotul târgului, de guiţatul porcilor, de mugetul vitelor, precum și de zumzetul mulţimii care se foiește în toate părţile. Sus sunt trei copii care învârt „ringhispilul” și se zgâiesc, scot limba la ea; pe faţa lor smolită de ţigani doar limba e de un roșu trandafiriu. Maria stă deoparte și privește. „Singură veniși?” o întreabă o femeie de la ei din sat, una Persida, care stă tocmai la capătul satului și se ţine cu șeful de post. „Ba e și Ion, spune Maria, fericită că poate să spună cui o întreabă că-i cu bărbatul ei la târg. Numai că s-a dus să vadă cum se poartă azi vitele. C-am auzit că s-ar fi scumpit porcii. S-a dus să vadă cu ochii lui dacă așa o fi ori nu”, îi explică ea femeii. „Au și ei săracii frai de sărbători?” întreabă femeia, cu ochii pe pantofii cu tureac ai Măriei. „Iacă nicio săptămână, spune Maria. Mai bine de jumătate o și trecut. Mai sunt două zile și gata”. „Ce să-i faci, spune femeia. Așa-i”. „Cu trenul vă duceţi acasă, ori cu coda?” întreabă atunci Maria. „Ba cu cocia lui văru Ricu”. „M-oi ruga atuncea de el să ne ieie și pe noi”, spune Maria. Trenul îi tare târziu, ajungem acasă sara și se necăjește a bătrână, c-am lăsat-o singură cu tot lucrul, și nici nu-i chiar așa sănătoasă, tușește”. „De ce să nu vă ieie, spune femeia. Loc este destul, că-i numai el cu nevasta”. Așa stau amândouă de vorbă, în timp ce Maria îl așteaptă pe Ion, să se întoarcă din târg… Și larma târgului, tropăitul cailor ajung până la ele.

Până la urmă s-au adunat mai mulţi în căruţa lui Ricu: așa se întâmplă la spartul târgului, oamenii sunt nerăbdători să ajungă cât mai repede acasă; stau înghesuiţi pe loitre, unul lângă altul, caii merg agale; de-acuma, dacă au pornit-o spre casă, le-a trecut graba. „Cine s-o mai duce noră – povestește o femeie tânără cu o aluniţă

drept în mijlocul bărbiei ascuţite, în formă de inimă – dragii mei, ca mine să păţească. Și mai ales, așa cum m-am dus eu, într-o casă străină și într-un sat străin. Și nici cu unul tânăr nu m-am ales, am luat și un văduv” spune ea cu falsă tristeţe și-i face Măriei cu ochiul; bărbaţii încep să râdă cu subînţelesuri, în timp ce femeile oftează cu falsă compătimire. „Măcar să fi luat unui mai tânăr, să mă mai îndulcesc și eu puţin”, spune ea și râsul acela, ușor provocator, al bărbaţilor crește; femeile lasă ochii în pământ; uite ce s-a apucat acuma, nebuna să povestească, spun, pline de ipocrizie, e adevărat, privirile lor. „Păi, de îndulcit, te poţi îndulci și așa, asta nu e nici așa greu”, intervine destul de brutal, cu acea lipsă de umor, de supleţe, de care dau dovadă bărbaţii, ori de câte ori o femeie aţâţă prin glumele ei în doi peri, alunecoase însă, pline de inteligenţă scăpărătoare, imaginaţia lor, gata întotdeauna să simplifice totul. „Ba, că nu-i voie”, spune femeia, brusc virtuoasă, conștientă că și coarda se întinde cât se întinde, dar nu prea mult. „Să știu c-o ţin așa, tot în post negru, da la mine onoarea și virtutea îi lucru sfânt. Eu sunt învăţată așa de-acasă…” Se așterne liniștea, nu se aude decât tropăitul cailor și un tren de marfă al cărui ecou este amplificat de liziera pădurii. O ușoară dezamăgire nu-i greu de descifrat în tăcerea care s-a lăsat; prea repede au fost abandonate vorbele în doi peri, și atunci Ion încearcă să „aţâţe” din nou focul (mâna lui aspră se odihnește pe genunchii calzi ai Măriei și el le simte dogoarea prin sumna alunecoasă din crepdeșin verde). „Nu cred eu aia, spune el și le face celorlalţi cu ochiul, că rămâi tu chiar așa, săraca de tine, pe post din cel negru. Că supa e mai dulce, dacă-i cocoșul mai bătrân, aia știe toată lumea”. „Păi, dacă e văduvoi, e și omul mai știutor, nu-i chiar așa de neumblat și neînvăţat”, spune o altă femeie, aruncând și ea petrol peste foc, doar, doar s-o încinge din nou. „Așa ar trebui să fie, dragile mele, așa e știut din bătrâni, asta e adevărat, eu nu vă contrazic, spune din nou femeia cu aluniţă în bărbie, numai că, ce sa vezi, adaugă ea și oftează, se întâmplă să nu se potrivească

întotdeauna așa.

— Că omul câteodată uită și ce-o învăţat. Că și noi câte am învăţat la școală și parcă le mai ţinem pe toate minte?!” spune ea întovărășindu-și vorbele cu un nou oftat. „Păi al tău s-o fi nimerit să fie, așa, mai uitucăreţ”, spune cu falsă durere nevasta lui Ricu. „Oameni și oameni. Se întâmplă ca unii să înveţe mai greu, dar ce-au învăţat odată nu uită chiar așa de ușor, numai că tu, săraca de tine, n-ai avut parte de un așa bărbat”. „A meu, spune femeia, în sfârșit răspunzând la provocare, de învăţat o învăţat greu și de uitat a uitat ușor.

Acum se poate, în sfârșit, râde, bărbaţii o fac din nou, așa mai gros și mânzește, femeile mai înfundat, mai cu rușine. Râsetele astea trebuiesc și ele potolite, femeia simte că trebuie să toarne apă peste foc, după ce i-a lăsat un timp să se veselească, să râdă în voie. „Nu vă doresc la nicicare, dragile mele, să aveţi soarta mea. Nu de el mă plâng eu, că el de lucrător îi lucrător și nici la celelalte nu-i chiar de aruncat, mai glumesc și eu așa, să mai uit de necaz. Numai cu un socru cum îi al meu, n-aș vrea sa vă știu în casă, dragile mele, cu un așa om, eu nu doresc la nime să stea sub un acoperământ”. Brusca trecere în registru grav îndreaptă gândurile iui Ion în altă parte; vorbele în doi peri ale femeilor l-au aţâţat parcă; el își ia nevasta de după umeri, sânii tari ai femeii se zbat ușor în palma lui lata, micul bănuţ al sânului drept îi alunecă printre degete. Simţind dorinţa bărbatului de lângă ea, Maria se simte străfulgerată parcă din creștet până în tălpi. „Mă luă cu frig, îi spune ea Iui Ion în șoaptă. S-a cam lăsat răcoarea. A vrut mama, săraca, să-mi dea un sfetăr, numai că eu n-am vrut să-l iau”. Așa încearcă ea să-și justifice, din pudoare, freamătul care i-a trecut prin tot trupul, și Ion știe ce se întâmplă cu ea, dar nu zice nimic; o simte neajutorată și slaba, supusă dorinţelor lui, gata să le împlinească. „Stai numai așa lângă mine, îi spune el încet, ca eu mi-s cald. Acuma îţi mai este răcoare, ori ţi-o trecut, spune drept?” „Mi-o trecut”, spune ea încet și se strânge în el. „Al tău o fi cum o fi – povestește o altă femeie, da socru-

meu, de când s-a prostit, nu vă spun, a prins așa un obicei să umble cu cheile peste tot și să încuie toate ușile”. „l-o fi frică de hoţi, săracul, de-aia le încuie”, intervine în discuţie femeia cu aluniţă în bărbie. O avea el ideea asta în cap, că vin și-l pradă hoţii, cine știe...” „Numai că i se mai întâmplă să uite cheile pe unde le nimerește și atunci i le găsesc eu, da’ nu i le dau, îl las așa să le caute peste tot, da de întrebat el nu mă întreabă de ele, se uită numai urât, crede că eu i le-am furat cine știe cu ce gând. «Tată, dumneavoastră v-aţi cam prostit», îi zic săptămâna trecută. «Așa o fi, zice și zâmbește către mine. Bătrâneţea, draga mea, bătrâneţea.»” „Așa om ajunge și noi, la ce să ne facem batjocură” spune nevasta lui Ricu și gura ei, cu o umbră de mustaţă deasupra, se strânge voind parcă să exprime o autentică părere de rău. „Asta așa-i” spuse și bărbatul ei, fără să se întoarcă însă, privind drumul din faţa lui, alb de florile prunilor piperniciţi de pe margini. „De omul bătrân la ce să-ţi faci batjocură, că și noi ajungem ca și ei. De asta nimeni nu scapă”. Și atunci trece o trăsură în galopul cailor și când îi ocolește, cât peaci să se răstoarne în șanţ! Erau cam băuţi, cam cu chef cei din trăsura aceea; s-au îndepărtat în tropotul cailor, făcând mare hărmălaie. Femei nu erau, numai bărbaţi, flăcăi tineri și neînsuraţi, care au băut la Folk un pahar mai mult decât trebuie. „Ăștia gata, sunt loptă”, spune Ricu. „Iacă, niște copilandri, vai și amar de capul lor”, spune nevastă-sa cu falsă compătimire. „Un păhăruţ, două nu strică”, spune, mai îngăduitoare, femeia cu aluniţă în bărbie. „Vă spun drept că atunci când sunt tare ostenită și mie îmi place s-o gust. Parcă îmi ia cineva cu mâna o greutate de pe piept după aia”. „Așa, un picuţ, și mie îmi prieste, recunoaște cealaltă femeie, cea cu socrul ramolit. Numai că socru-miu ţine încuiată cămara și ascunde și cheia, cum v-am spus. Da eu știu unde o ascunde și când el nu bagă de seamă o iau și trag un păhăruţ. Așa, în secret”. „Vezi să nu te înveţi beţivă, spune femeia cu aluniţă în bărbie. Azi un păhăruţ, mâine, două, așa se învaţă omul”. „La vârsta mea nici nu te mai înveţi, nici nu te mai dezveţi. Gata!” spune femeia cu

părere de rău. „Bărbatul e cum e, când e beut, dar muierea să n-o văd”, spune, virtuoasă, nevasta lui Ricu și puful de deasupra gurii i se înfioară ușor de indignare. „Copilandrii, își dă cu părerea Ion. Un pahar, două și gata. Nu cred eu că au băut ei chiar așa de mult”. „Măcar dacă le-ar place, spune Maria, dar beau, așa, mai mult ca să se prostească. Și tăifăsuind așa, despre una și despre alta, au ajuns acasă.

Pentru că cele două femei – lulișca cea tânără și lulișca cea bătrână – au murit de mult, greu să-ţi închipui pe cineva care le-ar mai putea ţine minte. Chipul le-a fost uitat, iar odăile în care au vieţuit și drumurile pe care le-au străbătut și-au schimbat și ele înfăţișarea; așa că putem interveni din nou fără teama descoperirii eventualelor inexactităţi ce-ar putea apărea. Cine să mai confrunte cele povestite cu cele întâmplate în realitate? Unde să mai găsești pe acei „martori oculari”, gata să strige în gura mare că lucrurile nu s-au petrecut așa, că autorul minte, adăugând de la el, pe ici pe colo, că nu spune întotdeauna adevărul? Martori, aţâţi câţi au fost, cu excepţia acestei bătrâne – care și ea, povestind, vede chipurile ca prin ceaţă – nu mai există de multă vreme. Iată de ce autorul simte nevoia să inventeze, să adauge noi amănunte, iară să le mai poată distinge cu timpul pe cele adevărate de cele născocite, pe cele reale de cele care nu sunt decât produsul imaginaţiei sale… El vede aievea odaia în care cele două femei, în faţa oglinzii, și-au revendicat pe rând dreptul la frumuseţe, vede oglinda murdară în care chipurile lor s-au reflectat, fereastra deschisă și fluturele galben – cărămiziu așezându-se pe umărul drept al lulișcăi. El pune unele lângă altele obiectele reale și pe cele inventate, fără să le poată deosebi pe unele de celălalte și iată că încăperea, asemeni unui decor de teatru, e „reconstituită” cu multă migala, apare în faţa privirilor noastre din negura timpului, smulsă parcă unui trecut gata s-o înghită asemeni unui hău fără fund… Ar fi bine, își spune autorul, să fie o încăpere nu prea mare, cu tavanul jos, și deasupra patului – pe care zace, ajunsă cine știe prin

ce întâmplare acolo, o păpușă oarbă fără păr și cu picioarele rupte – să se poată zări asemeni unei hărţi a unui continent dispărut și uitat – o pată de igrasie… Dintr-o litografie de deasupra privește Napoleon, cu o mână trecută pe după reverul hainei sale de culoarea zmeurii și cu un picior înainte. Stă singur și părăsit de toţi ia Sfânta Elena, și privirile lui de vultur sunt aţintite în depărtare! O profundă tristeţe se citește pe faţa augustei persoane. Pieptul marelui cuceritor învins este plin de decoraţii, fruntea sa e încreţită de gânduri, în timp ce nori sumbri se vânzolesc încoace și încolo deasupra capului său! Doar bulinele de pe vesta sa zmeurie nu aparţin artistului, pictorului, celui ce cu multă simţire a imaginat întreaga scenă. Drept pedeapsă, mârșavele profanatoare, ale căror căcăreze și-au permis să-i decoreze pieptul, zac cu aripile încleiate în hârtia de prins muște de deasupra ușii de la intrare! Oricine intră în odaie dă cu fruntea în hârtia cleioasă, iar mirosul acru al insecticidului irită neplăcut nările. Deci ar ft bine ca la intrare să fie agăţată o astfel de hârtie de prins muște, ușa care scârţâie prelung, ori de câte ori dai s-o deschizi, ar fi bine să aibă în partea de Sus uri geam acoperit cu un macrame cam murdar, dantelă pe care lulișca cea bătrână o spală de două ori pe an, de Paști și de Crăciun, și o apretează cu făină. Cum suntem abia în septembrie, dantela e destul de murdară. Ea reprezintă un Ciobănaș cântând din fluier, oile sale stau înghesuite unele în altele și ascultă atente; cântecul ciobănașului le vrăjește. Ciobănașul a mai avut și un câine flocos care se sprijinea de o stâncă, dar în partea aceea dantela fiind ruptă, câinele și stânca au dispărut; ciobănașul pare suspendat în aer, plutind parcă deasupra unui hău adânc… Ar fi bine ca, lângă intrare, să fie o veche mașină de cusut Singer, acoperită și ea cu o dantelă flenduroasă.

Tot felul de petice colorate, ba și o mânecă bufantă din mătase roșie, precum și câteva mosoare cu aţă, pot fi văzute și acum prin lucrătura cam rară și cu găuri a dantelei… Ar fi bine ca pe perete, deasupra mașinii de cusut, să atârne o iconiţă, frumos colorată: Pe o punte

îngustă, dedesubtul căreia se cască o foarte adâncă prăpastie, trec doi copii

— Frăţior și surioară – ţinându-se de mână! Un înger îi păzește însă, ocrotindu-i cu aripile lui uriașe, oprindu-i să nu cadă în hăul cel adânc de dedesubt! O candelă ar fi bine să atârne și ea, ciobită și, bineînţeles, neaprinsă, sub iconiţă. Cele două femei sunt de rit catolic și de patru ori pe an – de Crăciun, de Paști, de Rusalii și de Sfânta Elisabeta

— Pot fi văzute la biserică amândouă, în primele rânduri, stând nemișcate și sorbind cuvintele sfinte chiar dacă nu înţeleg mare lucru. Autorul se gândește și la cele două pisici îngropate la picioarele patului, la căldură, și simte în nări mirosul specific odăilor în care se aciuiesc lenețele torcătoare. Una dintre pisici își face treaba sub ștergătoarea de la intrare și de câte ori se deschide ușa, putoarea acră a urinei pătrunde în încăpere. Sub patul în care se odihnește bolnavul, femeile au aruncat mai multe perechi de pantofi vechi și scâlciaţi, încât mirosul încălţăminţii putrede, precum și al zdrenţelor murdare, uitate în cele două noptiere cine știe de când, strică, să zicem așa, aerul. Pe un fel de noptieră cu un picior rupt, căzută într-o rână, e o farfurie cu o lumânare aproape în întregime arsă. Ceara lumânării s-a scurs nu numai în farfurie, ci și pe noptieră, iar de pe noptieră s-a prelins pe podea. Dacă ușa noptierii e ușor crăpată, rufele murdare, mototolite de-a valma acolo, pot fi de asemenea văzute; chiloţi de damă și sutiene uriașe, potrivite pentru sânii opulenţi ai celor două femei („Când dracu’ te pui să-ţi speli zdrenţele alea”? îi spune lulișca cea bătrână fiicei sale, ori de câte ori deschide noptiera.). Mai e și ușa dintre cele două odăi: Acolo ar fi bine să fie prins în pioneze un calendar bisericesc, cu chipul blând, ușor efeminat al lui Cristos, privind impasibil înaintea iui, cu două degete de la mână ridicate. Buzele fiului Domnului sunt roșii și cărnoase. Anumite date din calendar sunt subliniate cu creion roșu, de către lulișca cea tânără, dar din discreţie nu încercăm să dăm de capătul acestor mici și misterioase

semne! N-ar strica, își spune autorul, să ne aruncăm o privire, acum, în curtea ca o cutie și să vedem cam cine sunt vecinii celor două femei. În fundul curţii ar putea sta, de pildă, un croitor de dame, iar în partea dreaptă a imobilului – din fereastră ne privesc nelipsitele ghivece cu flori de mușcată – locuiesc două domnișoare bătrâne, a căror viaţă autorul şi-o închipuie, o inventează, în maniera unor cărţi foarte îndrăgite de ei altădată, dar pe care astăzi le privește cu o oarecare suspiciune. Să încercăm, să dăm, la început, un chip croitorului și să ni-l imaginăm arătând ca toţi croitorii: adică mic, rotofei, cu burtă, cu pantalonii atârnându-i pe șoldurile flasce, descheiat chiar la nasturii de la prohab; cu niște bretele unsuroase, pe care și le trage mereu în sus, ñeras și cu faţa năclăită de sudoare. Un croitor căruia i se mai întâmplă, destul de rar, să facă vreo vestă sau chiar o fustă nouă, priceput, în schimb, foarte, să întoarcă vechi costume, care, ieșite din mâna lui, arată ca noi. Iată-l cercetând stofa, întorcând-o spre lumină să vadă cât e de rărită, dacă merită adică lucrul lui și oboseala! „Stofa ca asta nu mai găsiţi, doamnă (sau domnule), se entuziasmează el de cele mai multe ori, ascultaţi-mă pe mine, că sunt, ca să zic așa, de meserie. Nu se mai fac stofe cum se făceau altădată. Ia uitaţi-vă, mănușă, v-am spus eu”, zice și, răsucind stofa pe pumnul lui uriaș, îi laudă în continuare virtuţile. Vbcea i se încarcă de melancolie ori de câte ori vine vorba de stofele de odinioară. Stofe aduse direct de la Viena sau ieșite din cele mai renumite fabrici ungurești din Buda; „O viaţă de om nu-ţi ajunge ca să dai gata un costum croit din astfel de materialuri”, zice croitorul și mâna lui păroasă, cu degete scurte și boante, agită încoace și încolo o haină cu căptușeala desprinsă. Va trebui să facem cunoștinţă și cu femeia croitorului. Zilnic o vom vedea stând pe un scăunel în faţa ușii, mânuind în stânga și în dreapta o foarfecă uriașă și ruginită. Clanţ-clanţ face foarfecă în timp ce ea desface cu o mare dexteritate costumele aduse pentru

„Întors”. Din când în când se oprește din lucru, intră în bucătărie și inspectează oalele de pe plita încinsă,

ridicând capacele unsuroase și lăsându-se înconjurată de aureola plăcut mirositoare a aburilor. Atât croitorul cât și soţia lui, voluminoasă – și mai înaltă decât el – sunt mâncăi înrăiţi. Femeia poate fi zărită zilnic, foarte de dimineaţă insă, târând după ea o sacoșă uriașă plină cu de-ale mâncării. Croitorul stă și lucrează de obicei în faţa ferestrei (vara și primăvara, larg deschisă) și dacă te apropii pe furiș de el, îl auzi gâfâind ușor, tot timpul, din pricina unui început de astm. În odaia lui de lucru miroase a cărbuni încinși și a pânză udă și arsă. La ora prânzului se oprește din lucru și nevastă-sa îi așterne masa în bucătărie, în zilele în care e foarte cald, croitorul își ia farfuria cu mâncare și se așază pe prag afară. Acolo i se pare iui că-i mai răcoare din pricina „curentului”: Izbucnesc uneori foarte scurte certuri, în timpul acestor pauze de prânz, bărbatul fiind cât se poate de pretenţios la mâncare. Femeia e tare somnoroasă și, din pricina căldurii, i se întâmplă să aţipească pe neașteptate cu foarfecă într-o mână și cu acul în cealaltă; așa că supa e puţin afumată, friptura cam arsă. „Eu las pe tine, femeie puturoasă, spune bărbatul care e pe jumătate ungur și pe jumătate sârb. (Când se înfurie vorbește întotdeauna prost românește.) Eu găsesc una drăguţă, tânără, harnică, ţipă el în gura mare. Asta nu este mâncare, asta lături”, și aruncă farfuria plină cu mâncare în mijlocul curţii. Ea nu zice nimic, cu o mătură adună cioburile sparte și numai după ce el se potolește se așază liniștită pe scaunul ei și spune încet, vorbind ca de una singură, adresându-i-se în realitate lui (din nou liniștit în dreptul ferestrei, croiește o vestă): „Tu nu ești întreg la minte, îi spune. Dacă o ascultam pe mama, te lăsam dracului atunci și nu te luam, da’ n-am ascultat-o și acuma trag”, mormăie ea, certându-se cu el, bineînţeles fără ca el să audă ce spune și, încet, încet, îi trece supărarea, se liniștește și ea și i se întâmplă chiar să aţipească din nou; se trezește însă repede, începe să se întunece, croitorul aprinde lumina. „Vino înăuntru, tu, ce stai acolo afară, să-ţi strici ochii”, spune el cu blândeţe, aproape cu dragoste. „Mai stau un picuţ și vin, zice ea

repede. Să termin de descusut pantalonii ăștia, că m-am chinuit tare mult cu ei”. „Când vii înăuntru să nu uiţi să tragi ceasul, zice atunci croitorul, că mi se pare c-a stat”. „Cred că nu mai e bun, zice ea. L-am tras și azi dimineaţă, merge așa, un ceas, două și după aia iar stă. Trebuie să-l ducem la Ghiuri”. „Ba-i bun, zice el, numai că tu nu-l tragi ca lumea, nici acuma nu te-ai învăţat să-l tragi. Învârti cheia de două-trei ori și ţi-i lene să-l tragi până la capăt”, spune croitorul morocănos. Și atunci ea lasă lucrul, se foiește o vreme prin bucătărie și, înainte de a se culca, umple o cană mare de porţelan alb cu apă, de la arteziana din curte.

În aceeași curte locuiau și domnișoarele Fotescu, domnișoara Tili și domnișoara Letiţia. Ele au ţinut până la bătrâneţe; un magazin cu uniforme și cu rechizite școlare, chiar pe strada, principală a orașului „pe „corso”, colţ cu cinematograful Aida. Semănau amândouă, bătrânele domnișoare, doar că Letiţia era puţin mai înaltă. Tinerele fete intrând în magazin, să cumpere una-alta, erau în primul rând uimite de pieptănăturile lor înalte și numai după aceea de vocile lor ciudate care se completau, de fapt, una pe cealaltă: cea a domnișoarei: Tili, subţire și ascuţită, tot mai ascuţită cu trecerea anilor, cea a domnișoarei Letiţia, hârâită și aspră, tăbăcită de prea multă, nicotină, ai spune, dacă n-ai ști. că bătrâna domnișoară n-a fumat niciodată. De altfel, viciile le-au ocolit pe cele două surori. Anii au trecut peste ele iară să le atingă sufletul, doar chipurile lor boţite și trupurile veștejite înregistraseră scurgerea timpului… La șaisprezece ani – stând una lângă alta în bancă la lecţia de religie, ţinând într-o mână cărţile severe cu coperţi negre, cu cealaltă întorcând, atente să nu facă zgomot, paginile – au fost chiar frumoase. Cam lălâi, probabil, și prea pistruiate; dar părul lor blond se revărsa în valuri pe umerii osoși și ochii, de un albastru intens, aveau o strălucire tulburătoare… Vocea surorii mai mici, cristalină și pură, trece cu repeziciune peste toate capcanele cântecului. Ea, Letiţia, o însoţește, secondând-o cu

prudenţă. Teama de a nu greși o determină să accepte această subordonare. Numai că Tili nu este prea atentă, adeseori se întâmplă ca privirile ei să alunece pe fereastră: zăpada s-a topit, pe râu curg sloiuri albe, cerul e atât de curat de parcă l-ar fi spălat cineva; în schimb, litografiile de pe pereţi o înspăimântă, evită să le privească oricât de plictisită ar fi de toate aceste lecţii fără sfârșit, de cântecele monotone și plictisitoare și mai ales de vocea surorii mai mari care cântă în falset chiar la urechea ei. Tili abia așteaptă ca să sfârșească lecţia de religie! Și iată că pastorul închide cartea, fetele încep să se foiască, ora s-a terminat. Și cum după lecţiile de religie se deschid întotdeauna ferestrele, aerul rece și proaspăt umple sufletul tinerei fete cu o bucurie năvalnică. Tili își simte ochii plini de lacrimi, e gata să plângă, nici ea nu știe prea bine de ce… Și iat-o din nou, au trecut doar câţiva ani, așteptând trenul care trece după miezul nopţii. E iarnă, mâinile i-au îngheţat în manșonul minuscul. Peronul e pustiu. Când trenul sosește, Tili aleargă de la un vagon la altul. Nu coboară însă niciun călător. Telegrama (prin care i se anunţă sinuciderea logodnicului) sosește abia a doua zi.

Să ni ie închipuim, așadar, pe bătrânele domnișoare stând pe niște mici taburete în dreptul apartamentului lor și bucurându-se de lumina călduţă a soarelui. Cea dintâi care își face apariţia va fi Tili. Taburetul și-l așază în dreptul ferestrei. Are guturai, își suflă nasul – cu trecerea anilor i s-a lungit din ce în ce mai mult – într-o batistă albă, cu broderie pe margini. „Musculiţele astea” – îi spune ea surorii mai mari, pe care o vedem prin geamul deschis, foindu-se prin încăpere. După ce sora mai mică părăsește, dimineaţa, odaia – Tili e o leneșă și nu-i place să facă nimic – Petiţia rămâne întotdeauna să deretice. Când Tili vrea s-o ajute, cuprinsă de o neașteptată hărnicie, Petiţia o alungă „Ia-ţi scaunul tău și șterge-o”, îi spune. „Musculiţele nu mă lasă o clipă în pace și asta numai din cauza siropului tău, spune așadar Tili și se uită furioasă ia borcanele cu sirop de zmeură puse la soare, pe pervazul ferestrei. Când o fi

gata, mi s-a și urât de când îl ţii”, se vaită ea și se tot ferește, mișcându-și capul în toate părţile, de musculiţele care se așază pe faţa ei uscată ca pergamentul. „Poate mâine îl strecurăm. Doar că trebuie să mă ajuţi și tu”, spune Petiţia, în timp ce așază cuvertura deasupra paturilor, întinzând-o frumos cu palma. „N-am spălat-o de mult, e cam murdară”, se gândește, în timp ce simte sub palmele zbârcite catifeaua moale. „Cine știe ce-o fi pus Tili pe pat, nimic nu știe să păstreze fata asta”, își ceartă ea sora în gând, descoperind o pată mare, cam cât fundul unei cratiţi, chiar în mijlocul cuverturii. „Vino repede, se aude de afară glasul surorii mai mici. Chiar acuma să vii”. „Ce strigi așa, ca o nebună?” o ceartă Letiţia și apare în pragul ușii. „Am vrut să-ţi arăt o pasăre”, spune Tili. „Ce fel de pasăre?”

Întreabă Letiţia. „Cântătoare, spune ea repede, apoi chipul i se întristează brusc. Acum, gata, a zburat, spune din nou morocănoasă. N-ai venit, gata, s-a dus”. „Ești nebună, spune Letiţia și oftează. Toată viaţa ai fost cam nebună tu, dar în ultima vreme am impresia că ai înnebunit de tot…”

În sfârșit, Letiţia a terminat, cu dereticatul de dimineaţă și acum stau amândouă în faţa intrării, pe taburetele lor jerpelite, cu ochii îndreptaţi spre lumina soarelui, privind cu uimire parcă globul rotund și din ce în ce mai incandescent care se ridică dincolo de coșul înalt al fabricii de acetilenă. Clipesc des, destinse și mulţumite. „Uite-o pe fata aia a lui lulișca”, spune la un moment dat în șoaptă Tili, și Letiţia tresare speriată (a aţipit puţin); Tili cu trăncăneala ei n-o lasă o clipă liniștită. „Se spală pe cap sau ce dracu’ face, că nu văd bine?” întreabă Tili trăgând-o ușor de mână. „Croșetează, spune Letiţia și închide ochii ia loc, vădit ostilă oricărei tentative de conversaţie. De unde ai scos-o iară că se spală pe cap, nebuno!” în ultimul timp, Letiţia începuse să fie cu adevărat îngrijorată. Tili, de la o vreme încoace, vedea tot felul de lucruri care nu se întâmplau de-adevărat. „Uite-l pe Petrovici, croitorul, îi spusese într-o zi. I s-au aprins pantalonii! Dă tu fuga cu un

pahar cu apă și-i stinge, ce stai cu gura căscată!” Croitorul era într-adevăr la fereastră, călca, e adevărat, o pereche de pantaloni, dar nici vorbă ca pantalonii aceia să se fi aprins, așa cum pretindea sora ei mai mică. „Cum să ardă?! spusese atunci Letiţia mirată și profund enervată de aiurelile domnișoarei Tili. Unde-i vezi tu arzând?” Din nefericire, însă, lucrurile nu s-au oprit aici și întâmplări din ce în ce mai stranii au tulburat existenţa celor două surori… într-o dimineaţă de duminică, ducându-se amândouă la biserică, au găsit biserica închisă, cu un steag mare de doliu atârnând la intrare. Au aflat că preotul murise peste noapte, în urma unui atac de cord. „S-a trezit dimineaţa, cam pe la cinci, și a cerut un pahar cu apă. A băut jumătate din apa din pahar, și a; scăpat paharul din mână. A mai încercat să spună ceva, dar n-a mai avut timp. Era mort”, povestea servitoarea? mirenilor adunaţi jur-împrejurul ei. Surorile fură atât de tulburate, încât izbucniră în plâns amândouă. Ani în șir au ascultat predicile lui, dar timpul s-a scurs iară ca ele să observe, și uite că acum părintele a murit! Letiţia nu-i în stare să se stăpânească și plânge înăbușit în batistă. Sora ei, Tili, pare însă mult mai nesimţitoare. „Hai să trecem pe la Bublea și să mâncăm o prăjitură. Tu o prăjitură și eu o îngheţată”, îi șoptește ea, în ureche, surorii mai mari. „De prăjituri îţi arde ţie acuma?! se revoltă Letiţia și o privește uimită. Tu n-ai inimă la tine în piept, sau ce-i?” „Dacă tu nu mergi, mă duc eu singură, îi spune cu indiferenţă Tili. Știu drumul, nu trebuie să mi-l arăţi tu. Tu, dacă ai poftă de bocit, rămâi aici și-ţi fa cheful, eu nu te opresc”, și-i întoarce spatele surorii mai mari, dând să se îndepărteze grăbită foarte. „Ba singură nu te las, spune Letiţia și o apucă de o mânecă. Cine știe ce prostii ești în stare să faci…” lată-le, prin urmare, pe amândouă surorile, îndreptându-se spre cofetăria lui Bublea. „Mă cam strâng pantofii ăștia, se plânge Tili. Abia dacă pot să merg cu ei”, zice ea și rămâne mereu în urmă. Enervată, soră-sa o așteaptă și o strigă, din când în când, să vină mai repede. „Ce dracu’ s-a întâmplat cu tine, te-ai rablagit de tot, că abia te miști”, strigă ea

supărată. „Tu nu vezi că nu pot merge mai repede, tu nu vezi că mă strâng pantofii?” se plânge Tili, și sora mai mare are impresia că pe Tili n-o strânge niciun pantof, c-a inventat pur și simplu toată povestea asta cu pantofii, numai așa, ca s-o cicălească. În sfârșit, au ajuns la cofetărie și Letiţia comandă o prăjitură cu cremă de vanilie, iar Tili o îngheţată de frăguţe. Cofetăria e goală, doar bătrânul profesor Paler picotește lângă un pahar cu șvarţ. Letiţia își mănâncă îmbufnată prăjitura, aruncând din când în când surorii mai mici priviri furioase. Ea ar fi vrut să-și mai facă de lucru prin curtea bisericii, să mai afle una-aita cu privire la moartea bătrânului preot, dar din pricina capriciilor surorii ei mai mici au trebuit să plece, înainte de a afla mare lucru. Pot fi văzute, un ceas mai târziu, străbătând podul cei mare de peste Timiș. Letiţia, în faţă, Tili, schiopătând, în urma ei, mai bine zis făcându-se – cel puţin Letiţia e convinsă de acest lucru – că schioapătă – „Hai, tu, mai repede”, o strigă ea furioasă. „Nu pot că mă strânge pantoful”, se vaită Tili. „Treaba ta atunci, spune Letiţia, eu nu te mai aștept. Vii tu singură, n-am ce să-ţi fac. Știi tu drumul și fără mine”, spune sora mai mare și o părăsește pe Tili, o lasă de bunăvoie, aproape cu nepăsare, pradă unor întâmplări dintre cele mai misterioase și mai obscure! Tili a rămas, deci, în urmă, a trecut, schiopătând, podul de peste Timiș; când ajunge la capătul podului se oprește puţin să se mai odihnească... Letiţia ajunge singură acasă. Drumul a cam obosit-o, biserica e destul de departe, nu-i ușor pentru o femeie trecută de șaptezeci de ani să facă, ziua, la prânz, în august, când soarele e al naibii de fierbinte, un drum atât de lung! Se trântește pe pat, nu înainte de a-și schimba însă rochia neagră de duminică. Repede și aţipește. Cade într-un somn adânc și nu se trezește decât peste un ceas sau două; moartă de foame, aprinde grăbită focul, să încălzească supa de găină cu găluște de griș și ostropelul de pui cu smântână care-i place ei atât de mult. „Am dormit ca o proastă, își spune ea furioasă. Tot programul din ziua asta s-a dat peste cap! Trebuie să aflu când e înmormântarea”, își mai spune,

gândindu-se la preotul decedat. Pe chipul ei sever și veștejit se preling două sau trei lacrimi… Pe Tili a uitat-o și abia când se așază la masă, în faţa farfuriei cu supă aburindă, își amintește de ea, își dă seama că sora ei mai mică, nebuna, nu s-a întors, cu toate c-ar fi trebuit să ajungă de multă vreme acasă. Ia două-trei linguri de supă, se oprește însă, o apucă îngrijorarea, nu poate mânca mai departe! Iese în curte, se așază pe scăunel, neștiind ce să facă. „Domnișoara Tili nu-i acasă?” o întreabă croitorul. „Nu-i acasă”, îi răspunde. E atât de nervoasă, încât nu-și mai poate găsi locul, mâncarea, rece de-acuma, a rămas neatinsă. „Unde întârzie nebuna asta de Tili?” se întreabă și se foiește în toate părţile, când în odaie, când în curte. Își privește – cine știe după câţi ani – chipul în oglindă și vede acolo obrazul scofâlcit al unei bătrâne, propriul ei chip – la început nici nu și-l recunoaște – răvășit de panică, lese din nou în curte, lulișca cea tânără spală scările, picioarele ei groase și dezvelite sunt foarte albe. „Tili nu-i cumva la voi?” o întreabă ea. „Nu, spune lulișca, n-am văzut-o defel astăzi pe domnișoara Tili… Am mâncat niște ceapă friptă și mă cam doare burta”, se plânge lulișca și se așază pe treptele ude, pline cu zoaie. Se vede că abia așteaptă să înceapă o discuţie cu domnișoara Letiţia, aceasta însă nu e în apele ei. „Nu știu ce-i cu soru-mea, spune domnișoara Letiţia îngrijorată. A rămas mai în urmă, când ne-am întors de la biserică, a strâns-o un pantof, așa zicea ea, dar eu nu cred, vroia numai, așa, să mă pisălogească pe mine, și uite că nu s-a întors nici acuma acasă”. Chiar atunci însă, afară, în stradă, se aud pompierii trecând cu mult zgomot și atât domnișoara

Letiţia, cât și lulișca fug repede să vadă ce s-a întâmplat, unde arde, că trec pompierii. „Arde undeva, s-o aprins cine știe ce, spune lulișca cu nepăsare și cască. Nici nu-i de mirare, cu o așa căldură”. Tot mai departe se aud pompierii, clopotele lor de alarmă, până se sting… lulișca s-a întors la treburile ei, Letiţia a rămas singură în faţa porţii și privește strada pustie. După zgomotul făcut de pompieri, liniștea s-a lăsat și mai adâncă, o liniște

misterioasă, ascunzând parcă un anumit lucru care-i scapă domnișoarei Letiţia. Din nou se aud clopotele pompierilor, din nou hărmălaia lor pe jumătate veselă, sărbătorească, pe jumătate înspăimântătoare anunţând catastrofa, nenorocirea, ireparabilul violentează tăcerea, calmul zilei de vară! Domnișoara Letiţia îi lasă să treacă, aproape că nici nu se uită la ei! în sfârșit, la ferestre mulţimea curioșilor nu întârzie: „Unde arde, spuneţi-ne și nouă, să știm și noi unde a fost incendiul?" se aud vocile oamenilor. „S-au aprins niște colibe la «Dealul Viilor», spun pompierii. Am stins noi focul, n-aveţi nicio teamă, deacuma nu mai e niciun pericol", încearcă ei să-i liniștească pe cei înspăimântaţi… Pompierii au trecut, curioșii s-au retras în spatele ușilor închise, a ferestrelor cu perdelele lăsate sau cu obloanele trase, numai domnișoara Letiţia continuă să aștepte în stradă pe bătrâna și flușturatica ei soră mai mică. Soarele coboară undeva dincolo de „Dealul Viilor" incendiindu-l în ziua aceea pentru a doua oară, umbrele înserării învăluie strada pustie. Domnișoara Letiţia mai așteaptă cât mai așteaptă – între timp s-a lăsat și întunericul – și, în cele din urmă, se hotărăște sa se ducă la culcare. O mare oboseală a cuprins-o, de parcă ar fi muncit din greu cât a fost ziua de lungă. Abia se mai poate ţine în picioare. Se trântește, așa îmbrăcată, în pat și adoarme. Și iat-o pe flușturatica domnișoară Tili întorcându-se acasă după miezul nopţii, intrând în vârful picioarelor în odaie, ca să n-o trezească pe prea iubita ei surioară Letiţia, cea care e atât de severă cu ea și care ar certa-o foarte tare văzând cât de târziu se întoarce. Dar din nebăgare de seamă răstoarnă un scaun și Letiţia se trezește. „Unde ai stat până acum?" o întreabă și sare din pat ca să aprindă lampa. Tili e tare agitată, când se așază pe marginea patului, când se ridică din nou, o clipă nu poate sta locului. „Ce-i cu tine? Ce dracii ţi s-a întâmplat?" o întreabă sora mai mare. Tili e atât de nerăbdătoare să povestească, încât cuvintele sunt gata să-i iasă ca un torent nestăvilit din gură. „Lasă că-mi povestești mâine, spune Letiţia morocănoasă. Bine că te-ai întors. Eram îngrijorată. Mi-a

fost frică să nu ţi se fi întâmplat ceva. Ai întârziat cam mult...” Surescitarea și agitaţia surorii mai mici o îngreţoșează și o nemulţumește profund. Tili aprinde lumina, după ce a orbecăit un timp după chibrituri. „Pot săţi povestesc? Ești trează de-acuma?” o întreabă ea pe sora ei mai mare și începe s-o zgâlţâie ca s-o trezească. „Ce să-mi povestești?” întreabă Letiţia, făcându-se că-i toropită de somn. Apoi se așază pe pat în capul oaselor și-și privește sora cu neîncredere și cu ironie. „Ascultă... M-am întâlnit...” dă Tili să înceapă să povestească, dar sorăsa o întrerupe din nou și, cu o voce stridentă, strigă la ea; „Ce fel de întâlnire? Cu cine dracu’ te-ai întâlnit? „Lasă-mă să povestesc, spune Tili. De ce mă întrerupi?” (Și în timp ce Tili povestește, domnișoara Letiţia înţelege că sora ei mai mică a înnebunit de-a binelea. E cuprinsă de oroare și spaimă.) „La capătul podului, povestește Tili, s-a apropiat de mine un bărbat tânăr. M-a întrebat dacă îl recunosc. «Nu, domnule, i-am spus eu, cred că la mijloc e o confuzie. Nu v-am văzut și nu cred să vă fi cunoscut vreodată.» «Nare niciun rost să te grăbești. Nu te grăbi», mi-a spus el în șoaptă, și a zâmbit plin de prietenie. «Nu cumva, i-am spus eu atunci, ești chiar Caius Perian? Nu cumva am fost logodiţi amândoi, acum patruzeci de ani și mai bine?» «Neam logodit în toamna anului 1876... Sunt mulţi ani de atunci. Credeam că m-ai uitat», a zis el și, înainte ca eu săi pot răspunde, mi-a strâns mâna încet, cu dragoste, așa cum făcea el pe timpul când eram împreună. «Să mergem, a spus. Am închiriat o birjă. Facem o scurtă plimbare, dacă n-ai nimic împotrivă.» «Tu, Caius dragă, îi spun eu, ai rămas cum ai fost, nu te-ai schimbat defel.» «Mă bucur foarte mult că ai impresia asta, Tili, a zis el. În fond, nu i așa? impresia contează», și a zâmbit din nou. Îţi amintești, Letiţia, nu se poate să nu-ţi amintești cât de frumos știa el să zâmbească!?” îi spune Tili surorii ei mai mari. „Ba nu-mi amintesc defel. Tâmpenii, strigă Letiţia către sora ei mai mică și începe s-o scuture, doar-doar s-o trezi din dulcea ei nebunie. Caius Perian e mort, idioato, de patruzeci de ani și mai bine. Știu că n-a înviat din morţi să se întâlnească

așa, ziua în amiaza-mare, cu o cotoroanţă ca tine”. „Ba a înviat, o înfruntă Tili, cuprinsă de o neașteptată bucurie. A înviat, a înviat, asta-i! începe ca să strige în gura mare. Ne-am plimbat cu birja, am tras la umbră, să nu ne ardă soarele, am făcut o plimbare lungă și foarte plăcută, o plimbare extraordinară!”… „Bine”, spune atunci Letiţia și, fără să vrea, o podidește plânsul. Cu mâinile tremurânde scoate de sub pernă o batistă albă, brodată de jur-împrejur și-și suflă nasul. Tili o privește un timp nedumerită, incapabilă să înţeleagă ce s-a întâmplat cu sora ei mai mare că plânge, apoi se pregătește de culcare. Își trage pătura peste cap. Un timp cântă o veche romanţă. Acolo, sub pătură, cuvintele se aud înăbușite și confuze, apoi, în foarte scurt timp, adoarme. Letiţia, în schimb, rămâne trează toată noaptea. Când în fereastră apar zorile, ea se ridică din pat și se îmbracă tremurând; dimineaţa e rece și mirosul insinuant și pătrunzător al verii pătrunde în odaie prin fereastra deschisă. Soră-sa doarme cu capul îngropat în pernă, părul ei cărunt, de culoarea cenușii, i s-a despletit și zace în neorânduială. Letiţia iese în curte, își ia scăunelul și se așază pe el în faţa intrării, cu picioarele adunate sub ea, zgribulinduse de frig. Curtea e pustie. Se aude un tren făcând manevră în gara, pufăitul vesel al locomotivei, un fluierat scurt, apoi se așterne liniștea. Croitorul doarme cu fereastra deschisă, în dreptul ferestrei e masa; fierul de călcat, cu capacul ridicat, pare a fi o gură uriașă, neagră și rânjitoare. Niciodată în viaţă, Letiţia nu s-a simţit atât de părăsită cum se simte în aceste clipe, în această răcoroasă dimineaţă de vară. Ea știe, dacă se hotărăște să cheme doctorul, o vor lua pe Tili și o vor duce la „Casa Galbenă” și ea va rămâne singură. Nu, Letiţia e hotărâtă să ascundă, atât cât acest lucru va fi posibil, cât poate, nebunia surorii ci mai mici. Nu trebuie să se afle, nimeni nu trebuie să știe ce s-a întâmplat cu Tili!… Abia spre prânz Tili se trezește. Letiţia i-a pregătit un dejun copios. Ea nu vrea însă în ruptul capului să se atingă de mâncare. „Nu mi-e foame, spune și privește cu nepăsare bunătăţile de pe masă. Nu pot să mănânc”. „Ouăle nu-s

nici prea moi, nici prea tari; așa cum îţi plac ţie”, o îmbie Letiţia, încercând să fie cât mai prietenoasă. „Ești foarte drăguţă, spune Tili, privind-o la rândul ei cu afecţiune. Numai că nu pot să mănânc, astăzi. N-am poftă de mâncare. Am alte probleme”. Letiţia așteaptă în realitate ca discuţia de peste noapte să fie reluată. Așteaptă cu nerăbdare și cu spaimă. Face chiar câteva foarte subtile aluzii la cele povestite în decursul nopţii. Sora mai mică o privește însă mirată, făcându-se că nu înţelege sau, cine știe, chiar neînţelegând aluziile destul de in doi peri ale Letiţiei. Aceasta se pierde în câteva considerente, e drept, cât se poate de generale, cu privire ia birje și la frumoasele plimbări de odinioară. Till o ascultă mirată și nedumerită. Apoi ia alte vorbe, vădit neinteresată de cele spuse de Letiţia; aceasta începe să se îndoiască de realitatea nopţii precedente. „Probabil c-am visat, își spune. Cine știe, s-ar putea ca discuţia dintre mine și Tili să se fi petrecut în vis. Se mai întâmplă și astfel de lucruri”. Iată însă că Tili scoate din buzunarul rochiei o frumoasă panglică de crep albă. „El mi-a dat-o, spune ea în șoaptă și zâmbește unor dulci amintiri. E de la pălăria lui”. „Nebunol o amenințţă atunci furioasă Letiţia și izbucnește în plâns. Am să te duc la balamuc, dacă ai să continui cu prostiile astea, așa să știi!” Tili surâde insă misterios, total indiferentă în faţa amenințţărilor, nebăgându-le și neluându-le în seamă. Dar nu mai scoate o vorbă. Stă pe scăunelul ei în dreptul ușii de la intrare și, cu picioarele adunate sub ea, privește fără interes pisicile murdare care se joacă lângă fântâna arteziană. „Bună dimineaţa, domnișoară Tili. V-aţi sculat?” o întreabă croitorul, în timp ce-și aranjează bretelele la pantaloni, în faţa ferestrei și cu un pieptene își piaptănă părul cărunt. Domnișoara Tili nu-i răspunde însă, se uită fix undeva dincolo de el, cu un zâmbet împietrit în colţul buzelor, și croitorul o privește mirat. „Doarme de-a-n-picioarelea, săraca bătrână”, își spune ei, renunţând ia conversaţie, gata să se apuce de lucru. Între timp a ieșit și Letiţia în curte și se așază pe un scaun lângă Tili. Tili se înfășoară în tăcere ca într-un voal

misterios și ea, Letiţia, se simte atât de singură.

„Ce zâmbești tot timpul ca o idioată”? îi spune, simţind că nu mai poate răbda aerul acesta misterios al surorii mai mici. „Ar trebui să te duc la balamuc, numai că îmi pare rău de tine, asta-i”, spune ea cu dușmănie și în șoaptă, ca nu cumva s-o audă croitorul. Din când în când, Tili își scoate panglicuţa din buzunărelul de la rochie și şi-o înfășoară de jur-împrejurul arătătorului sau o flutură încet drept în obrazul surorii ei mai mari, legănându-și capul în stânga și în dreapta, după mișcarea panglicii. Sfidare sau doar inconștienţă, cine poate ști?... Letiţia așteaptă nerăbdătoare ca Tili să se pregătească să plece din nou în oraș, la o imaginară și desigur absurdă întâlnire cu tânărul de pe pod. Zilele trec însă și sora mai mică nu pare a fi nerăbdătoare să facă o nouă și foarte plăcută, desigur, plimbare cu birja. „Cei cu tanti Tili? – o întreabă într-o zi lulișca cea tânără, pe bătrâna domnișoară. Ce i s-a întâmplat, Iesus Cristus, că-i așa de tristă!? Nu cumva o fi bolnavă, nu cumva o doare ceva, acolo, înăuntru ei?” se interesează fata. „Nu are nimic, spune domnișoara Letiţia. Ce-ar putea să aibă?” și-i întoarce spatele fetei, supărată de întrebările atât de indiscrete ale acesteia.

Într-o bună zi, însă, domnișoara Letiţia fu cuprinsă de panică: Nu cumva, se întreabă ea, nebunia se mută, și ea, care continuase să doarmă în același pat cu sora ei mai mică, se „infectase” fără să știe, se îmbolnăvise de aceeași boală? Avusese o noapte cât se poate de agitată, aproape că nu reușise sa închidă o clipă ochii. O durere ascuţită, în ceafă, o ţinuse trează, toată noaptea; dimineaţa, în zori, se gândi să iasă în curte, fiind încredinţată că vântul răcoros al dimineţii o să-i mai aline durerea! Era o dimineaţă rece, cerul era înnorat, începuse chiar să cadă câţiva stropi mari – deocamdată foarte rari – de ploaie. Poarta era larg deschisă și se vedea uliţa pustie. „Cine știe cine o fi plecat așa de dimineaţă și-a lăsat ușa de perete”, își spuse Letiţia supărată și se îndreptă spre poartă s-o închidă. Iată însă că acolo, în dreptul porţii și proptit de ca, stătea un băiat tânăr! Era îmbrăcat în negru de sus până jos, purta chiar

pantofi negri de Iac, iar stropi de ploaie loveau în bombeurile lucioase! Hainele erau ude pe ei, chipul îi era brăzdat de șiroaie de apă; era atât de ud, încât îţi făcea impresia c-a ieșit chiar în clipa aceea din apă… Stătea sprijinit de poartă și-i făcea semn Letiţiei să se apropie, și bătrâna domnișoara se supuse cu docilitate chemărilor lui, se îndreptă spre poartă, împiedicându-se, din pricina emoţiei, de câteva ori. „Nu stau mult, spuse tânărul. Numai așa o clipă stau, să mă usuc puţintel”. „Treaba dumitale ce faci, îi spuse Letiţia, revenindu-și deodată, numai că eu trebuie să închid poarta”. Și cu o mână îl împinse ușor pe tânăr afară și închise repede poarta în urma lui. O spaimă mare o cuprinse însă și se sprijini de poartă, simţind că-i gata să leșine. Rămase un timp așa, ascultând pașii tânărului care continua să se plimbe încoace și încolo prin faţa porţii. Apoi auzi zgomotul unei birje, tropotul regulat al cailor pe caldarâm, auzi cum birja se oprește, auzi câteva replici șoptite, însă cuvintele nu se putură distinge. Apoi auzi cum birja pornește, auzi tropotul cailor tot mai îndepărtat… împleticindu-se, domnișoara Letiţia se îndreaptă spre mijlocul curţii, se oprește lângă fântâna arteziană, pompează puţină apă, își spală obrazul cuprins de o neașteptată fierbinţeală. „Am înnebunit și eu, își spune ea cu milă și cu nestăvilită curiozitate. Atâta timp însă – își mai spune ca, încercând un fel de jalnic raţionament – cât îmi dau seama că sunt nebună, trebuie să vorbesc cu un doctor; să obţin să ne interneze pe amândouă la aceiași spital, cel puţin să rămânem împreună; trebuie să am grijă de Tili, că singură nu se descurcă nici când era întreagă ia minte, barem acum”. Astfel de gânduri îi trec domnișoarei Letiţia prin cap, și iată-l pe croitor încadrat ca de obicei de fereastră, ca într-o ramă, zâmbindu-i prietenos, în timp ce-și aranjează, tot ca de obicei, bretelele pe burta rotundă. „Nu știam – spune el – cine umblă ia arteziană așa de dimineaţă, cine e așa de harnic și – când mă uit – domnișoara noastră”, spune el și suflă, umflându-și pometii roșii și rotunzi, în cărbunii din fierul de călcat, să se aprindă. „Am terminat aseară un

costum”, începe el să povestească și cască, doar că n-am mai avut timp să-l calc, s-a făcut tare târziu. Așa că asta fac, domnișoară, numai că nu știu ce-a fost cu mine astăzi că m-am sculat tare greu. Nu prea mi-a venit să sar din pat, dimineaţa somnul e tare dulce”, spune croitorul, vânturând încoace și încolo fierul de călcat încins. „Arde”, spune domnișoara Letiţia, speriată foarte. „Ce arde?! întreabă croitorul mirat și se uită în jurul iui, gândindu-se probabil că a luat ceva foc în încăpere, fără ca el să bage de seamă. „Pantalonii, spune domnișoara Letiţia. Au luat foc pantalonii”, adaugă ea și arată spre pantalonii frumoși întinși la dungă, pentru călcat. „Cum să ardă, domnișoară?! spune croitorul. Am eu grijă să nu-i ard, fiţi fără grijă, zău așa. Nu de alta, dar ar fi măcar de stofă. O stofa cum a fost asta, ceva mai rar”, spune el și pipăie stofa încălzită de fier, cu mâna. Domnișoara Letiţia i-a văzut arzând, însă, din prudenţă sau poate din calcul, nu mai scoate nicio vorbă, preferă să se aștearnă tăcerea asupra acestui fapt de necontestat. „Batea soarele și am crezut”, caută ea o explicaţie, dar repede își dă seamă că afară plouă, nici urmă de soare; se retrage speriată și fâstâcită, trântește furioasă ușa în urma ei. Croitorul o urmărește mirat. „Ciudate mai sunt babele astea amândouă… își spune el și rămâne pe gânduri, privind visător spre apartamentul bătrânelor. Au cam luat-o haidalera, își spune el. Le-a cam plecat mintea cu sorcova”, zice și, râzând, se scarpină în ceafa, în timp ce o anumită curiozitate i se poate citi totuși pe fată. Și iat-o și pe cealaltă bătrână în pragul ușii, în rochia ei neagră, semănând ca două picături de apă cu sora ei mai mare, zâmbind distrată și trecându-și o mână prin părul cărunt, iat-o și pe domnișoara Tiii, după mai bine de două ceasuri, stând ca o arătare în pragul ușii, gata la rândul ei să înceapă o foarte plăcută conversaţie cu croitorul: „Bună dimineaţa, bună dimineaţa, îi spune ea acestuia, cât se poate de veselă. Astăzi văd că toată lumea e mai harnică. Azi ne-am sculat cu toţii mai devreme”, zice ea, folosind, cine știe de ce, pluralul. (Ea abia se trezise.) „Ce să facem,

domnișoară, spune cu înţelepciune croitorul, fără prea mare chef de vorbă. Ne mână lucrul din urmă, altceva n-avem de făcut”. Domnișoara Tiii însă este într-adevăr astăzi parcă mai vorbăreaţă decât a fost în ultimele zile. „Am un cupon de catifea verde, îi spune ea croitorului. M-am gândit că n-ar strica să-mi fac o rochie, ce părere ai?” „O idee foarte bună, domnișoară, spune croitorul. E păcat s-o ţineţi în dulap, neîntrebuinţată. Și, pe deasupra, catifeaua se poartă din nou, e la modă, ca să spunem așa… Mânecile, cum vreţi să le facem, trei sferturi sau lungi?” întreabă croitorul, în timp ce nevastă-sa îl privește nedumerită. „Ce-i cu bărbatu-meu, își bate joc de biata femeie sau vorbește serios? Cine a văzut babă să umble în rochie verde”, își spune ea și se scobește în dinţi cu o scobitoare, stând pe scaunul de lângă masa de lucru a bărbatului ei. „Mai bine aţi vinde-o, domnișoară, intervine ca, încercând să dea discuţiei un caracter mai rezonabil. Curiac n-a adus catifea de multă vreme, astea tinere sunt moarte după catifea, chiar ieri a fost la noi fata lui Duca de la prefectură, dacă îl știţi, cea mai mare, care îi profesoară la liceu, să se roage de bărbatu-meu să-i procure de unde știe, dacă nu pentru o rochie…” „Să mai poarte și cele bătrâne, nu numai tinerele, că tinerele astea prea se înghesuie, nu mai ai loc de ele”, o întrerupe enervată domnișoara Ti li. „Și aceea e drept”, îi dă dreptate nevasta croitorului și se uită în oglindă. (Nu știe ce are azi, dar o cam doare în gât. În noaptea trecută l-a rugat pe croitor să închidă geamul. „Se apropie toamna, acuma nu mai e de dormit cu fereastra deschisă”, s-a plâns ea. „N-am aer, i-a zis el, dacă închid geamul mă sufoc”. „Dar la iarnă ce-ai să faci?” l-a întrebat. „Lasă-mă cu la iarnă, a sărit el, eu vorbesc de-acuma, nu de ce o fi la iarnă”…) „Și aceea e drept, spune ea, că astea de azi sunt prea pretenţioase. Pe vremea mea…” „Cu mâneci trei sferturi”, îi spune domnișoara Tili croitorului, prea puţin curioasă să afle cum erau fetelepe timpul când soţia croitorului era fată tânără… „Numai să nu fi înghiţit ceva și s-a oprit acolo în gât, Doamne ferește, se plânge femeia croitorului, vreo

bucăţică de sticlă, sau cine știe ce, pentru că mă doare într-un singur loc, parcă ar fi o împunsătură de ac. Vrei să te uiţi tu?” îl roagă ea pe croitor, care are într-o mână fierul de călcat și în cealaltă o cârpă udă. „Cum să nu, spune croitorul. Stai numai o clipă, să termin de călcat pantalonii ăștia, că vine Ionel după ei și eu nu sunt gata”. „Care Ionel?” întreabă domnișoara Tili, intrând tam-nisam în vorbă. (între timp s-a apropiat de fereastra croitorului și acum stă cu un cot sprijinit de marginea geamului și cu mâna cealaltă își acoperă un căscat.) „Am dormit foarte prost azi-noapte”, spune ea, neașteptând de fapt niciun răspuns la întrebarea pusă. „Băiatul lui Marincea, spune croitorul. Frizerul din colţ. E cam roșu la rădăcina limbii”, îi spune după aceea nevestei. Femeia continuă să rămână încă cu gura deschisă, cu limba scoasă mult afară, cu ochii holbaţi. Cu un deget îi arată să se uite mai bine. „Ce-i asta?” spun parcă privirile ei nemulţumite, ce-i modul acesta foarte superficial de a se uita în gura ei, cu o așa lipsă de interes, și atunci croitorul se apleacă puţin și privește cu mai multă atenţie. „Altceva nu văd, spune el cerându-și parcă iertare, ștergându-și cu dosul palmei fruntea udă de sudoare. E puţin roșu, asta-i tot”. „Să nu păţesc și eu, Doamne ferește, spune soţia croitorului și prin ochi îi trece un fior de groază, ca biata Sofica a lui Dobrin”. „Ce-a păţit Sofica lui Dobrin, că nu mai ţiu minte?” întreabă croitorul. „Azi o doare, mâine o doare, nu știu că mă cam doare gâtul, zice, nu știu că mă cam doare gâtul, zice, nu știu ce am în gât, și într-o săptămână, gata, gata, s-a dus! Uite atâta s-a făcut limba la ea”, spune soţia croitorului, și, amintindu-și limba decedatei, o prind parcă frisoanele, tremură toată! „Se întâmplă, spune croitorul trăgând un fel de concluzii la cele spuse de soţia lui. Multe se mai întâmplă, domnișoară, așa să știţi, multe se mai întâmplă pe lumea asta, zău așa, mai bine să nu le afli pe toate că-ţi faci numai sânge rău”, zice el, încercând s-o atragă și pe domnișoara Tili în discuţie. „Asta așa-i”, spune din nou croitorul, dând din cap, după ce-și dă seama că domnișoara Tili n-a auzit o vorbă din cele spuse de el. În

schimb, domnișoara Tili urmărește cu multă atenţie, cu o nesăţioasă curiozitate, fiecare gest al croitorului. Croitorul își umple gura cu apă – fălcile lui roșii și grase stau parcă să plesnească, pielea e întinsă – și împroașcă după aceea cu apă cârpa întinsă peste pantalonii pregătiţi pentru călcat. „Vezi că m-ai stropit și pe mine, îi spune indignată nevastă-sa, fii și tu mai atent”. Dacă te bagi în nasul meu, spune croitorul ţâfnos, ce vrei să-ţi fac?!” „Am crezut că ai trebuinţă să te ajut, spune soţia. Și tot tu cu observaţiile! Dacă n-ai nevoie, bine-mi pare, că de lucru am eu destul, nu mă pot plânge, zice ea și e gata să se retragă. Vreau și cu, domnișoară, îi spune ea, după aceea, lui Tili, care tot cu cotul sprijinit de geam stă, să-mi vopsesc un sfeter. Numai că nu știu dacă s-o prinde, că-i veche lâna și vopselele lui Curiac nu sunt chiar așa de bune. Vreau să-l fac o culoare mai închisă. îl am de când am fost mai tânără. În ultima vreme nici nu l-am prea purtat. E așa, cum să vă spun, un fel de vișiniu, cum e plămânu, nu-i o culoare potrivită pentru vârsta mea, îmi dau seama. Domnișoara însă n-o ascultă, ea are gândurile ei, preocupările ei: „Vreau să-mi fac o umbreluţă, spune ea, adresându-se croitorului, neluând-o în seamă pe soţia acestuia care se simte foarte jignită și se îndepărtează. Să-i schimb, adică, mătasea la cea veche, să-i pun o mătase nouă. Dacă n-ai o umbreluţă, te arde soarele. Nu-i bine să-ţi expui prea mult pielea luminii soarelui, ce părere aveţi?” îl întreabă ea pe croitor, cu gravitatea cu care te adresezi unui doctor, atunci când îl consulţi cu privire la eficacitatea și oportunitatea unui medicament. „Ba unii zic că asta face bine pentru sănătate, spune croitorul. Sunt păreri și păreri” adaugă el, ferându-se să tragă o concluzie prea categorică. Apoi își umple din nou gura cu apă. Obrajii îi sunt umflaţi ca niște mere, pielea lucioasă și bine întinsă, gata să plesnească. împroașcă pânza din faţa lui. O adevărată ploaie artificială! Domnișoara Tili îl urmărește cu încântare. „Mă iertaţi, domnișoară, spune el foarte politicos. Mi se pare că v-am stropit”. „Nu face nimic, spune domnișoara Tili și-și șterge de pe faţă două sau trei

picături de apă rătăcite. Ar trebui să-l închideţi”, spune după aceea domnișoara Tili și privește cu vădită oroare drept în faţa ei. „Ce să închid, domnișoară, nu pricep?” întreabă nedumerit croitorul și se uită în jurul lui să vadă dacă nu cumva a rămas vreo ușă deschisă. Constată că e deschisă ușa de la bucătărie, și atunci, strigă către nevastă-sa care, aproape de plita încinsă, cu un lighean mare în braţe, taie cozile la fasolea verde, „închide tu ușa, îi spune. Nu vezi că-i curent? Și te mai plângi că te doare gâtul. Te mai plângi că te împunge în gât. „Închide-o tu, îi spuse femeia ţâfnoasă. Eu nu mă mai scol de pe scaunul ăsta nici moartă. Astăzi dacă om prânzi pe la două, să fii tu bucuros. Și așa am întârziat prea mult. „Călcătorul”, spune domnișoara Tili și arată fierul de călcat pe care croitorul îl plimbă, de-a lungul și de-a latul pantalonilor, ca să iasă ciunga. „Îi închis, domnișoara”, spune uimit croitorul și zâmbește convins că bătrâna vrea pur și simplu să-și bată joc de el. Domnișoara Tili dă să-l contrazică. Ea știe doar foarte bine: Fierul de călcat e deschis și are niște dinţi mari și negri cu care rânjește la ea. Și dinţii aceia sunt când negri, când albi, când de culoarea cărămizie a cărbunelui încins! Dă să-l contrazică, așadar, pe croitor, repede însă uită de fierul de călcat; îi trece chiar și frica ce i-a îngheţat pentru o clipă inima; o preocupă, brusc, pe neașteptate, cu totul altceva: „Sunt foarte uimită, spune ca cu o voce ascuţită. Sunt cât se poate de uimită, ca să spun așa”. „Din ce pricină, domnișoară?” întreabă uimit la rândul său, croitorul, uitând fierul de călcat pe cârpa udă. Un miros de pânză arsă se împrăștie prin odaie. Speriat, croitorul ridică pantalonii spre fereastra deschisă și îi privește cu multă atenţie. „Din ce pricină sunteţi așa de uimită, domnișoară?” întreabă el, încă distrat, încă preocupat de pantalonii lui. „Sunteţi sau nu un bun gospodar?” întreabă pe un ton ferm domnișoara Tili și aproape că-și vâră capul pe fereastră. „Mai mult cu croitoria, domnișoară, spune croitorul cu modestie, cu gospodăria e nevastă-mea, că eu nu prea am timp”. În pragul ușii apare soţia croitorului, exemplu în carne și

oase al virtuţilor gospodărești, în braţe cu ligheanul plin cu fasole verde. „Nu știu dacă fasolea asta o să se poată mânca, e tare aţoasă”, spune ea. „Un bun gospodar, spune domnișoara Tili aproape fără s-o observe pe soţia croitorului, un bun gospodar nu rămâne fără porc, întâmplă-se ce s-o întâmpla!” Din nou domnișoara Tili și-a vârât capul pe fereastră, gâtul i s-a lungit nespus de mult, nasul ei lung și ascuţit aproape atinge fierul de călcat; croitorul îl plimbă încoace și încolo pe cârpa din care ies aburi calzi. „Un porc?!” se miră croitorul. „Un porc?!” face la rândul ei soţia croitorului, nu mai puţin uimită decât soţul ei, de observaţia domnișoarei. „Dar de ce sa ne luăm un porc?” întreabă croitorul și din nou uită fierul foarte încins pe cârpa udă. îl ridică și-l ţine așa, nemișcat, în aer. Atunci, soţia croitorului se apropie de geam și pe un ton pe jumătate plângăreţ, pe jumătate uimit, o întreabă pe domnișoara Tili: „Dar de ţinut, unde vreţi să-l fi ţinut, domnișoară? în așa o curte, nici găini n-ai cum să ţii, barem un porc? Unde să-l ţinem?! se revoltă ea. În pod sau unde? Că-n altă parte nu-i loc!” „în pod, spune domnișoara Tili. În pod, în pod”, repetă ea repede, bucuroasă că a găsit o soluţie. Croitorul și soţia lui o privesc consternaţi, neînţelegând prea bine dacă domnișoara Tili își bate joc de ei sau vorbește serios. „Și cum vreţi să-l urcăm în pod, domnișoară? întreabă croitorul.

căutând să dea întregii discuţii o întorsătură glumeaţă. Numai cu o scară, că altcumva nu văd cum?!” spune el. Și începe să râdă, arătându-și dinţii galbeni. „Cu o scară, cu o scară”, spune repede domnișoara Tili, din nou bucuroasă că și de data asta s-a găsit o rezolvare dintre cele mai fericite. „Gata cu pantalonii”, spune croitorul, prea preocupat de lucrul lui ca să mai dea vreo importanţă extravagantelor propuneri ale domnișoarei. „Sunt ei întorși, stofa s-a cam rărit în genunchi, da de văzut nu se vede, și, un an, garantez că arată ca noi”. Mâna lui cu degete boante pipăie materialul și între timp un purceluș dolofan și roz urcă o invizibilă scară de mătase: domnișoara Tili îl vede și se bucură foarte tare. Iar

croitorul se bucură la rândul lui c-a terminat de călcat. Dacă n-ar fi călcatul pantalonilor, meseria i s-ar părea mult mai frumoasă croitorului. De obicei, femeia este cea care se ocupă cu treaba asta. „Calcă tu fusta, îi spunea croitorul. Eu ies să iau o gură de aer. Mă reped poate până la Udriște, după un pachet de ţigări, alea de ieri îs cam umede, nu se pot fuma... Le-am pus să se usuce pe noptieră, vezi nu cumva să le arunci din greșeală... De câte ori calc, se adresează el de data asta domnișoarei Tili – îmi plesnește capul de durere”. Începe să se caute după aspirine și, în sfârșit, găsește una, cam murdară, în buzunarul de la haină; o înghite fără apă. „Astea tot nu ajută la nimic, spune el sceptic. Degeaba le iau...” Domnișoara Tili a încetat însă să fie atentă la sporovăială croitorului. Și-a ciulit, în schimb, urechea, se concentrează foarte tare, figura ei e cât se poate de preocupată, de vreme ce niște purceluși, abia fataţi, se aud guiţând acolo în pod; se mai aude, bineînţeles, grohăitul mulţumit al scroafei, în timp ce purcelușii se reped la ţâţele ei mici, pline cu lapte! E uimită că atât croitorul, cât și nevasta acestuia nu aud, se pare, mare lucru din ceea ce aude ea, și-i privește cu dispreţ, ba chiar cu milă. „Am plecat, le spune ea aparent distrată, dar, în fond, plină de un dispreţ superior. Am o mulţime de treburi, la revedere!”... Se poartă destui de ciudat domnișoara Tili, și atât croitorul cât și nevastă-sa rămân după plecarea ei câteva secunde nemișcaţi și se privesc cu consternare. Se simt stânjeniţi și ușor intimidaţi... „Mă duc să văd ce-i cu fasolea aia, spune femeia, revenind prima la realitate. O fi scăzut apa, numai dacă nu s-a și prins până acuma”. „Nu știi cumva unde am pus foarfecă cea mare? întreabă croitorul. N-o găsesc”. „Cred că-i în cutia de ia noptieră”, spune femeia...

... Și băiatul bate încetișor în ușa celor două surori. Cea care deschide ușa este domnișoara Letiţia. „V-am adus umbrela”, spune el şi-o privește ușor amuzat pe bătrâna domnișoară. Apoi deschide umbrela încetișor, să nu se strice, și pe măsură ce o deschide, aceasta se face parcă tot mai mare. Așa deschisă, acoperă toată curtea, seamănă

mai degrabă cu o prelată imensă sau cu o cupolă de circ decât cu o umbrelă.

„S-a înnorat”, spune soţia croitorului și scoate capul pe fereastră, fără să-și dea seama, însă, că pânza de culoare verde, care se boltește deasupra capului ei, nu este bolta cerului, ci imensa umbrelă deschisă de băiat. „M-au durut toată noaptea picioarele, am fost sigur că se schimbă timpul”, spune croitorul și se uită la rândul său pe fereastră, „închide-o repede”, spune domnișoara Letiţia cuprinsă de panică, și băiatul, cu același zâmbet ironic în colţul gurii, o închide la loc. „Uită-te, a ieșit din nou soarele, spune croitorul și-și scoate capul pe fereastră. Cine ar fi crezut că se face iară vreme frumoasă”! „O fi ieșit, spune soţia croitorului, dar dacă n-o ploua până diseară, să nu mă mișc de-aici”. „Costumul asta al meu, spune croitorul, tare s-a învechit. Mă gândesc să-l întorc și să-ţi fac ţie un taior din el, ce părere ai?” „Nu merită, spune soţia croitorului. Păcat de lucru, e foarte uzat”. „Pentru o fustă tot aș alege câteva bucăţi bune așa ca s-o porţi prin casă, nu una extra”. Zilele trec și într-o zi croitorul îi spune nevestei sale: „Domnișoarele noastre n-au ieșit astăzi defel, ce s-o fi întâmplat cu ele, nu le-am văzut! Or fi bolnave, în ultimul timp, mie nu mi-a prea plăcut cum arată, ar trebui să le faci o vizită” e el de părere. „Domnișoara Tili e cam cu nasul pe sus, se plânge soţia croitorului. Ieri am trecut pe lângă ea și nici nu mi-a răspuns la salut. Stătea la fereastră și-și desfăcea bigudiurite din păr”. „Ţi s-o fi părut. Nu le știu să fie închipuite, spune croitorul. Cu toate că ar avea de ce. În tinereţea lor au fost și ele cineva” „Nu spun că n-au fost, spune soţia croitorului. Eu le-am respectat întotdeauna. Nu știu să le fi spus vreodată o vorbă urâtă”. „Nici nu zic”, spune croitorul… Spre seară, soţia croitorului se gândește să le facă o vizită celor două domnișoare, numai că surorile nu sunt acasă. În schimb, în faţa intrării, pe scaunul domnișoarei Tili, stă un tânăr care repară o umbrelă. „Și eu le aștept, îi spune tânărul soţiei croitorului, meșterind, fără să ridice privirea, la umbrela lui. Și eu le aștept să se

întoarcă, cine știe unde s-or fi dus, unde au plecat amândouă…” A doua zi, tot spre seară, soţia croitorului le vizitează din nou pe cele două domnișoare. De data asta ea le găsește acasă, numai că, spre uimirea ei, domnișoarele nu vor în ruptul capului să deschidă ușa. „Sunt niște hoţi în oraș, îi spun ele cât se poate de speriate. N-aveam altă soluţie decât să stăm cu ușa închisă. Nu suntem decât doua femei lipsite de apărare!” zic ele. Soţia croitorului se roagă de ele să vină cei puţin până la fereastră; le-a adus puţin compot de caise, asta pentru că știe că domnișoarele sunt moarte după compotul ăsta. „Am mat pus și puţină scorţișoară și un piculeţ de vanilie, dacă sunteţi atât de bune și să veniţi să-l luaţi”, spune femeia, cu castronul cu compot în faţa ușii. „Au venit la fereastră, n-au vrut să deschidă ușa, nici fereastra n-au crăpat-o mai mult, numai cât să încapă castronul cu compot, se plânse în decursul aceleiași seri, soţia croitorului, povestind soţului ei întreaga întâmplare. S-au arătat a fi tare bucuroase, nu mai știau cum să-mi mulţumească. Doar că mi s-au părut cam speriate, cine știe cine le-o fi speriat așa”. „Caisele n-au fost chiar coapte”, a dat musafira să le mai spună, încercând să lărgească puţin discuţia. Dar domnișoarele nu prea aveau chef de vorbă. Așteptau ca ea să plece cât mai repede, n-au fost defel amabile, așa cum știau ele să fie de obicei. „Tili s-a dus să aducă o lingură și, în timpul ăsta, Letiţia se tot juca cu medalionul de pe piept, îl întorcea pe toate părţile. După aceea au gustat amândouă și mi-au spus că-i foarte reușit, că lor le place grozav”, povesti soţia croitorului. „Ești cât se poate de drăguţă”, a zis Letiţia. „Nu știu când o să ajungem să ne revanșăm”, a adăugat sora ei, Tili. „Castronul nu trebuie să mi-l daţi acuma, vin eu altădată să-l iau”, le-a spus soţia croitorului. „Am dat să plec, povestea în continuare, numai că, înainte de-a pleca, nu știu ce mi-a venit să-mi arunc privirea pe geam și am fost cât se poate de mirată”. „Și ce-ai văzut tu pe geamul ăla? o întrebă croitorul, prea puţin atent la cele povestite de femeie. Cine știe ce ţi s-o fi părut că vezi, așa eşti tu, îţi place să născocești una-alta”, spune el cu neîncredere.

Apoi rămâne o clipă cu foarfecă deschisă în aer. O închide, foarfecă clămpăne scurt. „Măcar *să* fi văzut ceva, spune soţia croitorului. Numai că nu mai era ce să văd! Odaia era goală-goluţă, în odaie nu mai era nimica!” „Cum nimica?” întreabă croitorul din ce în ce mai interesat și se oprește din cusutul căptușelii. „Nimica, așa cum îţi spun, spune femeia. Nici tu pat în care să dormi, nici tu masă la care să mănânci, nici tu scaun pe care să te așezi! Pereţii și dușumelele, atâta tot!” „Dacă ar fi scos din încăpere lucrurile, așa cum zici tu, am fi auzit și noi că nu suntem surzi. Aici am fost tot timpul, când să le fi scos fără ca noi să vedem, numai dacă au făcut-o noaptea”, spune neîncrezător croitorul. „Uite că n-am auzit și n-am văzut”, spune soţia croitorului, punându-și soţul în faţa unor situaţii mult prea evidente ca să mai poată fi vorba de vreo discuţie. „Și atunci, le întreb eu – povestește în continuare soţia croitorului – le întreb ce s-a întâmplat, că-i odaia goală, nu cumva au de gând să se mute, să plece în altă parte, că altceva nu văd ce s-a putut întâmpla? «De unde știi?» mă întreabă ele speriate și se uită una la alta, secretoase foarte. «Văd că odaia e goală – zic.

— Altfel, n-aveam de unde știi.» «Ne mutăm, îmi spun ele în șoaptă și se apleacă spre mine, de parcă ar fi vrut sămi spună un mare secret al lor. Numai că te rugăm, zic ele, să nu spui deocamdată la nimeni, pentru că nu vrem să se știe. Nu vrem să se afle înainte de a ne muta.»” A doua zi, soţia croitorului abia mai putea respira de emoţie: „Știi că au plecat domnișoarele, s-au mutat?” îi spuse ca croitorului, mută de uimire. Gata, s-au dus și în locul lor a venit un funcţionar de la percepţie…” Atât croitorul, cât și soţia acestuia, dădură buzna peste noul locatar și o ploaie de întrebări căzură asupra umilului funcţionar. Numai că acesta nu putu să le ofere prea multe amănunte în legătură cu plecarea celor doua surori. „Au lăsat cel puţin vreo vorbă?” întreabă croitorul și soţia lui, în culmea stupefacţiei. „N-au putut pleca, așa, fără să ne lase nicio adresă, fără să știm și noi unde au plecat” spuseră ei într-un glas. „Nu știu ce să vă zic, a spus funcţionarul de la

percepţie, ușor jenat și oarecum rușinat că posedă atât de puţine informaţii în legătură cu noul domiciliu al celor două domnișoare. Când am venit să-mi iau camera în primire, ele erau deja plecate”. „Puteau măcar să-și ieie rămas bun, dacă adresa n-au vrut să ne-o lase”, spuse soţia croitorului revoltată și profund nemulţumită. „Or fi trebuit să plece și ele în mare grabă. Poate că n-or fi avut vreme”, spuse croitorul și căzură amândoi pe gânduri.

2

O rafală de vânt deschide larg ușa. Cerul e de culoarea cenușii, stelele sunt înghiţite pe rând de lumina lăptoasă și blândă a dimineţii care coboară deasupra pământului. Doctorul își ridică gulerul paltonului, simte frigul alunecându-i încet de-a lungul șirii spinării, se zgribulește pe banca sălii de așteptare. Un tren de marfă fluieră undeva departe. Somnoroase, orătăniile caută printre traversele lin iei ferate câte ceva de ciugulit. Doctorul scoate din buzunarul pardesiului său flenduros o coajă de pâine; e prea uscată însă ca s-o poată fărâmiţa; nerăbdătoare, cuprinse de agitaţie, găinile se foiesc în jurul Iui în așteptarea farâmiturilor. Cu pliscurile lor lacome lovesc în pantofii scâlciaţi ai doctorului.

— De-acuma s-a încălzit timpul, îi spune doctorul Măriei. Vine primăvara. Se face vreme frumoasă.

— E și timpul, spune Maria. De multi ani nu știu să fi fost așa o primăvară ploioasă cum a fost asta. Și pentru ţarină, de-acuma, ajunge. Nici prea multă nu-i bună; putrezește tot ce-i pe câmp.

— Nu există alt buletin meteorologic mai bun decât picioarele mele, spuse doctorul.

— Mai repede de un ceas, două, nu cred să vină trenul, spune Maria. Viorel zicea că are întârziere mare. Numai că dumneavoastră staţi lângă ușă și vă trage curentul. Mai bine ar fi, cu așa cred, să vă mutaţi de-acolo.

Soarele se ridică dincolo de coșul foarte înalt al fabricii de acetilenă și razele lui scaldă zidurile ci vesele din cărămidă roșie. Prin ușa întredeschisă se aude telegraful mergând tot timpul. Cu frică, găinile se apropie

de pragul sălii de așteptare. Zgribulit, doctorul își ridică gulerul pardesiului și încearcă să aţipească.

— Impegatul ăsta, Viorel, spune doctorul încet, pregătindu-se parcă pentru somn, trebuie să fie băiatul mai mic al lui Pancan. Sau, de când am îmbătrânit, am început eu să-i cam încurc?

Nu mai ascultă răspunsul femeii, a aţipit cu capul dat pe spate, cu gura larg deschisă. Pălăria i-a alunecat din cap, s-a rostogolit la picioarele lui pe cimentul murdar. „A îmbătrânit și Tisu, săracu', își spuse Maria, privindu-l; i-a încărunţit părul, i-au căzut și dinţii din gură…" Fluieratul strident al unui mărfar îl trezește pe cel adormit; speriat, sare din somn, privește mirat în jurul lui, neînţelegând în primul moment unde se află. „Cred că am aţipit puţin, spune scuzându-se parcă. De vreo trei nopţi n-am închis o clipă ochii. Sunt obosit. Adorm din picioare, de osteneală". „Mă duc să-l întreb pe Viorel dacă mai așteptăm mult", spune

Maria. „Roagă-l, te rog, să-mi dea o ţigară, îi spuse Tisu. Am un pachet la mine, numai că nu-mi prea plac. Au un fel de miros. Murdea le ţine ascunse, cine știe prin ce ladă, până se mucegăiesc și nu mai sunt bune de nimic". Și cât femeia lipsește, doctorul scoate ţigările din pachet, le așază frumos pe bancă lângă el și le miroase pe rând, doar-doar, o găsi una care să nu pută chiar așa de rău; toate au însă același miros de mucegai, doctorul se hotărăște să le arunce. Găinile, crezând că sunt niscaiva farâmituri, se reped la ele, dar, dezamăgite, se îndepărtează repede. Tisu așteaptă, fără prea mare nerăbdare, ţigările impegatului. „De ia amărâtul ăsta, se gândește doctorul, la ce mă pot aștepta altceva decât la două sau trei fire de tutun prost sau cel mult o «plugară», n-are rost să fiu prea nerăbdător… Am și uitat gustul ţigărilor bune, își spune el cu tristeţe. Și când te gândești că pe acelea nici nu le fumam până la capăt, atât eram de pretenţios. La o «plugară» nu numai că nici nu m-aș fi uitat, dar nici nu m-aș fi ostenit s-o aprind…" Gândul ăsta îl întrista foarte tare, adăugând parcă o fărâmă în plus la nemulţumirea care îi

rodea sufletul în ultima vreme. Privirea doctorului se tulbură, un fel de lehamite îl cuprinse; ștergându-și cu o batistă murdară lentilele ochelarilor, se gândi cu amărăciune: „Omul se obișnuiește cu timpul, cu orice; să fumeze ţigări proaste, să bea poșircă în ioc de băutură, să mănânce pe sponci și când se culcă și ei cu o femeie, să nu mai fie în stare să-i facă mai nimic. Uită sa-și pingelească pantofii, să-și cârpească ciorapii, ba uită chiar să se spele; și așa, cu timpul, începe să și pută”. Contrar oricăror așteptări, se petrecu o minune: Maria se întoarse din biroul impegatului nu cu „plugarele” la care doctorul se gândea cu o oarecare scârbă, ci cu un pachet de ţigări străine; o cutie din metal lucitor, foarte arătoasă la vedere, înainte de a o deschide, doctorul putu să admire o panoramă frumos colorată a orașului Viena, cu catedrala Sfântului Ștefan, la mijloc, cea cu un singur turn. Mai mult decât ţigările, panorama aceea îl tulbură peste măsură pe Tisu. El își aminti de orașul tinereţii lui, de anii petrecuţi la studiu în capitala marelui imperiu și când luă cutia, de emoţie, îi tremurau mâinile. Ţigările le primise Viorel, îi explică Maria, de la directorul fabricii, domnul Kubicek, întors de curând dintr-o călătorie în Germania. El, Viorel, îl ajutase să-și coboare bagajele din tren și domnul Kubicek îi dăruise cutia asta frumoasă cu ţigări străine. „Dai-le Iui domnu’ doctor, îi spusese Viorel Măriei, astea nu-s de nasul meu. E mai mare păcatul să strici orzul pe gâște. La ce le-aș fuma eu, că tot nu le știu gustul. Sunt prea fine, prea parfumate, mie nu-mi plac”. Doctorul desface frumoasa cutie cu ţigări de lux, nările lui freamătă simţind mirosul aromitor al ţigărilor bine-cunoscute de el. „Ai dracului, nemţii, spuse el în șoaptă. De unde or găsi ei tutun din ăsta?!” Degetele lui boante, cu unghii murdare, ţin cutia cu o de mult uitată și, în sfârșit, regăsită, din întâmplare, aici, în sala de așteptare a gării, gingășie; pipăind ţigara, ele deveniră parcă mai lungi și mai tinere și chiar chipul doctorului, aprinzând-o, întinerește pe neașteptate; un fel de licăr ciudat i se aprinde în priviri, în timp ce colţul buzelor îi tremură ușor și se crispează:

„Când eram tânăr, spune el și ochii i se umbresc – astea erau ţigările mele preferate. Alte ţigări nici nu fumam”. „Cartea aia o mai aveţi, domnu’ doctor?” întrebă Maria, pe neașteptate, smulgându-l pe doctor, nu fără o anumită brutalitate, propriilor lui reverii… „Care carte?” zice doctorul, încă departe, cu gândul la ţigările fumate de el odinioară. „Cartea din care îi dădeaţi lui Ion să socotească, și ei știa răspunsul la toate problemele, nu greșea niciodată”, spuse Maria și în voce i se poate citi o anumită asprime, care îl irită pe doctor. „Ori aţi pierdut-o, cumva, aţi fi aruncat-o după ce Ion n-a mai fost? După ce Ion n-a mai avut trebuința de ea?” întreabă ea și vocea i se topește, se înecă în apele grele ale durerii ei. „S-o caut”, spuse doctorul Tisu cu gândurile încă departe, la ţigările fumate de el altădată. Apoi își revine, se smulge de bunăvoie amintirilor și regretelor care îl încearcă și se întoarce către Maria: „Uite că îmi amintesc ce-am făcut cu ea, îi spune el. La început, când m-ai întrebat, mi-a fost teamă să n-o fi pierdut, dar acuma știu foarte bine unde-i. I-am dat-o domnișoarei de la Poștă astă-iarnă, înainte de Crăciun. I se urăște, așa mi s-a plâns, să stea ziua întreagă la telefoane, mai ales iarna când e vreme urâtă, fără să facă nimic. Așa că, în lipsă de altceva, citește, să n-o apuce somnul și ca să treacă timpul mai repede. Numai că a citit toate cărţile, așa mi-a spus, și pe cele împrumutate și pe ale ei, de mai multe ori, le știe aproape pe dinafară. Așa că, atunci când m-a văzut cu cartea aia la subsuoară, m-a oprit, într-o zi, m-a întrebat cum se numește, dacă e frumoasă și dacă pot să i-o împrumut și ei. Ea n-o ţine mult, așa mi-a promis, o citește repede, într-o zi-două mi-o și dă înapoi”.

„Nu vă supăraţi, domnu’ doctor, că v-am oprit”, spune fata de la telefoane și se roșește până după urechi; e foarte sfioasă, ori de câte ori stă de vorbă cu un bărbat se face roșie și se joacă întotdeauna cu nasturii de metal de la uniformă. „Cu cea mai mare plăcere, domnișoară, spune Tisu. Numai că, din păcate, nu-i o carte de povești sau un roman, așa cum credeţi dumneavoastră, domnișoară

Virginica. E o carte de matematică, o culegere de probleme, nu știu în ce măsură v-ar putea distra”. „Eu am fost foarte bună, la școală, la matematică, spune domnișoara Virginica și plină de mândrie își dă ușor capul pe spate. Am luat și premiu, am fost prima în clasă”. „Vreţi, prin urmare, se dumirește doctorul, să rezolvaţi niște probleme din cartea asta?” „Nu, spune domnișoara Virginica, vreau doar să le citesc…” Nu trec multe zile și doctorul o întâlnește din nou pe domnișoara de la Poștă. „Intraţi, domnu’ doctor, spune ea și vă rog să închideţi ușa. ieri am stat cu ușa deschisă, m-a tras curentrul și mă dor urechile”. Domnișoara e legată cu un fular peste urechi; deasupra buzei de sus i-a crescut un puf ușor și roșcat, ca un început de mustaţă. „Poate treceţi pe la dispensar, să vedem despre ce e vorba”, spune doctorul, profesional, cu mâna încă pe clanţa ușii. „Dar nu pentru asta v-am chemat, domnu’ doctor, spune domnișoara Virginica, și abia acum doctorul observă nerăbdarea, surescitarea de care e ea cuprinsă. Știţi că m-am uitat prin cartea aceea cu coperţile groase, am răsfoit-o deocamdată, ca să zic așa, și am găsit-o foarte interesantă. Aș putea spune, chiar, că de multă vreme n-am mai citit niște povestiri atât de interesante. Pline de mister!” „Care povestiri, domnișoară?” întreabă doctorul, neînţelegând despre ce carte îi vorbește fata. „Faceţi, desigur, o confuzie. Cartea pe care v-am împrumutat-o eu e o carte de matematică. O culegere de probleme, așa cum v-am spus. „Depinde cum le luăm”, spune fata și începe să râdă, apoi faţa i se crispează de durere: a străfulgerat-o prin urechea stângă. „Nu vă înţeleg, nu înţeleg adică, ce vreţi să spuneţi?” zice doctorul. „Niște povești, spune domnișoara Virginica de la Poștă. Niște povești care au un început și cărora le lipsește sfârșitul. Numai că cu dacă, de pildă, cunosc începutul unei povestiri sau al unui roman, știu întotdeauna cum se și termină. Prima dată mi-am dat seama de asta când am citit o carte despre vaporul Titanic. Atunci am înţeles că eu am așa un dar să prevăd ce se întâmplă într-o carte, înainte de a o citi până la capăt, îi mărturisește ea. Cartea

aceea despre Titanic o am de la părintele, are și alte cărţi foarte frumoase, numai că nu le prea dă, nu-i place să afle și alţii întâmplările despre care citește el. Mie mi le împrumută preoteasa pe ascuns, fără să știe el; le învelește frumos într-un ștergar și, când părintele nu-i acasă, vine și mi le aduce; mai află câteodată și o ceartă, da ei nu-i pasă… Și când am văzut, domnu' Tisu, începe ea a povesti, când am văzut cum se urcă ei toţi bucuroși pe vapor și cum cântă muzica și o ţin numai în petreceri, *am și știut* că, gata, la sfârșitul cărţii se prăpădesc cu toţii, se scufundă vaporul! Am și văzut vaporul cum se scufundă, cum piere și cum oamenii strigă după ajutor, da nimeni nu-i mai poate salva! Și așa s-a și întâmplat!… Preoteasa, care a citit-o toată, mi-a povestit sfârșitul și a fost exact așa cum am bănuit eu…" Doctorul e uimit, calităţile de ghicitoare inspirată ale domnișoarei de la Poștă sunt de-a dreptul uluitoare! „Toate cărţile se sfârșesc aproape la fel, totul e să ghicești de la început dacă au un sfârșit fericit sau unul trist. Or, mie, îmi e destul să citesc o singură pagină de la începutul cărţii, ca să-mi dau seama cum se sfârșește. Adică se termină cu o nuntă sau cu o înmormântare. Una din două, că alte sfârșituri nici nu prea există. N-am greșit niciodată", se laudă domnișoara de la Poștă și cu ochii ei mari, cuprinși parcă de febră, îl privește pe doctor. „Așa e cum spui, spune doctorul Tisu, ușor fâstâcit, numai că volumul împrumutat de mine nu-i un roman ca cel despre vaporul Titanic, ci e o carte de matematică", spune el, căutând s-o facă pe fată să înţeleagă diferenţa. „Prin urmare, dumneavoastră nu credeţi că o problemă poate fi citită și ea, așa, cum ai citi o poveste care are doar început și căreia îi lipsește sfârșitul? întrebă uimită domnișoara de la Poștă. Dar mai bine să vă explic despre ce e vorba: Ţi se povestește, de pildă – începe ea să-i explice – cum într-o cadă curg, prin trei robinete, nu știu câţi litri de apă. Și când ești tocmai pregătit să afli cât curge prin fiecare în parte și în cât timp se umple cada, povestea se întrerupe, sfârșitul poveștii autorul nu ţi-l mai spune. E vorba deci de o povestire căreia îi lipsește sfârșitul. Or eu sunt obișnuită

să citesc o poveste doar la început, și sfârșitul să-l aflu eu singură. „Sfârșitul ăsta, cum îi spui dumneata, domnișoară Virginica, îl afli dacă rezolvi problema numai… Un roman sau o povestire e un lucru și o problemă de matematică e cu totul altceva”, dă să-i explice din nou doctorul. „Mai nou, spune domnișoara de la Poștă, neatentă la precizările doctorului, când preoteasa îmi aduce câte un roman, citesc doar primele cincizeci sau o sută de pagini. Îmi ajunge atât. Uneori, chiar mai puţine, spune ea și din nou simte cum o străfulgera prin urechea stângă; faţa i se boţește de durere, își mușcă buzele subţiri. E o plăcere a mea, să citesc o carte cu sufletul la gură și când simt că devine foarte, foarte interesantă, să mă opresc din citit, adică s-o întrerup. Gata, zic, mai departe, gândește-te singură la ce se poate întâmpla!… Ca să mă verific, o întreb întotdeauna pe preoteasă, ea le citește întotdeauna până la capăt, de la ea aflu dacă e așa cum am *prevăzut* eu sfârșitul ori nu. Și aproape întotdeauna e așa cum mi i-am imaginat. Dacă mi s-a întâmplat o dată sau de două ori să greșesc, nu de mai multe ori!” spune cu o voce triumfătoare, plină de orgoliu, domnișoara de la Poștă… „Se întâmplă să mai trec din când în când pe la Poștă, îi povestește doctorul Măriei.

Intru, clopoţelul de la ușă se aude sunând, dar domnișoara nu ridică ochii de pe carte. Citește în continuare, cu obrazul foarte aproape de filele cărţii, din pricina miopiei. Când, în sfârșit, mă descoperă stând lângă ușă – e atât de pătrunsă, încât îmi pare rău s-o întrerup, o las să citească în continuare – nu spune nicio vorbă, nici nu-mi răspunde la salut, se uită doar visătoare pe geam și buzele ei murmură un fel de frază misterioasă. Cu timpul am reușit să-i citesc de pe buze, ca surdomuţii, fraza murmurată de ea. E aceeași, repetată ca pe un fel de poezie. Ori de câte ori eu intru, ea privește pe geam și-și mișcă buzele ca într-un descântec: «Oare câţi litri de apă curge prin fiecare robinet în parte»? iată fraza spusă de ea în șoaptă ia nesfârșit…”

Nu mai că între timp s-a petrecut un fel de metamorfoză în felul de a gândi, în aspiraţiile domnișoarei

de la Poștă. Ea nu mai vrea să afle „sfârșitul poveștii”, nu mai vrea în realitate să știe „câţi litri de apă curg prin flecare robinet din cele trei” (dintre care unul e defect), ea preferă ca asupra „răspunsului” la această întrebare, asupra „finalului”, cum îi spune ea, să se aștearnă „tăcerea”, să rămână învăluit într-un fel de mister cultivat de ea cu bună știinţă; preferă să viseze, privind pe geam, în zilele când plouă sau când, din contră, este vreme frumoasă, mai ales primăvara, gândindu-se la misterioasele robinete, lăsându-le să curgă la nesfârșit, auzindu-le chiar cum fac un zgomot precipitat și continuu. E atât de cufundată în gânduri, încât i se întâmplă să nici n-audă apelurile telefonice, o preocupă prea mult robinetele, taina lor rămasă nedezlegată, ca să mai poată fi atentă la telefoane. O știu pe domnișoara de la Poștă”, spune Maria. Se așterne tăcerea, doctorul a terminat de povestit și e gata să aţipească din nou. 11 trezește însă ţipătul Măriei, un fel de bocet pornit pe neașteptate, aproape iară voia ei. Doctorul o privește mirat. „Atât cât am putut eu face, am făcut. Numai Dumnezeu din cer ar fi putut să-l scape, dar el n-are grija noastră” spune el încercând să se scuze. „Mi-i tare greu, domnu’ doctor, de când a murit n-am nici liniște, nici hodina”, spune Maria, cu o voce ascuţită, stridentă și începe – spre marea uimire a doctorului – a boci.

Sunt doar ei în sala de așteptare. Maria a deschis ușa de la sobă și mirosul cenușii – rămasă acolo din iarnă – și cel al ţigării foarte fine fumate de doctor, se amestecă. „Când am intrat în dimineaţa aia la el, dom’ doctor – începe să povestească Maria – am știut că moare, că asta e ultima lui zi care o mai are de trăit. Am știut, mă credeţi ori nu?

«Ţi-am tot zis să nu te apropii de mine, că te îmbolnăvești și tu, și atunci ne-a bătut Dumnezeu. Eu vorbesc una și tu faci alta, vezi, asta nu-mi place mie la tine.» Așa mi-a spus, dom’ doctor, numai că eu n-am avut grijă, m-am dus lângă pat și i-am îndreptat perna de sub cap – cum s-a frământat și răsucit el în noaptea aia, perna

a fost toată dripicită – cu o mână am îndreptat-o și cu cealaltă am dat sa-i ridic puţin capul și am simţit cum arde ca un cuptor în palmele mele, era tot o apă. «Nu mă mai ţine mult cu capul ridicat, că mi-i tare greu» mi-a șoptit el. «Așa parcă-i mai bine, mi-a spus mai bucuros, după ce l-am ridicat pe pernă. Mi s-a urât și mie să mă tot uit în grindă, așa mai văd și eu cine pleacă și cine vine.» Și chiar atunci a început să tușească și repede s-a întors cu spatele la mine, către perete; așa era el, nu-i plăcea să-l vedem noi tușind. Întotdeauna a fost rușinos; el și când se scălda în cadă, asta când a fost sănătos, mă ruga frumos să ies din cămară până se dezbracă și numai după aceea mă chema ca să-l frec pe spate… După aceea s-a liniștit, dar a rămas așa, cu capul la perete, nu s-a mai întors; după un timp am crezut c-a adormit iară și atunci am ieșit în vârful picioarelor afară, l-am lăsat să se odihnească. Dar n-a trecut mult timp și a strigat după mine și m-am întors repede, să nu-l las să strige prea mult. Era acuma parcă mai vesel, parcă a mai prins ceva curaj și m-a rugat să deschid puţin fereastra, să intre aer curat. «S-a încălzit vremea», zice, și acuma poate sta cu fereastra deschisă că nu-i face rău. Vrea să se uite și el să vadă ce-i pe afară. I-o fi și lui dor de când tot stă în pat. S-a ridicat în capul oaselor ca să poată vedea mai bine, și, cum stătea așa, m-am uitat la el, dar pe furiș, să nu mă vadă, că nu-i plăcea. Gâtul îi era subţire ca la copii, dom nu’ doctor, da’ ce vă spun, că doară l-aţi văzut, și cu părul tăiat așa scurt, ca la recruţi, n-arăta mai mare ca un prunc de școală. Numai că de când sta beteag în pat, părul i s-a albit pe la tâmple. Și când l-am văzut așa, s-a rupt ceva în mine, dar de arătat nu m-am arătat, ca să nu-l amărăsc prea tare. Nu știu ce i-a venit atuncea să mă întrebe dacă am dat firizul la ascuţit ori tot cu el neascuţit ne facem lucrul. «Taica, fie iertat, săracu’, asta era plăcerea lui cea mai mare, să ascută frizele, şi-o adus el aminte… După ce-a îmbătrânit, alta nici n-a mai făcut, cât era ziua de lungă, numai stătea și ascuţea la firize; ședea în șopron, acolo îi plăcea lui să le ascută. Maica se întâmpla să-l cheme din când în când s-o

mai ajute la una și la alta.» «Am de lucru, tu ești oarbă ori ce-i cu tine că nu vezi? Trebuie să ascut frizele astea, că azi-mâine mor și rămân frizele neascuţite», striga ei la ea. «Mori tu pe dracu', spunea maica, fie iertată… Tu nu mori așa iute, tu mă îngropi și pe mine.» Numai că n-a fost cum o crezut ea. În vara aia a și murit… Și cum îţi spun, ascuţea el frizele și după aia le proba dacă-$ ascuţite, lua câte o scândurică ori ce găsea și nu se lăsa până o făcea toată dărabe. A fost un om tare curios, nime nu s-a putut înţelege cu el, numa săraca maica l-a suportat. Așa l-a învăţat, că dacă s-a întors el de la holdă cu caru, când a fost ajuns în dreptul lui Monică, ea a trebuit să și deschidă poarta; nu cumva să ajungă el acasă și s-o găsească închisă. Așa a fost el, ascultă-mă ce-ţi spun. Eu l-am preţuit tare mult», a mai zis el încet, abia l-am auzit, și după aceea a venit tușea aia a lui, și atuncea a tăcut, s-a întors iară cu faţa la perete și n-a mai scos o vorbă. Când m-am întors în cuină, eram parcă mai bucuroasă. «Ce-i cu tine tu, că te-ai luminat la faţă», mă întrebă soru-mea Ana. «Azi îi tare vorbitor, îi spun eu. Mi-a povestit de taica. Mi-a spus cum ascuţea el frizele. Poate dă Dumnezeu și scapă», am spus și parcă am simţit cum crește iară nădejdea în mine și am început să plâng. Mama a luat un ștergar, l-a udat și mi-a trecut cu el ud peste faţă, să mă liniștesc, în ultima vreme așa făcea de câte ori mă vedea plângând, și atunci am simţit cum mă ia cu frig din creștet până în tălpi și frigul ăia parcă m-a mai îmbunat… I-am făcut un tei fierbinte, am intrat iar la el în încăpere să i-l dau, numai că el, săracu', adormise cu capul îngropat în pernă; mi-a fost frică atuncea să nu se astupe și i-am întors capul cu grijă ca nu cumva să-l trezesc; și când i-am pus mâna pe cap, m-am speriat cât de tare ardea. Mi s-au înfierbântat palmele, de parcă aș fi luat cu ele cărbuni aprinși, așa era de încins… „Luna asta, îi anul de când a murit, își amintește doctorul. Anul trecut a fost o primăvară tare timpurie, adaugă el și rămâne pe gânduri. La începutul lui mai era ca vara". „Așa o fi, cum spuneţi dumneavoastră, domnu' doctor, eu nu mai ţin minte", îi spune Maria și-și șterge ochii cu năframa,

liniștită brusc.

Tac amândoi, prin ușa întredeschisă se văd găinile ciugulind pe linia ferată. Departe unul de celălalt, fiecare cu gândurile și necazurile iui. „Nici eu nu m-am prea bucurat de timpul ăla frumos, spune după un timp doctorul. Tot în primăvara trecută am rămas și eu fără Luci. Numai că ea n-a murit, a plecat la maică-sa, m-a lăsat, așa a vrut ea, să plece, n-am avut cum s-o opresc…” „M-am și mirat, domnu’ doctor, că n-o mai văd umblând cu dumneavoastră… Rar s-a întâmplat să nu fiţi împreună”, spuse Maria. „Da, întradevăr, e așa cum spui, spuse doctorul și zâmbi. Mă însoţea întotdeauna la consultaţii; plăcerea ei cea mai mare era sămi ţină cutia cu siringi. Când timpul era urât, iarna, când ningea sau era vreme ploioasă, îmi părea rău s-o port peste tot. Nu era decât o fetiţă și, pe deasupra, era destul de slăbuţă și îmi era frică să nu se îmbolnăvească. Dar nu aveam liniște cu ea, nu voia să rămână singură acasă; câteodată o încuiam cu cheia ca să pot pleca. De multe ori o lăsam să mă aștepte afară, în faţa ușii. Mi se întâmpla să uit de ea și o găseam uneori îngheţată de frig, mai ales iarna când vremea e urâtă. Nu-mi reproșa însă niciodată nimic, era ascunsă, greu să-i ghicească cineva gândurile. De slăbuţă, era într-adevăr slăbuţă, dar destul de rezistentă, totuși aș fi putut să-i aduc acasă o mulţime de boii, nu mi-a făcut însă decât scarlatină și încă într-o formă ușoară. Când o lăsam acasă, după plecarea mea, se consola repede, jucându-se cu niște păpuși din coceni și din cârpe murdare; și le făcuse singură. «Spală-le și tu, îi spuneam, când le vedeam în ce hai de mizerie erau. Sunt un adevărat cuibar de microbi păpușile astea ale tale…» în general era o fetiţă murdară, nu semăna defel cu maică-sa căreia îi plăcea tot timpul să se dichisească; nu numai păpușile, ci și hainele de pe ea erau negre de murdărie. Degeaba le spălam – i le spălam singur, sâmbăta după-amiază, când îmi spălam și cămășile mele – într-un ceas, arătau iară ca și înainte… Când mă pregăteam de plecare, lăsa repede păpușile, se pieptăna în fugă, știa că dacă nu se piaptănă nu plec cu ea niciunde și

se lua după mine, așa, ca un căţel, nici nu trebuia s-o chem întotdeauna. Se întâmpla uneori să n-am chef s-o văd încurcându-se în picioarele mele și atunci o certam, strigam la ea să se întoarcă acasă. Nu spunea nimic, dar de întors nu se întorcea, nu mă asculta niciodată. Călca prin toate băltoacele, nu știa parcă să se ferească, pentru ea noroiul nu era un lucru neplăcut. Odată chiar a alunecat într-o baltă, s-a mânjit cu noroi, din cap până în picioare, a mers însă mai departe, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimica; numai că, fiind udă – era primăvară timpurie și afară era destul de frig – a început să tremure. Mă privea uimită, nu înţelegea de ce tremură! Nu știa să facă legătura între hainele ei ude și frigul care o cuprinsese. Și totuși, nu era proastă: Am dat-o la școală și învăţa bine, știa pe de rost o mulţime de poezii: *Tricolorul, Câinele soldatului* și altele. Îi plăcea, câteodată, seara, să-mi spună povești, eram uimit de unde le știa, eu nu i le povestisem niciodată, adăuga întotdeauna, însă, noi amănunte de la ea, de obicei întâmplări cât se poate de vesele. Chiar dacă povestea era tristă, ei îi plăcea să adauge scene pline de umor, care să mă înveselească. Nu se lăsa până când nu mă vedea râzând și atunci îi trecea cheful de povestit. Era un copil taciturn și, în același timp, cât se poate de vesel!”

Maria îl asculta atentă, cu toate că doctorul, povestind, revenind cu noi și noi amănunte, uitase parcă de prezenţa ei. De fapt, nu ei îi spunea toată istorioara asta cu fetiţa lui dulce care plecase, îl părăsise, fugise la maică-sa sau, mai bine zis, cu maică-sa… Povestea și privea găinile care se apropiaseră din nou de sala de așteptare și, neavând ce ciuguli, se uitau – dacă se poate spune așa – la doctor, așteptând ca el să scoată din buzunar alte farâmituri uscate de pâine. Doar că în buzunarele murdare ale doctorului nu mai era nicio coajă de pâine, doar o batistă murdară şi două sau trei creioane boante, cu vârful rupt, roase parcă în dinţi la celălalt capăt… „într-o zi, pe la începutul lui martie, povesti doctorul în continuare, mă trezesc cu ea că-mi spune: «Nu merg cu tine, am treabă, degeaba mă aștepţi. Azi rămân acasă, să-mi spăl păpușile.

Și așa m-ai certat că-s cam murdare.» «Ţi le spăl eu sâmbătă, i-am spus. Nu vezi ce timp frumos s-a făcut afară? E păcat sa stai în casă pe o vreme ca asta. Și tu nici nu știi să le speli. Ai să te faci de sus până jos ca o purcică, parcă văd. Dacă nu te-aș cunoaște!» «Ba le spăl, mi-a spus ea încăpăţânată și s-a încruntat la mine. Uite, am și săpun. Mi-a arătat o așchie subţire (se vedea prin ea) de săpun puturos de rufe, de m-am întrebat prin ce gunoaie l-o fi găsit. Când ai să te întorci au să fie toate curate. Am să le pun pe frânghie să se usuce, mi-a promis lingușitoare. Am și frânghie.» A scos dintr-un buzunărel un capăt murdar de frânghie și mi l-a arătat. «Bine», i-am spus când am văzut c-a cuprins-o pe neașteptate un adevărat acces de hărnicie. Nu bănuiam nimica, asta-i", îi spuse doctorul Măriei și-și șterse nasul cu batista lui murdară. „Ce nu știaţi, domnu' doctor?" întreabă Maria. „Nu știam, spuse doctorul, cele puse la cale de maică-sa, asta nu știam". „Ce-a pus la cale, domnu' doctor? întrebă Maria. Spuneţi-mi și mie, rogu-vă, că eu nu știu nimica, spuse ea. „Maică-sa a venit în sat fără știrea mea, în secret, și stătea la preoteasă, erau prietene amândouă… Preoteasa are un frate ofiţer, povesti doctorul în continuare, și ca era încurcată cu ofiţerul ăla; îl chema Lucian pe ofiţer, era el cavalerist, băiat frumos, a fost o vreme și în garda regală. Dar astea le-am aflat mai târziu, atuncea nu bănuiam nimica, nici nu știam de sosirea ei, nu știam ce-a pus ea cu preoteasa și cu fiică-mea la cale…" Doctorul găsi, cine știe prin ce întâmplare, în buzunar o mărgeluță, probabil de-a fetiţei, şi-o aruncă spre linia ferată. Găinile alergară într-un suflet, se adunară buluc în jurul mărgelușii, încercară, fără să reușească, s-o prindă cu pliscul. Dezamăgite, se împrăștiară din nou. „Seara când m-am întors acasă, povesti doctorul, fata mea mă aștepta. Se juca, ca de obicei, cu păpușile. Numai că de spălat nu le spălase, așa cum mi-a promis, erau tot murdare. «Pentru asta ai rămas acasă, ca să le speli», i-am spus, fără să o cert însă, în definitiv era treaba ei, dacă și le spală sau nu. «Nu-i nimic, am să le spăl mâine», mi-a răspuns ea liniștită, și m-a privit

drept în ochi. Am citit în privirea ei un fel de batjocură abia ascunsă, dar atunci nu aveam de unde să știu ce însemnau toate astea. Niciodată nu mă privise însă așa; m-am mirat și, în același tâmp, m-a cuprins un fel de tristeţe, neîncercată până atunci. Aș fi vrut să mă iubească, să nu se uite la mine așa! Am dat s-o iau în braţe, dar ea s-a ferit înciudată parcă. Nu s-a întâmplat vreodată să respingă efuziunile mele tandre, poate și din pricină că eram în general cât se poate de econom cu ele, așa că m-a uimit dușmănia pe care mi-a arătat-o de data asta. «Miroși tare urât, mi-a spus ea, încercând să se scuze. Ai mâncat ceapă pe unde ai fost, din cauza asta miroși urât. Te-a și plouat și sfetărul tău are așa un miros neplăcut, că nu pot să-l sufăr.» Poate că avea dreptate, numai că în mintea ei; noţiunile de curat sau murdar nu existaseră până atunci, așa că am fost și mai mirat, auzind-o. Sunt convins că ar fi putut dormi liniștită și într-un grajd, fără să simtă vreun miros «neplăcut», incapabilă să deosebească mirosul balegii de cel al crinilor cu parfumul cel mai suav. Am lăsat-o în pace, nu i-am mai spus nimica. Am pus-o să-mi toarne apa să mă spăl pe mâini; cana din care îmi turna ea avea fundul găurit și prin spărtură, apa se prelingea pe rochia ei murdară, fapt ce-o lăsa însă cu totul indiferentă. «Azi am avut o zi tare grea, încep să-i povestesc, în timp ce mă spălam pe mâini. Două nașteri, dintre care una cu cezariană. Ce zici tu de asta?» Așa făceam întotdeauna, la sfârșitul zilei, ii vorbeam despre tot ce mi se întâmplase mai deosebit, mai ieșit din comun în ziua aceea; ea rămânea tăcută, nu scotea o vorbă, dar o simţeam ascultându-mă, numai ochi și urechi, cât se poate de interesată de cele istorisite de mine. Precocitatea i-o descopeream mai ales în astfel de clipe: ea nu asculta numai să-mi facă mie plăcere, așa cum ascultă orice copil cuminte; din contră, aveam impresia că înţelege tot ceea ce îi spuneam eu; participarea ei la necazurile mele nu mi s-a părut niciodată exterioară, ci profundă, plină de afecţiune. În ziua aceea, însă, mi-am dat seama că nu-i atentă la vorbele mele, că-i cu gândul în altă parte și am

fost cât se poate de surprins. Mă ștersesem deja pe mâini cu prosopul și ea continua să toarne apă din cană, privind undeva drept înaintea ei, nevăzându-mă nici pe mine, nici ligheanul în care turna apă. «Te-ai udat pe rochie», i-am atras atenţia și i-am luat cana din mână. «Mă duc să mă schimb», mi-a spus ea. Îi făcusem de Paști o rochie nouă din catifea vișinie, până atunci aproape că nici n-o văzuse, și ori de câte ori o îndemnasem să se îmbrace cu ea o făcea în silă, numai așa, ca să-mi facă pe voie, de data asta însă, după un timp destul de lung, aproape că și uitasem de ea, s-a întors îmbrăcată cu rochia aceea. «Ce-i cu tine? am întrebat-o. Azi nu-i duminică. Sau poate e vreo sărbătoare și eu n-o știu?» «Nu-i nicio sărbătoare», mi-a spus ea posacă și a început să se joace din nou cu păpușile ei murdare. Bineînţeles, seara, rochia ei de catifea vișinie era de nerecunoscut. «Iar te-ai murdărit ca o purcică», i-am spus, dar fără să am aerul c-o cert, cu un fel de voioșie, abia reușind să-mi ascund duioșia din glas. «Ai să-mi cumperi niște mărgeiuţe? m-a întrebat ea. Niște mărgeiuţe galbene s-ar potrivi bine cu rochia asta, ce zici?» «Am să-ţi cumpăr, i-am spus. Dacă ești cuminte, vineri am să te iau cu mine la târg la Făget și am să-ţi cumpăr ce mărgele vrei tu.» Și vineri ne-am dus amândoi la târg, o ţineam de mână, iar mâna ei micuţă, cu degete fragile, era ușor transpirată. «De ce îţi transpiră mâinile? am întrebat-o. Nu ai cumva temperatură? Apropie-ţi capul de tata, să vadă.» «îmi cumperi o turtiţă cu oglinjioară?» s-a rugat ea, aiintându-se. I-am cumpărat o turtită, din alea din care voia ea, și a început să lingă zahărul de deasupra, cu limba. «Vopseaua de pe turtiţă se ia, numai să nu fie cumva otrăvitoare»! m-a privit întrebătoare și speriată. «Uite ce roșie mi s-a făcut limba!» a mai spus și și-a scos-o să mi-o arate. «îţi plac mărgelele astea?» am întrebat-o și i-am arătat niște mărgele de sticlă. «Sunt destul de frumoase. Lucesc. Cred că sunt dintr-o sticlă specială», a strigat ea uimită și, ca să-i fac plăcere, i le-am cumpărat... O săptămână întreagă m-am dus fără ea la consultaţii. Îmi făcea mare plăcere s-o iau cu mine, mă obișnuisem de fapt

cu ea, mă bucuram s-o știu lângă mine, împiedicându-se în picioarele mele, întrebând mereu de una și de alta, cu o curiozitate care i se stingea însă repede, chiar în clipa în care punea întrebarea, încât nu era niciodată atentă la ce îi răspundeam eu. Întreba deci, și întrebarea rămânea în aer; întreba, nu pentru că ar fi vrut să știe răspunsul, ci pentru că îi plăcea să vorbească tot timpul; în felul ăsta vorbea și cu păpușile ei, care nu-i răspundeau, bineînţeles, nici ele niciodată; se obișnuise cu acest mod de conversaţie. Îmi convenea de altfel și mie, în felul acesta nu trebuia să fiu atent tot timpul la ce spune, nici să mă obosesc să-i dau un răspuns. Îmi ajungea vocea ei ușor guturală, o voce de om matur, nu de copil, și care contrasta cu întrebările care erau întotdeauna foarte copilăroase… Voiam deci s-o iau cu mine, ea mă refuza însă de fiecare dată, morocănoasă, iară să-mi dea vreo explicaţie; toate aceste rugăminţi și refuzuri au durat o săptămână întreaga. De vină erau întotdeauna rochiile păpușilor care trebuiau spălate, dar de spălat n-a ajuns să le spele vreodată. Până când, într-o după-amiază – ploua și eram ud din cap până în picioare – când m-am întors acasă n-am mai găsit-o jucându-se ca de obicei cu păpușile ei. La început am crezut că s-a ascuns de mine; am strigat-o, dar nu mi-a răspuns nimeni. Nu știam ce să fac. «S-o fi dus singur la dispensar», mi-am zis și am fugit repede s-o caut și acolo. Gavrilă spăla dușumelele și l-am întrebat dacă n-a văzut-o el cumva,; nvârtindu-se în jurul dispensarului; avea obiceiul ăsta când era mai mică, să vină la dispensar și să se joace cu eprubetele. «N-am văzut-o, domnu’ doctor, astăzi nu cred să fi fost pe aici», mi-a spus el și s-a ridicat respectuos în picioare, izmenele îi erau sufulcate până la genunchi și i se vedeau picioarele albe și fără păr. A ridicat spre mine o privire galbenă și indiferentă și în același timp ușor obosită, mult prea preocupat de necazurile lui ca să poată fi atent la întrebarea mea… «Greu mai iese noroiala din podelele astea, de azi de la prânz le tot frec», mi s-a plâns; și-ar fi continuat probabil să se vaite, dacă nu și-ar fi dat seama, cu acea teribilă intuiţie pe care o posedă

oamenii foarte simpli, fiinţele rudimentare, că nu era momentul cel mai potrivit să se plângă de necazurile lui, nu era momentul în care ar fi putut găsi la mine înţelegerea scontată… «N-aveţi de ce să vă temeţi, n-a avut ce să i se întâmple», mi-a spus el apatic și morocănos și a început să frece dușumelele dispensarului în continuare, parcă și cu mai mult sârg. Mi s-a părut că e chiar bucuros văzându-mă îngrijorat, văzând că am și eu necazurile mele, nu numai el cu dușumelele lui, din care murdăria nu voia să iasă oricât s-ar fi chinuit cu ele. «S-o fi dus și ca în sat, la vreo prietenă de-aci de la școală?» l-am întrebat eu din nou… «Nu știu, domnu’ doctor, pe mine degeaba mă întrebaţi», mi-a spus el și s-a ridicat iar de jos, cu o cârpă șiruind de zoaie într-o mână, iar cu cealaltă, la fel de murdară, și-a șters fruntea de sudoare. Nu-mi stătea în obicei să fac conversaţie cu el, așa că s-a uitat mirat și nedumerit la mine. «Trebuie să cumpăraţi o perie nouă, domnu’ doctor, cu asta degeaba frec, s-au tocit perii, nu-i bună de nimic», a început el din nou să se plângă, încercând parcă să îndrepte discuţia pe făgașul obișnuit. Așa că l-am lăsat în plata Domnului și m-am întors acasă. Pe pod m-am întâlnit cu preoteasa. Mă aștepta. De la ea am aflat totul, exact cum s-a petrecut…” Undeva, departe, se auzi fluieratul ascuţit al unui tren… O fi trenul nostru, domnu’ doctor?” spuse Maria. „Trebuie să fie un mărfar”, spuse doctorul fără să se ridice de pe scaun, și după ce zgomotul se stinse, Tisu își reluă istorisirea… „Au plecat, spuse doctorul și-și aprinse din nou o ţigară din cele fine, ca să se liniștească. A luat-o maică-sa cu ea; o săptămână și-au dat întâlnire acasă la preotească, și în tot timpul ăsta eu n-am știut nimic! Plecam dimineaţa, rămânea singură, și nici nu plecam eu bine că ea se și îmbrăca în grabă – își lua probabil rochia de catifea – și se întâlnea la crucea de la capătul satului cu maică-sa; în secret, fără ca eu să bănui nimic”. O vreme se plimbau amândouă pe câmp, culegeau flori, se duceau până la marginea pădurii: era acolo o pajiște. „Știi, spuse Cora, pajiștea asta era și pe vremea când eram eu fată. Au trecut mulţi ani și e la fel ca

atunci”. Culegeau amândouă flori, pentru „tanti preoteasa”, mama și fiica, și o fericire neașteptată și blândă le învăluia. „O să-i facă plăcere, o să se mire când o să vadă câte flori am cules, spunea bucuroasă fata. Să nu spunem la nimeni unde le-am găsit”, se ruga ea de maică-sa. „Până mâine ies altele noi. Venim mâine și le culegem și pe alea”, spunea mama. „Mie îmi plac astea galbene”, spunea fata. „Mie îmi plac cele roșii”, spunea soţia doctorului, răsucind pe deget o petală de floare roșie. „Ghioceii ăștia sunt cam ofiliţi, eu zic să-i aruncăm, spunea la rândul ei fata. Ne putem permite, adăuga ea orgolioasă. Avem flori destule…” Despre doctor nu vorbiră însă, era un subiect pe care îl evitară cu prudenţă sau, cine știe, poate chiar dintr-o anumită delicateţe. Mult mai important pentru ele, în clipele acelea, erau aceste flori galbene, roșii sau mov, cu petalele lor fragile, delicate, cu mirosul lor proaspăt și suav, cu strălucirea lor transparentă, aproape imaterială. Se bucurau prea mult, erau prea fericite ca să se mai poată gândi și la doctor, să-și mai amintească, de pildă, de pălăria lui veche și murdară, de umbrela lui ciuruită sau de bocancii lui uriași, strânși ca o armonică. Trăiau amândouă, mama și fiica – ocrotite de inima duioasă și pieptul generos revărsat al preotesei –, într-un univers, în care culoarea florilor, mirosul lor ameţitor, acţionase asupra lor ca un fel de vrajă, rupându-le de lumea din jur, izolându-le. Totul se întâmpla la fel ca-n cărţile cu coperţile flenduroase de atâta citit, cu paginile ferfeniţă, deasupra cărora Cora, în tinereţele ei, vărsase lacrimi fierbinţi, ba poate chiar și mai frumos ca-n ele! Cora se îngrășase în ultimul timp (începuse să ţină în secret un regim necruţător), era obsedată de gândul îmbătrânirii: ofiţerul era mai tânăr ca ea cu vreo opt ani și în adâncul sufletului ei era convinsă că „povestea asta n-o să dureze”, ¡ar fiica își adora mama. Ea nu observa nici „labele de gâscă”, apărute la colţul ochilor, nici „tendinţele de îngrășare”. Pentru ea era cea mai frumoasă femeie din lume. „Legea e de partea ei. N-am cum s-o aduc înapoi”, îi spuse doctorul Măriei, bucurându-se de aroma plăcută a

ţigării. „Așa-s copiii, spuse Maria. De la ei n-ai ce să aștepţi recunoștinţă și ajutor”. (Și când mama și fiica plecară, când trenul se puse în mișcare, preoteasa nu-și mai putu ţine lacrimile. Cele două fiinţe care se regăsiseră, în sfârșit, întocmai ca într-o carte citită de curând, o emoţionaseră profund, așa că lăsă lacrimile să curgă în voie. Cora și fiica ei, învăluite amândouă într-un fel de abur de fericire, fluturară din batistele lor albe. „La revedere, dragele mele, să-mi scrieţi, m-am obișnuit cu voi, o să-mi fie greu acuma, părintele își cere scuze, a trebuit să meargă la utrenie, n-a putut veni la gară”, strigă preoteasa dintr-o răsuflare. Ele erau însă prea fericite ca s-o mai audă ce spune. „Mai bine să închideţi fereastra, să nu vă tragă curentul”, mai spuse ea și aburul de la locomotivă le învălui pe cele două fiinţe care plecau ca într-un fel de aureolă, așa cum sunt învăluiţi îngerii de norii cerești. Impegatul făcu un semn cu fanionul, trenul se puse în mișcare…) „Am aflat, spuse doctorul, că ofiţerul o iubește ca pe copilul lui. De Cora s-ar fi despărţit de mult, dar, dacă a rămas cu ea în continuare, o face numai pentru fetiţă. Cel puţin așa zice preoteasa. E adevărat că nu poţi pune prea mare bază pe vorbele ei. «S-a lipit copilul de inima lui, zicea preoteasa. Se poartă cu ea ca un tată adevărat”. „Se întâmplă, spune Maria. Te legi cu sufletul de un animal, cum să nu te simţi, atunci, legat de un om, de un suflet curat de copil?” „Numai că mie îmi vine tare greu. Numai că eu nu pot trăi fără ea”, spuse doctorul și vocea îi sună neputincioasă și îmbătrânită. „Asta așa-i, spuse Maria. Nu-i deloc ușor”. Vorbele îi ies cu ușurinţă Măriei, din gură; aproape că nici nu e atentă la ceea ce spune. Doctorul știe asta, dar indiferenţa femeii, neatenţia, aproape, cu care ascultase „spovedania” lui, nu-l afecta prea mult. De fapt, nici nu-l interesa dacă ea fusese sau nu atentă. „Ea le are pe ale ei. Când să mai asculte și pe ale altora? Important este c-am vorbit, și acum parcă îmi este mai ușor”, își spuse el, foindu-se pe banca jilavă. El știa foarte bine ca ceea ce contează, mai ales, e să vorbești, nu neapărat să găsești compasiune și înţelegere.

Acum era rândul femeii să reia firul povestirii, de acolo de unde o lăsase ea, înainte ca doctorul să-și fi istorisit propriile lui necazuri. „Când am intrat din nou la el în încăpere, mi s-a părut schimbat. Era treaz, stătea cu ochii deschiși și răsufla mai ușor și mai liniștit, nu se mai auzea cum hârâie la el în piept. Mi s-a părut că schimbarea era în bine și am prins iar puţin curaj. Nu mai ţin minte ce l-am întrebat, numai că el nu mi-a răspuns, a tăcut, de parcă nici n-ar fi auzit întrebarea mea; și atunci am început să mă învârtesc prin încăpere, să-mi caut de lucru, dar cu coada ochiului tot la ei mă uitam; nu știam dacă nu cumva era supărat pe mine, sau ce altceva are, că nu-mi răspunde nimic, parcă nici nu mă vede… «Nu știu dacă ţi-am povestit vreodată eu ţie – zice el după un timp – ce mi s-a întâmplat mie când și-a rupt Lenea noastră cornul, asta când am fost eu copil și umblam cu vacile. Cum a fugit atuncea taica după mine și nu s-a lăsat până nu m-a prins, și cum m-a bătut el cu corbaciu’; de prins, m-a prins în dreptul casei lui Budac și n-a mai așteptat, n-a mai avut răbdare până să ajungem acasă, atâta a fost el de furios. M-a băgat în ocol la Budac și a început să mă lovească și să-mi dea cu pumnii în cap. Budac a vrut el să mă scoată, da nici vorbă să se poată apropia…» «Nu știu să-mi fi spus întâmplarea asta până acuma», dau să-i spun, dar el mă oprește, și arăta tare supărat c-am uitat, că nu mai ţin minte. «Ba ţi-am povestit, ţi-am povestit, zice, da așa ești tu, nu ţii minte. Îţi spune omul și tu, gata, și uiţi!» Ce să fac atuncea, recunosc că-i așa cum zice el, la ce să mă pun contra și să-l supăr… «Știi tu cum mi-au zis mie, cum m-au poreclit când am fost noi copii și ne duceam cu vacile?»… Mi s-a părut că-i place să-și amintească de întâmplări din astea, de demult, așa că m-am arătat a fi tare interesată… «Murgu, așa mi-au zis». «Și de ce, oare, ţi-o fi zis ţie Murgu?» îl întreb eu și mă așez pe pat lângă el. «Mi-au zis așa, începu el să-mi povestească, pentru că eu eram tare, de felul meu. Veneam eu cu vitele, și de cum mă arătam, copiii și începeau să strige după mine: Murgu dă cu coada / Și împiedică roata / Roata îi ferecată / Baba îi

cumpărată / Cu un creiţar mai mult /… Eu îi lăsam să zică în fel și chip, nu mă supăram și atuncea ei începeau să fugă după mine, să mă prindă și să mă bată, asta voiau, da' eu fugeam, nu mă mai opream, nu voiam să mă las»…"

În pragul ușii apăru impiegatul – într-o mână ţinea fanionul iar în cealaltă chipiul pe care și-l scosese respectuos, și-i spuse doctorului că poate veni să aștepte la el în birou. „Aici, în sala de așteptare, trage curentul și dimineaţa, măcar că e soare, e cam răcoare… îi spuse el. Vino și tu, Mario, se adresă el femeii. Sunt singur și mi-i urât și mie, mai schimbăm o vorbă împreună. Domnul șef mi-a zis să nu-l scol până s-o apropia vremea să treacă personalul…" „Ba eu rămân aicea, spuse Maria, de-acuma nu mai are rost să mă mut…" „Domnul șef nu zice nimica, îi spune impiegatul. Poţi veni fără frică, știţi doar ce fel de om îi șeful, pâinea lui Dumnezeu, nu alta. Nu există ca el să se supere ori să se uite urât dacă veniţi", îi îndeamnă el și cu o mână își acoperă un căscat, asta numai așa, ca să arate cât poate lui să-i fie de urât să stea singur în birou fără un suflet lângă el, cu care să poată sta de vorbă… „Duceţi-vă dumneavoastră, domnu' doctor", îl îndeamnă Maria pe Tisu. „Bine", îi spune atuncea, doctorul, se duce, tot i s-a făcut sete, vrea să bea o înghiţitură de apă de ia arteziană. „De la arteziană în zadar vreţi să beţi, domnu' doctor, îi spune Maria, că-i stricată. Degeaba pompaţi, că nu curge nicio picătură". „S-o fi înfundat ori, cine știe, ce-o fi păţit că nu merge de ieri după-amiază, îi spune impiegatul ia rândul lui doctorului; Avem noi în birou o cană cu apa, dar e cam veche, de-o săptămână, nu cred c-o schimbat-o cineva", spune impiegatul. „N-am pus nimic în gură, îi spune doctorul impiegatului, în timp ce părăsesc împreună sala de așteptare. Nici eu nu știu după ce anume îmi vine să beau apă. N-am după ce bea și tot mi-e sete…"

„Tu ascultă, draga mea, ce-ţi zic eu, îi spune el Măriei și se ridică pe pernele încinse de dogoarea trupului. Eu mor acuma, ziua de mâine nu cred s-o mai prind, și tu să faci așa cum îţi spun: Să nu dai ia nimeni de pomană ce rămâne după mine. Să ai grijă ca toate cele, pe care am

pus eu mâna de când m-am îmbolnăvit, să le duci în fundul grădinii și să le dai foc. Altfel au să se betejească și alţii, că oftica asta se ia tare repede și nu vreau ca, din pricina mea, să pătimească cineva, ceea ce am pătimit cu La nimeni nu doresc să sufere, cât am suferit eu, mă auzi, tu, femeie? Și pernele alea să le duci în grădină și să le dai foc, și strujacul ăsta de sub mine să-l arzi, nimica să nu rămână! Și să stai lângă foc până scrumul s-o alege din tot, mă auzi tu? Și să n-ai grijă de ce zice unul-altul, să nu-ţi pui mintea cu ei, că microbul ăsta nu iese, oricât ai spăla tu cămeșile și oricum le-ai spăla, numai focul îi dă de capăt. Așa să știi. Ascultă-mă pe mine, că eu nu-s prost, eu știu ce-ţi spun, nu vorbesc degeaba… Și pe popă să nu-l chemaţi, spuse Ion. Că tot ceam făcut, cu mintea mea am făcut; nime nu m-a împins să fac așa și nu altfel; așa că n-am pentru ce să-mi cer iertare sau să-mi pară rău. Păcate mari nu prea am să mărturisesc, că de murit mor tânăr, nici n-am avut când să le fac, nici cu gândul, barem cu fapta. Și să știi, draga mea, că aici e și raiul și aici e și iadul, așa că n-am de ce să mă tem că mor neiertat și nespovedit. Și fumul de cădelniţă nici nu-mi face acuma bine, eu și fără fumul ăla abia mai pot răsufla… Și încă un lucru vreau să-ţi spun, și tu să ţii bine minte tot ce zic, să nu uiţi cumva ceva, că asta n-ar fi bine, n-ar fi frumos să nu îndeplinești tot ceea ce îţi las eu vorbă, ar fi mare păcat: Să găsești un loc unde să mă îngroape, asta am vrut să-ţi spun, mai în dosul cimitirului, nu așa la vedere; că eu mare fală nu v-am făcut vouă, mai mult necazuri v-am adus decât bucurii. Tu nu trebuie să te superi acuma, căci așa a fost.

Așa, undeva, la loc mai ia dos, să mă uite oamenii mai iute, să nu se împiedice în numele meu, au, nu au poftă… Și tu să mai faci, rogu-te, încă ceva: Să-i trimiţi cumva vorbă prin cineva lui Mitru a lui Boian din Zorani, cum că eu mor și să vină, așa cum mi-a promis, să-mi ţină lumânarea la cap, că până nu vine el, eu nu închid ochii, așa să știe. Să lase orice lucru o avea, că și mâine-i vreme, are timp să le facă pe toate, nu-i nicio grabă, și să vină

iute, să nu zăbovească prea mult, sa vină tot fuga. Nu mi-i mie că ostenește, că-i sănătos cum îi taurul. Nu l-a întrecut nime, cât am fost la armată, la alergat, și după ce-oi muri eu, o avea timp se odihnească, grija lui n-o am; și mai bine ar fi să te duci tu și să-l chemi, nu mama, că ea îi bătrână și pășește prea încet, n-ajunge la timp. Tai peste luncă, așa-i drumul mai scurt, și ieși la ei în capătul grădinii. Cred că n-ai uitat unde stă, nu-i mult de când am fost amândoi la ei, muierea lui era cu burta mare, atuncea, dacă mai ţii tu minte, a făcut ea o fetiţă, numai că i-a murit chiar la facere, n-a avut parte de ea…

„Nu mai e nicio orânduială cu trenurile astea, spune Ţugurlan, acarul, și-și scarpină spatele de priponul de la ușă. De două săptămâni și mai bine, rar s-a întâmplat unul să treacă atunci când i-a fost vremea. Înainte știam și noi o orânduială…” Ţugurlan scoate dintr-o straiţă murdară „fruștucul” de dimineaţă. În sala de așteptare, se răspândește un miros usturător de ceapă și de cârnat bine usturoiat. „Iam spus lui a mea, spune acarul înfulecând de zor, scoate și tu o bucătură de carne sau ce-o fi, din pleu. Nu poate trăi omul, cât e iarna, numai cu brânză și cu pită. Așa le-ai ţinut și anul trecut până a venit vara și le-am mâncat pe toate râncede… A mea e tare strânsă, da’ m-am obișnuit cu ea, ce să fac, tot neamul lor așa a fost. Pe a bătrână au îngropat-o cu popă din alt sat, asta numai că al nostru a cerut prea mult și nu s-au înţeles cu el. «Din partea ta, zice, tu ești bun numai să împrăștii, la tine nu stă leul mult; tu să-i dai mai iute, să scapi de el, cine a mai văzut un om ca tine…» Asta așa-i, cum zice ea, sunt cam cheltuitor. Noroc numai că nu prea am ce cheltui; da’ de-acuma la ce să mă mai schimb, de putut nu se mai poate; și pe unul tânăr îl schimbi greu, nu-l dezveţi ușor, barem pe unui ca mine…”

Între timp s-a trezit și șeful gării. A coborât și îi este cam somn, cască de îi pocnesc fălcile. Se șterge ia ochi cu pumnii; se scutură de frig, dimineaţa e destul de răcoare, mai ales după ce abia ai părăsit patul cald. „Nu știu ce-o fi fost cu mine azi-noapte, i se plânge el doctorului de cum îl

vede, c-am dormit foarte prost. Până cam în jur de două, nu cred să fi închis ochii. Nevastă-mea dormea dusă și eu cu ochii căscaţi în tavan… Să mă mai trezesc un pic și facem o tablă”, îi spune el lui Tisu și se scutură să alunge somnul. Asta face șeful cât e ziua de lungă, stă și joacă table cu cine se întâmplă să treacă pe la gară. „Mare mirare, își spun sătenii, că trenurile merg drept pe linie, că nu se ciocnesc între ele; din partea lor, nicio nădejde, ei numai grija trenurilor n-o au…” „Așa o întârziere mare nu cred c-am mai avut de astăiarnă, spune șeful. Da’ nu-i bai, în felul ăsta avem și noi timp sa facem o tablă mai lungă”, spune el și-și freacă bucuros mâinile. „O fi timpul, spune la rândul său impiegatul, să mă duc să-i ajut doamnei să aleagă mazărea. Așa i-am promis eu ieri, că i-o aleg, vreau să mă ţin de cuvânt, dacă am promis”. „Poţi să stai și tu până facem o partidă, poţi sta să vezi cum, din doi timpi și trei mișcări, îl și desfiinţez pe doctor, mai înveţi și tu table; până acuma și așa nu pot să mă laud cu tine”, spune șeful și după ce își face pios cruce, aruncă zarurile. „Se supără doamna dacă întârzii prea mult”, spune impiegatul. Își ia chipiul din cuier și se îndreaptă căscând – s-a molipsit și el – spre ușă. „Urât mai face ușa aia, își amintește, brusc, șeful gării. Mă calcă pe nervi nu alta. Cere, te rog, Viorele, niște ulei de la nevastă-mea. Săţi dea din cel pe care îl păstrează ea într-o sticluţă pentru mașina de cusut. Și încearcă s-o ungi, poate reușim s-o facem, într-un fel, să nu mai scârţâie”. „Păi dumneavoastră aţi uitat, domnu’ șef, c-am discutat problema asta și ieri”, spune impiegatul. Se oprește în prag și-l privește mustrător pe șeful de gară. Discuţii despre ușa care scârţâie au ei în fiecare dimineaţă, de o săptămână de zile, și șeful ăsta nimic nu ţine minte, iar o ia de la început! „Doamna mi-a spus că s-a terminat uleiul. Și că dumneavoastră i-aţi promis că trimiteţi prin cineva să cumpere altul în loc. I-aţi tot promis, dar de trimis, n-aţi trimis, până acuma. De nu știu câte ori v-a spus doamna, dar, dumneavoastră, de fiecare dată uitaţi”. „Asta așa-i, cum spui tu, spune șeful de gară, din ce în ce mai prins de partida de table și mai puţin atent la discuţia

pe care o poartă cu impiegatul. Să-mi aduci aminte să rog pe careva care pleacă azi la Făget, nu cumva să uit” „Eu vă aduc, domnu’ șef, mie nu mi-e greu”. „Lasă și tu ușa deschisă când pleci, să intre puţin aer curat”, îi spune el impiegatului, dar acesta nu-l mai aude, a părăsit între timp biroul gării… Se aud găinile cotcodăcind și un stol de gâște trece fâlfâind din aripile lor greoaie, peste linia ferată.

„Nevastă-mea, spune șeful de gară (între timp partida a început, zarurile sunt aruncate pe rând, șeful le pipăie cu vârful degetelor, înainte de a le arunca, doctorul le leagănă și el în palmă, le strânge apoi în pumn, de parcă ar fii vrut să gâtuiască pe cineva, apoi deschide brusc palma, le lasă mai mult să-i alunece printre degete decât le aruncă), nu se simte prea bine de vreo săptămână; se plânge mereu c-o doare capul, poate urci până la ea să vezi ce are. Am impresia c-a și slăbit în ultima vreme… N-are cu cine schimba o vorbă. De citit a citit toate cărţile pe care și le-a adus cu ea. Un geamantan cu cărţi, mai ales de-ale lui Jokay Mor, niște cărţi legate frumos, cu o lalea pictată pe copertă. E obișnuită la oraș, se plictisește, o înţeleg foarte bine. Ea a crescut în casa lui Nemoianu, dacă ai auzit de el; cum să-i placă, sărăcuţa de ea, aicea la noi?” Și șeful de gară începu – în timp ce juca table cu doctorul – o poveste destul de lungă, o poveste de dragoste, în care eroii erau el și iubita lui soţioară care se plictisea.

„Am cunoscut-o la o serbare, își începu el istorisirea. Băieţii de la Seminarul teologic din Caransebeș au pregătit *Cinel-Cinel* de Alecsandri și întâmplarea a făcut să stăm unul lângă altul. Purta părul cu cărare la mijloc și, la început, când am văzut-o, mi s-a părut că seamănă cu o regină; cu a Angliei sau a Greciei, nu mai ţin minte cu care – am văzut-o eu într-un calendar, numai că era mai frumoasă ca aia; nu avea nasul chiar așa de lung și pielea îi era mai albă iar în bărbie are și o aluniţă, cum e mai frumos… N-a trecut o săptămână că întâmplarea a făcut să ne întâlnim din nou. Era în Duminica Tomii și la biserică m-am trezit că stau lângă ea. La ieșire, când s-a terminat

slujba, am intrat iară în vorbă unul cu altul. Ei nu i-a prea plăcut cum a cântat corul, și eu am fost de aceeași părere. Tot atuncea l-am cunoscut și pe unchiu-su, pe advocatul Nemoianu, mi l-a prezentat chiar ea; el, când ne-a văzut împreună, s-a apropiat repede de noi. «Poate îţi faci puţin timp să treci într-o zi, să ne faci o scurtă vizită, mi-a spus bătrânul, după ce, la început, am schimbat câteva cuvinte despre vreme, după cum se obișnuiește. Ne-ar face plăcere, Sofia ne-a vorbit despre dumneavoastră.» Și în timp ce vorbea, mă cerceta din creștet până în tălpi, îl simţeam cum mă întoarce pe toate părţile. Mă cântărea cu multă atenţie, bătrânul vulpoi, și în priviri mi s-a părut că-i citesc un fel de aprobare, așa că am prins glas și am îndrăznit să spun: «Poate domnișoara Sofia nu are nimic împotrivă, să facem împreună o scurtă plimbare. Face și poftă de mâncare. De altfel, e destul de devreme, astăzi slujba n-a ţinut prea mult.» «Puteţi să vă plimbaţi, ne-a spus Nemoianu, cât se poate de prietenos. Numai, ţie, Sofi, să nu-ţi fie cam răcoare. Ţi-am spus să-ţi iei un sfetăraș, pe deasupra, că-i puţin vânt. Ești destul de subţirel îmbrăcată.» «Cum să-mi fie frig, unchiule, a zis ea. Nu vezi ce frumos și plăcut e afară? Arde soarele ăsta, parcă ar fi vară.» «Da, e drept, am spus eu, pripește foarte tare. Domnișoara are dreptate.» «Plimbaţi-vă, copii, a spus advocatul și și-a scos ceasul – avea un ceas mare abia îi încăpea în palmă – s-a uitat la ei, l-a tras și, după ce și l-a dus la urechea dreaptă, ca să vadă dacă merge, ne-a zis: Aveţi vreme aproape un ceas, puteţi să discutaţi, timp e destul. Numai sa nu întârzii, draga mea, la masă, se răcește mâncarea și, reîncălzită, mai ales supa, știi și tu că nu-i bună. Și se supără mami.» Eu am fost de părere să ne plimbăm pe dâlmă, dar ea a ţinut să ne plimbăm prin cimitir. Cimitirul era tot o floare, mirosea iarba, te durea capul, nu alta, eram ca ameţit; nu știu nici eu cum de am avut curaj și am luat-o de mână! Ea n-a zis nimica, s-a oprit numai la un mormânt și a aprins o lumânare, nu știu al cui o fi fost, că n-am întrebat-o. Batea ușor vântul și lumânarea s-a stins, și atunci s-a întors să o aprindă din nou, a stat

lângă ea, a apărat flacăra cu palma o vreme și eu am așteptat-o pe o bancă lângă o statuie cu un înger cu aripa ruptă. Aripa, parcă o văd, zăcea la picioarele mele, și niște copii scriseseră pe ea, cine știe de ce, Răzvan și Vidra. «Mă însor cu ea, alta nu există», mi-am spus și am privit-o cum apără flacăra lumânării să nu se stingă. «Ar fi cam timpul să mergem, am strigat-o. Nu de alta, dar ajungi prea târziu și se supără domnu' Neinoianu…» Sunt fiu de ţăran, doctore, nu-mi venea să cred, îţi spun sincer, c-aș putea intra într-o familie așa de vestită ca cea a lui Nemoianu. «Dacă n-ai nimic împotrivă, i-am spus, poate trec într-o după-amiază pe la voi.» «Te așteptăm cu multă plăcere, a spus ea. A fost o plimbare foarte plăcută. Dacă ar fi după voia mea, m-aș plimba tot timpul, a adăugat și a început să râdă. Nu-mi place să stau închisă în casă…» De înălţare eram logodiţi și nunta am făcut-o la începutul lui septembrie. O toamnă ca aia nu cred să mai fi fost alta. Sunt zece ani și mai bine de-atunci", spune șeful de gară și cade pe gânduri… între timp, cât povestise, pierduse două partide și câștigase una; acum o jucau pe cea de a patra. Găinile făceau un zgomot asurzitor, ciuguleau ceva în dreptul artezienei. „Nu le văd tăiate", spuse șeful de gară. „Am ales mazărea, spuse impiegatul din pragul ușii. A zis doamna, când aveţi puţin timp să urcaţi până la ea". „Se plictisește, spuse șeful de gară. Cu cine să schimbe și ea o vorbă? Nemţii ăștia, de la fabrică, numai ei între ci, la noi, ăștialalţi, nici nu se uită. Cu ei nu poţi să-ţi faci relaţii. Sunt cu nasul pe sus… Poate îi cumperi, doctore, niște cărţi când te duci la oraș; te pricepi mai bine ca mine. Nemţești, ungurești, sau românești, de care or fi. Dar ci să nu-i spui nimic, te rog foarte mult. Vreau să-i fac și eu o surpriză"… „A zis doamna, spuse impiegatul, că săptămâna viitoare vrea să facă neapărat curăţenie mare, ca de Paști; covoarele i le-am promis că i le bat eu". „Și cu mine ce treaba are? De ce să urc până sus?" întrebă șeful gării. „A început un sfetăr pentru dumneavoastră, spuse impiegatul. A zis să urcaţi să vedeţi dacă vă place modelul". „N-are rost să-mi dau eu cu părerea. Se pricepe ea mai bine ca

mine”, spuse șeful gării, „Eu vă spun ce mi-a zis doamna”, spuse impiegatul.

Bătea vântul, ea uitase să închidă ușa de la cămară; se auzea când închizându-se cu zgomot, când deschizându-se ca smulsă din ţâţâni. „Eu mă duc până la Zorani, le spuse Maria celor două femei. Până mă întorc, aveţi voi grijă, rogu-vă, că Ion mult nu mai are…” „Ce-i cu tine, parcă te-ai stricat la capi? o întrebă uimită la culme sora ei, Ana. De plimbări la Zorani îţi arde ţie?” „Dacă te-o trimis cumva, spuse bătrâna, tu nu te pune cu mintea lui de-acuma. Că el nu mai are judecata aia care a avut-o când a fost om sănătos”. „Ţi-am spus, mamă, se plânse sora ei Ana, în șoaptă, să n-o audă bolnavul din cealaltă încăpere, că ei orice i-ai spune nu mai ascultă de nime, ea nu face alt decât ceea ce zice Ion”. „Las-o, spuse bătrâna cu un fel de sfârșeală în glas. Așa-i ea, mai ascunsă…” „Da’ eu ce rău am făcut alta, decât că am întrebat-o?” spuse Ana. „De certuri vă arde vouă acuma? spuse bătrâna. Ion se duce și voi nu aveţi altceva de făcut, decât să strigaţi una la alta. Nu șade frumos, dragile mele, nu-i bine ce faceţi voi”, spuse bătrâna, mustrându-le deopotrivă pe amândouă surorile. „Nu te supăra, mamă, fii bună, rogu-te, și nu te mânia pe noi”, își ceru iertare Maria, și bătrâna începu să se tânguie, încet, să n-o audă Ion din odaia cealaltă „Ia-ţi ceva pe tine, că ţi-o fi frig așa, o sfătui ea. Cam bate vântul, dă boala și în tine, cât ai zice au”. „Nu mi-i de mine acuma”, spuse Maria… Ana, de la fereastră, poate s-o vadă alergând spre capătul grădinii. Iarba e udă, peste noapte plouase; Maria alunecă de câteva ori, gata să cadă. Greluș cel bătrân sapă în grădină și se oprește din lucru când Maria trece pe lângă ei; Ana o vede sărind pârleazul, o vede alergând printre prunii din luncă, urcând dealul. Florile prunilor, ude de ploaie, se scutură și, lipicioase, se prind de încălţări; și Maria se oprește, se sprijină de un prun să se odihnească puţin, să mai răsufle…

„Ei, de-acuma, spune acarul, adunându-și resturile de mâncare ce i-au rămas, pot spune și eu că sunt sătul. N-ar strica niște bere, dar și apa de la arteziană e bună, n-am

de ce să mă plâng”. „Nu curge”, spuse Maria. „Nu-i nimica, o liniștește acarul o fac eu să meargă, n-avea tu grijă. Am mai reparat-o eu și în alte dăţi. N-are mare lucru, trebuie numai să știi să-i umbli în rând… Au ei noroc mare cu mine, dacă n-aș fi eu aicea, nu știu ce s-ar face, cine le-ar repara-o”, spuse el și, înghesuindu-și pachetul învelit în hârtie murdară, în tașca lui fienduroasă, părăsește sala de așteptare, o lasă pe Maria singură; iat-o din nou alergând în timp ce pământul lipicios i se prinde de încălţări; a obosit, respiră cu greutate. „Numai să-l mai prind în viaţă, își spune ea, să fiu la căpătâiul lui când moare, când își dă sufletul”. De-acum doar toate sunt hotărâte și nimic nu mai e de schimbat. De-acum doar să vină ea, moartea, să sufle în lumânare, să o stingă! Pentru asta aleargă ea acum, pentru ca cele ce trebuie să fie, să se întâmple, așa cum este scris și cum este lăsat, nu altcum. Fuge cu sufletul la gură, să nu întârzie prea mult. Graba, mai mult decât suferinţa, pot fi citite în clipele astea pe chipul Măriei; și chiar dacă plânge, chiar dacă lacrimile îi curg fără ca ea să-și dea seama, pe faţă, ele nu mai sunt lacrimile durerii ce încearcă să oprească mersul implacabil al lucrurilor; ele sunt lacrimile pentru cel mort, pentru cel pierdut, lacrimi la căpătâiul acestuia, cu un ceas mai devreme, lacrimile înmormântării, pentru cel coborât în pământ, pentru cel plecat.

Miroase a salcâm și a urină de cal, rămasă prin băltoacele drumurilor; satul e așezat pe o coastă de deal, cu pământ galben, neroditor; nu-i decât o uliţă nesfârșită. Mitru stă undeva mai la capătul satului, lângă școala. Casa, Maria o recunoaște după stâlpii de cărămidă și după poarta nouă, cu tot felul de înfloriturі. Strigă gazdele, dar nu-i nimeni. Au plecat de acasă și-au uitat poarta deschisă, se gândește. „Dar nu-i nicicare, rogu-vă, acasă?” întreabă ea și intră în cuina pustie. Pe plită o oală cu apă fierbe în neștire, iar ușa de la încăperea de către drum e deschisă larg. Întinsă pe patul acoperit cu o pătură cu flori mari, roșii, doarme nevasta lui Mitru. Mare, cu sânii revărsaţi, ea umple tot patul cu trupul ei uriaș. Mâinile și le-a ridicat

sub cap, părul i s-a desprins din conci; se pare că visează ceva nu prea frumos, căci scâncește, asemeni unui copil, prin somn. Maria trage de ea să se trezească; cine știe ce lucru urât i se arată în vis și e mai mare păcatul s-o lase să se chinuie; femeia deschide ochii, o privește la început buimăcită, fără s-o vadă, încă năclăită de apele tulburi ale somnului. Se ridică în capul oaselor și rămâne un timp așa: cu mâinile în poală, cu picioarele bălăbănindu-i-se de-a lungul patului; ca o păpușă mare și inertă. Se dezmeticește însă, în cele din urmă o recunoaște pe Maria. „Nu știu ce fu cu mine că mă prinse somnul. Aţipii un picuţ”. Își strânge cu un gest grăbit basmaua sub bărbie, ușor stânjenită c-a fost găsită dormind ziua la amiază. „Au, tu, spune ea mirată, și abia de-acuma cu desăvârșire trează, că mă găsiși dormind”… Și începe să râdă, nu se mai poate opri; se așază din nou pe pat și-și pune amândouă mâinile pe piept, doar, doar reușește să se potolească. „Bag sama că Mitru nu-i acasă”, spune Maria. „Nu-i, spune femeia și se oprește, în sfârșit, din râs. L-a rugat Vetuţa să stea la dugheană în locul ei, astăzi, un ceas, două, să nu rămână închisă prăvălia toată ziua. Ea s-a dus la oraș, la copil, umblă pe la profesori și se roagă să nu-l lase și anu’ ăsta pe Petrică repetent, că-l omoară taică-su… Da cu tine ce-i, că mă uit la tine și nu-mi place cum arăţi?” întreabă femeia cuprinsă deodată de neliniște… „Cu mine nu-i bine, spune Maria”, și se duce la fereastră, se uită în ogradă, să nu-i vadă cealaltă ochii plini de lacrimi. Când vorbește, vocea îi sună ușor alterată, din pricina lacrimilor care i s-au oprit în gât. „Am venit după Mitru, să-l iau cu mine, spune ea încet, atât de încet, încât abia i se aud vorbele. Că Ion nu închide ochii până nu vine Mitru să-i ţină el lumânarea. Așa s-au înţeles ei când au fost împreună și au făcut armata la honvezi: dacă s-o întâmpla ca unul dintre ei să moară cât or fi încă tineri, să nu închidă ochii până nu vine celălalt să-i stea la căpătâi…Așa s-au vorbit și Ion n-a uitat de înţelegerea asta”. Femeia, când aude, începe să bocească, dar Maria o oprește: „Nu-i timp de bocit acuma, îi spune ea. Mai bine să ne grăbim și să-l căutăm pe Mitru,

ca nu-i vreme de întârziere”…Dugheana era goală. Maria îi spune lui Mitru pentru ce a venit. În faţa bărbatului care o priveşte năucit, simte că se moaie deodată, lacrimile izvorăsc şuvoi; bărbatul dă să se apropie de ea, din greşeală varsă o damigeana cu petrol. Petrolul, uleios şi închis la culoare, începe să se prelingă pe duşumelele murdare. „De-acuma e cam timpul să mergem”, spune încet Maria şi se îndreaptă spre uşă. „N-ai văzut unde am pus eu cheia? îşi întreabă Mitru nevasta, că nu am cu ce încuia…” (Găseşte cheile pe cutiile cu bomboane. „Să nu uit să iau nişte lumânări cu mine, c-o să aveţi trebuinţă de lumânări, la înmormântare”, spuse Mitru. Când se întoarse spre Maria cu lumânările în mână, în priviri îi apăru un fel de năuceală, de parcă cineva i-ar fi dat cu un par drept în moalele capului; în ciuda ameţelii de care se simte cuprins, el se străduieşte să rămână totuşi în picioare, să nu se lase înfrânt… „Tu, îi spuse după aceea femeii lui, cu o neaşteptată asprime în glas, du-te acasă, de tine acuma nu mai am trebuinţă…” Mai întâi fa bine şi îmbracă haina asta, îi spuse grijulie femeia. Cam bate un piculeţ de vânt, nu cumva să te îmbolnăveşti şi tu, zice şi-i trece palma peste spate, să vadă dacă nu cumva a asudat… Duceţi-vă sănătoşi, le spune, şi lacrimile îi ţâşnesc pe neaşteptate din ochi. Apoi îşi revine şi, cu o voce de data asta calmă, îi sfătuieşte, le arată cam pe unde ar fi bine să apuce ca să scurteze drumul, să ajungă mai repede. „Eu zic să tăiaţi pe la Mihuţ prin grădină, îşi dă ea cu părerea. Numai că e cam noroială”. „Asta să fie tot răul”, spune Mitru. O ia înainte pe cărare şi Maria porneşte cu paşi mărunţi pe urmele lui…

Ion nu muri nici în ziua aceea, nici în cea următoare. Mitru îi priveghea ziua şi noaptea, şi, când îl răzbea somnul se culca în podul cu fân. Timpul se încălzise peste fire, florile cireşilor se scuturaseră; nopţile erau calde, ca la începutul verii. Seara cădea frânt de oboseală. Nici în zilele de sapă ori de coasă nu fusese el vreodată atât de ostenit, în ciuda oboselii însă> somnul nu se prindea de el. Cât era noaptea de lungă, rămânea treaz, cu ochii

îndreptaţi spre grinzile podului. În cea de a treia noapte, de cum se înveli în pătura murdară și plină de purici, adormi însă buștean. Dormi somn greu toată noaptea, fără vise, și se trezi cam la ceasul la care se crăpa de ziuă. Cerul era de culoarea cenușii și stelele începeau să pălească, una câte una. La ceasul ăsta, de dinaintea zorilor, frigul se înteţea și Mitru îl simţi pătrunzându-l până la oase. Dimineaţa, de altfel, părea și mai friguroasă decât toate celelalte, probabil că timpul era în schimbare. Într-o parte, spre pădurea de la Turcoane, cerul părea înnorat. Mitru se gândi să-și aprindă o ţigară, să se încălzească puţin, așa că își părăsi culcușul și se trase mai către gura podului. Trăgând din ţigară, simţi cum căldura îi cuprinde trupul înfrigurat. Își aminti dimineaţa aceea de demult, când îl prinseseră zorile în crâșma ungurului ăluia din Seghedin împreună cu Ion. O ţinuseră într-o petrecere, cât fusese noaptea de lungă; băuseră vin roșu și prost, adevărată poșircă; își aminti și cuvintele cântecului pe care îl cântaseră ei atunci; birtașui ungur nu înţelegea o iotă din ceea ce cântau, se uita, pe jumătate adormit, la feţele lor de băieţandri, vedea doar lacrimile șiroind pe obrajii lor de soldăţoi prost hrăniţi. Tristeţea cântecului urcă din nou în sufletul lui Mitru. „Frică mi-i că mor ca mâine”, cântaseră ei atunci, cuprinși de oboseala nopţii nedormite și a chefului prelungit, muiaţi mai degrabă de tristeţea melodiei decât de înţelesul cuvintelor. Mult prea tineri ca să le fie cu adevărat frică de moarte, prea neștiutori ca să se gândească la ea măcar, mult prea neîncepuţi de viaţă ca să poată pătrunde înţelesul acestor cumplite cuvinte „Frică mi-i că mor ca mâine / Și mă îngroapă ca pe un câine”, cântau ei în gura mare, cu lacrimi în ochi și, de fapt, nu le era frică de nimic, cântau numai un cântec de la ei de-acasă, cântau că le era dor de femeile lor; tristeţea lor, cam lălăită și obosită, nu avea nicio legătură cu cuvintele cântecului.

Stând la gura podului, în timp ce un nor negru și greu se lăsa deasupra satului, Mitru începu din nou să cânte, încet, numai pentru el, să nu-l audă nimeni, dar nu

cântecul acela, pe care îl cântaseră ei împreună la Seghedin, pe vremea când fuseseră foarte tineri (asta pentru că anii aceia erau departe și vechile cântece nu mai pot fi cântate nici ele). „Doamne, nu mă îmbătrâni”, cânta Mitru, tânguindu-se încet, așa cum cântă bărbaţii a căror tinereţe a trecut, atunci când sunt cuprinși de mare jale; și el știa că, acum, moartea despre care cântaseră ei atunci, într-un birt din Seghedin, s-a și oprit în preajma lui, cine știe unde – poate că în dosul ușii grajdului și stă și-l ascultă… în ograda pustie se aude însă numai ropotul ploii, bătând furioasă în acoperișul de ţiglă al podului; și e atât de puternic acest ropot, încât doina de jale a lui Mitru nu se mai aude nici ea. Printr-o spărtură a acoperișului ploaia se scurgea în pod.

După ce-și termină ţigara și după ce sfârși de cântat, Mitru mai rămase un timp la gura podului nemișcat, deacuma nici vorbă să mai poată dormi, adulmecând mirosul sărat al ploii, mirosul acela de iarbă crudă venind dinspre pădure. Iar când le văzu pe cele două femei foindu-se prin curte, Mitru nu se miră prea mult. Era atât de întunerec (din pricina norului aceluia, care, în ciuda faptului că ploaia trecuse, nu seândepărta), încât nuputusăledistingă chipurile. Nu-i bine de-acuma cu Ion, dacă s-au trezit ele. Să știi că moare, își spuse el, și vru să le strige, dar i se puse un nod de durere în gât și nu-i ieși nicio vorbă din gură. Înseamnă că se apropie, își spuse el și-și legă nojiţele la opinci, cu gândul să coboare și să vadă ce-i. Iată insă că femeile începură să vorbească între ele și nu mică fu mirarea lui Mitru când nu recunoscu, așa cum ar fi fost de așteptat, glasul Măriei sau pe cel al Anei. Nu erau Ana și Maria cele două femei, ci erau două străine a căror prezenţă în ogradă era de neînţeles. „Apa nu-i caldă”, o auzi el pe una dintre ele spunând. „Focul nu-i bun, spuse la rândul ei cealaltă. Lemnele nu prea ard bine și soba nu s-a încins până acuma…” Vorbeau în șoaptă și când una dintre ele spuse: „Mi se pare mie, ori a început a picura?” Mitru o recunoscu, recunoscu vocea femeii, cu toate că din pricina întunericului, chipul încă nu i-l putea

vedea. „Trebuie să fie maica Ana, își spuse Mitru cu uimire. Altă femeie nu cred să aibă glasul ei. Numai că maica Ana e moartă, își aminti Mitru, ea nu mai are cum vorbi. Gura ei e de mult astupată” Așa își spunea el, nemaiînţelegând nimic din tot ce se întâmplă… în ogradă începură din nou să cadă picuri grei de ploaie și maica Ana, fiindcă al ei era glasul, în timp ce se îndreptau amândouă spre bucătăria de vară, îi spuse celeilalte: „Ploaia asta ne-o mai trebuit nouă, acuma? Noroc numai că nu cred eu să ţină mult. Îi cu picuri din ăia mari”. „Aseară era cerul cum îi lacrima, spuse și cealaltă femeie. Așa-i primăvara, de câșlegi, timpul e schimbător”, adăugă ea. „Dă să ţin și eu de o toartă, singură n-ai cum s-o duci, că-i grea”, spuse din nou maica Ana. Se așternu liniștea; lumina în odaia în care zăcea Ion era aprinsă și arunca în întunericul răsfirat de-afară o fâșie palidă, de un galben murdar. În lumina aceea se vedeau picurii mari de ploaie. Când femeile ieșiră din nou din cuina de vară, Mitru o recunoscu, în sfârșit, și pe cea mai tânără dintre ele. Cele două femei stăteau în ușa culmi așteptând pesemne să se încălzească apa, și vorbeau, uitându-se la cer, curioase să vadă dacă ploaia are de gând să stea sau se pornește mai tare.

Din pricina zgomotului făcut de picurii mari de ploaie care bateau în acoperișul șurii, Mitru înţelegea cu destulă greutate vorbele lor. „Mai bine ar fi fost, spunea maica Ana, să nu ne mai fi făcut de lucru cu Raveca, să fi chemat altă moașă în locui ei. Numai că nu te poţi înţelege cu Simion; așa a vrut el. «Eu în alta n-am încredere, zicea, ea m-a moșit și pe mine și pe frate-miu Petrică, când am venit noi pe lume; eu, tot pe ea o chem…»” „Toate ar fi cum ar fi, da’ nu poţi sta lângă ea, de miros. Ori lângă cazanul lui Nandra, ori lângă ea tot un drac îi, tot așa un damf vine”, se plânse Nușca și chicoti încetișor. „La pomană la Ricu s-a făcut ca lemnul, povesti maica Ana. A pus Ricu pomană pentru a bătrână, de șase săptămâni, și se vede c-a tot îmbiat-o; ea cu soacră-sa au fost verișoare primare. De la pomana aia nu cred că s-a limpezit”. „Tare mult a putut

atunci turna în ea, că nici acuma nu-i trează. Stă așa, cu picioarele răschirate ca să nu se îmburde”, se auzi vocea răgușită a celei mai tinere dintre femei, a Nușcăi, și Mitru le auzi după aceea pe amândouă cum izbucnesc în râs. „Stă și comandă; aduceţi-mi aia și aia, parcă îi un generai! Noroc că iese copilul și fără știinţa ei”, spuse maica Ana. „Vezi și tu dacă fierbe apa. Ne dădurăm cu vorba și uitarăm amândouă de apă. Nu trebuie să fie chiar fierbinte, numai un picuţ caldă”, spuse după un timp maica Ana. „Nu știu ce râs m-o fi apucat”, spuse și Nușca, și Mitru o văzu ștergându-și lacrimile cu mâinile ei albe ca smântână, așa cum făcea ea, pe vremea când el era doar un copilandru, ori de câte ori se pornea pe râs din te miri ce; plină de blândeţe și veselie. Ploaia se oprise, cerul se mai limpezi într-o parte și Mitru putu acum să le vadă pe cele două femei stând în ușa culmi de vară, așteptând amândouă să se încălzească apa. „Cred că de-acuma îi bună, așa cum îi. S-o fi încălzit de când tot așteptăm”, spuse Nușca. Și cu căldarea plină cu apă caldă, cele două femei străbătură curtea, tăcute și cu privirile în pământ. Ușa de la cuina de vară rămase deschisă, se vedea focul răspândind în întunerecul tulbure o lumină blândă, scaunele cu trei picioare, din jurul mesei scunde, precum și cazanul pe fiert lături la porci. Mitru uită de moartea lui Ion, fu, în schimb, cuprins de un fel de nerăbdare înfrigurată. Când, în sfârșit, strigătele neomenești și sălbatice – pe care de fapt le aștepta – izbucniră, Mitru își astupă urechile, să nu le audă, cuprins de un fel de simţământ tulbure, în care părerea de rău, rușinea și un fel de repulsie ciudată se amestecau. De cu seară îi așternuseră patul în podul cu fân și-i dăduseră să se acopere cu o pătură ruptă și urât mirositoare, pătura cu care acoperiseră până atuncea caii, precum și un cojoc vechi, pe care să și-l pună sub cap, în loc de pernă. Pătura mirosea a urină de cal, iar cojocul avea și el un miros tare scârbos, de piele argăsită… Numai că șușotelile celor două femei, maica Ana și Nușca, lui Mitru i se păru că le mai auzise odată, fără să fie în stare să-și amintească unde și

când. Toate astea s-or mai întâmplat odată, își spuse el mirat și nedumerit în același timp, asta nu pot eu înţelege cum de se petrec ele acuma din nou, asta nu-mi intră mie în cap; și, înfricoșat de propria lui descoperire, se holbă la cele două femei care, în sfârșit, îl văzură și începură să vorbească cu el. „Ce-i cu tine, dragu mamei, că nu dormi? îl întrebă maica Ana, certându-l cu multă duioșie. „De-acuma, gata, a sărit somnul de pe copil. Nici nu-i el obișnuit să doarmă în podul grajdului, i-o fi fost și frig”, spuse plină de compătimire Nușca și-i făcu semn să coboare. „Lasă-I, tu, unde îi chemi tu acuma”? spune maica Ana. „Să se încălzească la sobă dacă i-o fi frig”, spuse Nușca. „Apa s-a vărsat un picuţ și mi-a opărit degetele de la picioare”, se plânse maica Ana și uitară de el, luate de treburile care nu sufereau niciun fel de întârziere. Când femeile ieșiră din nou în curte, cea mai tânără dintre ele spuse: „De-acuma nu cred să mai aibe mult...” „De-acuma, gata, scapă de tot ce-i durere și suferinţă”, spuse și cealaltă, și amândouă intrară din nou în cuina de vară.

„Când m-am uitat pe fereastră nu era întunerec, dar nici zi nu era; și mie nu știu de ce mi-a dat în gând că s-a oprit cineva în dreptul porţii noastre. Așa mi s-a părut mie, că am auzit pași. O fi cineva care vine de la tren, mi-am spus, trebuie să fie cam în jur de patru, și trenul ăla de la Deva chiar acuma e cam vremea să treacă; cine știe cine o fi venit cu el. M-am îmbrăcat, da’ am mers tot pe vârfuri, să nu mă simtă nime că plec. Am ieșit pe poartă și când am văzut că afară nu-i nimeni, am luat-o repejor, nu cumva să fiu în întârziere. Mă grăbeam, eram nerăbdătoare să ajung cât mai repede, de parcă ar fi fost mare grabă să-i spăl lui Ion cămașa, nu cumva să rămână cu ea nespălată. Numai că pământul era tare încins sub picioare. A fost zăpușeală mare, n-a avut când se răcori, a rămas tot cald... Când am ajuns la primărie, pe scăunelul din faţă stătea Sofia lui Mecăl numai cu spăcelul pe ea și cu mâinile în poală. Eu tot la mâinile ei mă uitam și mă miram cât puteau fi ele de albe. «Ce-i cu tine, tu, o întreb. Mai mare mirarea că ești

trează, că nici ziuă ca lumea nu s-a făcut până acuma.» «Nu știu ce-i cu mine, îmi răspunde ea, nu știu ce-am păţit că n-am somn.» Și numai o văd că se întinde și cască. Părea ea somnoroasă, da arăta mai mult bucuroasă decât ostenită. «De răul lui Petrică am ieșit eu până afară, îmi spune ea în șoaptă, lângă el n-am o clipită de hodină. El tot s-ar drăgosti. Mult nu mai stau, zice, că m-a luat parcă de-acuma cu frig. Așa-i dimineaţa, mai răcoare.» «Noaptea asta a fost zăpușeală mare», îi spun eu. «Așa-i cum spui tu», îmi spune ea și începe să râdă. Și cum râdea i s-a desfăcut cămașa la piept și i s-au văzut ţâţele mari și albe. «Numai pune mâna aici, îmi spune și-mi ia mâna și mi-o pune pe pieptul ei, să vezi ce calde-s…» Eu parcă m-am rușinat, mi-am luat repede mâna și am început să mă uit urât la ea. „Tu nu fi supărată pe mine, zice ea și se ridică de pe scaun. Și nu te uita așa urât, că nu știu să-ţi fi făcut vreun rău». Și până să dau eu să-i răspund, ea a și intrat în ocol, dusă a fost. Și numai după aceea mi-am adus eu aminte că Sofica lui Mecăl îi moartă de mult, săraca, așa că n-am avut cum să stau de vorbă cu ea. Tare m-am mirat eu de o așa întâmplare, da de speriat nu m-am speriat defel, mi-a venit parcă să râd. Am ieșit din sat și am luat-o pe o cărare drept către râu. Am luat-o, așa, pe o scurtătură, să ajung mai repede, n-am ţinut drumul drept. Și așa frigea pământul, de parcă ar fi fost soarele drept în creștetul capului, de parcă ar fi fost ziua în amiaza-mare, și asta mie tare de mirare mi-a fost. Nu batea piculeţ de vânt, frunza stătea nemișcată în pom, păsările de zburat nu zburau, și nici de cântat nu le-am auzit cântând… Și când am ajuns la râu, n-am fost eu prima, așa cum am crezut, era plin de fete mari și de neveste din acelea tinere, și așa de amar dădeau cu maiul, și așa erau de prinse cu spălatul, că nici n-au ridicat capul când m-am apropiat, n-au dat niciun semn că m-ar fi văzut într-un fel. Și atunci m-am rugat de ele să-mi facă și mie un picuţ de loc. «Fiţi bune, le zic, și mă veţi lăsa». Și atunci, una din femeile ori fetele alea s-a dat ușor la o parte, să încap și eu. «Grija ta n-o avem», mi-a zis ea incet, așa de încet că numai eu am auzit

ce zice. Am vrut atuncea să intru cu ea în vorbă, am dat s-o întreb cum de-au venit toatele așa de dimineaţă la râu, cum de s-au sculat ele cu noaptea în cap, n-au așteptat până mai către prânz, când se încălzește un picuţ apa. Da ea s-a întors cu spatele la mine, și m-am întrebat atunci cu ce amaru oi fi supărat-o că se poartă cu mine așa. «Fetelor, dragile mele, le-am spus, și am început să lăcrimez, vedeţi voi cămașa asta care o spăl eu acuma? Cu asta l-oi băga eu pe Ion în pământ. Pentru asta am venit eu aicea, să-i spăl cămașa cu care îl îngrop. Că zile multe nu mai are, săracul, el îi de-acuma cu un picior în pământ»… Degeaba am plâns eu către ele și am lăcrimat. Ele așa s-au purtat, de parcă nici nu m-ar fi auzit. Stăteau înșirate una lângă alta și așa de aprig dădeau cu maiul, de te mirai că mai rămâne pânză pe piatră… Și când am văzut că niciuna nu mă ascultă, când am văzut că n-am la cine să găsesc înţelegere și mângâiere, și mai tare mi-a venit să plâng; și așa s-a întâmplat că mai mult cu lacrimile mele am udat eu cămașa decât cu apa din râu. Până când una din fetele ori femeile alea, ce-or fi fost, a ridicat capul și s-a uitat la mine. Mai întâi și întâi s-a desfăcut la cârpă, de parcă ar fi strâns-o prea tare, parcă o văd și acuma, și după aceea s-a întors către celelalte și le-a spus lor, la mine nici nu s-a uitat: «A venit și asta bătrână printre noi, să ne strice sporul. Tinerii cu tinerii și cei bătrâni cu cei bătrâni, căci așa șade frumos.»… «Ia uitaţi-vă la ea cât e de bătrână și de urâtă!», a sărit alta cu gura. «Fiţi bune, le zic, și nu mă goniţi. Căci nici asta nu-i bine, să meargă Ion pe lumea cealaltă cu cămașa nealbită, nici asta nu șade frumos.»

Și atunci ele au început cu toatele să râdă, de parcă cine știe ce vorbă de râs aș fi spus. «Da voi, fetelor, le spun, dacă nu vă este cu supărare, ce spălaţi și vă grăbiţi așa?» «Mâine e duminică, zice o fată care stătea nu chiar așa de departe de mine, mâine e duminică, știi și tu asta, eu așa cred?» «Păi dacă azi e sâmbătă, mâine e chiar duminică, așa cum spui tu, eu așa socot că trebuie să fie. Duminica vine a doua zi după sâmbătă, dacă nu cumva s-o fi schimbat», îi răspund eu fetei aceleia, doar, doar le-oi

intra în voie și nu se mai poartă chiar așa de urât cu mine. «Păi, duminică se însoară Ion», îmi spune chiar fata care m-a întrebat dacă știu ce zi îi mâine. «Și nouă așa ni s-a poruncit, îmi spune ea, noi așa am primit poruncă, să-i înălbim cămașa, să nu rămână cu ea nenălbită, că la un mire nu șade frumos să fie cămașa neagră și noroită pe el.» «N-am știinţă să fie mâine vreo nuntă, numai dacă n-o fi cumva în alt sat și eu n-am auzit de ea», le spun eu, și atunci au început iară să râdă cu toatele, se uitau una la alta și râdeau. «Ion al tău se însoară, tu, cine altul, zice în șoaptă chiar cea care sta lângă mine, și nu întreba atâta, că nu șade frumos.» «O săracu' de el, zic eu și din nou mă podidesc lacrimile, nu mi le mai pot opri, Ion al meu e cu un picior în groapă pe el nu cred să-l mai puteţi însura voi deacuma. Numai dacă nu cumva, după aceea, cu coasa vreţi voi să-l daţi...» Și atunci, cu toatele, s-au oprit din lucru, una n-a mai dat cu maiul, s-au întors și s-au uitat o vreme la mine, și am știut atunci că de la ele îndurare și înţelegere n-am cum să aștept... «Ce zice, fetelor, femeia asta bătrână?! întreabă fata care stătea lângă mine. Ce boscorodește ea atâta, că zău daca nu m-a ameţit la cap?! ...» «Ce să zică, spune alta, iacă, ne ocărăște și ne face în tot felul, că mi-e și rușine să vă zic, ce și cum, vă spui drept.» «Poate să ne ocărască ea și să ne facă în fel și chip, numai că noi la nuntă nici n-am chema-o, degeaba se înfige ea, doar-doar o fi invitată. Pe omul bătrân și urât nimeni nu-l poftește, zice, nimănui nu-i trebuie, nimeni nu are trebuinţă de el.» «Asta, așa-i, sare o alta cu gura, că și babele astea, zău așa, nu-i nuntă unde să nu dea și ele buzna, nu se poate petrecere iară ele; vă spun drept, nu mai pot de urâtul lor.» «Le caută moartea, și ele nu-s acasă», și atunci cu toatele încep iară să râdă. Și așa vorbeau de mine, de parcă n-aș fi fost de vârsta lor, de parcă cine știe cu ce babă ar fi stat de vorbă, și ţin minte că tare m-am mirat. «Ce vă pasă vouă? zic eu și iar îmi dau lacrimile, iar îmi vine să plâng. Numai eu știu ce-i în sufletul meu!» Și cămașa, din ce o bat cu maiul, tot mai neagră se face. Și atunci alea tinere s-au pregătit toate de

plecare, dar niciuna nu și-a luat rămas bun de la mine, de parcă n-ar mai fi putut de urâtul meu. Numai că n-au luat-o către sat, s-au dus toate pe râu în sus, au luat-o către Coșova; a rămas numai una singură, una subţire la trup, mai mult copilă decât: fată mare. A pus maiul și cămașa lângă ea, s-a așezat pe o piatră, și când mă uit mai bine, văd că plânge. «Da' cu tine, îi zic eu, ce s-a întâmplat? Tu cum de ai rămas de alcalalte, cum de n-ai plecat și tu cu ele?» «Eu am așa un greumânt, zice ea, am așa un fel de presimţire.» «Ce presimţire ai, fată dragă?» o întreb eu. «Am așa o presimţire că Ion îi mort, zice. Că eu, înainte de-a se însura Ion, l-am iubit. Numai că el la mine nu s-a uitat. Pe vremea aia eram tare micuţă, nu-mi venise vremea de măritat... Da s-a întâmplat odată, când ne-am urcat noi sus în podul bisericii, asta a fost în Joia Mare, de cele Douăsprezece Evanghelii, să mă strângă el de mână și eu strânsoarea aia nici astăzi n-am uitat-o! Și acum ţin minte cât mi-a plăcut când m-a strâns...

Și mie așa îmi spune inima, zice ea, că Ion al tău îi gata, a murit.»... Și când zice așa numai începem să plângem amândouă, și în plânsul ăla m-am trezit; și perna era toată udă de câte lacrimi am putut eu vărsa în somn. Și când m-am uitat pe fereastră, era la începutul visului, se îngâna ziua cu noaptea; am sărit repede din pat, m-am îmbrăcat în grabă dar n-am îndrăznit să intru în încăperea în care era Ion, mi-a fost frică să nu-l găsesc cumva mort, cum mi s-a arătat mie în vis. Am ieșit în ogradă și iar mi s-a părut că stă cineva în dreptul porţii, dar n-am îndrăznit să ies și să văd cine poate fi. După un timp am auzit niște pași care s-au îndepărtat. Am ieșit atuncea în grădină. În grădină, spre mirarea mea, am dat peste baba Cuca. Stătea pe un scăunel și plivea ceapa. «Ce-i cu tine? am întrebat-o mirată c-o găsesc acolo. Cum de te-ai sculat așa de dimineaţă, n-a răsărit soarele și tu ai și ieșit la plivit? Ce hărnicie o fi dat peste tine, draga mea? Parcă n-ar fi destulă vreme de plivit cât îi ziua de lungă?!» «Vreme e și nu prea, zice ea și începe să râdă subţirel, și cu dosul palmei se șterge la nas. Mare mirare ar fi să nu se

pornească ploaia și atunci mai plivesc eu pe dracu', ai să vezi tu dacă n-o fi așa. Că pe mine toată noaptea m-or durut picioarele, și ăsta îi semn, știi și tu, că se trage a ploua.» «Tu te-ai luat cam de dimineaţă cu beutura», îi spun eu și-i arăt sticla de lângă ea. «A fost cam frig când m-am sculat, zice, a fost așa o vreme mai răcoroasă și m-am mai încălzit un picuţ. N-o fi foc din pricina asta. Am și eu dreptul, că destul trag, destul mă chinuiesc… Numai buruiană și scaieţi din aceia mari, zice ea ca să schimbe vorba, am văzut eu că nu i-a prea plăcut c-am întrebat-o de beutură. Numai să te uiţi la mâinile mele să vezi cât sunt de înspinate»…Și chiar atunci a răsărit și soarele. «Las că de-acuma chiar că-i bine – zice baba Cuca – de-acuma ne-o încălzi el, drăguţu' de soare», și începe iar a plivi. Și cum plivea, ea stătea cu spatele și nu știu de ce, deodată, mi s-o părut mie că nu-i baba Cuca, aia care stă și plivește ceapa, mi s-a părut că e altă femeie, una străină pe care eu n-o cunosc. «Auzi, tu, zic eu către ea, doar-doar s-o întoarce către mine, ce-i cu cireșul ăla al vostru din capătul grădinii, că parcă s-o uscat.» «Care cireș?» mă întreabă ea, dar tot iară să se întoarcă. «Păi cireșul ăla, i-l arăt eu cu mâna, ăla pe care l-a pus, fie iertat, văruţu-tu Ion. S-a uscat ori a trăsnit în ei, ce i s-o fi întâmplat că i s-au zbârcit și s-au micuţit frunzele?» «Așa o fi cum zici tu», o aud că spune, dar tot iară să se întoarcă; stătea aplecată tot cu capul în pământ, plivea adică ceapa, era ocupată, n-avea vreme să stea cu mine de vorbă! «Da' ce-i cu tine, tu, că ești azi așa scumpă la vorbă? o întreb. Că te știu vorbitoare de felul tău, nu te știu a fi așa mută.» «îi mult de lucru, zice, da' tot fără să se întoarcă. Degeaba vrei tu să mă oprești, să mă opăcești de la lucru.» Și a început să smulgă mai avan scaieţii și buruienile, și cum îi smulgea, îi arunca în spatele ei cu amândouă mâinile. „Vezi că, de grăbită ce ești, îi zic eu în batjocură, nu cumva să smulgi și ceapa cu buruienile alea cu tot, că rămân ai tăi, săracii, fără ceapă la iarnă.» «Până la prânz trebuie să sfârșesc. La prânz, aia e sigur că o să stropească așa, puţin, că prea mă dor oasele, prea m-or durut toată noaptea», îmi răspunde

ea. «Păi, dacă o rămâne și pe mâine o bucăţică neplivită, zic, nu cred să fie chiar așa mare bai. Că și mâine, vorba aia, e zi. Nu s-or sfârși zilele azi.» «Asta așa-i – zice – dar tot fără să se întoarcă – asta așa-i cum zici tu. Numai că eu ce-am promis e gata promis. Așa-s eu de felul meu.» «Așa ești tu, pe dracu', îi spun și deodată parcă s-a întors ceva în mine, m-a prins, așa, un fel de supărare. Că mai puturoasă decât ești tu, nu știu să fie altele în sat. Nu te mai lăuda atâta, parcă nu te-aș cunoaște eu ce fel de soi ești. Ţie să-ţi dea omul un păhăruţ de răchie și gata, te-ai și întors pe-o parte.» «Cine dracu' poate scăpa de gura ta? zice ea. Dacă nu te-aș cunoaște de o viaţă.» De furioasă, părea ea furioasă, în felul ăsta ne-am mai sfădit noi altă dată, nu era prima oară, numai că un lucru nu-mi plăcea mie, anume că de vorbit vorbea cu mine, da' capul nu-l întorcea să-i văd obrazul, tot în pământ se uita. După aceea o început, da tot fără să se întoarcă, să se plângă de noră-sa, după cum avea obiceiul. «Mă crezi că ea – zice – nici acuma nu s-a sculat, măcar că soarele de răsărit, a răsărit de mult? Da ei așa îi place, să doarmă, când îi soarele sus, s-o pripească pe obraz, că atunci îi somnul mai dulce.» Astea erau vorbe pe care le-am mai auzit de la ea, știam aproape fiecare cuvânt care îi ieșea din gură. «Când se culcă găinile – zice – ea gata, îi și întinsă în pat. Nu mai pot de ostenită, așa rău mă dor picioarele, zice, o fi de la zăpușeala asta; azi nu știu ce-a fost cu mine, atâta mi-a fost de cald… Poate c-o fi de la stomac, zice, c-am mâncat perele alea verzi și nu mi-or căzut bine… Și toată ziua, nimic n-a făcut, dimineaţa când s-a sculat, dacă și aia a fost dimineaţă, drept în drum sub pruni s-a așezat; și-a luat și o perină cu ea, ca să-i fie moale sub cur. Așa mă supără muștele astea – o aud că zice, că s-a învăţat de la preoteasa să vorbească și ea ca doamnele – nu se poate odihni omul de răul lor. Tu, îi zic, ai pus oala să fiarbă și ai uitat să arunci mazărea în ea, vai de capul tău. Păi, dumneatale ţi-o cădea mâna, dacă pui în oală o mână de mazăre, zice și, tot așa urât vorbește cu mine, o vorbă frumoasă n-am auzit de la ea. Și dacă n-aș fi eu, vai și amar

de capul lor, puricii i-ar mânca pe amândoi, să nu mă mișc de aici dacă n-o fi așa. Plivea ceapa și se tot plângea de norăsa – nici gura nu i-a stat și nici mâinile nu i s-au oprit – numai că ceea ce nu mi-a plăcut mie, ceea ce mi s-a părut că nu-i chiar cum trebuie, a fost că n-a vrut să se întoarcă s-o văd ia obraz… «Mi se pare că de-acuma s-a sculat și noră-ta, spun, că s-a aprins lumina în casa de către grădină.» «Bate soarele drept în fereastră, zice ea, și ţie ţi se pare că-i lumina aprinsă. Și dacă s-o sculat, cum zici tu, mira-m-aș, nu aprinde ea lumina, nu strică ea petruleul, că n-o fi proastă.» «Ba-i lumina aprinsă, zic, fa bine și te uită și tu, ca să vezi că-i așa cum zic eu.» «Grija ei n-o am eu, poate să-l strice. Prostu' de bărbatu-su tot nu zice nimica. Tace și-i cumpără altul în loc. Poate ea orice să facă, el tace ca mutu, atâta-i de prost.»… Și cu capul tot în pământ sta, n-a vrut să-l ridice în niciun fel… «O mai fi ceva răchie în sticla aia a ta? o întreb, ori te pomenești c-ai beut-o toată, săraca de tine.» «Nu-i, că s-a gătat, zice și cu o mână ridică sticla ca s-o văd și eu. N-a fost prea multă, am tras o înghiţitură, două, să mă mai încălzesc, cum îţi spun și am și dat de fund. Nici n-a fost ea plină, dacă a fost de-o palmă, niciun picuţ mai mult. Da de bună a fost tare bună, nu pot spune, ţuică de prună, plăcută la gust, clasa întâi»… Și cu capul tot în pământ sta, cum îţi spun, să n-o văd eu la chip și, lucrul ăsta mi s-a părut mie tare curios, dar de zis n-am zis nimica, am lăsat-o în plata Domnului, să plivească ceapa, și am plecat".

**II**

„Te miri ce e în stare să născocească, câte pot să-i mai treacă prin cap copilului", spuse mama. Tata îi aruncă o privire ursuză și indiferentă și plecă pe linie – era acar – să schimbe semafoarele. „Moș Bălu e de vină, se plânse mama. El îi bagă în cap prostiile astea. îl îmbolnăvește"… „Da am văzut-o cu ochii mei, mamă", spuse Tisu, înainte de a se culca. „Ai vreme să te uiţi în gura lui? mormăi acarul, în timp ce cu un ghemotoc de hârtie curăţa sticlele la un felinar. Voi vă potriviţi. Câtă minte ai, tu ești în stare să-l și crezi". Moș Bălu, în schimb, îl descusu cât se poate de

interesat, în timp ce mulgea vacile: „Și picioarele cum le avea, îl întrebă el, de om ori de cal? Te întreb pentru că după picioare o cunoști dacă îi ea sau numai așa, o babă mai urâtă, care îi poate semăna”. „De cal unu, spuse copilul, și celălalt, așa, ca de cocoș, și un picuţ parcă mai scurt, că-l trăgea după ea”. „Ea trebuie să fi fost, decise convins Moș Bălu; își mută scăunelul la altă vacă și fu cât pe-aci să verse șiștarul cu lapte, atât părea de tulburat de cele aflate de la Tisu. Mă gândesc că la dinţi nici n-ai avut vreme să te uiţi”, spuse el, și laptele făcea ţâr-ţâr în șiștar… Moș Bălu purta o pălărie neagră cu borurile flenduroase și când se aplecă înainte, să poată prinde mai bine ţâţele vacii, pălăria îi alunecă. Avea un cap micuţ, ca de copil; cu părul tăiat scurt, des și alb. „Ba m-am uitat, spuse el. Cum era să nu mă uit! Dinţii erau din coceni de porumb, se vedea de la o poștă”. „Adu tu șiștarul celălalt, să nu mă mai scol eu de aici, că ăsta s-a umplut”, spuse moș Bălti și dădu șiștarul plin cu lapte mai la o parte, să nu dea cumva vaca, din greșeală, cu picioarele în el și să-l răstoarne. Un timp se auzi doar târâitul uniform și monoton al laptelui. „Purta o cămășuică verde, ca nemţoaicele”, spuse copilul. (Stătea pe prag și cu un băţ scormonea o balegă uscată.) „Trebuie să fi avut și o umbrelă roșie sau, cine știe, poate că greșesc?” întrebă moș Bălu. „Umbrelă n-a avut, nici roșie nici de altă culoare, la ce să mint”, spuse copilul. „Aia se poate, spuse moș Bălu. Se poate și iară umbrelă… O vacă bună de lapte ca asta, adăugă el după o scurtă tăcere, nu cred c-am mai avut noi de când îi lumea. Și buna mă batea la cap s-o vindem. Să te iei după muieri! Știu eu ce știu”. „Și atunci, povesti Tisu, mi-a spus să mă urc lângă ea, s-a dat puţin la o parte să-mi facă loc; numai că avea un cal orb, nu vedea drumul bine, o lua când la stânga, când la dreapta și de vreo două ori a fost chiar gata sa ne răstoarne într-un șanţ; da ei ce să-i pese, tot timpul a ţinut-o așa într-un râs. «Calul ăsta, mi-a spus ea, a băut borhot și s-a cam îmbătat, da’ tu nu ai de ce să te temi, și așa beteag cum îi el, drumul îl nimerește; nu există să-l greșească, de ajuns

ajungem noi, n-avea grijă», și atunci a dat să-mi bage mâna în sân, dar eu m-am ferit. Și nu știu de unde a scos o turtă cu o oglindă la mijloc, dar n-am vrut s-o iau; ea s-a înfuriat și a aruncat turtiţa înaintea cailor. «Cum vrei tu, a zis, de îmbiat eu nu te îmbii, numai foamea să nu te apuce, că de mers mai avem un picuţ.» «Ba că nu mai avem mult», i-am spus eu… Și chiar atunci a început ploaia; ea s-a întors după pătură să mi-o pună pe spate să nu mă ude așa de tare… Și eu am putut sări în timpul ăsta din trăsură, ea n-a mai avut când și cum să mă oprească. Numai că m-am împiedicat când am sărit și am căzut în șanţ. M-am ridicat repede și am dat să fug, și atunci am văzut-o cum se uita râzând la mine și-mi făcea numai așa din deget. «Vezi dacă nu ești cuminte? zicea ea și tot mișca degetul în stânga și dreapta. Vezi ce păţești, dragul maichii, dacă nu te astâmpărași»? și cu o mână, care mie mi s-a părut tare lungă, m-a tras iară lângă ea. Și m-am uitat la picioarele ei și atunci am văzut că unul era de cal, iar celălalt de cocoș. Am început să tremur de frig ori de frică, și mi-a venit să plâng. «Taci cu baba, taci cu baba», zicea ea și tot da să mă strângă în braţele ei subţiri ca niște beţe…” Moș Bălu privea drept înainte, pe sub picioarele vacii, fără să spună nimic. Își căuta din ochi pălăria, se întinse după ea, fată să se ridice de pe scaun, și şi-o îndesă pe cap.

În pragul ușii, în spatele lui Tisu, stătea mama; ascultase și ea și începu să-l certe pe bătrân: „Tu nu vezi ce povești spune copilul ăsta?! Tu nu auzi ce îi iese din gură; nu ești cu gândul la el, sau ce-i, că nu zici nimica?” „Tu să nu te răstești la mine, că acuma vezi pe dracul, îi spuse mamei moș Bălu și, ridicându-se destui de greu de pe scaun, își îndreptă șalele… Ce-ai vrea tu, să ţină așa în el și să nu spună la nimeni, asta ai vrea? Povestește copilul. Nu face la nimeni rău, de ce n-ar povesti?” „Nu ai mai multă minte decât el, eu așa socot”, spuse mama și, de furie, era cât pe aci să verse șiștarul cu lapte. „Frumos vorbești cu tata care ţi-a dat viaţă și te-a crescut, vai și amar de capul tău”, o ocărî bătrânul și părăsi plin de demnitate grajdul… Seara, copilul avea fierbinţeală mare.

Speriată, mama îl frecă, după ce-l puse să se dezbrace în pielea goală, cu un ștergar aspru. „Slab îi copilul vostru, spuse moș Bălu. Numai pielea și oasele. N-ai la ce te rușina, spuse mama. Nu fi tu prost, că nu se uită nimeni la tine”. „Nu știu ce-i cu ei, că parcă nu-i întreg la minte”. „Îi cautaţi prea mult în coarne, spuse acarul. Să nu mă înfurii eu că vede el atunci pe dracul, mai spuse și se așeză morocănos pe un scaun lângă sobă. „Când mai zice la măscări, uite așa am să-i dau tot peste gură până se dezvaţă, spuse mama. „Cum l-aţi crescut, așa îl aveţi”, spuse acarul și cu un cârlig răscolea focul gata să se stingă… Pe neașteptate, lacrimile porniră potop. Trupul i se scutura de parcă ar fi fost apucat de friguri. „Voi nu mă credeţi, spunea el printre sughiţuri de plâns, dar așa a fost, cum vă spun eu acuma. Avea picioare de cal baba aia și mirosea a păcură și a borhot”. „Dumneata, tată, i-ai băgat prostiile astea în cap”, se răţoi mama la bătrân. „Cine știe ce babă l-a speriat, că plânge acuma ca un apucat”. „Să nu mai zici pâs că te trăsnesc!” strigă acarul la el și se ridică de pe scaun. Speriat, Tisu își vârî capul sub pătură… O văzu din nou într-o noapte de iarna cu lună plină, când prin geamul deschis se zărea curtea pustie, albă, de parcă ar fi nins. Din pat gura cuptorului părea deschisă larg; ea era undeva, acolo, se furișase în spatele cuptorului și scotea doar din când în când capul și se uita la el. „Degeaba te ascunzi tu, că eu tot te văd”, îi spuse el în șoaptă și se aplecă mult în afară pe pervazul ferestrei, ca s-o poată vedea mai bine. Părul cărunt îi era despletit și părea din câlţi sub lumina lunii. O babă tare hâdă și rău mirositoare! Subţiindu-se parcă, asemeni unei nevăstuici, se furișa pe ușa cuptorului, dispăru în interiorul acestuia. Pere coapte și putrede căzeau din părul din mijlocul curţii. Se spărgeau cu zgomot cum atingeau pământul crăpat de secetă. împroșcau, jur-împrejur, sucul lor dulce și cleios. Câinii din sat începură să latre toţi deodată și din patul celălalt îl auzi pe moș Bălu vorbind prin somn. Dormea pe spate, cu gura larg deschisă, acoperit cu pătura până sub bărbie. „Moșule, strigă Tisu cât putu de tare, trezește-te,

moșule, nu mai dormi. Mă auzi ori nu mă auzi?” „Ce-i?” întreba bătrânul; se ridică în capul oaselor și prin întuneric se uită la copil. „Ea e acolo, spuse Tisu și cu o mâna arătă spre curte. Am văzut-o chiar acuma! Să mă trăsnească Dumnezeu dacă mint”. „Unde acolo, unde zici tu că îi?!” întrebă bătrânul și sări sprinten din pat. „A intrat în cuptor. S-a făcut subţire, ca să poată intra mai ușor pe ușă, și gata, a dispărut”, spuse Tisu. Stătea în mijlocul încăperii în cămeșoaia lui de noapte și dădea ca un apucat din mâini. „Păi atuncea să mergem s-o prindem, spuse bătrânul. Alta nu-i de făcut, eu așa cred”. Și amândoi, în vârful picioarelor, să nu prindă și ceilalţi de veste, ieșiră din încăpere. Începu o hârjoană, pe jumătate speriată, pe jumătate veselă; deși credeau amândoi în existenţa din carne și oase a femeii cu picioare de cal, se îndoiau totuși de nocivitatea ei, fiind convinși că ea, oricât de vie, de adevărată ar fi, nu va putea niciodată și nicicând să tulbure într-adevăr lumea în care trăiau ei. Vroiau doar s-o alunge, s-o fugărească, așa cum fugărești un dihor care îţi intră în ogradă, sau un uliu gata să dea iama la păsări! Odată jivina alungată, nimic n-ar mai fi tulburat liniștea casei… Bătrânul luă scândura cu coada lungă, cu care femeile vârau colacii în cuptor, și scormoni cu ea prin toate cotloanele acestuia, în timp ce copilul ţopăia de jur-împrejur”. Vezi, tu, dacă iese cumva, să nu dea sfântul s-o scapi. Sari pe ea, băiatule, prinde-o cu nădejde, nu-ţi fie frică. Cât ești cu mine, n-ai de ce să te temi. De faţă cu mine n-o să îndrăznească nimeni să te atingă”. „Cât ne-am mocăit noi prin casă – spuse copilul – a avut vreme destulă să-și găsească o ascunzătoare. O fi undeva prin șopron, ori s-o fi pitulat în cuina de vară, că-i loc destul. Acuma, pas de-o mai găsește! Nu se lasă ea prinsă, așa cu una, cu două…” Și amândoi, în vârful picioarelor, în cămășoaiele lor albe și lungi – bătrânul în frunte și copilul, mai temător, mai speriat, nu așa de frecat de ale vieţii – se apropiară de șopron, îl răscoliră în fel și chip, mișcară lăzile goale de la locul lor, nu cumva ea să-și fi găsit culcușul chiar în dosul lor. O căutară și în cuina de vară, moș Bălu o căută până și

în cazanul de fiert lături la porci, fără s-o găsească însă, fără să dea în vreun fel de urma ei. Fiinţa aceea ciudată și malefică – pe jumătate om, pe jumătate fantomă – arătare respingătoare și indecent de jucăușă – înainte de a dispărea fără urmă, nu ţopăise ea cu fustele ridicate ca o fetișcană, cu picioarele ei respingătoare, unul de cal, celălalt de cocoș, în jurul cuptorului?! – care ar fi putut fi chiar moartea, dacă moartea ar fi putut într-adevăr primi un chip omenesc – fiinţa aceea nu era așadar nicăieri! „Ţi s-o fi părut și ţie, spuse bătrânul respirând greu și așezându-se să se odihnească puţin pe capra de tăiat lemne. Mă sculași din somn pe degeaba, asta-i. Mă făcuși să alerg, să-mi dau sufletul. Și chiar atunci, în timp ce bătrânul se scărpina în ceafa, stând pe capra de tăiat lemne, deasupra lor, în podul șurii, se auziră un fel de pași, un tropăit ușor, care când se pornea năvalnic, când se oprea pe neașteptate! „Ce aud eu acuma, auzi și tu, ori mi se năzare numai mie?” întrebă bătrânul în șoaptă și-l prinse pe copil de mână. „Aud, cum să nu aud, doar nu-s surd”, spuse copilul și amândoi încremeniră, aproape că nici nu respirau, încordaţi la culme, cu privirile ridicate spre podul șurii.

Pașii se porniră din nou; tiptil, având grijă să nu facă cel mai mic zgomot, cei doi, bătrânul și nepotul, se apropiara de scara care ducea în pod. Urcară până la jumătatea scării – bătrânul în frunte, copilul în spatele lui – și se opriră din nou să asculte. „Parcă nu se mai aude nimic”, spuse copilul în șoaptă. „Ne-o fi simţit, spuse tot în șoaptă bătrânul și s-a ascuns. Asta e una dintr-alea, unsă cu toate unsorile, pe asta n-o prindem noi chiar așa de ușor!” Zadarnic căutară ei prin toate ungherele podului, nici urmă de ea; moș Bălu, sătul de atâta alergătură, se așează pe un cufăr vechi, își scoase pacía cu tutun și-și răsuci o ţigară. „Gata – spuse el udând hârtia cu vârful limbii, ca să se lipească bine – de-acuma eu m-am săturat, trag o ţigară să mă mai liniștesc. Și tu ai grijă să nuţi umble gura, după cum îţi este obiceiul, să povestești în stânga și în dreapta, ce și cum a fost… Mai bine să taci

mâlc și să nu spui la nimeni ce-am căutat și ce-am făcut, e mai bine așa, ascultă-mă pe mine ce-ţi spun…”

Aceasta a fost, de altfel, singura întâmplare mai ciudată din copilăria lui Tisu. De cum crescu, de cum intră în adolescenţă, se schimbă mult.

Într-o vară, avea vreo treisprezece ani și era în vacanţă, muri moș Bălu… îl găsiră în cămara de alimente, prăbușit deasupra unei lăzi cu baniţa de măsurat grâul într-o mână. Era un bărbat încă în putere, cam vorbăreț, e adevărat, dar foarte harnic. îl plânse întreaga familie. Tisu, în schimb, nu fu în stare să verse o lacrimă. Moartea bătrânului îl impresiona prea puţin; și asta nu pentru că nu ţinea, în felul lui, la el, ci pentru că nu putea înţelege cum de bătrânul, în picioarele căruia se împiedicase nu de puţine ori și care știa atâtea întâmplări extraordinare, de rămâneai cu gura căscată când îl auzeai povestind, de-acuma gata, a dispărut pentru totdeauna! Cum să regreţi, așadar, pe cineva în a cărui dispariţie nu puteai crede?! Și el era convins că bătrânul se va reîntoarce. Era convins că lacrimile celor ce-l plângeau erau inutile și zadarnice! I se păru că bătrânul stă nemișcat întins pe năsălie, numai așa, ca să-și bată joc, să-și râdă de ei. El era obișnuit cu glumele acestuia, n-avea de ce să se lase dus de nas! Tisu nu putea să-și închipuie că tot ce se întâmpla de data asta era irevocabil și pentru totdeauna, în timp ce preotul făcea slujba de înmormântare – era o zi frumoasă de primăvară, păsările cântau de te asurzeau, lumina soarelui strălucea – părăsi cimitirul și se întoarse acasă. Cea mai mare plăcere a iui era să stea ceasuri întregi și să se uite la cai. Ușa la grajd era larg deschisă; se așeză pe prag și începu să-i privească, plin de interes, așa cum făcea de obicei. Numai că li se întâmplase parcă ceva cailor. Tropăiau nervoși, cuprinși de neliniște. Ce-or fi păţit, oare, că dau așa din picioare tot timpul? Ce s-o fi întâmplat cu ei? se întrebă Tisu. Știau ei oare că bătrânul murise și acum se frământau, în felul lor, din pricina asta?… După un timp, lui Tisu, i se făcu foame. În bucătărie, pe plită, zăceau oalele cu de-ale mâncării. După moartea bătrânului, ai

casei nu se prea atinseseră de mâncare. Supa năclăită, mirosea a acru; din pricina căldurii se stricase, probabil… îi trecu cheful să stea în bucătărie, unde totul mirosea atât de urât; așa că se duse în grădină, să-și facă de lucru până se întorc ai lui de la cimitir.

Iarba era cosită de curând, merele zăceau neculese, unele pe jumătate putrede. O să mă certe moșu că n-am strâns merele, îi trecu prin gând, repede își aminti însă că moș Bălu nu mai era printre cei vii, ca să-I poată certa…

Soarele coborâse undeva dincolo de gardul înalt al grădinii. O umbră călduţă, mocnită, se lăsa din crengile încărcate cu rod ale merilor. Reveni în bucătărie. Într-un târziu, se auzi poarta; se reîntorseseră ai casei de la cimitir. Îi auzi vorbind, afară, în curte. Uneori, seara, când se întorceau de ia lucru, glasurile ior păreau la fel de frânte de oboseală. Durerea, suferinţa îi vlăguise. Nu le ieși în întâmpinare, de teamă să nu-l certe c-a plecat de la cimitir. La început fu uimit că printre glasurile pe care le auzea lipsea al lui moș Bălu. Acesta vorbea întotdeauna foarte tare, numai vocea lui o auzeai de obicei. Apoi își aminti din nou că moșul a rămas „acolo”, așa că nu are cum să-l audă. La fel cum se întâmplase în grădină, îl cuprinse un fel de mirare… Din ogradă răzbatea până la el plânsul cu sughiţuri ai mamei, care ţinuse mult la bătrân și părea nemângâiată de pierderea lui. O vecina încerca s-o potolească: „Eu zic c-ar fi bine să te duci să te întinzi un picuţ, spunea vecina. Măcar un ceas să poţi închide ochii, să mai prinzi ceva puteri. Ma uit la tine că abia te mai poţi ţine pe picioare”. Apoi se așternu tăcerea. „Așa am păţit eu când a murit taica – începu să povestească vecina, și în timp ce povestea, hohotele de plâns ale mamei încetară; nu se auzea decât vocea răgușită a femeii. Vorbea și ea în șoaptă, și Tisu își aminti că așa vorbeau femeile în Vinerea Mare când se duceau la cimitir să îngrijească mormintele, încet, foarte încet, de parcă s-ar fi temut să nu tulbure somnul cuiva. „Mă credeţi că n-am putut vărsa o lacrimă? își continuă ea istorisirea, mi-au secat parcă toate lacrimile, mi-au rămas ochii uscaţi cum îi piatra. Și dacă eu

n-am suferit la moartea lui, nu cred ca altcineva să fi suferit, de când e lumea lume. Pentru că eu am fost fată orfană de mamă și pe mine el singur m-a crescut, fără ajutorul nimănui. Și nu i-a fost ușor de unu singur, săracu', fără alt ajutor, fără alt suflet lângă el. Așa a fost să fie, să rămân eu în grija lui, așa a fost scris…" Apoi se așternu din nou liniștea, și după o vreme, în care nimeni nu scoase o vorbă, femeia continuă să povestească: „Unde se ducea la lucru, mă lua cu el, acasă singură, eram micuţă, nu mă putea lăsa. Ţin minte că se ducea la un loc unde face Timișul un cot, ăla era din pământul pe care l-a primit biata mama de la măștionul ei, și, ce să facă, mă lua cu el, cum vă spun, mă așeza lângă răzor, unde găsea o tufă sau câte un pomișor ca să fie oleacă de umbră, rupea niște brusturi ca să-mi facă un pătuţ, să nu mă tragă pământul, să mă betejesc, și mă lăsa acolo. «Stai cu taica aicea și fii fată cuminte», îmi spunea și mă mângâia pe obraz, și eu mă uitam la el cum cosește, și mă bucuram când se apropia cu brazda de locul unde ședeam eu… Mai către prânz, când mă ajungea soarele, venea și mă schimba, mă muta la umbră; și, ca să-mi fac și eu de lucru, îmi dădea să mă joc cu codiriștea ori cu clopotul de la vaci; și când a murit am împietrit de durere, nu l-am putut plânge, o lacrimă n-am vărsat"… Femeia termină de povestit; sughiţurile de plâns, ale mamei, se auziră din nou. „V-o fi foame, o auzi Tisu spunându-Ie celor din ogradă. Să vă aduc, dragii mei, ceva de mâncare. Uite că am și uitat. Numai că o fi mâncarea rece, dar eu acuma nu mai am puterea aia s-o încălzesc. O mâncaţi așa cum îi…" Intră în bucătărie și îl văzu pe Tisu stând zgribulit, de parcă i-ar fi fost frig, pe scaunul de lângă sobă. „Aici ești, dragul mamei? Mă întrebam ce-o fi cu tine, unde ai pierit, că nu te-am mai văzut", întrebă ea. „Au putrezit merele de când nime nu le-a strâns", spuse Tisu și se miră și el de propriile lui cuvinte. Ea nu-l auzi însă, începu să robotească, târșindu-și obosită picioarele prin bucătărie.

„Ţi-o fi și tie foame, spuse ea. Trebuia să mănânci, să nu ne aștepţi pe noi…"

Tisu își ura adolescenţa și ori de câte ori își aducea aminte de copilul de odinioară îl cuprindea o neostoită mânie. Nu, pentru nimic în lume, n-ar fi vrut să aibă din nou paisprezece ani, să se trezească din nou în dormitoarele de internat, cu paturi de fier, cu dușumelele murdare, alături de ceilalţi copii – băieţi de ţărani din satele din împrejurimi, veniţi la oraș să se facă „domni” – gălbejiţi, hrăniţi cât era săptămâna cu fasole și cu varză. Niciun chip drag nu se desprinde din nesfârșita, penibila lui adolescenţă. Uitase numele tuturor băieţandrilor cu care învăţase în aceeași clasă tot felul de lucruri absurde și inutile, numele profesorilor excentrici, severi, bonomi sau puţin într-o dungă; singura fiinţă de care își mai aducea aminte era o bucătăreasă nemţoaică grasă, roșcovană și pistruiată care, cine știe din ce pricină, îl simpatiza și-i aducea pe furiș, în așa fel ca nimeni să nu afle, bucăţi uriașe de carne; le fura de la bucătărie sau i le dădea chiar bucătarul, în zilele când accepta să se încuie cu el în camera de baie, de unde ieșea mai roșie decât de obicei, transpirată și ursuză, de parcă ar fi fost supusă unei corvoade neplăcute, acceptată de ea din simplă necesitate sau din calcul; sâmbăta pleca acasă, se întorcea lunea și-i aducea, învelit într-o cârpă nu tocmai curată, ștrudel cu mere: îl punea să-l mănânce în faţa ei, ca să fie sigură că nu-l împarte cu alţii. „Nici ei, când au, nu-ţi dau ţie, atunci de ce să le dai tu lor?” spunea ea și în priviri i se aprindea o mică scânteie răutăcioasă. Joia după-amiaza, când elevii aveau liber, îl lua cu ea întotdeauna în vizită la niște fini ai ei care ţineau un fel de han pentru căruţași și târgoveţi, undeva la marginea orașului. Fetiţa cârciumarului, cam de aceeași vârstă cu ei, în tot cazul nu cu mult mai mare, era grav bolnavă. El nu avea voie să intre în odaia ei, o aștepta pe „tanti Hilde” afară în curte sau, în zilele ploioase, într-o cameră cu uși multe în care zăceau de-a valma tot felul de obiecte inutile; ca să nu se plictisească îi aduseră să-l admire ierbarul fetei bolnave. Cât fusese sănătoasă, pasiunea ei a fost să culeagă flori și să le preseze cu multă migală, ca sa nu-și piardă nici culoarea și nici frăgezimea!

mai erau și ierbarele cu mușchi și cu licheni, și cu numele lor dedesupt scris în latină, cu cerneală roșie; ele răspândeau un miros greoi, de putregai, gata să se sfărâme la cea mai mică atingere. Pentru el era greu să facă o deosebire între ierbarele acelea rău mirositoare și ființa atât de fragilă a fetei, despre care se spunea în șoaptă, și cu multă compasiune, că n-ar mai avea mult de trăit. „Nu cumva să le strici”, spunea Hilde, uitându-se și ea cu respect peste umărul lui la florile albastre de „nu-mă-uita” presate cu multă grijă și frumos aranjate pe hârtie… „Azi poţi veni cu mine s-o vezi și tu, îi spuse ea într-o zi. Numai să ai grijă să nu te apropii prea mult de patul ei și, mai ales, să nu pui mâna pe nimic. Fă cum zic eu, că-i mai bine așa, chiar dacă nu se ia, cum zic doctorii”. La început, nu simţi decât mirosul greu de medicamente și cel acru al transpiraţiei fetei. Apoi se obișnui cu întunericul și-i văzu chipul micuţ, îngrozitor de slab. Se uita la el cu o privire tristă și foarte intensă. Ușor enervat, Tisu îi ocoli privirea. „Ce vrea de la mine?” își spuse el aproape cu ciudă. Așa că fu mulţumit când fata își ridică ochii spre crengile copacilor ce se vedeau prin fereastra deschisă. Scăpă în felul ăsta de privirea ei, care ar fi vrut parcă să-i ceară ceva, dorea parcă un anumit lucru al cărui sens lui îi scăpa. Era nerăbdător să iasă cât mai repede din cameră, și fu fericit când Hilde îl prinse de mână, semn că vizita s-a terminat, și părăsiră în tăcere încăperea. Trase în piept aerul curat și se simţi eliberat parcă de o mare greutate… Drumul spre poartă era străjuit de o alee cu trandafiri. Trecură amândoi pe lângă parii înalţi, pentru trandafirii agăţători, cu globuri de sticlă colorată în vârf. În globurile acelea strălucitoare, el văzu reflectându-se chipul Hildei, deformat, desigur, din pricina concavităţii luând forme monstruoase: gura uriașă și strâmbă, ochii ca de broască, precum și capul diform, alungit. îl cuprinse un fel de frică ciudată, inexplicabilă, „la te uită ce gură mare și strâmbă ai”, ii spuse el femeii, „Parcă mutra ta e mai frumoasă?”, spuse femeia și punându-i mâna – o mână mare și grea ca de bărbat – în ceafa, îi apropie faţa de

oglinda diformă și lucioasă a globului. El își văzu chipul, gura strâmbă, ochii oblici, nasul turtit. Din pricina deformării, diferenţele dintre chipul lui și cel al Hildei dispăruseră, se șterseseră, părea unul și același chip. Și amândoi, băiatul și femeia, izbucniră în râs. Râsul lui era plin de voie bună, nici al femeii, nu era mai puţin vesel, numai că ea își aminti repede de fetiţa bolnavă de la căpătâiul căreia tocmai plecaseră și faţa i se întunecă pe neașteptate. „Nu știu ce mă apucă să râd ca proasta, spuse ea furioasă. Ce o spune săraca Lucreţia că-mi arde de râs acuma și fetiţa ei e pe moarte. Nu mă mir de tine, că eşti copil prost, mare lucru nu înţelegi, dar eu sunt femeie bătrână, ar trebui să am mai multă minte”. „N-am făcut nimic rău”, spuse Tisu. Ea nu-i răspunse, faţa i se înăspri și nu se îndepărtaseră mult de casa bolnavei c-o apucă plânsul. „Oare de ce plânge? Ce-i veni să plângă așa, dintr-odată, se întrebă mirat Tisu. Tare-i proastă”, își spuse el. Își promise că n-o va mai însoţi deacuma niciodată. „Poate să mă roage ea cât o vrea, cu ea nu mă mai duc, fie ce-o fi”, își spuse. Era nerăbdător să ajungă cât mai repede la internat.

În toamna aceluiași an, la începutul lui septembrie, își făcu apariţia în orașul în care Tisu era elev în clasa a patra de liceu și. se lupta cu matematica, un acrobat pe sârmă. Un ins ciudat și pitoresc, care putea fi văzut în fiecare seară plimbându-se pe „corso”, întovărășit de liota sa de copii – cel mai mare dacă împlinise zece ani – îmbrăcat cu un costum alb și tăiat cam excentric pentru gustul târgului. Albul costumului de pânză nu era chiar imaculat, pantalonii erau de obicei boţiţi, tocurile de la pantofi, scâlciate. Toate acestea nu reușiseră însă să tulbure acrul plin de demnitate al acrobatului. Între turnul bisericii catolice și cel mai înalt balcon al primăriei fu legată o sârmă bine întinsă, și circarul, nu înainte de a ţine un lung discurs printr-un *hauptarleur,* de fapt, o succintă descriere a pericolelor ce-l pândeau, precum și a tuturor acrobaţilor pe sârmă care și-au pierdut viaţa executând respectivul balans – trecea legănându-se ușor pe deasupra

mulţimii de gură cască; un reflector, mânuit cu multă dibăcie de la o fereastră a primăriei, îi lumina trupul slăbănog cu picioare puternice, musculoase. Cu sufletul la gură era urmărită trecerea lui de la un capăt al frânghiei la celălalt; ezitările îi erau subliniate de zumzetul speriat al mulţimii care, în momentele cele mai dificile, își ţinea respiraţia, împietreau cu toţii cu sufletul la gură, nimeni nu îndrăznea să se miște; un oftat de ușurare, comun, sublinia, în sfârșit, depășirea pericolului. Înalt, subţire, fantomatic, acrobatul se legăna pe frânghie, gata în orice clipă să se prăbușească, expus în fiecare moment pericolului, cu moartea pândind în umbră, nerăbdătoare să-l înhaţe; de data asta Tisú se lăsă prins într-un joc ale cărui ascunzișuri nu le știa. De unde să bănuiască el că tocmai acest însemn al morţii, scris parcă pe fruntea acrobatului, îl mâna – pe el și pe toţi ceilalţi ce luau parte la spectacol – spre locul unde circarul, pe vreme frumoasă sau pe ploaie, își lacea numărul? Pentru că timpul urât – pe la începutul lui octombrie începură ploile lungi de toamnă – nu-l împiedica și nu-I speria pe acrobat. În lumina tulbure a apusurilor lungi de toamnă, sau sub aversele reci ale ploii, el trecea, legănându-se ușor – provocând mereu moartea – pe deasupra capului lor. De unde să bănuiască Tisu că, în acele clipe, între el simplu privitor, pe de o parte și moartea pe de alta, se crea de fapt un fel de legătură stranie și aproape nepermisă! De unde să bănuiască el că acrobatul – fiinţă inconștientă, naivă și cam flușturatică – face cu ochiul morţii, o provoacă aproape tot timpul cu obrăznicie și el asistă, încântat și înfricoșat la culme, la tot acest spectacol nevinovat? Toate acestea erau, ca să zicem așa, treburi de culise; ceea ce se vedea, însă, ceea ce era expus privirilor tuturor, era doar mersul pe sârmă, spectaculos și atât de incitant, încât îţi tăia răsuflarea! Și el nu ghicea, era prea naiv și neștiutor ca să știe, cine se ascundea în dosul bărbatului cu privirea fixă, cu trupul sub maxim control și sub maximă tensiune, cine pândea din umbră, cine provoca în fiecare spectator, și deci și în el, acea plăcere nepermisă și dubioasă. De unde

să știe el, liceanul candid, că spectacolul la care asista, fugind de la internat pe furiș, renunţând chiar la masa de seară, cu stomacul chiorăind de foame, era de fapt un spectacol de-al ei pus în scenă de ea, pentru bucuria mulţimii?... De trei ori pe zi trecea circarul pe deasupra capetelor celor adunaţi să-l privească. Dimineaţa, când clopotul din turnul bisericii catolice bătea ora nouă, iar gospodinele cu coșurile pline, care se întorceau de la piaţă, încremeneau cu gura căscată, privindu-l; la prânz, când elevii cu ghiozdanele pline cu cărţi și caiete dădeau buzna să-l privească, și seara, seara când, în sfârșit, venea întregul oraș să-l vadă! în fundul sufletului nutrea oare Tisu speranţa că, în cele din urmă, omul de pe sârmă își va pierde totuși echilibrul? Și că atunci când măștile vor cădea, în sfârșit, când circarul se va prăbuși pe asfalt, într-o baltă de sânge, jocul își va dezvălui mobilurile lui ascunse? Aștepta el clipa când totul va fi spus până la capăt, când jocul va apărea în adevărata lui lumină? Aștepta ceea ce ar putea să însemne, să zicem, sfârșitul jocului? Acesta să fie oare adevăratul motiv pentru care nu voia să piardă niciun spectacol? în tot cazul, „jocul” trezea din letargie imaginaţia iui ternă și mediocră; iar ușoara strângere de inimă, pe care o simţea ori de câte ori omul de pe sârmă părea gata să cadă, nu era, de fapt, decât un scurt și trecător contact cu o lume care, altfel, îi va rămâne mult timp inaccesibilă. Se lăsa de fapt păcălit, dus de nas, tras pe sfoară! El, care n-a simţit niciodată nevoie să evadeze, fiinţă pozitivă și ternă, era purtat pe nesimţite spre o lume stranie și misterioasă, înspăimântătoare și sumbră. Răpit, dus cu forţa, fermecat, iar vrăjitorul e acolo, sus, pe sârmă, deasupra capului său!... într-o asemenea măsură prins, încât numără ceasurile de la un spectacol la celălalt. Tot timpul, atât la internat, noaptea, în dormitorul rece și plin de fum sau ziua în banca lui de licean, gândurile lui se rotesc în neștire, mereu în jurul omului de pe sârmă! Căci de data asta, totul fiind atât de bine ascuns, de camuflat, niciun miros neplăcut nu irită nările nimănui. Niciun chip strâmb nu rânjește la noi dintr-

o oglindă concavă sau convexă. Se merge numai pe sârmă în balans ușor, niciun pas greșit, nicio mișcare necugetată, se încearcă doar aerul cu piciorul stâng sau cu cel drept, se apleacă doar trupul ușor spre stânga pentru a recâştiga echilibrul, o încordare a mușchilor care încearcă să înfrângă rezistenţa unor legi prea tiranice, ţinând ca în niște chingi de fier trupul al cărui singur rost este să alunece încet pe sârmă; – se trece pe cea mai îngustă punte pe care se poate merge, cu hăul adânc în stânga și în dreapta… El însă, omul de pe sârmă, știe foarte bine cine a pus la cale tot acest spectacol ce-ţi ia ochii, știe de fapt în slujba cui se află în aceste clipe de maximă tensiune, de spaimă și de plăcere! Și, alunecând ușor, de fapt, nu o sfidează el oare? Nu încearcă s-o păcălească, s-o înșele, să se elibereze de prezenţa ei respingătoare?! Nu mirajul unei libertăţi absolute îl determină să alunece pe sârmă, cu privirile înfipte într-un punct fix și îndepărtat?…

Într-o bună zi, circarul își adună frânghia ghem, o puse în buzunar și plecă cu totul pe neașteptate; nicio frânghie bine întinsă nu mai legă turnul bisericii de balconul de la ultimul etaj al primăriei… Printre elevi, prezenţa acestuia produsese, bineînţeles, mare senzaţie. Se vorbea tot timpul numai despre el. Lui Tisu nu-i plăcea însă să audă rostindu-i-se numele. Ori de câte ori venea vorba despre omul de pe sârmă, se îndepărta repede, înţelesese oare el și regreta acum, că se lăsase prins, că omul acela reușise să-l înșele? „Nu-i mare lucru, le spunea în tot cazul liceenilor, dând din umeri cu mult dispreţ. Așa ceva pot face și eu”. „Încearcă, dacă poţi”, ziceau băieţii neîncrezători. „Dar de ce să încerc? se revolta el. Cu ce mă aleg dacă merg pe sârmă de la un capăt la celălalt? E o prostie…” Când peste un an circarul veni din nou în oraș, o săptămână întreagă Tisu refuză cu încăpăţânare să meargă să-l vadă. „L-am văzut anul trecut”, le spunea el băieţilor de la internat. Într-una din zile îl zări în oraș, singur, fără droaia lui de copii negricioși și gălăgioși și simţi o ușoară strângere de inimă; seara, ascuns în spatele unui chioșc, ascultă din nou explicaţiile, enumerarea, cu amănunte de

tot felul, a tuturor pericolelor ce-l pândeau și la care se expunea de bunăvoie; când circarul se urcă în balcon însă, gata să-și înceapă numărul, Tisu plecă, întoarse spatele mulţimii adunate și se îndreptă grăbit spre internat. „Am văzut asta de mai multe ori, își spuse. Ce rost are s-o mai văd o dată”. Noaptea îl visă pe circar prăbușit într-un lac de sânge. Strigă în gura mare, încât vecinii de pat se treziră și-l priviră speriaţi. „A căzut de pe sârmă. S-a prăbușit…” Apoi, când se trezi și înţelese că totul n-a fost decât un vis, fu cât se poate de uimit. „Ce-mi pasă mie dacă e mort sau viu? își spuse. Să-l văd cum se scălâmbăie pe sârmă, tot nu mă mai duc. Am și eu alte ocupaţii…” De la ceilalţi băieţi află că circarul locuia împreună cu copiii și cu o femeie blondă, care îi era soţie sau amantă, nu se știa prea bine, la hotelul „Dacia” din centrul orașului; într-o după-amiază își luă inima în dinţi și se hotărî să se ducă să-l vadă. îl primi femeia cea blondă care spăla într-un lighean niște scutece de copil. „Doarme, spuse ea. Se odihnește și el săracul un picuţ”. „Pot să-l văd?” întrebă Tisu. Femeia deschise ușa celeilalte încăperi și el îl văzu pe circar întins pe patul nedesfăcut. Singurul amănunt reţinut de Tisu fură degetele butucănoase de la picioare ale acestuia, precum și unghiile netăiate și negre. „Un biet sărăntoc”, își spuse Tisu cu satisfacţie și, eliberat parcă, părăsi odaia. „Își câştigă o pâine cu ce poate și cum poate”. În odaia în care se odihnea circarul mirosea a valeriana – probabil suferea de inimă – și mirosul acela îi reveni de atunci în nări ori de câte ori își amintea de omul de pe sârmă…

Tisu avea un unchi director la un sanatoriu de boli nervoase. În ultima clasă de liceu, în vacanţa de primăvară, răspunzând chemării unchiului, ii făcu acestuia o vizită. Sanatoriul era așezat într-o regiune pitorească, nu departe de Sibiu. Ca să ajungi până acolo, trebuia să treci cu o barcă apele învolburate ale Oltului. îl așteptară doi oameni trimiși în mod special de domnul doctor, „să-l aducă pe domnișoru”, și tot timpul cât dură traversarea, Tisu se întrebă speriat dacă cei doi fuseseră recrutaţi

dintre pacienţi sau făceau parte din personalul administrativ al spitalului. Nu îndrăzni însă să-i întrebe ce hram poartă, îi privi însă tot timpul bănuitor, atent la fiecare mișcare a lor. Aștepta parcă să-i vadă înfuriinduse și, într-un gest de demenţă, să răstoarne barca! Unul din vâslași îi trezi mai ales suspiciunea: era un bărbat scund și îndesat, cu un obraz unsuros și puhav, cu niște ochi mari, negri și languroși, de odaliscă; un chip altfel lipsit de orice virilitate, de fătălău, așezat însă pe un trup extraordinar de vânjos și de puternic. La fiecare mișcare, în timpul vâslitului, mușchii pieptului și cei ai antebraţelor își reliefau frumuseţea, în contrast cu splendoarea trupului lui viril era, desigur, vocea, o voce ușor răgușită și parcă de femeie bătrână; dacă închideai ochii îţi închipuiai că-ţi vorbește o bătrânică oarecare și nu un bărbat în toată firea. „Domnu' director a spus să vă puneţi pătura asta pe picioare, spuse bărbatul cu vocea de femeiușcă. E curent pe râu și astăzi e cam răcoare". „Cum să nu fie răcoare dacă la munte a plouat?" interveni în discuţie și cel de al doilea bărbat care până atunci tăcuse. Pătura mirosea urât a spital, a camfor și a tot soiul de medicamente, cel puţin așa i se păru lui Tisu. „O să se bucure domnu' doctor când o să vă vadă, spuse din nou primul, lingușindu-se cu vocea lui de bătrână, ca apoi să adauge repede: Poate aveţi și pentru noi niște ţigări, domnu' Laurenţiu", și Tisu se miră de unde îi știe numele mic. „Ţiganu' tot ţigan rămâne, n-ai ce-i face, el până nu te face de rușine, până nu-ţi cere de pomană, nu se lasă. Așa-i cum vă spun eu", interveni cel de al doilea, un bărbat cu un chip prelung, ca de cal, și cu niște ochi apoși și melancolici. „Care ţigan, mă?" spuse cel cu ochii languroși, și Tisu îi văzu trupul încordându-i-se, pregătindu-se parcă să lovească. Speriat, se retrase în fundul bărcii; aceasta se aplecă într-o parte, gata să se răstoarne. Cu o mișcare rapidă, îndemânatecă, cei doi vâslași o repuseră în echilibru. „La voi, acolo, la Călărași, toţi sunt ţigani", spuse din nou cel de-al doilea, privind melancolic drept înaintea lui, de parcă acolo, undeva departe, s-ar fi zărit chiar orașul Călărași cu toţi locuitorii

lui de culoare negricioasă. „De unde știi tu asta? întrebă cel cu voce subţirică. „Nu mi-ai spus cu gura ta, că nici n-ai fost în viaţa ta la Călărași, mi-ai spus ori nu mi-ai spus?” „Nu mai ţin eu minte acuma ce ţi-am spus și ce nu ţi-am spus, spuse scârbit și plictisit celălalt. Numai că tu, ca prostul, tot ce iese pe gura omului o iei de bună… Dacă ești găgăuţă, ce vrei să-ţi fac? Așa te-a făcut maică-ta pe tine, prost, asta-i”, spuse cu ură cei cu capul de cai. „Gata, strigă la el cel cu voce ascuţită de femeie. Am terminat! Taci din gură acuma”. Vinele de pe gât i se încordară, gata să plesnească; văzu insă pachetul de ţigări, Tisu îl îndemnă să se servească (poate lua mai multe dacă vrea), chipul i se destinse, furia din ochi și din întregul trup se împrăștie ca prin farmec, trăsăturile feţei i se îndulciră; el îi aruncă lui Tisu o privire galeșă și recunoscătoare. „Am să iau vreo treî-patru, să am și pe deseara”, spuse el. „Poţi să le iei pe toate”, îi spuse Tisu și-i dădu întregul pachet de ţigări. Cel de la Călărași luă pachetul și-l ascunse repede în buzunarul de la spate al pantalonilor.

O viaţă întreagă îi va fi dat lui Tisu să trăiască printre bolnavi. Coridoarele albe, mirosul de medicamente și dezinfectante, vocile răgușite și șoptite (ușor șuierătoare) ale surorilor, precum și foșnetul aspru al uniformelor lor bine apretate vor face parte din existenţa lui. Se pare însă că cea dintâi impresie rămâne și cea mai pregnantă, în memoria doctorului, spitalul de la Izvoare nu putea fi confundat cu nicicare altul. El acoperea însăși ideea de spital, el era Spitalul, un loc care îl umplea de repulsie. Pentru că doctorul Tisu își ura nu numai meseria – treizeci de ani și mai bine cât a profesat-o a urât-o cu înverșunare – ci ura chiar spitalul, locul, ambianţa în care ea se desfășoară. Așa cum un preot, lipsit de credinţă, urăște biserica în care oficiază, urăște odăjdiile cu care e îmbrăcat, iar mirosul plin de pioșenie al tămâii îl scoate din minţi, doctorul ura halatul și boneta de doctor, îl îngreţoșa cumplit mirosul dulceag al medicamentelor, și cu cât un coridor de spital era mai lung cu atât mai mult își ieșea din fire. Sanatoriul de la Izvoare – un loc înconjurat

de ape, izolat perfect de restul lumii, fără alte punţi de comunicare cu aceasta, decât bărcile cu care se transporta zilnic medicamente și din când în când câte un bolnav, cu sau fără cămașă de forţă (toţi acei pacienţi cu priviri rătăcite, cu zâmbete ciudate pe buze, stând ţepeni și rigizi pe băncuţa joasă a bărcii, asistând, de cele mai multe ori, fără să priceapă o iotă, la cearta obișnuită, zilnică, a celor doi barcagii) – reprezenta acel spaţiu „ideal” îndrăgit și visat de orice slujitor cu vocaţie al lui Esculap.

O cameră de rezervă în pavilionul celor mai puţin „gravi” fu pregătită pentru nepotul doctorului. O cămăruţă care dădea spre parcul cu copaci uriași și bătrâni, cu bănci vopsite în alb și cu alei înguste, cu pietriș de asemenea alb, spoit cu var, din motive igienice. Sub lumina soarelui, albul acela îi amintea lui Tisu albeaţa tristă a gardurilor de la WC.-urile publice din micile gări pierdute în câmpia Banatului. Nu putea exista ceva mai trist, după părerea lui, decât albul de var al acestor alei, albul băncilor grosolane de scândură prost geluită, albul halatelor medicilor, precum și ale întregului personal; deprimant era, de asemenea pentru el și albastrul decolorat, șters, de spălaturi prea dese, al halatelor cu care erau îmbrăcaţi bolnavii, precum și zidurile galbene, cu vopseaua aproape ștearsă din pricina ploilor foarte dese – ploua aproape în fiecare după-amiază în acele locuri ale întregului stabiliment, o clădire de care unchiul lui – om minunat, psihiatru cu renume, de o uluitoare bunătate – era foarte mândru. „Vad că nu ești prea încântat de casa mea”, îi spuse după o vreme psihiatrul care îl urmărise tot timpul cu interes. „Nu pot să spun că-mi place”, mărturisi eL „Ai să te obișnuiești cu timpul”, îi spuse unchiul. Nu cred să am vocaţie pentru meseria de medic. Îmi pare rău că te dezamăgesc”. „Așa e la început, spuse unchiul, bazându-se pe îndelungata sa experienţă. Pasiunea vine cu timpul, băiatule. Trebuie să ai doar puţină răbdare. Să nu te pripești”. Mai târziu, Tisu își va aduce adeseori aminte de cuvintele unchiului obsedat de ideea de a alina suferinţele pacientelor săi. („Din păcate – spunea el – în ce privește

bolile de nervi, se știe până astăzi atât de puţin! îi invidiez pe chirurgi, rezultatele intervenţiilor lor sunt sigure, satisfacţiile lor sunt mari, vindecările fiind adeseori în afara oricăror dubii") De-a lungul anilor care vor trece, lui Tisu nu-i va fi dat însă să simtă acea milă sau compasiune, despre care îi vorbise psihiatrul, pe vremea când el era foarte tânăr. Privindu-și bolnavii pe patul de suferinţă, nu va încerca niciodată emoţii prea puternice. Când îi va vedea zbătându-se în ghearele morţii, suferinţele lor, îmbrăcând cele mai inimaginabile și supraomenești forme, ceea ce va reuși el să simtă, nu va fi decât un fel de surescitare nervoasă, pe care, cu timpul, cu cât experienţa sa de medic va crește, va reuși să şi-o mai tempereze, fără să fie în stare însă să şi-o înăbușe de tot.

În ceea ce privește „diagnosticul", se va strădui să fie întotdeauna cât mai precis. De fapt, Tisu va încerca să-l substituie, într-un fel, milei și compasiunii de care nu se simţea în stare. „Sunt un diagnostician, își spunea el, căutând să se apere. De plâns, bolnavul are întotdeauna cine să-l plângă, nu de asta duce el lipsă. Mie nu-mi rămâne decât să-l îngrijesc și, dacă pot, eventual, să-l și vindec". Știa însă, în fundul sufletului, că nu este așa. Știa că ceva lipsește medicului, nu numai omului.

„Mila te va determina să-ţi înfrângi repulsia firească pe care o simţi în faţa unui trup bolnav", îi spunea unchiul, încercând să-l încurajeze.

I se va întâmpla – pus în faţa șiroaielor de sânge ce se scurgeau pe cearceafurile albe ale saloanelor de spital – să fie cuprins de o asemenea repulsie, încât nu de puţine ori va fi obligat să părăsească brusc sala de operaţie sau de consult și să se ducă în taină să vomite la W.C.-ul spitalului sau dispensarului (având grijă, bineînţeles, să nu-l vadă nimeni, atent să nu i se afle „slăbiciunea").

„Și, totuși, am să mă fac medic, voi studia la Viena, unchiul mă trimite acolo pe cheltuiala lui, își spuse cu uimire Tisu, de parcă hotărârea ar fi fost luată oarecum în afara și fără voia lui. E ca și cum aș fi acceptat să nu mai plec niciodată de aici, din spitalul ăsta cu coridoare lungi,

cu alei date cu var. E o închisoare, un fel de colivie în care am intrat de bunăvoie! Voi pleca la Viena, voi călători, dar, în realitate, voi rămâne aici pentru totdeauna!…”

Nu peste multă vreme, într-o dimineaţă, aceiași vâslași îl traversară râul. Ca și la venire se certară între ei, iar cel cu faţa de cadână îi ceru și de data asta ţigări. Îi povesti, probabil, drept recompensă, o poveste cu un copil care se înecase cu o lună în urmă, în apele învolburate, și cum niște pacienţi (dintre cei mai puţin gravi din primul pavilion) încercaseră să-l salveze.

Portmoneul lui Tisu era doldora de bani („să-ţi cumperi și tu niște costume de haine, nu poţi pleca la Viena cu pantalonii rupţi”), și perspectiva apropiatei plecări îl făcu să uite de toate și să se simtă în al noulea cer. Se opri la Sibiu, își luă pentru o noapte o cameră la hotel și, de bucurie, în acompaniamentul dulce al unei orchestre de ţigani care cântau romanţe vechi și pline de nostalgic: „Scrie-mi, mamă, despre satul cel cu cer albastru / Și-mi trimite o albă floare din salcâmul nostru” – goli una după alta mai multe sticle de bere. Când se ridică de la masă, era destul de ameţit. Reuși să ajungă totuși până la ușă fără să se clatine prea mult. Dădu un bacșiș foarte mare chelnerului care se aplecă până la pământ, îl conduse docil și plin de respect până la ieșire și-l invită, bineînţeles, să mai poftească și altădată. Era o splendidă noapte de primăvară, cerul deasupra orașului era spuzit cu stele și o dulce fericire se zbătea gingașă în sufletul lui Tisu. De vină erau, desigur, halbele de bere golite pe nerăsuflate, dar și perspectiva apropiatei plecări. Mergea pe străzile Sibiului în neștire (rarii trecători, era destul de târziu, nu-l luau în seamă); se îndreptă spre hotelul unde urma să petreacă noaptea; dar, ca un făcut, nu mai știu încotro trebuie s-o apuce ca să ajungă la hotel. Va trebui să întreb pe cineva; singur nu mă descurc, își spuse și se opri, căutând să pară cât mai. treaz, înaintea unei liote vesele de fete, care, cine știe prin ce întâmplare, apărură drept în faţa lui, foindu-se gălăgioase și vesele. „Hotelul «Gâscă albastră»? nu știm, nu suntem din orașul asta”, ciripiră ele

într-un glas și atunci Tisu le numără – de două ori, nu cumva să greșească – și văzu că sunt nu mai puţin decât șapte, șapte fete vesele care, pe deasupra, păreau și dispuse să petreacă în continuare cu el. „Dar de unde sunteţi și de ce, mă rog, umblaţi la ora asta singure”? întrebă Tisu după ce, ca să fie sigur, le numără încă o dată. „Nu suntem de aici, suntem de departe”, ciripiră fetele fără să adauge însă și alte explicaţii. „Atunci, le propuse el, cuprins de un nestăvilit entuziasm, sunteţi invitatele mele, iubitelor, toate șapte”. „Ba opt”, îl întrerupse una îmbrăcată altfel decât celelalte, în albastru, și el înţelese că pe cea în albastru uitase într-adevăr s-o treacă la numărătoare. „Bine, fie și opt, n-am nimic împotrivă, spuse Tisu. Toate opt sunteţi în seara asta invitatele mele. Am bani, am cu ce să plătesc”, spuse el și se bătu cu palma peste buzunarul de la piept. „Îţi mulţumim, spuse cea îmbrăcată în albastru, numai că o mică încurcătură apare totuși, ca să zic așa. În sensul că nu suntem singure, nu suntem numai noi opt, în sfârșit, suntem însoţite de încă șapte persoane”, spuse ea cât se poate de încurcată. „Probabil mult stimaţii dumneavoastră soţi, spuse Tisu și se aplecă ușor, de parcă ar fi vrut să prezinte omagiile sale soţilor respectivi. N-am nimic împotriva soţilor dumneavoastră, îi stimez chiar foarte mult, pot așadar, să vină și ei”, spuse el hotărât să facă pe galantul până la capăt! „Nu-i vorba de niciun soţ”, ciripi atunci una dintre tinerele fete, cea în albastru, și, jenată, începu să se uite în pământ. Sunt șapte prietene, șapte fete tinere ca și noi, cu care ne-am dat întâlnire în apropiere de Brukenthal. Când ne-am întâlnit, eram tocmai în drum spre ele”. „Minunat, spuse Tisu și de data asta limba i se împletici și mai puţin în gură. Să vină și ele. Dacă v-am invitat înseamnă, pur și simplu, că-mi face plăcere. Că sunt încântat să vă am în preajma mea”, spuse amintindu-și o frază citită cine știe în ce roman din colecţia femeilor celebre… Urmat de liota veselă a fetelor, se îndreptară spre muzeul Brukenthal, unde așteptau, într-adevăr, cele șapte prietene îmbrăcate și ele, de asemenea, în alb, și împreună toţi șaisprezece se

reîntoarseră la restaurant. „Comandaţi ce vă dorește sufletul, spuse Tisu. Nu vă jenaţi. Am spus că plătesc, gata, plătesc, eu nu dau înapoi”. Fetele comandară lucruri modeste, care să nu coste prea mult: „Nu vrem să te sărăcim”, spuseră ele grijulii foarte cu punga lui. „În mod sigur, spuse din nou cea în albastru, după ce cu mult zgomot ciocniră cel dintâi pahar cu vin, nu știi nici cine suntem, nici de unde venim, încât unele explicaţii considerăm că sunt necesare”. „N-am de unde să știu”, recunoscu Tisu cât se poate de grav, urma urmei, nici n-am făcut cunoștinţă cu fiecare în parte. Nici nu știu cum vă cheamă”. „N-are rost să-ţi spunem toate, pe rând, numele – spuse din nou cea în albastru. Suntem prea multe, tot n-ai să ni-l poţi reţine. Mult mai important este să afli cine suntem noi și de unde venim; nu poţi sta cu niște fiinţe necunoscute la masă”. „Asta așa-i”, spuseră toate celelalte paisprezece fete într-un glas. „Noi, spuse fata în albastru, de altfel, te cunoaștem foarte bine, numai tu nu ne cunoști pe noi/ Atunci toate cele cincisprezece fete izbucniră în râs, schimbând între ele priviri pline de înţelesuri. „Spune-i odată, interveni cea mai tânără dintre fete, sau, în tot cazul, lui Tisú i se păru a fi cea mai tânără. Spune-i odată, nu-l mai fierbe atâta, pentru numele lui Dumnezeu”, adăugă ea și o trase de mânecă pe fata în albastru. „Sigur că-i spun, n-avem la urma urmei ce să-i ascundem, nu-i așa, fetelor?” întrebă ea. „Sigur că nu avem”, spuseră într-un glas fetele. „Noi, spuse atunci fata în albastru și deodată chipul îi deveni grav și solemn, sărbătorim acum un eveniment de mare importanţă. Și anume, sărbătorim ieșirea din spitalul unde tu probabil ne-ai văzut îmbrăcate în halatele noastre albastre, piimbându-ne adesea pe aleile parcului, dar cu rochiile astea albe n-aveai cum să ne recunoști… Azi am ieșit din spital, nu mult după plecarea ta, două transporturi cu barca, și ne-am vorbit să petrecem seara împreună, înainte de a ne despărţi, cine știe, poate pentru totdeauna”. „Înainte de a ne întoarce la soţii și la părinţii noștri iubiţi”, spuse o altă fată. După această succintă explicaţie, care îl zăpăci puţin pe Tisu, atmosfera

se înveseli, paharele de vin se goliră și se umplură din nou, farfuriile cu mâncare se goliră și ele și la masă se instaură o atmosferă de sărbătoare, asemănătoare celei ce domnește la banchetele bacalaureaţilor sau la petrecerile studenţești. Tisu fu și el din ce în ce mai ameţit; le spunea fetelor îmbrăcate în alb, „nebunele mele dragi”, „dar nu suntem nebune”, spuneau ele pe jumătate în glumă, pe jumătate supărate. „Acum suntem sănătoase, ne-am vindecat!” „Exact, zicea el, tocmai vindecarea asta o sărbătorim noi acuma, nu-i așa?” „Sigur că da”, spuneau fetele; toasturi vesele se închinară, vechi romanţe și cântece ușor licenţioase se făcură auzite, acompaniate bineînţeles de lăutarii restaurantului care părăsiră fosa pentru orchestră și se mutară la mesele lor. A doua zi, Tisu se trezi în camera minusculă de hotel. Fata în albastru dormea goală lângă el. „Chiar un om destul de cumpătat ca mine – își spuse aproape uimit Tisu – poate, din când în când, să-și piardă capul”. Se ridică în capul oaselor, privind năucit odaia străină. Fata se trezi și, somnoroasă, întinse o mână spre el. „Oare s-a întâmplat acel ceva, oare am devenit bărbat?” se întreba el și, rușinat, acoperi cu cearceaful mototolit goliciunea fetei.

Viena semăna cu orașele de prin părţile lui, numai că era cu mult mai mare. La Schönbrun văzu patul în care a dormit Franz Iosef, văzu toaleta și oala lui de noapte. Acasă la ei, în cămara de alimente, deasupra lăzii de făină, atârnat cine știe de când, o fotografie a împăratului, care semăna mult cu cea expusă în sala tronului. Fotografia era probabil și acum acolo, în timp ce el se plimba prin frumosul parc al palatului Belvedere, cu plăcutele lui fântâni ţâșnitoare, pe care le privi de pe terasă, mândru de costumul lui tăiat după ultima modă și de pantofii lui cu scârţ. Se duse, bineînţeles, și la Prater și căscă gura la monștrii uriași care înghiţeau trenuri cu vienezi – multi soldaţi în permisie cu mustăţi ca ale împăratului, multe servitoare vesele, cu fundul mare, chicotind tot timpul de plăcere. Viena i se păru a fi un oraș cam somnoros; bătrâni politicoși, în pardesiuri bine croite, se foiau tot timpul, cu

umbreluţe pentru vreme proastă sub braţ, pe sub castanii cu umbră deasă. Admiră statuia împăratului – în mantie ostășească, ușor aplecat înainte, căzut pe gânduri – în timp ce fanfara din chioșcul din mijlocul parcului cânta cu mult zel vestitele și nemuritoarele valsuri vieneze, a căror epocă de aur trecuse, bineînţeles, dar de care vienezii nu voiau în ruptul capului să se despartă. Cum era un tânăr gata să se acomodeze repede oriunde, Tisu nu suferi prea mult de singurătate. Cursurile de la Facultatea de medicină îl atrăgeau însă destul de puţin, și cum nu avea talent la limbi, germana se lipi cam greu de el. Profesorii – cel puţin așa i se păru la început lui Tisu – vorbeau mult prea repede, îi era peste putinţă să-i urmărească! Din savantele lor explicaţii nu înţelegea aproape nimic… Pentru profesiunea de medic continua să nu simtă niciun fel de atracţie! îi scrise unchiului scrisori disperate, îi spuse că voia să se întoarcă acasă. „Ai numai puţină răbdare, îi răspunse plin de înţelepciune unchiul. Ești tânăr și ești mult prea grăbit, dragul meu. Ai să vezi, cu timpul totul o să se rezolve. Pofta, știi și tu, foarte bine, vine mâncând”. La sfârșitul anului întâi nu se prezentă la niciun examen; între timp, însă, învăţă s-o rupă pe nemţește destul de bine și, încet, încet orașul începu să-i placă. În serile în care nu găsea vreo servitoare dispusă să împartă cu el camera, Tisu se ducea la cinematograf. Își lua un bilet de un șiling – la balcon, în ultimul rând. I se întâmpla să vadă același film de mai multe ori, rămânea însă în continuare până la sfârșit, nu părăsea niciodată sala înainte de a se termina proiecţia. Spectatorii urmăreau cu sufletul la gură scene groaznice, cu stafii ţopăind prin hanuri pustii sau prin mori părăsite, cu castele în care în fiecare colţ era ascuns câte un schelet. Monștrii sângeroși apăreau din bezna, setoși de sânge, la tot pasul, spre marea plăcere amestecată cu spaimă a privitorilor. Spectrale și neprihănite alergau fecioarele urmărite de fioroșii monștri, scoţând ţipete disperate prin grădinile castelelor! Filmul fiind mut, nu se auzea, bineînţeles, niciun sunet, dar chipul lor înspăimântat, gura larg deschisă, ochii daţi peste cap,

toate astea erau cât se poate de edificatoare! Iată, de asemenea, un sicriu din care ies la iveală schelete înspăimântătoare, savanţi nebuni cu chip de vrăjitori şireţi şi enigmatici, punând la cale cine ştie ce pungăşie, ce escrocherie de-a lor şi chiar moartea hidoasă, oribilă (ivită pe neaşteptate la un colţ: de stradă, sub oblăduirea unui felinar care aruncă în jur o lumină galbenă, lugubră), nu este absentă. Eprubete misterioase, cranii, scări întortocheate şi strâmbe, pe care saltă un dric, fum şi pucioasă, femei în agonie şi, din când în când, câte un seducător pervers zdrobind inima unei copile care moare într-o cameră de spital sau, pur şi simplu, se aruncă sub roţile trenului! Femeile din sală leşină, sunt scoase afară pe braţe de către soţii ofensaţi la culme. Da, tot acest public vrea să fie înspăimântat, vrea să fie cuprins de panică, nerăbdător să pătrundă, măcar pentru o clipă, în anticamera morţii, fericiţi când luminile se aprind şi umbrele mişcătoare de pe pânză dispar, că totul n-a fost decât o iluzie, că nimic n-a fost adevărat: nici hohotul vrăjitoarelor, nici întâlnirea stafiilor din cimitir, nici dansul oribil şi înspăimântător al scheletelor. Întreaga Vienă de altfel acceptă de bunăvoie, nesilită de nimeni, să se vorbească mereu despre moarte, se lasă înfiorată de prezenţa ei lugubră. Totul este încă artă, „ficţiune”, jocul cu moartea nu face deocamdată nimănui niciun rău. Un oarecare domn Rilke, pe care îl citesc tinerii studenţi pe nerăsuflate, cu sufletul la gură, îi celebrează atotputernicia: „Mare e moartea peste măsură / A ei suntem toţi cu râsu-i în gură”, spune într-un celebru vers poetul…

Un norvegian, Munch, îi face chipul în culori întunecoase şi sumbre! Chiar valsul, nemuritorul vals vienez, şi-a pierdut parcă prospeţimea: ceva putred, bolnav, dubios şi macabru, s-a strecurat până şi în melodia lui plăcut legănătoare. Pentru că legănarea asta, un-doi-trei, un-doi-trei, poate fi şi ea o legănare a morţii! Focul acesta cu care se joacă vienezii e însă un foc de artificii, nimeni nu riscă să-şi ardă degetele! E adevărat că la Viena,

în ultimul timp, s-au sinucis mulţi tineri din dragoste sau disperare, dar întâmplările acestea, citite la faptul divers, nu impresionează pe nimeni. Realitatea lor e prea săracă, în comparaţie cu întâmplările desfășurate pe cearceafurile albe ale sălilor de cinematograf.

Tisu e, în schimb, mai mult interesat de amănuntele tehnice, de modul cum s-a obţinut nu știu ce efect înspăimântător și mai puţin impresionat de cele ce se petrec pe pânză. El seamănă cu acei spectatori chiţibușari, care, de pildă, la un număr de jonglerie, la un spectacol de circ, par mai ales atrași „să-l prindă” pe jongler, să-i descopere „secretul”, să afle „șmecheria”, nedând, în schimb, prea mare atenţie spectacolului în sine, refuzând să se lase impresionaţi de aspectul „exterior” al „demonstraţiei”. Voia să știe, și uneori i se întâmpla sa se gândească nopţi întregi la asta: cum a fost pusă, de pildă, în mișcare cavalcada scheletelor din cutare film, cum s-a reușit ca în altul moartea să dea impresia că trece prin zid, cum un tânăr, în urma unei explozii premeditate de un savant nebun, e făcut praf și pulbere, cum s-a realizat (tehnic vorbind) ca niște schelete să danseze, cum a fost filmată scena în care un castel e aruncat în aer cu locuitorii lui cu tot... „Ai dracului nemţi”, spunea el dând din cap când se aprindea lumina și când împreună cu ceilalţi spectatori storși de emoţie (ei, nu el) se îndreptau spre ieșire. „Uite, ce poate să le treacă prin cap!” întâmplările, cohorta de atrocităţi și bizarerii îl interesau mai puţin. „Asta-i ca-n filme, își spunea el. Așa ceva nu poate să se întâmple de-adevărat”. Se ducea așadar la film, mai ales ca să vadă „ce drăcie au mai inventat nemţii ăștia” Cum întâmplările de pe ecran „erau cu totul altfel decât în viaţă”, i s-ar fi părut o prostie să ia în serios, să se lase impresionat de ele! Uitase, probabil, ca odată, cu mulţi ani în urmă, se lăsase totuși „prins”. „Omul de pe sârmă?” ar fi putut el răspunde dacă l-ar fi întrebat cineva: „Păi, ăla mergea într-adevăr pe sârmă, pe când toate astea de la cinematograf nu sunt, la urma urmei, decât o înșelătorie!”

În cel de al doilea an al ședерii sale la Viena, Tisu împărţi camera cu un alt tânăr tot din România: ardelean din Brașov, student la medicină și el. Un băiat slăbuţ și palid, cu niște ochi mari și albaștri, ascunși în dosul unor ochelari cu multe dioptrii. De câte ori își lăsa ochelarii, Honoriu Dorel Raţiu reușea să-i tulbure pe toţi cei ce-l vedeau pentru prima dată. Băiatul părea într-adevăr din altă lume, coborât cine știe de unde, la Viena. Rar o ființă mai stranie decât Honoriu Dorel Raţiu, tânărul înalt (avea aproape doi metri), cu părul atât de blond încât părea aproape alb, cu ochii albaștri (ascunși de ochelarii lui cu dioptrii multe), încovrigat de slab ce era, cu faţa acoperită cu pistrui de culoarea untului topit, cu pantofii lui scâlciaţi, îmbrăcat întotdeauna, atât vara cât și și iarna, cu un fel de pardesiu cu mâneci uluitor de scurte, abia îi ajungeau până la cot, cu poalele, în schimb, foarte lungi și atât de largi, încât se putea înfășură foarte bine de două ori cu el. Când își scotea ochelarii ca să și-i șteargă (ca majoritatea miopilor, ori de câte ori era emoţionat și-i scotea și și-i ștergea meticulos cu o batistă îngrozitor de murdară), ochii lui mari și candizi, îndreptaţi spre lume, aminteau de bunătatea și inocenţa heruvimilor; aducea, de asemenea, foarte bine cu bolnavii limfatici și cu chipuri sfâșietor de tragice cântaţi de poeţii acelor timpuri.

Și iată-l pe Honoriu Dorel Raţiu nimerind în odaia de student sărac a lui Tisu (gazda micșorase chiria la jumătate și el era bucuros de altfel să aibă lângă el un conaţional). Așa începu povestea prieteniei lor: într-o dimineaţă, la Viena, în cartierul Steinhof din partea de vest a orașului, într-o mansardă. Tânărul brașovean, trimis la Viena ca să studieze medicina, era fiul unui anticar, originar din Câmpia Turzii. Student prin urmare la medicină și în timpul liber (timp liber avea destul, Raţiu nu reușise în anul întâi să audieze până la capăt niciun curs) pictor, partizan al culorilor violente, care „vorbesc despre durerile oamenilor, despre cumplita lor suferinţă pe pământ, despre revoltă și despre moarte”… Admirator înfocat al norvegianului Munch, încercând să picteze ca el,

imitându-l la început cu înfocare; acum, însă, în căutarea unei viziuni proprii, a unui mod personal de a picta!… Ori de câte ori se îndepărta de Munch însă, pictura lui Honoriu Dorel Raţiu își pierdea forţa, o platitudine sufocantă o pândea. Raţiu înţelegea acest lucru, înţelegea că „deocamdată n-a reușit să se exprime”, și suferea cumplit din pricina asta; suferinţă cu atât mai puternică, mai greu de suportat, cu cât n-o mărturisea nimănui; era prea mândru, prea orgolios s-o facă! Prietenii, când îi vedeau lucrările, mai ales cei ce-l cunoșteau mai puţin pe Munch cu pânzele lui violente, bântuite de viziuni tragice, se entuziasmau, fără să știe că în faţa lor se aflau, de fapt, niște copii abile după lucrările idolului. Încercările „personale” ale lui Raţiu nu le spuneau însă nimic acestora; le priveau stupefiaţi, dădeau din umeri. „S-ar putea să nu le înţelegem noi, dar ele să aibă, totuși, o valoare”, ziceau ei căutând să-l consoleze pe Raţiu și să-și justifice rezerva. „Sunteţi tare buni cu mine”, spunea Raţiu și se întuneca la faţă… „Nimeni nu-și găsește «calea» cât ai bate din palme”, spuneau atunci prietenii, încurajându-l. În prima zi a convieţuirii lor, Raţiu îi arătă lui Tisu toate pânzele iui – le adusese cu un mic cărucior de la fosta iui gazdă, ajutat bineînţeles și de Tisu, atât pe cele „originale”, cât și pe cele îndatorate maestrului. Lui Tisu, care habar nu avea de pictură, atât cele originale cât și celelalte îi părură a fi niște orori; nu îndrăzni însă să-și spună adevărata părere. „Sunt toate una și una”, spuse el prudent, încercând, totuși, să pară cât mai entuziasmat cu putinţă. „Care îţi plac, să zicem, mai mult?” îl întreba emoţionat Raţiu. „Îţi spun drept, mie îmi plac toate”, spuse Tisu destul de încurcat și confuz, deoarece nu observase să existe vreo deosebire între ele. „Astea, spuse Raţiu – arătând spre copii – sau astea (și de data asta arătă spre cele originale). Îi fu destul de greu lui Tisu să „aleagă”; până la urmă optă, totuși, în realitate fără să observe c-ar fi existat vreo diferenţă, pentru cele „originale” „Culorile sunt mult mai plăcute, spuse Tisu în limbajul lui «neprofesionist». Se potrivesc parcă mai bine”. „Mă bucur

foarte mult c-ai optat pentru astea, spuse Raţiu cât se poate de bucuros, celelalte sunt copii după Munch”. „Cine e Munch ăsta?” întrebă Tisu. „Un mare pictor”, îi explică Raţiu, în timp ce-și aduna tablourile împrăștiate, ca la expoziţie, prin toată încăperea. „Dacă pictează așa, în genul tablourilor astea ale tale, nu mi se pare chiar așa de extraordinar, îndrăzni să-și exprime părerea Tisú. Culori prea tari, îţi strepezesc dinţii”. „Culorile astea, îi explică atunci colegul de cameră – vin din neliniștile care îl bântuie pe Munch. E o pictură revoluţionară care sfidează gustul burgheziei”. „Așa o fi, cum spui tu, spuse Tisu, deodată încăpăţânat ca un catâr, dar mie nu-mi place. Am și eu dreptul să-mi exprim părerea”. A doua zi s-au dus împreună să vadă o expoziţie a unui „mare pictor” despre care Raţiu susţinea c-ar fi „cel mai mare dintre toţi”. „Ceva mai scârbos – se revoltă Tisu de cum dădu cu ochii de primele pânze – n-am văzut de când sunt eu. Uită-te numai la asta cum își ţine picioarele. Mă mir că nu-i este rușine. Și dacă măcar ar fi frumoase. Dar nu vezi cum atârnă cărnurile pe ea… Așa ceva pot face și eu”, spuse Tisu, în sfârșit, fraza clasică pe care o repetă întotdeauna cei cuprinși de o ciudată aversiune în faţa unor tablouri ce nu le înţeleg. Raţiu suferea, e adevărat, descoperind nepriceperea prietenului său, dar în același timp simţea și un fel de bucurie secretă, văzând cum idolul lui e făcut harcea-parcea… în drum spre casă, el îi dădu lui Tisu primele noţiuni elementare de pictură. Tisu îl ascultă cu atenţie, nu dădu niciun semn de plictiseală, din contră, se arătă cât se poate de docil și dispus „să înveţe”. „Dacă nemţilor ăstora le place, spuse el pe gânduri, o fi ceva de capul lor, așa cum zici tu”. Raţiu era fericit: ipostaza de dascăl, de pedagog, îl încânta: cele trei generaţii de învăţători – pe linie maternă – își spuneau cuvântul. „Mâine mergem să vedem atelierul unui pictor aproape celebru, îi propuse el lui Tisu”. În tot cazul, în curând se va auzi de el, sunt convins de asta”. Raţiu sc apucă de lucru, hotărât să-l „iniţieze” pe Tisu în tainele picturii, cu o dăruire totală și dezinteresată. Cu timpul, Tisu începu într-

adevăr „să înţeleagă” câte ceva.

„Înţeleg, spunea el și ofta, dar nu-mi place” adăuga cât se poate de sincer. Într-una din zile, Tisu îl găsi pe Raţiu căznindu-se să facă o copie după o celebră pânză a iui Van Gogh. Reproducerea o agăţase în pioneze pe ușa dulapului și o studia cu multă atenţie. Tabloul reprezenta un bătrân care sta pe un scaun, cu capul rezemat în mâini, cu privirile în pământ, cuprins parcă de o tristeţe profundă. O vreme Tisu se uită la tablou, se apropie foarte mult de el, așa cum fac miopii atunci când vor să vadă un lucru cât mai bine. Tabloul lui Van Gogh nu-l lăsa indiferent. „Tabloul ăsta – începu el să-i povestească după un timp lui Raţiu – îmi amintește de bunicul meu dinspre mamă. Tot așa sta el pe un scaun, ca și bătrânul ăsta din tabloul tău, cu capul în mâini și cu privirile în pământ, și la fel de amărât părea și el, săracul. «Ce are moșu? știu c-am întrebat-o eu pe bunica, ce-a păţit că-i așa de supărat?» «Cum să nu fie – mi-a spus atunci ea și a început să-l ocărască și să-l blesteme – cum să nu fie dacă și-a băut banii boilor. A cinstit un pahar de aldămaș și după aceea nu s-a mai putut opri, a umblat din crâșmă în crâșmă, cu niște hăndrălăi, până ce i-a stricat pe toţi. S-a întors și fără bani și fără boi acasă, vai și amar de capul Iui». Și moșu stătea lângă sobă – ușa era deschisă și-l bateau flăcările pe faţă dintr-o parte – cu privirile în pământ și rușinat foarte, ca și moșneagul ăsta al tău. Nu spunea nimic, numai ofta, și bunica se tot rotea în jurul lui, gata să-l apuce de păr și să-l trântească de pe scaun, pornită pe bătaie și probabil că l-ar fi și bătut dacă n-aș fi fost eu de faţă…

… El se uita când în pământ, când se întorcea cu spatele la ea, se apleca spre gura sobei și-și făcea de lucru, răscolea jarul ca să nu se stingă focul, cu un cârlig. De scârbă și de năduf, scuipa din când în când, și scuipatul sfârâia pe jarul încins… Și după aceea bunica a ieșit afară, și am ieșit și eu cu ea. M-am căţărat pe fereastră și de acolo m-am uitat o vreme la moșii iară ca el să mă vadă; era cu spatele la mine, și când răscolea locul, când își ștergea cu dosul palmei lacrimile de pe obraz. Plângea de

durere și de rușine – îi părea rău după banii pierduţi pe băutură. Și după un timp a rămas nemișcat, cu capul în mâini, exact ca moșul ăsta al tău, și atunci am simţit că-mi vine și mie greu să mă uit la el, și am sărit de pe pervaz… Bătrânelul ăsta şi-o fi băut și el banii boilor, ca și moșu, săracul, sau ce-o avea că e așa de amărât”? întrebă Tisu, referindu-se de data asta la bătrânul din tabloul a cărui copie o făcea Raţiu. „E bolnav, spuse Raţiu, privind la rândul lui tabloul. Nu mai are mult de trăit. Viaţa i s-a sfârșit și se gândește la moartea care se apropie”. „Așa crezi tu, așa presupui, de știut n-ai de unde să știi, spuse Tisu ușor neîncrezător. Doar nu ţi-a spus ei ţie la ce se gândește”. „Cum ai vrea să-mi spună, spuse enervat Raţiu. E vorba de un tablou, tu nu vezi?” „Și de ce crezi tu că se gândește, neapărat, la moarte? întrebă din nou Tisu. Tot așa de bine s-ar putea să-și fi băut și el banii la cârciumă, ca și moșu, și acum e supărat din pricina asta?! în viaţă, ţi se pot întâmpla tot felul de necazuri. Numai că noi nu avem de unde să știm exact ce i s-a întâmplat. Asta-i”, spuse Tisu cât se poate de sigur că are dreptate. „Poţi înţelege o mulţime de lucruri, spuse Raţiu pe un ton cât se poate de pedagogic, privind tonalitatea în care e pictat tabloul. Culorile vorbesc și ele singure, nu numai subiectul”. „Poate că se gândește într-adevăr la moarte, cum spui tu”, spuse Tisu, mai puţin atent ia explicaţiile lui Raţiu. Nu părea neapărat convins, dar se săturase să-l tot contrazică…

Tisu se trezi nu mult după miezul nopţii. Din patul celălalt se auzea plânsul, întretăiat de sughiţuri, al lui Raţiu. „Ce-i cu tine? îl întrebă speriat Tisu. Te dor măselele sau ce-ai păţit că plângi ca o femeie?” Raţiu nu-i răspunse, continuă să plângă; își cufundă capul în pernă, și plânsul se auzea acuma ceva mai înăbușit. „Așa era unul la noi, povesti atunci Tisu și se ridică în capul oaselor, în pat – toată noaptea plângea de durere de măsele. Își scotea în fiecare săptămână una, dar, degeaba, tot îi rămâneau destule în gură, ca să plângă. Așa om suferind n-am mai văzut. „Ce-ţi veni? – se auzi din celălalt pat glasul înfuriat

al lui Raţiu. Ceţi închipui tu, spuse el, că numai durerea de măsele îl poate face pe un om să plângă?” „N-am spus asta”, spuse Tisu. „Atunci, ce îi dai tot timpul, ca prostul, cu măselele, spuse din nou Raţiu. „Era unul, tot la noi la internat –, povesti din nou Tisu – care plângea, de pildă, prin somn. Visa că fratele lui mai mic cade din podul casei drept într-un furcoi. Odată am visat și eu că mă împunge vaca noastră. Lenea, în burtă. De durere am început să plâng în somn. Era o durere tare curioasă, pe care, de simţit propriu-zis, n-o simţeam, mă gândeam numai că mă doare. Așa-i, se vede, când visezi, nicio durere sau altceva nu poate fi simţită cu adevărat”. „Ce lucruri îţi mai trec și ţie prin cap” spuse Raţiu, și se opri din plâns. „Da’ pe tine ce te-a apucat să plângi?” întrebă din nou Tisu. „Cum să nu plâng, spuse Raţiu și vocea îi suna clară, limpezită parcă de lacrimi, e atât de greu să trăiești”, spuse el. „Mie, picturile tale, îi spuse Tisu cu un fel de inconștientă șiretenie ţărănească, îmi plac mai mult decât cele ale lui Kokoschka ăla al tău. Au culori mai frumoase”. Raţiu se opri din plâns, o vreme se așternu liniștea, dar după modul cum se răsucea prin pat, Tisú știa că prietenul lui nu doarme. „Mi-a zburat și mie somnul, spuse el după un timp. Dacă n-ai nimic împotrivă, am putea merge să bem ceva, ce părere ai?” „Unde am putea găsi de băut la ora asta?” întrebă Raţiu neîncrezător. „Știu eu pe cineva care n-o să facă nazuri, chiar dacă ora e nepotrivită”, spuse atunci Tisu. Și cum amândoi erau foarte tineri, durerile se consumau repede, se risipeau ca prin farmec; aerul rece al nopţii de vară îi făcu bine tânărului pictor. Uită de necazuri. Părea vesel și lipsit de griji. îl luă pe Tisu de braţ și amândoi începură să cânte un vechi cântec studenţesc, în germana lor stâlcită. Se opriră în dreptul unei case arătoase, cu un singur etaj, și Tisu trase cam speriat, siguranţa de la început i se mai risipise pe drum, de lanţul clopoţelului de la intrare. O vreme nimeni nu dădu niciun semn de viaţă, casa rămase mai departe cufundată în întuneric. „Poate că n-o fi nimeni acasă”, spuse în șoaptă Raţiu. „Ea e acasă, spuse Tisu. N are unde să fie în altă

parte decât acasă”, adăugă el pândind ferestrele cu storurile trase, doar-doar o să vadă în dosul lor aprinzându-se lumina. Lumina nu se aprinse, dar iată că se auzi cheia răsucinduse în broască, și o femeie uriașă – cel puţin așa i se păru în primul moment lui Raţiu – apăru în cadrul întunecat al ușii. Părul negru i se vărsa pe pieptul opulent, și, în prima clipă, lui Raţiu i se păru a fi destul de în vârstă; când femeia aprinse lumina, el descoperi în opulenta gazdă o femeie tânără, pe care, din pricina întunericului o crezuse mult mai în vârstă. „Nu știam cine mă sună la ora asta, spuse femeia cu o voce ursuză și ușor înfundată. Credeam că e poliţia” adăugă ea și deodată faţa ei mare și albă ca laptele se destinse, în ochi îi apărură luciri pline de răsfăţ și începu să râdă. „Ce băiat tânăr și drăguţ e prietenul tău”, spuse după aceea ea într-o germană destul de aproximativă, măsurându-l pe Raţiu din cap până în picioare. „Poţi vorbi românește, îi spuse Tisu. E de la noi din Brașov”. Străbătură un coridor plin cu tot felul de lucruri inutile; puști de vânătoare și păsări împăiate atârnau pe pereţi, precum și capul uriaș ai unui urs cu ochi mari de sticlă. „Toate păsările astea trebuie vândute, spuse ea, arătând cu mâna ei grăsuţă, albă și cu gropiţe, păsăretul de pe pereţi. Au așa o putoare că-mi vine rău de la stomac”, și iar începu să râdă, probabil pentru că Honoriu Dorel avea o mutră destul de nedumerită și speriată. „Florica – îi explică Tisu lui Raţiu, arătând spre femeia care mergea cu pași mărunţi în faţa ior – (intrară într-o încăpere în care scaunele erau așezate pe masă, cu picioarele în sus, ca pentru curăţenie, apoi în alta cu un pat imens de stejar acoperit cu o cuvertură vișinie) – e din același sat cu mine. Suntem chiar un fel de rude, așa, mai îndepărtate, de spiţa a șaptea, cum se spune. Bărbatul ei a avut un mare magazin de mărfuri pe Marian-strasse”. „Acum nu mai are?” întrebă Raţiu, mai mult din politeţe, ca să spună și el ceva. „Numai dacă o fi deschis unul și pe lumea cealaltă, spuse Tisu. A murit în iarna trecută”. „A murit, a murit”, spuse femeia, aproape că strigă cuvintele, și Raţiu nu putu să-și dea seama dacă

strigătul acesta al ei era pricinuit de durere sau de bucurie. Intrară într-o încăpere mică, slab luminată. La o masă rotundă, acoperită cu o faţă de masă din dantelă, stăteau trei bătrâni care jucau cărţi. Erau atât de cufundaţi în joc, încât aproape că nici nu observară intrarea lor. „Pe ăștia – îi spuse femeia lui Raţiu, arătând spre bătrâni – i-am moștenit de la Rubin – fostul meu soţ, n-am cum să mă scap de ei. Până se face ziuă nu se desprinde unul de la masa asta, poţi trage și cu pușca și nu-i clintești de aici. Șase luni, cât a ţinut doliul, nu s-au jucat cărţi în casa asta, începu ea să povestească după ce se așează din nou la masa de joc și după ce făcu – la rândul ei – cărţile. Dar abia au trecut cete șase luni și numai ce aud, cioc, cioc la ușă și mă trezesc cu toţi trei. «Flori, zice unul din ei, cel cu barbă mai roșcată, tu ești tare drăguţă, sunt sigur că ai să ne înţelegi. Știi că acum, după ce Ruby, săracul, a murit, noi nu avem unde să mai jucăm cărţi. Acasă la noi e imposibil, tu știi ce femei rele și certăreţe avem.» «Bine, vă las, puteţi juca în continuare, așa cum aţi jucat cât a trăit Rubin al meu, le-am spus eu, și așa mă plictisesc, puţină distracţie în casă nu face la nimeni rău.» Numai că aveau nevoie de a patra persoană la joc, de vreme ce lipsea Ruby, și atunci mi-au zis că, decât să aducă pe altcineva, mai bine ar fi să joc și eu. Am acceptat, și la început am pierdut ceva bani, nu prea mulţi. Le dădeam câte o pasăre împăiată în loc de numerar, tot voiam eu să scap de ele, și ei erau morţi după păsările astea ale lui Ruby, dar după aceea am început să câștig și eu…”

Continuară să joace cât dură povestirea; câștigă unul din bătrâni, care, tremurând din cap de emoţie, trase toţi banii spre el. „Și el de ce a murit?” întrebă Raţiu. „Aici la masa de joc a murit, aici s-a sfârșit, spuse femeia făcând cărţile, și, ca să nu se uite locul unde și-a dat duhul bărbatusu, bătu cu ele de câteva ori în masă. Erau toţi patru la masa de joc; cel cu ţăcălie roșie, tocmai făcuse cărţile când deodată Ruby a zis au, și a mai zis *mor,* și a căzut cu capul pe masă. Cărţile le-a scăpat din mână și s-au împrăștiat pe covor. «Ești obosit, dragul meu, zic eu, ar

trebui să mergem la culcare», și mă opresc din croșetat – stăteam lângă ei întotdeauna, îi urmăream cum joacă, și croșetam. «La care culcare? a spus atunci cel cu ţăcălie roșie. Tu nu vezi că-i mort? Pe cine vrei tu să mai culci?» «Cum să fie mort! strig eu disperată la el. Așa, trosc, deodată?!» «Mort, gata, s-a sfârșit, a zis din nou cel cu barbă și, ca să mă convingă, a luat o oglindă de pe perete și i-a pus-o la gură lui Ruby. Tu nu vezi; mi-a spus foarte liniștit, că nu se aburește oglinda?» «Săriţi și chemaţi doctorul, de ce staţi și vă uitaţi la mine și nu faceţi nimic?» îi întreb și încep să plâng. «Și doctorul, ce vrei tu să facă acuma, dacă-i mort? mi-a spus din nou cel cu ţăcălie, fără să-și piardă cumpătul. Mai bine m-ai ajuta să-l luăm frumos de la masă și să-i întindem în pat.» Și cât ne-am chinuit noi să-l întindem frumos în pat, ăștia doi au dispărut, nu și-au luat nici rămas bun… «Acum ce să facem», l-am întrebat eu pe cel cu barbă, după ce l-am întins pe Ruby în pat. «Tu acuma – mi-a spus el calm – du-te și te culcă. Mâine ai să ai destulă bătaie de cap, e bine să fii odihnită. Rămân eu cu el să-i priveghez». „Flori dragă, se plânse unul dintre moșnegi, tu ne iei toţi banii, cu tine ajungem la sapă de lemn, cu tine dăm faliment!” începură o nouă partidă, și Flori reuși și de astă dată să le ia moșnegilor banii. „Puteţi bea liniștiţi, îi îndemnă ea arătându-le sticla cu vin. De vinul ăsta nu există să vă doară capul. Păcat, însă, că-i pe sfârșite. Au mai rămas vreo câteva lăzi, de la răposatul. Dacă mai sunt două-trei sticle în pivniţă. Pe ăștia nu-i saturi, spuse ea și, înciudată, arătă spre partenerii ei de joc. Nici nu-i vezi când, gata, au și golit paharul!” în ferestre începură să apară zorii tulburi ai dimineţii de vară. Clătinându-se ușor de oboseală – și poate și din pricina băuturii – Honoriu Dorel se îndreptă spre geam și privi afară. Prin dreptul ferestrei trecu o birjă goală, cu un vizitiu adormit pe capră. Caii mergeau parcă la întâmplare. Vizitiul se trezi, deschise ochii și îi struni ușor. „E o canapea în sufragerie, îi spuse Flori pictorului. Dacă ţi-e somn, te poţi culca acolo…” Raţiu se rătăci, găsi cu greu sufrageria și se trânti pe canapea, așa îmbrăcat cum era.

Adormi repede.

Când se trezi, părăsi în vârful picioarelor, să nu-l simtă nimeni, casa neconsolatei văduve.

Ploua. Merse prin ploaie fără să se oprească și intră în prima cofetărie ce-i ieși în cale. Cofetăria era goală. Se așeză la o masă în fundul încăperii și comandă o cafea cu frișcă. îl servi o femeie bătrână. Îi tremurau mâinile, și Honoriu Dorel se temu să nu verse cafeaua. „E bună, nu-i așa, domnule?" întrebă ea. Cu gândurile aiurea, el nu-i răspunse. Se auzi clopoţelul de la ușa. „Azi ai întârziat, Ignasia", spuse femeia de la casa. „Nu-mi place mie ploaia asta, spuse cea care răspundea la numele de Ignasia. Mă gândeam chiar să rămân acasă. Când plouă, mă dor picioarele și nu am chef de nimic". Era o femeie trecută de patruzeci de ani, îmbrăcată destui de bizar. Semăna cu femeile pe care ei le văzuse în copilărie coborând de la munte, în zilele de târg; în ciuda îmbrăcăminţii extravagante, chipul îl avea de ţărancă, cu trăsături aspre și cam din topor. „Azi am să-ţi fac tabloul pe care ţi l-am promis", îi spuse Ignasia femeii de la casă. „Cel cu Maica Domnului?" întrebă femeia. „Ăla îmi reușește cel mai bine", spuse Ignasia. *„Matca Bosca*| spuse femeia de la casă, și începură să vorbească amândouă în poloneză. Apoi noua venită se așeză la o masă lângă fereastră. „Nu știu dacă am să pot lucra pe întunericul asta", se plânse ea – își scoase, dintr-un fel de straiţă uriașă, penelurile și tuburile de culori și se apucă de lucru. După un timp Honoriu Dorel, neputându-și frâna curiozitatea, se apropie de masa ei. „Puteţi să vă uitaţi, pe mine nu mă deranjează, spuse femeia, căutându-și în continuare de treabă. Euma niște ţigări care miroseau urât și, din când în când, sorbea câte o înghiţitură de cafea dintr-o cană uriașă. „Până acum nu aveţi ce vedea" spuse Ignasia. Totuși, ceea ce se „vedea", deocamdată – câţiva nori și un câmp cu floricele – fu suficient ca el să-și dea seama cam cu ce fel de „pictor" are de-a face. Pretutindeni în lume, la bâlciuri, poţi admira tablouri de aceeași valoare. „Florile nu-mi ies mie prea frumos, spuse plină de modestie «pictoriţa» – cel mai

frumos reușesc întotdeauna s-o fac pe Matca Bosca. Sunt specialistă”, spuse ea privindu-și nu fără o anumită satisfacţie, opera abia începută. „Matca Bosca stă în iarbă și se joacă frumos cu micuţul, ăsta e subiectul ei favorit, îi explică cealaltă femeie. Tabloul ăsta e de la tine din cap, ori l-ai văzut pictat undeva?” o întrebă apoi pe pictoriţă, și Honoriu observă că vorbea cu ea cu tonul cu care te adresezi mai ales copiilor. „L-am văzut, la ce-aș minţi – mărturisi «artista». Numai că în tabloul pe care l-am văzut eu într-o carte era și mama maicii, Elisabeta. Am încercat s-o fac și pe ea, dar nu-mi iese prea bine.”… Ignasia îl întrebă pe Honoriu daca nu cumva e și el pictor, și când avu răspunsul afirmativ al tânărului, îi ceru repede o consultaţie: „Ce ziceţi – întrebă ea – să fac cerul mai întunecat ori să-l las așa?” „Eu cred că-i bine, așa cum e”, spuse plictisit Honoriu Dorel. Ignasia nu se mulţumi însă cu răspunsul lui, începu să-și privească atentă, concentrată și cu un ochi critic, tabloul abia început, și după un timp spuse, încet, mai mult pentru ea: „Nu-mi place… cerul trebuie să fie de aceeași nuanţă cu pământul, nu poate fi mai întunecat ori mai deschis”. Ignorându-i pe cei doi – aceștia continuau să se uite la tablou – pictoriţa își reluă cu multă râvnă lucrul. „Suntem poloneze amândouă, îi explică femeia de la casă. E adevărat că Ignasia e de la ţară, fiica unui învăţător cu care ne și înrudim de departe. Bărbatul a lăsat-o, dar ei nu-i pasă, câștigă bine, are comenzi cu duiumul, de bani nu duce lipsă. Oricând poate să-și găsească pe cineva. Preferă însă să rămână singură, decât să dea peste unul care să se uite urât când pictează, și are dreptate. Așa a păţit, o vecină de-a noastră, o cântăreaţă. A cerut-o de soţie un doctor cu clientelă mare. S-au căsătorit, au apărut fotografii cu ei în toate revistele, erau persoane cunoscute. Să vedeţi, însă, abia s-a sfârșit nunta, abia și-au lăsat pirostriile de pe cap și doctorul îi zise: «De-acuma gata, ai terminat cu cântatul». Vă daţi seama, domnule, ce tragedie… Au stat un an împreună și după un an a încercat să se sinucidă, biata femeie, cu beladonă!”… Și, între timp, pe pânză, prindea chip Matca Bosca. „Cred

că-mi reușește și de data asta, spuse pictoriţa și începu să-și frece palmele cu satisfacţie. Îngerii îmi fac cea mai mare emoţie. Aripile mai ales îmi iau mult timp, nu-s tocmai ușor de făcut. Muncă prea migăloasă, și adevărul este că nimeni nu știe să ţi-o aprecieze. De obicei, la îngeri renunţ, mai ales când am o comandă pe care trebuie s-o execut repede. Ţie, însă, am să-ţi fac unul, dacă ţii cu tot dinadinsul”… Din ziua aceea i se întâmplă lui Honoriu Dorel să vină destul de des pe la cofetărie, unde, așezată la masa din faţa ferestrei, picta poloneza Ignasia. Tabloul era întotdeauna același, cu mici modificări, legate mai ales de culoarea cerului sau a ierbii, precum și a rochiei cu care era îmbrăcată Matca Bosca. Fără să ridice ochii de pe lucru, Ignasia intra cu el în vorbă și îi povestea tot felul de întâmplări din copilăria ei; acestea păreau însă atât de apropiate, de parcă s-ar fi întâmplat cel mult cu o zi înainte! „Ce ne-am zis, eu și soră-mea, începea ea, așa, din – senin, istorisirea, în timp ce, cu multă migală, combina culorile.

Hai să mergem desculţe pe zăpadă, cum am văzut în icoane că merg zânele și îngerii. Numai că soru-mea n-a făcut doi pași și i-au și degerat picioarele! A început să plângă de durere, a zis că așa o dor că nu mai poate suporta durerea și atunci i le-am luat eu în braţe să i le încălzesc, le-am ţinut așa strânse la piept și suflam cât puteam de tare, doar, doar reușesc să i le dezgheţ. «Te-a mai lăsat»? o întrebam dar ea continua să plângă, nu știam cum s-o împac. Așa am păţit eu cu soru-mea, pe când eram noi amândouă în clasele primare, treceam, cred, în clasa a patra; ea e mai mare ca mine cu un an, dar s-a întâmplat să rămână, când a fost în a doua, repetentă, așa că eram de-acuma într-o clasă. Așa a fost… zicea ea și cu dosul palmei – mâinile îi erau ocupate cu pensulele – se ștergea la nas… Din când în când se oprea din lucru, se întorcea spre Honoriu și îl privea mirată și speriată, de parcă ar fi uitat de ei și abia atunci l-ar fi descoperit lângă ea. În timp ce picta, capul și-l ţinea ușor aplecat într-o parte, spre umărul stâng. Așa cum sta privindu-l, și totuși mult prea

preocupată de tabloul la care lucra ca să-l vadă cu adevărat, semăna la rândul ei cu acele „madone”, cam boccii și strâmbe, pictate de ea în zeci și zeci de variante. Un ciudat amestec de grosolănie și delicateţe, de asprime și gingășie, de șiretenie și candoare se desprindea de pe chipul „pictoriţei”. „Arăţi cam obosit. N-ai prea dormit azi-noapte sau ce-i cu tine? Te pomenești că te ţii de petreceri?” îl întreba ea, pe Honoriu Dorel, cu acea lipsă de jenă, amestec de obrăznicie și nevinovăţie, cu care doar copiii pun întrebări. „Eu cum pun capul pe pernă – se lăuda ea râzând cu gura ei mare până la urechi, arătându-și dinţii albi și sănătoși – mă și cuprinde somnul… Dacă se întâmplă să nu adorm imediat, spun o poezioară – o știu de la mama de pe când eram copilă – e în poloneză, pot să ţi-o traduc că e foarte frumoasă – și până să termin poezia, am și adormit… Stai să-ţi povestesc, spuse după un timp, și se opri din lucru, ce-am păţit într-o zi când m-am dus de una singură cu vacile la păscut (și povesti așa, ca de obicei, de parcă totul s-ar fi petrecut nu cu mult timp în urmă). Mă așez la umbră, era tare cald… și nici nu mă întind bine cu mâinile sub cap, și nici nu apuc să oftez de plăcere, că gata, m-a și cuprins somnul. Căldura cred a fost de vină, c-am dormit tare mult, nu m-am mai trezit… S-a lăsat seara, s-a făcut întuneric, și eu nici vorbă să deschid ochii… Și cine știe când m-aș fi sculat, doar că s-a întâmplat c-a fluierat un tren, și din fluieratul acela am tresărit prin somn, și așa m-am trezit. Sar repede în sus, speriată, mă uit mirată în jur, da’ ce să văd altceva decât întuneric beznă?! Și s-o întâmplat atunci un lucru cât se poate de curios: am uitat complet unde și de ce mă aflu în acel loc, n-am mai ţinut minte nimica, n-am mai știut unde sunt și ce-i cu mine! M-am chinuit să-mi amintesc, mi-am bătut capul în fel și chip – îţi dai seama cât eram de speriată, uite așa îmi bătea inima – dar degeaba, capul îmi era gol, de parcă ar fi fluierat vântul prin el! Oare ce s-a putut întâmpla cu mine că mă aflu în așa loc pustiu, cu întuneric peste tot, de jur-împrejur? am început să mă întreb, și alergam când în stânga, când în dreapta. Cum am ajuns eu

aicea și ce loc o fi acesta, că eu nu-l cunosc, îmi spuneam, și mă chinuiam, și mă frământam să-mi aduc aminte, dar, ce folos, nu-mi aminteam de nimic. Oare ce fel de locuri sunt astea, atât și atât de întunecoase? am strigat cât am putut eu de tare, și, după ce-a trecut așa o vreme, de frică, am început să plâng. Până când am simţit cum se rupe ceva în mine și parcă în gură mi-a venit așa puţin sânge călduţ, și chiar atunci, dintr-un nor, a ieșit și luna; mă aflam acolo pe deal și jos în vale am văzut satul nostru, și în felul ăsta mi-am amintit de tot ce s-a întâmplat – cum am adormit eu sub un pom cu umbra deasă – și cum nu m-am trezit până s-a lăsat întunericul. Am văzut poteca ce ducea spre sat, și, liniștită de-acuma, am luat-o încetișor spre casă…”

Felul ei de a istorisi, precum și întâmplările din copilărie pe care le depăna, îl tulburară pe Honoriu Dorel.

Nu putea mai ales înţelege cum un om atât de puţin dotat ca artist cum era ea, o fiinţă lipsită nu numai de cultură – de pregătire întru ale picturii – ci și de orice intuiţie sau gust artistic, putea fi, în același timp, o persoană atât de ciudată, de complexă totuși, de misterioasă, o fiinţă ieșită din comun, aproape excepţională! Șiretenia și candoarea ei, amestec ciudat și surprinzător, îl derutau de asemenea. Răbdarea de a reproduce la nesfârșit același tablou nerod, copie nătângă după un Rafael, văzut de ea cine știe prin ce întâmplare într-o reproducere, îl enerva la culme și îl scotea din minţi. Și totuși, era nerăbdător s-o revadă, s-o audă povestind aplecată deasupra lucrului ei, făcând cu multă migală nourași albi și micuţi ca niște chifteluţe de săpun! „Poate n-ar strica să mai schimbi subiectul, îndrăzni el să-i sugereze într-o zi. Dacă vrei îţi aduc o carte cu reproduceri ca să-ţi alegi una care îţi place”. „Ăsta îl pot face și cu ochii închiși, nu există să nu-mi reușească, așa că îmi place cel mai mult, spunea ea cu încăpăţânare. La ce să-mi bat capul cu un altul nou!” Așa răspundea ea, invariabil, la toate propunerile lui!… Și iată că se organiză la Viena, mai mult în glumă decât în serios; un fel de concurs, la care

Ignasia vru să participe cu orice preţ. „Nu mă las până nu iau premiul cel mare!” spuse ea plină de ambiţie și se apucă de lucru. Era vorba de un concurs ce își propunea să premieze cele mai ciudate sau bizare (mai bine zis cele mai aberante, prin totala lor abatere de la normele elementare ale artei): creaţii artistice. Se urmărea, de către organizatori, răscolirea și aducerea ia suprafaţă, la lumina zilei, a unui anumit filon „subteran”, pe nedrept sortit anonimatului. Organizatorii concursului știau foarte bine că prostul gust este cât se poate de variat, și imaginaţia, navigând pe oceanicile lui întinderi, poate născoci cele mai uluitoare lucruri. Fu într-adevăr un concurs deosebit: Au fost smulse anonimatului, „opere” care ar fi lăsat pe oricine cu gura căscată. O atât de extraordinară putere de inventivitate, risipă atât de mare de imaginaţie, aproape că nici nu le-ai fi putut crede posibile! Nimeni n-ar fi putut bănui că fantezia omului poate apuca drumuri atât de întortocheate! Putu fi admirată, cu acest prilej, de pildă, *Mona Lisa* precum și alte copii după tablouri celebre făcute din cozi de lingură, din aripi de fluturi și din timbre elveţiene; din mușchi de copac de diferite nuanţe și din mucuri de ţigară, din coji de ouă vopsite și din nasturi de cămașă, din urechi de maimuţă și din pene de papagal, din diferite cereale și din mărgele de sticlă! Culorile erau prea „simple”, fantezia se manifesta liberă și nestingherită. Ceasornicarii luară parte ia concurs și ei, cu ceasuri, de asemenea, foarte stranii: Fu astfel văzut un ceas în formă de pușcă de vânătoare și altele montate în gura lui Franz Iosef, a lui Napoleon și a lui Benjamin Franklin! Gura marilor oameni de stat era larg deschisă, ca la dentist, numai că, în locul dinţilor, erau ceasuri cu arătătoarele lor, care se mișcau însă invers decât se mișcă în general acele de ceasornic. Gospodinele participară și ele cu macrameuri cu flori exotice și complicate, prezentară, de asemenea, goblenuri cu căţeluși și cu coșuri încărcate cu struguri.

Vizitatorii putură admira exactitatea detaliilor: strugurii păreau vii, numai dacă întindeai mâna îţi dădeai seama că ei nu sunt de-adevăratelea. Ele expuseră de

asemenea și tapete de bucătărie reprezentând scene familiare, pline de duioșie: Tinere soţii în faţa cuptorului de gătit, gustând din mâncare, cu o lingură uriașă. Scene, în general din viaţă, cum ar fi cea în care soţul stă la masă și dulcea lui soţioară îl servește dintr-un castron în care se poate vedea supa aburindă. Toate aceste scene erau însoţite de versuri explicative: „Frumos și bine aranjat, faci din colibă un palat”, precum și altele la fel de inspirate. Gospodinele aduceau, în tot cazul, puţin echilibru, puţină pondere, într-o expoziţie, altfel, cât se poate de extravagantă! „Doamne, câte îi pot trece omului prin cap”, spuneau vizitatorii și cădeau pe gânduri. Toţi erau încă miraţi de marea varietate a exponatelor. La această expoziţie – să cerem iertare că nu am putut trece în revistă toate creaţiile – Ignasia prezentă tabloul ei obișnuit cu Matca Bosca jucându-se cu pruncul, căruia îi adăugă însă – având în vedere evenimentul excepţional – câteva elemente noi: astfel, norișorii care pluteau deasupra copilului sfintei persoane ea îi coloră de data asta în portocaliu, legându-i cu un fel de panglicuţă albastră, așa cum se leagă ouăle de Paști! Undeva în spate, în partea de sus a tabloului, desenă un păun cu o coadă imensă și viu colorată, iar Maicii ii făcu pe umeri o broboadă alba din lână subţire. Intenţionă s-o picteze și pe Elisabeta, mama Măriei, dar chipul acesteia, spre marea ei părere de rău, nu-i reuși nici de data asta. Pentru că tot era loc destul, mai făcu o stâncă din adâncurile căreia ţâșnea un izvor limpede. Ca într-un decor elisabetan, ea scrise în dreptul fiecărui element nou introdus – de teamă ca nu cumva să nu se priceapă despre ce era vorba – numele acestuia. În dreptul păsării din fundal scrise „păun”, iar în dreptul delușorului – „stâncă cu izvor limpede”. (Până la urmă șterse cuvântul „limpede” și rămase numai „stâncă cu izvor”) Sub silueta mamei nu scrise nimic – o putea recunoaște oricine de altfel, și nici în dreptul pruncului; pe acesta îl făcu mai drăgălaș decât de obicei (buclișoarele, mai ales, îi reușiră de data asta în mod deosebit, gălbui-roșcate, de culoarea grâului dat în pârg). În ceea ce

privește florile – când le picta arătau mult prea stilizate, contrastând cu restul tabloului – nu era deosebit de pricepută, așa că se hotărî să renunţe la ele… „Aș putea s-o pictez pe Matca Bosca în timpul Fugii în Egipt”, îi trecu ei la un moment dat prin cap. Deșertul era, într-adevăr, lucrul cel mai ușor de pictat, dar, alegându-și o astfel de temă, ar fi trebuit să-l deseneze și pe Iosif – Maria nu fuge în Egipt singură, ci însoţită de bunul și înţelegătorul ei soţ – din păcate, însă, chipurile de bărbaţi îi ieșeau toate la fel, îngrozitor de inexpresive, așa că fu obligată să renunţe… în cele din urmă hotărî s-o așeze pe Matca Bosca într-o poiană, iar de jur-împrejurul ei pictă o iarbă de un verde crud, foarte proaspăt. (Dedesubt, scrise, ca să se înţeleagă: „Iarbă, primăvara”) Privi tabloul gata terminat și fu mulţumită. Era convinsă că va da lovitura…

Când la decernarea premiilor își auzi numele strigat, nu fu defel surprinsă. Urcă pe scenă plină de demnitate, își luă banii, și-i numără în faţa spectatorilor care aplaudau. Fu strigată a doua. Premiul întâi fu decernat unei doamne foarte în vârstă. Ea reușise să facă „cei mai urâţi cercei din lume”, cum declarase juriul. Cerceii aveau mai ales o formă cu totul specială, greu de descris cu ajutorul cuvintelor; ca să poată fi văzuţi de toată lumea, ei fură agăţaţi de urechile unei doamne blonde, figură tipică de vieneză, care, gravă, ușor încruntată, defila cu ei prin sală, în acordurile plăcute ale unui marș vesel de Johann Strauss. „Merita premiul, spuse Ignasia, iară pic de invidie. Tabloul meu, nici el nu e rău, numai că așa ceva, ceva ce să arate ca cerceii ăștia, nu cred că s-a mai văzut”, spuse ea plină de admiraţie. Honoriu Dorei părăsi pe furiș sala de expoziţie. N-avea curajul să se apropie de Ignasia s-o felicite. O văzu înconjurată de un grup de admiratori care îi puneau tot felul de întrebări, la care ea răspundea demnă și plină de încântare. Îngrozit, fugi cât mai departe de locul cu pricina (lăsa în lumea lui un infern vesel, încât nu știa ce să facă, să râdă sau să plângă). I se păru că vede mâini hrăpăreţe întinzându-se spre el, gata să-l prindă și să-l tragă acolo jos. Chiar ea, Ignasia, fiinţă mediocră,

plină de șiretenie dar și de măreţie, fusese probabil anume trimisă pentru asta!...

Pe o bancă dintr-un parc, Honoriu Dorei rămase toată noaptea și vărsă lacrimi amare. Dacă Tisu l-ar fi văzut ori i-ar fi auzit sughiţurile și hohotele de plâns, l-ar fi întrebat din nou dacă îl dor măselele, așa că preferă să rămână în parc, singur, decât să se întoarcă acasă. Spre dimineaţă, umbrele întunericului începură să se destrame; o ceaţă ușoară se ridica deasupra boschetelor, și din umbră se desprinse deodată, nu departe de banca lui, silueta ușor umezită de rouă dimineţii a statuii împăratului, a lui Franz Iosef; și iată că monarhul, coborând de pe soclu și sprijin indu-se în toiag, semănând cu oricare dintre bătrânii ce mișunau după-amiezele de duminică prin parcurile din Viena, se apropie de banca unde stătea și suferea Honoriu Dorel. Se așează lângă el, bătrânește, plângându-se că-l dor încheieturile. „Ce părere ai, dragă domnișorule, de pictura de azi? spuse împăratul și, înfigându-și bastonul în pământ cu amândouă mâinile, sprijinindu-se pe mânerul lui în formă de câine, începu să-l clatine în toate părţile... Dumnezeule, ce scandal a fost cu Picasso la Paris în primăvara asta, spuse monarhul și mișcă din cap enervat și plin de nemulţumire. Un mare scandal, dragul meu, din pricina obscenităţilor pictate... Femei goale și centauri care, mă înţelegi dumneata, ce fac împreună, adăugă împăratul și deodată, spre mirarea tânărului, începu să râdă insinuant și lubric, așa cum râd bătrânii în faţa unei halbe cu bere după ce-și spun unui altuia câte un banc porcos. Femeile stau, goale în iarbă – după exagerări anatomice, fie vorba între noi, se vede că nu se pricepe defel la femei – și centaurii ăia sau fauni ce sunt".

Și din nou împăratul nu-și mai putu reţine hohotele de râs, râdea în toată legea, în timp ce, cu mâinile puse căuș deasupra mânerului, își clătina toiagul când în stânga, când în dreapta. „Asta nu e artă, dragul meu, spuse el după un timp, când, în sfârșit, reuși să-și potolească hohotele – asta e curată porcărie! Unde va ajunge pictura – adăugă el grav, privindu-l lung și

îndurerat pe Honoriu Dorel – dacă a încăput pe mâinile unor astfel de domni?!”

Întrebarea rămase iară răspuns, amândoi, Franz Iosef și Honoriu Dorel – care era de o altă părere, dar nu îndrăznea, bineînţeles, să-l contrazică pe monarh – văzură cum ceţurile dimineţii încep să se risipească și un soare roșcat și strălucitor se ridică deasupra Vienei. În boschetele din parc se auziră cântând păsările, iar mirosul proaspăt al ierbii, precum și parfumul tare al florilor, le gâdilară plăcut nările. împăratul începu să răsucească bastonul cu o mână, ca să și-l înșurubeze și mai bine în pământ, și vorbi din nou: „Una din femei nu are decât un singur ochi; nenorocirea e că nici măcar, acela singur nu se află la locul iui obișnuit, ci în frunte! Deasupra ochiului, care pare mai degrabă de ciclop decât de om, are o panglică mare, de culoare mov; aduce cu baretele de la decoraţiile pe care le dau eu, ceva de-a dreptul oribil, dragul meu, nicio femeie nu se poate lega la cap cu o asemenea oroare! Numai un sadic poate sași închipuie o asemenea pocitanie”, spuse împăratul înfuriat la culme. În sfârșit, Honoriu Dorel își luă inima în dinţi și, emoţionat – în viaţa lui nu i-a fost dat niciodată, să stea de vorbă cu un cap încoronat! – îl întrebă pe Franz Iosef: „Sire – spuse el amintindu-și că, cel puţin în romanele lui Alexandre Dumas, supușii se adresează monarhului lor folosind o astfel de titulatură – nu credeţi că artistul poate încerca, totuși, o interpretare nouă?”…Monarhul nu-l mai ascultă, însă; în timp ce el se străduie să formuleze cât mai corect întrebarea, lipsind-o de orice urmă de agresivitate, ca nu cumva să-l înfurie pe bătrân – acesta, total neatent la obiecţiile lui, se ridică, folosindu-se, bineînţeles, de toiag și, încet, cu pas cam nesigur, dar făcând evidente eforturi de a da mersului său o demnitate cât mai augustă cu putinţă, se îndepărtă de bancă, îndreptându-se spre soclul ce îi era destinat. Se opri la un moment dat, se întoarse spre Honoriu Dorel și-i spuse: „Compară-l cu marii spanioli, cu Velasquez sau chiar cu Goya! Pe aceștia îi admir, dragul meu, în ciuda faptului că amândoi aveau o

părere dintre cele mai proaste despre familia imperială. Oricum, e vorba despre o alta dinastie, nu se referă la familia noastră”, își permise el, cu multă cochetărie, un fel de glumă cam bătrânicioasă, și făcându-i un ușor și discret semn de rămas bun lui Honoriu Dorel își continuă drumul spre soclu, cu un pas ușor legănat și nesigur de bătrân…

A treia zi de ia vernisajul expoziţiei și de la decernarea premiilor – Honoriu Dorel se apucase din nou de pictat și Tisu învăţa pentru examene – prin fereastra deschisă răzbătu zgomotul vesel al unul claxon de mașină. Săriră amândoi la geam și spre marca lor surprindere văzură, oprită chiar în dreptul porţii lor, o mașină nou-nouţă. La volan – surpriza fu și mai mare – stătea chiar Ignasia într-un foarte șic costum sport, ultima modă (cu o cochetă-șăpcuţă așezată deasupra părului ei cam unsuros și nu prea pieptănat), radiind de fericire. Ea le făcu semn cu mâna, băieţilor, să coboare, „Lăsaţi orice treabă și veniţi să facem o plimbare cu mașina, le strigă ca scoţându-și capul pe geamul mașinii. E nou-nouţă, acum am cumpărat-o. Trebuie să sărbătorim evenimentul? Băieţii coborâră. „S-a dus premiul, dar nu-mi pare rău, le spuse ea în loc de bună ziua. Dar ce ziceţi?” îi întrebă ea mândră; stând cu amândouă mâinile în șold, cu picioarele ușor îndepărtate, își admira achiziţia. Urcară, făcându-și cu greu loc printre sticlele cu șampanie și pachetele cu mâncare. „Ieșim puţin din Viena, le spuse ea, mâncăm la iarbă verde, luăm aer curat, admirăm natura”. Și mașina străbătu, claxonând veselă, Viena, sub privirile cam mirate ale pietonilor – în anii aceia, o femeie la volan era încă o raritate. Și iată-i la periferia orașului, în sfârșit, ajunși „la aer curat”, „în mijlocul naturii”! Era o dimineaţă frumoasă, coroana copacilor era de un verde intens; secerătorii, în lanurile aurii de grâu, întorceau capul după ei, le făceau semne cu mâna. Drept răspuns la salutul lor, mașina claxona veselă. Fete blonde agitau buchete de fiori de câmp. *„Aufwieâersehen” „Gutentag”,* „Călătorie frumoasă”, strigau ele. „Ce zi extraordinară”, spuse Tisu. „Îmi chiorăie maţele de foame! spuse Ignasia. Când dăm

peste puţină umbră, oprim!” înainte de a opri, trecură însă cu bacul peste un râuleţ cu apă murdară. Dincolo de râu era o regiune cu adevărat paradisiaca. Opriră mașina și la umbra unui măr uriaș – crengile doldora de rod se aplecau până la pământ – Ignasia întinse o faţă de masă de un galben palid, ca lămâia, desfăcu apoi pachetele pline de bunătăţi de tot felul. Exclamaţiile băieţilor o încântau. „Surpriza la urmă”, spuse ea și, dintr-o cutie uriașă legată cu o panglică verde, scoase un imens tort de frișca pe care cofetarii scriseră cu zahăr ars „Ignasia – Premiul doi” „L-am primit cadou, spuse ea, bineînţeles cu ocazia premierii, de la prietena mea, doamna poloneză de la cofetărie. O adevărată minunăţie, ce ziceţi?! De arătat, arată cum arată, dar să vedeţi și ce gust are! Părerea mea e să ne așezăm frumos și să începem să înfulecăm”, spuse ea cu spontaneitatea care o caracteriza, și băieţii acceptară fără să facă prea multe fasoane.

În vara aceluiași an, spre toamnă, Honoriu Dorel și Tisu cunoscură două surori, pe Sieglinda și pe Gudruna, două fiinţe blonde și înalte de aproape doi metri, vesele și sentimentale. Ele declarau în gura mare – și se înfuriau ori de câte ori cineva îndrăznea să pună sub semnul îndoielii afirmaţia lor – c-ar fi odraslele unui „foarte renumit conte” de pe valea Rinului. Acolo, acasă la ele, susţineau fetele, locuiau într-un castel ale cărui creneluri, vechi de foarte multe sute de ani, se oglindeau în apele cunoscutului fluviu. Mai sceptici, unii puneau sub semnul întrebării existenţa castelului, precum și a titlului nobiliar. Cineva își permise chiar, glumind, afirmaţia conform căreia tatăl ar fi în realitate proprietarul unei mici fabrici de mezeluri. Fetele negară însă aceasta „glumă de prost gust”, cu ochii scăpărând de mânie și dând din picioare ca niște căluţi nărăvași. „Nașul nostru – spuseră ele – e un foarte cunoscut critic muzical – admirator al lui Wagner. Numele noastre, poate vedea oricine ar pricepe, sunt luate din celebra tetralogie. Fetele unui cârnăţar care să se cheme Sieglinda și Gudruna! Pentru asta trebuie cultură! Multă cultură!” spuneau ele și rămâneau pe gânduri, savurând

parcă dulceaţa cuvântului cultură pe care îl pronunţau într-un anumit fel, de parcă ar fi avut o bomboană mică în gură. Pentru că ele, la rândul lor, erau de fapt niște vestale ale artei, niște fiice credincioase ale muzicii, venite la Viena să studieze canto cu o fostă celebritate a operei imperiale, astăzi o bătrână foarte simpatică care, chiar dacă nu putea să-și stăpânească întru totul tremurul ușor al capului, era încă o persoană cât se poate de demnă și distinsă. După ce obositoarele lecţii de canto luau sfârșit, fetele ieșeau împreună cu profesoara lor să facă o scurtă plimbare. „După un așa mare efort pentru plămâni, doar nu cântam numai cu beregata, puţin aer curat nu strică, dragile mele, spunea ea. Și apoi, e bine să fiţi văzute în lume în tovărășia mea. Sunt o persoană încă destul de cunoscută la Viena!” în timpul acestor plimbări, cât se poate de instructive și ele, fosta celebritate le istorisea fetelor întâmplări din tinereţea ei tumultuoasă. „Am cunoscut gloria, iubirea și banul, spunea ea folosind fraze împrumutate din revistele ilustrate devorate cu lăcomie în nopţile ei de insomnie. Toate au trecut, s-au spulberat, dar de ce aș regreta, când tinereţea mea a fost asemeni unui vis de aur!… Da, spunea ea, și capul începea să-i tremure mai tare de emoţie, am fost răsfăţată, am fost o fiinţă capricioasă și nestatornică… Povestea aceea cu contele ungur oare v-am spus-o”? întreba. „Nu, nici vorbă”, răspundeau cu fățărnicie fetele, care o auzeau pentru a nu știu a câta oară. „S-a întâmplat la

Budapesta unde am avut un succes într-adevăr nebun în *Traviata.* Aplauzele nu mai conteneau, obosisem. Ca să scap de admiraţia mulţimii, a trebuit să fug! Am făcut semn unei birje să se apropie! M-am urcat. Birja, plină cu garoafe roșii (culoarea garoafelor varia de la o povestire la alta). Mirosul lor simţeam cum mă sufocă… Nu aveam aer. «Unde mergi»? am strigat spre birjar, văzând că mă duce într-o direcţie necunoscută mie. «La castelul domnului conte, spuse birjarul. Domnul conte și invitaţii lui vă așteaptă.» Și când am ajuns la castel, spunea ea și ochii i se umezeau ușor – o adevărată nebunie, dragele mele!

Contele și banda lui veselă – și lăutarii, dar ce lăutari, o ţineau numai în ceardașuri, să rupă corzile, nu alta – s-au repezit la trăsură, au deshămat caii”… și urma, desigur, povestea cu șampania băută din pantof. „Să-i fi văzut îmbrâncindu-se, care să bea mai întâi”, spunea ca și începea să râdă, un râs ascuţit și mărunţel, înăbușit într-o batistă de dantelă albă… Plimbarea se termina, de obicei, printr-o mică escală la cofetărie. Domni distinși și bătrâni, cu chipuri veștede și zbârcite, treceau pe lângă masa lor, ceremonioși și galanţi, ridicau cât mai sus, deasupra capetelor lor chele, pălăriile cu boruri tari. Plini de curtenie, schimbau câteva vorbe cu bătrâna doamnă care îi privea, zâmbind, cu niște ochi apoși și vicleni. Și ei încercau să facă pe cocoșii și pe fanţii, să se poarte cu ea cu agresivitatea de odinioară. În această lume de păpuși veștede a căror rotiţe începeau să meargă mai greu, cei doi tineri prieteni aduseră cu ei – cel puţin aceasta era impresia fetelor, a Sieglindei și a Gudrunei – un val de aer proaspăt. Sieglinda se îndrăgosti rapid și definitiv de Honoriu Dorel Raţiu; Gudruna, mai telurică, optă pentru Tisu. Plimbările, însoţite de istorisirile încărcate de atâta nostalgie ale fostei cântăreţe, aveau loc acum în cinci (fetele, cântăreaţa și cei doi tineri). Uneori, se discuta – mai ales la cofetărie, în jurul măsuţelor de marmoră roșie, în faţa unei cești de cafea cu frișca – despre „viitorul” celor două eleve. Cântăreaţa manifesta unele rezerve cu privire la „vocaţia wagneriană” a tinerelor ucenice. „Vocile voastre – spunea ea – sunt mult mai potrivite pentru opera italiană. Verdi sau Puccini, *Madam Buterflay* sau *Traviata*. În ciuda numelor voastre cu rezonanţă wagneriană, glasurile voastre sunt dulci. Sunt voci potrivite pentru belcanto… «Ringul» nu-i pentru voi”. Fetele, auzind-o, erau cuprinse de disperare. Zadarnic încercau băieţii să ie consoleze, lacrimile curgeau pe obrajii dolofani și roșii. „Liniștiţi-vă, spunea cântăreaţa cu multă energie. Nu e totul pierdut. O să ne străduim, Eu am să fac tot ceea ce-mi stă în putinţă”. „Unchiul nostru – spuneau fetele printre sughiţuri – să nu audă de Verdi sau de Puccini! Și o să-l

convingă până la urmă pe tata să renunţe la lecţiile de canto. «Decât opera italiană, mai bine găsești niște bărbaţi de nădejde și le măriţi pe amândouă», o să spună el; și tata, ce zice unchiul, aia face”. „Nu-i totul pierdut, pentru Dumnezeu, spunea cântăreaţa”, și le pișcă de obraz ca să le consoleze. V-am mai spus că o să mai încercăm. O voce se poate educa la urma urmei. Totul e să aveţi încredere în talentul meu pedagogic”. Și fetele, bineînţeles că aveau, și orele ţineau de dimineaţa până seara. Tisu și Honoriu Dorel erau sătui de Wagner până peste cap! Totuși merseră să vadă *Lohengrin* împreună. Tisu, care era foarte obosit – începuse, în sfârșit, să se pregătească pentru examene, scrisorile unchiului din ţară, nemulţumit de lenevia nepotului, erau tot mai severe – adormi încă de la cea dintâi întâlnire dintre Lohengrin și Elsa. Impresionantul duet de iubire dintre cei doi îndrăgostiţi, din actul I, fu în felul acesta total acoperit de sforăituri. Fetele turbau de furie, chiar Gudruna, care îl iubea pe Tisu cu o dragoste senzuală și pătimașă dar încă neprihănită, părea revoltată la culme. „Trage-l de mânecă să se trezească”, îi șopti ea lui Honoriu Dore!; Tisu simţi în antebraţ pișcătura până la sânge a tinerei valkirii înfuriate și se trezi. „Ce-i cu lebăda aia?” întrebă el încă buimăcit de somn. Câteva persoane din faţă, auzind întrebarea tânărului, se întoarseră pline de indignare… Decorurile uriașe din carton îl impresionară totuși, de asemenea costumele somptuoase, precum și platoșele și bărbile cântăreţilor. Opera i se păru, însă, greoaie și plicticoasă și, ca nu cumva să adoarmă din nou – muzica lui Wagner acţiona asupra lui ca un somnifer cu efect sigur – evită s-o asculte, concentrându-și atenţia, așa cum am spus, asupra decorului și a costumelor. În general, spectacolul îi amintea de o serbare școlară de pe vremea când era el elev, în care colegul lui de bancă îi interpreta pe regele Arpad, iar el pe un aprod al acestuia. La ieșire, când în sfârșit spectacolul se termină, fetele erau mute de admiraţie. „Ce Verdi, ce Puccini! strigară ele într-un glas. Wagner e adevăratul Dumnezeu. Un extraordinar vrăjitor”.

Gudruna simţi cum – având în vedere accidentul cu sforăitul – dragostea ei pentru Tisu e ușor umbrită. Își propuse să-l iniţieze pe tânăr în tainele muzicii lui Wagner. După spectacol, cântăreaţa îi invită acasă la ea. „Facem o mică petrecere, spuse. Totul însă foarte modest, să nu vă așteptaţi la cine știe ce”… Tisu și Honoriu Dorel erau vădit impresionaţi ori de câte ori pătrundeau în sanctuarul fostei celebrităţi. Se mișcau stânjeniţi printre trofeele tinereţii ei celebre, având grijă să nu răstoarne sau să spargă ceva din greșeală. Greu, de altfel, să te miști printre atâtea lucruri de preţ, printre atâtea obiecte adunate într-o încăpere nu prea mare, în mijlocul căreia trona un uriaș pian cu coadă. Pe Tisu îi intrigă o cravașa care atârna pe perete chiar deasupra patului. „E o amintire de la un elveţian cât se poate de nostim, îi explică fosta cântăreaţă. Am luat de la el ore de călărie, și cum sunt un adevărat antitalent, s-a chinuit cu mine, mult, săracul. Aveam o splendoare de cal, negru ca pana corbului, cu o mică stea albă pe crupă. Magnific și nărăvaș, îngrozitor de nărăvaș”, preciza ea și începu să râdă probabil unei amintiri îndepărtate ce se desprindea cu greu din negura vremii. Privirile lui Honoriu Dorel se opriră pe fotografia, cam ștearsă de timp, a unui tânăr cu trup îndesat și cu ochi oblici de asiatic. „Ce nenorocire, spuse cântăreaţa și luă fotografia de pe perete, o apropie de ochi – era destul de mioapă – ca s-o vadă mai bine, să fie sigură că nu se înșală. Simt cum mă cutremur toată numai când îmi aduc aminte!… A înnebunit pe scenă, dragul meu, în timp ce dansa în Salomeea. A fost un moment oribil. Și ce talent avea! Ca o flacără era băiatul asta, ca o adevărată flacără!”… Fotografiile cântăreţei erau și ele împrăștiate peste tot, bineînţeles cu autografe celebre, nu lipsea nici iscălitura lui Wagner sau a lui Richard Strauss! într-una din fotografii, Cosima Wagner o ţinea protector de după umeri. Băură șampanie și, ca de obicei, admirară, plini de pioșenie, trofeele; puseră întrebări cu privire la persoanele – toate cât se poate de celebre – pe care nu le recunoșteau răsfoind albumele. Fu o seară plăcută și cât se poate de instructivă.

Sieglinda și Gudruna îi invitară pe băieţi la castelul lor de pe Rin. S-ar putea să facem călătoria degeaba, s-ar putea să nu existe niciun castel, își spuseră ei plini de neîncredere. Totuși, curiozitatea era mult prea mare: acceptară să meargă… în timpul celei dintâi zile a călătoriei se ţinură de tot felul de glume, spre marele haz al castelanelor. Chiar Honoriu Dorel fii mai puţin melancolic decât de obicei. Noaptea, căzură frânţi de oboseală și adormiră repede, cu capul îngropat între sânii generoși ai celor două valkirii; protectoare, materne, ele preferaseră să rămână treze; cu ochii larg deschiși, ascultând zgomotul uniform al roţilor de tren, neatente și distrate, se jucau, răsfirându-l în fel și chip, cu părul cârlionţat al băieţilor. Blond și mătăsos, al lui Raţiu, negru și aspru, al prietenului său. Nările lor larg deschise adulmecau mirosul viril al transpiraţiei lor, și o dorinţă secretă, necunoscută până atunci de ele, urca din trupurile lor feciorelnice… în timp ce trenul se tara cu o stingheritoare încetineală spre Rin, băieţii avură visuri dintre cele mai plăcute și revelatorii: Honoriu Dorel visă un copac cu frunze roșii și cu flori albe, singuratic, pe o câmpie de culoarea șofranului. Era foarte frumos și el se apucă să-l deseneze, dar vârful creionului i se rupea mereu. Tisu visă un șiștar cu lapte abia muls; el bea cu lăcomie, dar, lucru de mirare, șiștarul rămânea tot plin, nu reușea să-l golească. Laptele proaspăt mirosea cât se poate de plăcut… Fură treziţi din somnul lor dulce de vocile pline de o mare încântare a celor două fete. Răsărise soarele, se aflau în cea de a doua dimineaţă a călătoriei lor, și când se uitară pe geam, îndemnaţi de ele, cu ochii încă înceţoșaţi de somn, văzură Rinul cei cântat de poeţi, curgând domol printre colinele verzi. Văzură castele risipite pe dealurile singuratice, stând acolo de veghe de sute de ani, răsfrângându-se în oglinda limpede și albastră a apei. Ca niște adevărate fiice ale Rinului, fetele nu-și găseau locul de emoţie. „Rinul nostru, spuse în șoaptă Sieglinda cu ochii umezi de lacrimi. Iubitul, dragul nostru Rin”… „Eu i-am visat azi-noapte”, declară cu multă

fermitate Gudruna, uitând că în cursul nopţii trecute n-a prea avut parte de somn. „Orișice s-ar întâmpla, spuse Sieglinda și simţi cum se trezește în ea o mare dorinţă, n-am să mă las până nu ajung să joc în *Aurul Rinului!”* Trecură pe lângă stânca lui Loreley și Gudruna își aminti celebrele versuri ale lui Heine: „E răcoros, Se înserează *I* Și Rinul curge liniștit / Spre culme stânca scânteiază / în strălucirea de-asfinţit / (spuse versurile în șoaptă, cu ochii închiși) Sieglinda, în schimb, pradă aceleiași exaltări, începu să cânte. Gudruna, iară să aștepte ca sora ei să termine de cântat, o apostrofa cu severitate: „Ce cânţi tu, îi spuse ea, nu are nicio legătură cu Loreley”. Întâmplările se aseamănă totuși într-o anumită măsură”, spuse Sieglinda. În general, ea avea un cap teoretic mai puţin pus 1 a punct decât ai Gudrunei, în schimb, așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, darurile fiind și ele împărţite omului cu o anumită măsură, vocea îi era mult mai melodioasă și mai vibrantă. „Ce legătură vezi tu, nu pricep, între cântecul lui Solveig din *Peer Gynt* și Loreley, întrebă Gudruna dispreţuitoare. „Loreley stă pe o stâncă – și cu o mână arăta stânca respectivă – cântă tot timpul și cufundă marinarii cu liedul ei. Solveig e adevărat că și ea stă pe o stâncă și cântă, numai că ea îl așteaptă pe Peer Gynt. Cântă până la adânci bătrâneţe și așteaptă venirea iui. Ceea ce nu-i același lucru, cred că îţi dai seama”. „Tot despre o stâncă e vorba în amândouă cântecele, nu se lăsă Sieglinda. Și, la urma urmei, adăugă ea nepăsătoare, cântecul e foarte frumos, așa că nu văd de ce nu Laș cânta!” Și iară să mai ţină seama de observaţiile și cârcotelile surorii ei, cântă în continuare. Când Sieglinda își termină cântecul, stânca rămăsese deja de multă vreme undeva departe, în urma trenului. Cerul se înnora brusc» castelele și delușoarele încetară să se mai oglindească în apele Rinului. O scurtă răpăiala de ploaie, care nu dură decât un sfert de oră, apoi cerul se limpezi și soarele se arătă din nou. La destinaţie au ajuns spre seară (soarele asfinţea și apele râului erau acum de culoarea sângelui). Trenul opri într-o gară micuţă. Fetele își scoaseră

amândouă capul pe geam și, cuprinse de o agitaţie neobișnuită, începură să strige: „Am ajuns, am ajuns”. Trăgând emoţionaţi de geamantanele burduhănoase – exista oare într-adevăr un castel? Se apropia, în sfârșit, clipa când vor afla adevărul! – băieţii coborâră pe peron ascunzându-se, emoţionaţi și fâstâciţi, în spatele celor doua valkirii… Fu o adevărată avalanșă de strigăte, de sughiţuri și de gemete! Lacrimile începură să curgă în voie și din abundenţă! Tisu căută cu privirea un bărbat care să-l ajute la bagaje. Nu văzu însă picior de bărbat – în afara șefului de gară; acesta, cu un fanion roșu, dădu în sfârșit drumul trenului. Șase femei, mature, semănând totuși, dacă te uitai atent, cu tinerele fete (cu părul împletit în niște cozi groase și blonde, adunate în coc deasupra capului), se roteau emoţionate și transpirate în jurul celor două fete, fără să le acorde băieţilor nicio atenţie. Foarte posibil ca ele – se gândi Tisu – să facă parte dintr-o ligă feminină, una din acele organizaţii numai pentru femei, iar castelul să aparţină și el societăţii în cauză. Altfel, prezenţa unui număr atât de impresionant de femei era aproape inexplicabilă. Dar exista oare cu adevărat un castel? se întrebă el plin de neliniște și privirile lui începură să cerceteze dealurile din jur, în căutarea acestuia. Era din ce în ce mai curios să vadă cum arată un castel privit mai de aproape, nu numai în fugă, de la fereastra trenului! între timp, cele șase femei continuau să vocifereze cât se poate de agitate, învârtindu-se fericite și emoţionate, în jurul fetelor. Vorbeau într-un dialect specific acelei regiuni, așa că băieţii nu prea înţeleseră ce spun. „Bine aţi venit la castelul nostru! spuseră ele, adresându-li-se lor, și băieţii respirară, în sfârșit, ușuraţi; castelul exista într-adevăr, nu era o simplă născocire, de vreme ce era amintit chiar în cuvintele de bun venit… Trăgând de geamantanele grele umplute cu rochii de-ale fetelor, cumpărate de la Viena, se îndreptară cu toţii spre cele două trăsuri ce urmau să-i ducă, în galopul cailor, până la castel. Caii mici și repezi, cai de munte, aveau căpestrele împodobite cu tot felul de fiori, și Tisu își aduse aminte că,

în același fel, se împodobeau acasă la ei caii de sărbători. În ciuda drumului prost, discuţia fu de la început foarte animată. „Ce face omama și opapa?” întrebară într-un glas fetele. Spre marca lor bucurie, aflară că, atât omama cât și opapa, sunt până acum, slavă Domnului, bine sănătoși. Pe omama, e adevărat, a început să o supere astmul în ultimul timp. În schimb, otata e voinic și vesel, așa cum îl știau; de auzit, din păcate, nu mai aude chiar atât de bine, desigur, din pricina bătrâneţii; trebuie, când stai de vorbă cu el, să pronunţi cuvintele ceva mai tare și mai rar, mai ales că, din cochetărie, refuză să-și pună cornetul; nu vrea să știe lumea că e surd, dar la vârsta lui e normal să nu meargă totul perfect; altfel, însă, e încă plin de energie și destul de lucid; nicio hotărâre nu se ia la castel, înainte de a i se cere și lui părerea. Și, între timp, castelul se ivește, de-adevăratelea, undeva pe crestele dealurilor. Un miros plăcut de iarbă cosită gâdilă nările, în vale se vede Rinul curgând, soarele stă gata să apună; și când ajunseră la o aruncătură de băţ de castel, fetele hotărâră să facă unele mărturisiri. Așa aflară ei, în sfârșit, adevărul; nu există, bineînţeles, niciun fel de titlu de nobleţe, totul n-a fost decât o glumă de-a lor destul de nevinovată, de vreme ce castelul există, se poate și vedea, spuseră ele și-l arătară cu mâna. Există și era într-adevăr al lor, și asta încă de multă vreme; otata îl cumpărase cu mulţi ani în urmă, ele nici nu erau născute pe timpul ăla. Vechiul proprietar al castelului, un tânăr conte care scria versuri și al cărui tată își zburase creierii într-o casă de sănătate, după ce drama se consumase, luase hotărârea să rupă definitiv cu trecutul, să transforme toate veniturile în numerar, și să-și caute norocul cât mai departe de locul „tragediei”, tocmai în America! Așa ajunsese castelul în posesia iui otata, care, înainte de a-l cumpăra, avusese într-adevăr o mică fabrică de mezeluri la Stuttgart. Castelul otata îl cumpărase mai ales la insistenţele lui omama, fire romantică, care de multă vreme visa să aibă un castel al ei. Otata era însă o fire foarte pornită pe distrugerea și spulberarea tuturor iluziilor romantice; iată de ce, fără nicio umbră de

remușcare, hotărî de la început să transforme castelul într-o bănoasă – transportul pe Rin era operativ și nu costa mult – crescătorie de porci. Vecinii însă se revoltară, din pricina mirosului îngrozitor; acesta răzbatea pe Rin până la mari depărtări. Societatea de protejare a apelor Rinului, precum și oficiile turistice, au pornit încă din primul an o campanie vehementă împotriva castelului transformat într-o uriașă cocină de porci! Călătoria pe Rin atât de desfătătoare, cântată de marii poeţi germani și, bineînţeles, și de muzicieni (vezi *Aurul Rinului* a lui Wagner), își pierdea mult din farmec, de vreme ce, de îndată ce vaporul se apropia de locul cu pricina, duhoarea devenea atât de insistentă. Călătorii, ieșiţi pe covertă să admire peisajul, trebuiau să se ţină cu amândouă mâinile de nas, din pricina mirosului; acesta se strecura perfid până în cele mai etanșe cabine; doamnele erau apucate de migrene, copiii se plângeau de dureri de burtă, iar domnii își întrerupeau convorbirile lor grave și începeau să privească, consternaţi, apele limpezi ale râului peste care plutea, adevărată blasfemie, un miros atât de neplăcut. Vaporul se îndepărta de castelul blestemat, dar călătorii cu greu reușeau să-și mai recapete buna dispoziţie… „Așa că opapa a trebuit să renunţe la porci” – povesti Gudruna și pe faţa ei nu puteai vedea dacă ea regretă acest lucru sau, din contră, se bucură ia gândul că, în sfârșit, castelul a încetat să mai fie crescătorie de porci. „Scandalul a fost mult prea mare; s-a întins aproape în toată ţara. De pildă, a apărut într-un ziar din München un articol scris de un scriitor celebru. Și articolul cu pricina a avut un asemenea ecou, încât riscam să fim alungaţi cu pietre din castel dacă ne-am fi încăpăţânat și am fi continuat să creștem porcine; și atunci olata a vândut porcii; a venit pe Rin un vapor mare care i-a luat și i-a dus. Numai că otata n-a renunţat chiar de tot la planurile lui și, în locul porcilor, a cumpărat păsări. Otata n-a mai avut niciodată o crescătorie de păsări, habar nu avea cum se cresc ele și atunci a cumpărat cărţi și a studiat, între timp, s-a întors și tata din armată și a studiat și el împreună cu opapa, studiau și

stăteau mult de vorbă. Ziua și noaptea nu ieșeau din casă, tot studiau și discutau amândoi, ce și cum să facă. Și după aceea au adus tâmplari, și tâmplarii au făcut mai multe coteţe în spatele castelului, și coteţele alea toate s-au umplut cu păsări, și așa de multe am avut că zilnic pluteau pe Rin vaporașe pline cu păsări de-ale noastre; avem acum cea mai renumită firmă. Tata atât a studiat, încât nu cred să existe altcineva, nu numai pe valea Rinului, ci chiar în toată Germania, care să știe mai mult decât el despre păsări. reușit să obţină în ultimul timp noi soiuri, și se întâmplă, din ce în ce mai des, să fie invitat la congrese, împreună cu savanţi celebri, și să ţină tot felul de referate despre ele. Acum scrie o carte cu aceeași temă, intitulată Creșterea păsărilor de casă, în colaborare cu opapa. În ce privește mirosul, când bate puţin vântul, mai coboară spre Rin un fel de damf acrișor, mai ales după ploaie – mirosul acela de găinaţ ud, bine cunoscut – abia se simte însă, nici nu se compară cu cel al porcilor. „Parcă miroase ceva”, își spun, e adevărat, câteodată doamnele de pe vapor și strâmbă ușor din nas, cele mai sensibile, dar până să se dumirească ce-i cu mirosul, până își caută ele o batistă, gata, mirosul a și trecut! în privinţa asta, n-am mai avut necazuri!” spune Gudruna, la capătul povestirii ei; între timp ajunseră la castel, intrară în curte, trecând mai întâi peste podul sub care se vedea o prăpastie adâncă. Dincolo de dealuri, soarele apusese de mult. O lumină blândă cobora pe Rin. Se auzeau în depărtare sirenele vapoarelor semnalizând. Otata și omama, gârboviţi, cu părul alb – capul le tremura ușor din pricina emoţiei – îi așteptau la intrare. Fetele, emoţionate, cu lacrimi în ochi, săriră la pieptul lor uscat. Bătrânii, la rândul lor, lăcrimară. „Aţi crescut, v-aţi împlinit, sunteţi deacum domnișoare”, spuseră ei gâtuiţi de emoţie. Curtea era plină de orătănii de tot felul; se adunară cotcodăcind în jurul lor, de parcă ar fi participat și ele la bucuria generală. Tata apăru și el. Mai sobru, el Ie îmbrăţișa scurt, bărbătește, fără să se piardă în fleacuri inutile. Băieţilor le întinse o mână umedă, transpirată, de unde Tisu deduse că, în ciuda

„sobrietăţii”, era la rândul iui foarte emoţionat…

Primele zile petrecute la castel au fost încântătoare. Priveliștea era minunată și tinerii, fetele, Tisu și Honoriu Dorel, făceau lungi plimbări pe malul râului. Plecau dimineața și se întorceau seara, hămesiţi de foame, dar fericiţi. Își făcu, în sfârșit, anunţată vizita, unchiul, celebrul critic muzical și dirijor de operă, și fetele fură cuprinse de o agitaţie și o emoţie deosebită. Bineînţeles că unchiul le va pune să cânte, ca să observe progresele făcute în timpul anului petrecut la Viena! Din nefericire, Gudruna băuse apă rece dintr-un izvor descoperit de ea în pădure și vocea i se voalase puţin. Încerca să şi-o dreagă cu ouă crude proaspăt ouate, răgușeala, însă, spre marea ei disperare, continua să persiste… Lungile plimbări pe malul Rinului fură în tot cazul întrerupte. Fetele exersau zilnic. Le acompaniau la pian, pe rând, cele șase femei (mama fetelor murise, nu mult după ce se născuse cea de-a doua fiică, Gudruna, femeile erau surorile mai mici ale nefericitei mame). Cântau mai ales lieduri de Hugo Wolf, sfâșietor de triste. Noaptea, Tisu părăsea încăperea în vârful picioarelor, în mare tainã. Se întorcea doar în zori, frânt de oboseală dar fericit. Honoriu Dorel, bănuia că se întâlnește cu Gudruna sau cu o altă femeie de la castel; în tot cazul, Tisu, care era discreţia în persoană, nu făcu niciun fel de mărturisiri și nici Honoriu Dorel nu părea interesat să afle mai mult. Dimineaţa, Gudruna apărea cu cearcăne la ochi, vocea îi era și ea din ce în ce mai răgușită, și, cu o bucurie abia ascunsă în priviri, se plângea că, din pricina căldurii (deși se aflau la începutul lui septembrie, nopţile erau într-adevăr foarte calde) doarme prost. Plină de naivitate, Sieglinda o îndemna să ia un calmant: „Eu, când nu pot dormi, spunea ea, iau calmante și adorm într-o clipă”. Honoriu Dorel, în timp ce fetele își cântau liedurile sau atacau direct complicate arii din Wagner, începu să facă lungi și instructive plimbări cu tatăl fetelor, domnul Günter. Instructive erau într-adevăr aceste plimbări în doi, deoarece domnul Günter era o adevărată somitate în problema, deloc simplă, a creșterii

păsăretului de curte, dotat nu numai cu o temeinică pregătire ştiinţifică, ci şi cu o foarte bogată fantezie. El visa, de pildă, să obţină noi şi noi soiuri de păsări, şi era convins că demersurile făcute de dânsul în această privinţă îl vor conduce spre rezultate dintre cele mai promiţătoare. „Mă interesează – îi mărturisi el tânărului – bineînţeles mărimea, şi frumuseţea unei păsări. Cu cât e mai mare o găină sau un cocoş, cu atât are, e firesc să fie aşa, mai multă carne. Şi cu cât sunt mai frumoşi, mai ales cocoşii, cu atât cumpărătorii sunt mai atraşi să-i cumpere. Dar, în acelaşi timp, nu pot face abstracţie de calitatea cărnii pe care o obţin prin încrucişările respective, acest lucru fiind, de altfel de primă importanţă pentru mine. Poţi obţine, de pildă, soiuri foarte mari sau foarte frumoase de păsări, un cocoş să zicem, mare cât un curcan şi cu un penaj strălucitor şi viu colorat, ca cel al cocoşului de munte, dar, în schimb, cu o carne fibroasă, fără gust, lipsită de dulceaţă. În cazul ăsta, efortul e zadarnic, pasărea degeaba-i mare, nimeni nu ţi-o cumpără, dai faliment. În schimb, i-a gândeşte-te, să obţii un soi de cocoş care să cântărească, să zicem, zece kilograme, dar care, în acelaşi timp, să aibă o carne dulce şi fragedă cum e carnea de pui. Dai lovitura! în doi ani eşti milionar... Numai că deocamdată – spunea el, şi privirea i se adumbrea – bat pasul pe loc! Mă aflu, ca să spun aşa, într-un punct mort. Obţin păsări mari, aproape uriaşe, dar cu cât sunt ele mai mari cu atât carnea lor e mai proastă, aproape de nemâncat! Am obţinut păsări splendide la înfăţişare, dar, când le pui la cuptor, au un gust ca de iască. Frumos pe dinafară, cum se spune, putred pe dinăuntru”. O pasăre frumoasă – încerca să spună Honoriu Dorei cu timiditate – e în tot cazul un lucru rar!” „Ce folos, fiule, ce folos, se plânse domnul Günter, şi privirile lui, în dosul ochelarilor cu dioptrii multe, exprimau o imensă tristeţe. Degeaba sunt frumoase, dacă e proastă carnea, nu mi le cumpără nimeni. Sunt cu mâinile legate, ca să zic aşa. Depind de piaţă. De cerere şi ofertă. Toate eforturile mele trebuie canalizate într-o singură direcţie: spre obţinerea unei cărni

cât mai gustoase”. Domnul Günter mai făcu câţiva paşi privind melancolic apele, de un albastru pur, ale Rinului, apoi vorbi din nou: „De altfel intervine încă o problemă: cea a hranei. Păsările astea mari obţinute prin diferite încrucișări, consumă enorm! O pasăre mare mănâncă într-o zi atâtea grăunţe, câte mănâncă o pasăre obișnuită într-o săptămână! în felul ăsta ajung la sapă de lemn. Cine își poate permite să hrănească asemenea monștri?!” Domnul Günter îi duse în cele din urmă pe tânărul pictor să vadă coteţele lui „speciale”. „Ești, ca să zic așa, un privilegiat, îi spuse el în timp ce se îndreptau, mergând pe o potecă îngustă, spre locul cu pricina. Nu le prea arăt și fac asta nu numai din prudenţă – până n-ai ajuns la rezultate meritorii, e bine să nu te expui – ci și din modestie. Nu-mi place să mă laud cu succesele mele, în stânga și în dreapta. „Sunt foarte mari, spuse în culmea entuziasmului Honoriu Dorei, privind, mut de admiraţie, păsăretul splendid. Extraordinare. Ar trebui organizată o expoziţie cu ele. Minunate! Așa ceva nu s-a mai văzut până acum”. „Ce folos – spuse cu indiferenţă Günter-tatăl, de vreme ce carnea lor e de nemâncat. E un lux pentru mine să le ţin aici și să le dau să mănânce”. „Dacă le-aș picta”?! spuse Honorio Dorel gâtuit de emoţie. „N-am nimic împotrivă, spuse domnul Günter. Tot nu-s bune de altceva. Poţi să le pictezi cât vrei, dragul meu. Și dacă e vorba de pictat, am o surpriză pentru tine”. Așa se făcu, prin urmare că domnul Günter ii arătă lui Honoriu Dorel uriașul cocoș pe care îl ţinea închis în mare taină într-o cămăruţă din turnul castelului; și pe care până atunci nu-l arătase nimănui – cel puţin așa pretindea, în timp ce urcau împreună scările care duceau spre turn. Cocoșul, când intrară trăgând repede ușa după ei, dădu drumul la un sunet ascuţit și plin de mirare, de parcă ar fi vrut să scoale morţii din somn. Honoriu Dorel rămase mut de admiraţie. O asemenea pasăre nu văzuse el niciodată în viaţa lui. „Ce penaj, spuse în culmea entuziasmului. Și ce creastă”. De parcă ar fi auzit lauda, cocoșul cucurigă încă o dată. „Îţi sparge urechile”, spuse domnul Günter. Cocoșul, aproape de

înălţimea unui om, avea penele de pe gât și. de sub creastă de un alb care bătea spre gălbui; cele din coadă erau verzi cu pete mov, ca la păuni. Honoriu Dorel privi cu un ochi nesăţios de pictor modelul viu din faţa lui, atât de real și în același timp aproape fantastic. „Nimeni n-o să mă creadă că eu am văzut cocoșul ăsta”, își spuse, în timp ce pregătea pânza și culorile. Începu să picteze, străduindu-se să rămână cât mai fidel modelului. Totuși, nu putu să nu adauge puţin cărămiziu în penaj, iar gâtul cocoșului îl făcu ceva mai gălbui decât era în realitate. Și de vreme ce cocoșul tot nu semăna cu cel adevărat, își permise chiar o mică fantezie: ghearele i le făcu verzi, de un verde transparent, ca de sticlă, încât pasărea părea că stă pe niște picioare gata la cea mai mică mișcare să se spargă. De asemenea, în loc de cinci gheare la picioare, îi făcu șase, iar o pană din coadă i-o coloră în mov; un mov de culoarea prunii putrede, de o nuanţă mocnită; acesta dădea ansamblului un indiscutabil dramatism. Își permise o mică abatere, o licenţă cu totul nevinovată, și atunci când picta ochii cocoșului; îi făcu un ochi albastru și altul galben. Cu toate aceste mici modificări, pasărea pictată de el nu era cu mult diferită de cea adevărată. Falnică și încântătoare în același timp, gata în orice clipă să se desprindă de pe pânză și să zboare! Și, în timp ce lucra la ultimele retușuri, Honoriu Dorel simţi cum sufletul i se umplu de o neașteptată și ameţitoare fericire. Avea impresia că ceea ce realizase el de data asta nu semăna cu nimic din ceea ce făcuseră alţii înaintea lui! Pasărea uriașă ce-l privea de pe pânză, asemeni unui sfinx cocoșesc, cu ochii ei în două culori, era o pasăre născocită de el, născocită și văzută deopotrivă, adevărată și iluzorie în același timp, închipuire, dar și copie a unui cocoș ai cărui cucurigu agresiv și războinic se făcea auzit din când în când… între el, pasărea pictată și cea adevărată, care se foia din ce în ce mai neliniștită în jurul lui, începea să se înfiripeze un fel de legătură tainică a cărei sursă, misterioasă, îi scăpa pictorului. Reușise, în tot cazul, într-o clipă de inspiraţie unică, să redea însăși esenţa ascunsă a

cocoșului din încăpere!… Cine, în afara lui, și a domnului Günter, desigur, a mai văzut o asemenea pasăre vreodată? („Cât de fantastică poate fi realitatea, își spuse Honoriu Dorel, cât de puţin trebuie să o modificăm!”) … Și totuși, falnicul cocoș de pe pânză, deși semăna foarte bine cu pasărea vie din faţa lui, era în realitate cu totul altul! mai fantastic ori mai puţin fantastic decât cel real, mai credibil sau mai puţin credibil, asta nu avea nicio importanţă! Important era, în schimb, faptul că până la el, nimeni – așa își spunea el, în timp ce prin ferestruica din tavan se strecura o lumină din ce în ce mai palidă, pe măsură ce umbrele înserării coborau deasupra Rinului – nu-și imaginase vreodată că un cocoș poate arăta așa! Un drum plin de mister se întindea înaintea lui Honoriu Dorel, un ţinut a cărui existenţă, până atunci nici n-o bănuise măcar, își dezvăluia tainele; o poartă ascunsă se deschise și un cocoș falnic se foia cu penetul lui strălucitor în faţa intrării! Un cocoș cu un ochi galben și cu altul albastru, cu o pană în coadă de culoarea prunii putrede și cu un gât gălbui de culoarea osului de ivoriu! în culorile acelea, neobișnuite și ciudate la o primă vedere, stătea întregul secret al picturii lui – în sfârșit se putea vorbi de așa ceva – precum și în verdele ca de sticlă ai picioarelor lui cu șase degete… între timp, pasărea începu să se uite și ca la tablou cu acea privire stupefiată, neîncrezătoare și furioasă, pe care o au animalele – și desigur și păsările – când dau peste o oglindă în care își văd propriul lor chip reflectat. Inconștiente de propria lor existenţă pe pământ, ele nu au cum să ia act de ele însele, uitându-se la copia lor din oglindă. Ba mai mult, prezenţa acestui alter ego le înfurie cât se poate de tare! N-am văzut oare cu toţii cum pisicile se aruncă, zburlindu-se furioase, la dușmanul din oglindă? Gata să-l și sfâșie cu ghearele lor catifelate! întotdeauna se lovesc însă de sticla rece și impenetrabilă, în dosul căreia, degeaba se uită ele înfuriate și nedumerite, nu se ascunde nimic… La fel se uita cocoșul la imaginea lui de pe pânză, tâmp și furios în același timp gata să sară ia rândul lui la bătaie! Dar și speriat, totodată

– de unde și ezitarea lui prelungită – din pricina mărimii cocoșului de pe șevalet care – așa-i plăcuse lui Honoriu Dorel să-l picteze – era cam de două ori mai mare decât cel din realitate. „Nicio asemănare”, şi-o fi spus cocoșul, așa cum unii vizitatori, mai puţin iniţiaţi, își spun ori de câte ori se întâmplă să se afle în faţa unei pânze mai îndrăzneţe. Dar n-are rost să-i atribuim cocoșului gânduri mult prea complicate și cu subtext neapărat estetic! Nu există pasăre care să fie de o agresivitate mai tâmpă, iat-o gata pregătită să se repeadă la cocoșul de pe șevalet, și ar și face-o, desigur, dacă mărimea acestuia n-ar continua să-i impună respect. Dă totuși drumul la un cucurigu înspăimântător, pe limba lui, probabil un fel de chemare la luptă, o provocare virilă și mândră, iară să primească însă niciun fel de răspuns din partea adversarului. Da, celălalt tace; îl privește doar cu ochii lui ficși, ca două mărgeluţe de sticlă, unul galben iar celălalt albastru, continuând să dea dovadă de o sfidătoare nemișcare; nerăspunzându-i-se așadar la provocare, furios, „modelul” aruncă un cucurigu mai ameninţător! Nu primește însă niciun răspuns nici de data asta, încât cocoșul nu mai poate suporta atâta nepăsare și sfidare! Iată-l așadar repezindu-se cu ciocul său ascuţit drept în ochiul cel galben al rivalului său! înspăimântat după aceea, însă, de propriul lui curaj, se retrage repede hotărât să se apere, să nu se lase sfâșiat de monstrul uriaș din faţa lui. Celălalt, cu ochiul sfâșiat, din care nu curge însă nicio picătură de sânge – încă un lucru ce-l nedumerește – rămâne nemișcat la locul lui, fără să riposteze. De data asta, lipsa de ripostă a rivalului îi dă curaj cocoșului furios. El se repede din nou, cu și mai mare furie, ţinta fiind celălalt ochi al rivalului său, cel albastru! înspăimântat la gândul că orătania, care confundă arta cu realitatea, e gata să-i distrugă capodopera, Honoriu Dorel Raţiu se vede obligat să intervină. El se aruncă înaintea șevaletului, hotărât să apere tabloul, cu trupul său. Așa se face că ciocul păsării înfuriate nimerește umărul pictorului, sfâșiindu-l. Începe să curgă sânge și Honoriu Dorel se transformă, ad-hoc, într-un fel de Prometen

înlănţuit de propriul său șevalet, gata să apere cu preţul vieţii sale, capodopera abia terminată pe care culorile nu se uscaseră încă… între timp, cei de la castel, îngrijoraţi de absenţa lui, destul de prelungită – nu coborâse nici măcar la ora prânzului – începură să-l caute peste tot. Și, în sfârșit, domnul Günter urcă în pod și îl găsi într-o baltă de sânge cu cocoșul criminal deasupra lui. Tot trupul îi era sfâșiat de ciocul păsării înfuriate! Din pricina spaimei și a durerii, Honoriu Dorel căzuse într-un leșin adânc, din care cu greu reușiră să-l trezească. În timp ce Honoriu Dorel era transportat cu multă grijă pe scările înnegrite de timp, fetele se foiau în jurul lui înnebunite de spaimă. „Tabloul”, spuse el în șoaptă, când ajunseră, în sfârșit, cu targa improvizată, la parter. Era evident că făcea mari eforturi ca să vorbească „Fii liniștit, e în bună stare”, spuse domnul Gunter. Ca niște valkirii din tetralogie, Gudruna și Sieglinda se aruncară asupra trupului tânărului. „Nu-i vorba de nicio rană adâncă, spuse Tisu profesional, după ce cercetă cu un ochi atent rănile de pe trupul băiatului. Sunt numai răni de suprafaţă, ciupituri făcute de ciocul păsării înfuriate. Cu toate că nu-s adânci, sunt, în schimb, deosebit de dureroase. Păcat că nu am trusa cu mine, i-aș fi făcut o injecţie cu un calmant puternic. Am doar niște somnifere, am să i le dau într-o doză mai mare – în felul acesta adoarme și n-o să mai simtă nimic”, spuse Tisu privindu-și prietenul, care, din când în când, cădea în leșinuri scurte din pricina durerilor. „Există, în schimb, pericolul unei infecţii generale, deosebit de periculoase, așa că trebuie internat de urgenţă la spital…” îi spuse el în șoaptă domnului Günter, ca să nu audă fetele și să înceapă din nou să bocească… Cu toate că era doar student în anul doi, fără niciun examen luat și cu puţine cursuri audiate, și acelea doar pe jumătate, Tisu își exercită pentru întâia oară, pe pielea prietenului său, meseria de doctor. Mai târziu, în cariera sa de medic, pe care o va profesa ani și ani de zile, nu de puţine ori va fi pus el în situaţii oarecum asemănătoare; bolnavi a căror internare se cerea de urgenţă, adeseori vor îndrepta spre ei priviri la fel de

fierbinţi, încărcate de suferinţă, înnebunite de o durere cumplită ce se cerea însă potolită de urgenţă. O implorare mută – ajută-ne, fa-ne să nu mai suferim, ești doar medic, poţi să faci asta – îi va fi dat că citească în ochii multora; numai că, la fel ca acum, când cel aflat pe patul de suferinţă era prietenul lui, Honoriu Dorel, el nu va fi niciodată capabil să răspundă acelor priviri arzătoare, decât cu strălucirea mută, indiferentă a ochilor săi de un cenușiu spălăcit, din ce în ce mai injectaţi, din pricina băuturii, cu trecerea anilor. Va scrie lungi reţete – i se va duce faima pentru lista interminabilă a reţetelor lui – cu speranţa că injecţiile, flacoanele și pilulele prescrise de el vor înlocui într-un fel acea fărâmă de compasiune, de milă solicitată de toţi bolnavii.

Cele două fete, Gudruna și Sieglinda bocind amândouă ca niște apucate, tamponară, cu niște batiste de mătase muiate în ceai de mușeţel, trupul însângerat al tânărului care gemea tot timpul de durere. „Drumul e destul de prost, din păcate – spuse în șoaptă domnul Günter – nu cred să ajungem mai repede de trei ore, trei ore și jumătate. N-am să-l las pe Fritz să conducă, am să conduc eu, totuși, nu cred…” „Dacă ajungem în trei ore, e bine, spuse Tisu. Numai c-ar fi timpul să plecăm, n-are rost să mai rămânem”, adăugă el ușor enervat, din pricina sughiţurilor de plâns a smiorcăiturilor celor două valkirii care numai eroic – așa cum le obliga, nu numai numele purtate, ci și pasiunea lor pentru Wagner – nu se purtau. „Ajutaţi-mi, îi spuse el adresându-se domnului Günter, să-l ridicăm și să-l ducem la mașină”. Cu ajutorul a doi servitori, folosindu-se de aceeași targa improvizată – o ușă mai veche – reușiră să-l coboare pe Honoriu Dorel pe scările înguste și destul de alunecoase din pricina umezelii, ale castelului. îl urcară cu greu în mașină; domnul Günter trecu la volan, iar Tisu se așeză în spate, lângă bolnav; în scurtă vreme, ca urmare a somniferelor, Honoriu fu cuprins de o toropeală ușoară. Ajunseră cu bine la spital și se făcură rapid formele de internare. Un medic bătrân cu o barbă albă, ca a lui Mos Crăciun, îl luă pe

Honoriu în primire, supunându-l unui îndelung consult. Așa cum bănuise Tisu de altfel, rănile erau destul de superficiale; cea din umărul stâng era totuși ceva mai adâncă și cerea o îngrijire specială. „Băieţelul rămâne la noi; doctorul i se adresase domnului Günter ca unui prezumtiv tată, și acesta lăsă lucrurile așa, nu-l contrazise. Nu-i nimic grav, puteţi fi liniștit, îi spuse el. îl vom îndopa cu injecţii, ca să nu sufere, și dacă totul va decurge așa cum sperăm noi, într-o săptămână, cel mult două e din nou pe picioare”. „Nu există pericolul unei infecţii?” întrebă domnul Günter foarte aferat. „Nu e niciun pericol, avem noi grijă” îl liniști medicul și zâmbi distrat, cu gândul la alţi bolnavi care îl așteptau… Peste câteva zile Tisu îi făcu o vizită prietenului său. Honoriu Dorel, cu trupul înfășurat în întregime într-un bandaj imens, încercă la intrarea lui să zâmbească, străduindu-se să pară cât mai vesel. I se citea însă în priviri o neliniște și o agitaţie surdă. Văzându-I atât de surescitat, Tisu îl întrebă, daca mai suferă încă din pricina rănilor. „Nu mă doare nimic, îi răspunse Honoriu Dorel, reușind mai mult să se strâmbe, decât să surâdă. Nici măcar măselele”, adăugă ceva mai vesel, făcând aluzie la o întrebare mai veche de-a lui Tisu. Apoi trecu la problema care se pare că-l chinuia cel mai mult de când era internat în spital. Îi ceru, așadar, lui Tisu, amănunte cu privire la tabloul lui. Nu cumva, oribila pasăre a reușit să-l distrugă cu totul? „Bestia i-a ciupit puţin și pe el, îi spuse Tisu, încercând să glumească. În tot cazul, nu-i chiar așa deteriorat ca tine”, îl asigură el. „Voi mai cunoaște, oare, spuse Honoriu Dorel, pradă unei exaltări neașteptate, voi mai reuși oare să ating vreodată acea stare de beatitudine pe care am încercat-o în timp ce-l pictam!? S-a întâmplat minunea, scumpul meu prieten, mă înţelegi?! îi mărturisi el lui Tisu și strigă atât de tare, încât o soră, speriată, își vârî capul pe ușă. Am reușit să descopăr secretul ascuns al artei adevărate… Numai că – adăugă ei cu părere de rău – se pare că mai repede de două, trei săptămâni nu voi fi în stare să ţin penelul în mână. Și n-am răbdare, înţelegi, prietene, n-am răbdare! Tisu dădu neputincios din umeri.

„Trebuie să aşteptăm, spuse el. Nu avem de ales”. „Lai văzut, nu-i aşa? întrebă din nou tânărul pictor în culmea exaltării. Ai văzut culoarea pe care am reuşit s-o dau penetului? Ai văzut vişiniul acela al cozii? Ai observat gălbuiul, de culoarea ivoriului, al gâtului?!”... Tisu încercă să-l potolească. Să nu uite că e încă bolnav, îi spuse el, toată agitaţia asta nu-i recomandabilă. „Cu cât stai mai liniştit, îl asigură el, cu atât ai să te faci mai repede sănătos”. Tisu înţelegea agitaţia prietenului său. Văzuse şi el cocoşul pictat, şi înţelegea – da, în ultimul timp ajunsese să priceapă şi el câte ceva din pictură – că bolnavul avea toate motivele să fie atât de exaltat. Cocoşul, real şi fantastic în acelaşi timp, pictat de Honoriu Dorel, aşa cum îl văzuse el, dar şi puţin altfel (şi cine ştie dacă nu tocmai în acest altfel stătea secretul valorii lui excepţionale), reuşise să-l tulbure profund. Honoriu Dorel izbutise în cele din urmă; frământările lui de artist nu fuseseră zadarnice! „Cine ştie – se întrebă Tisu cu un fel de orgoliu ascuns şi aproape inconştient – dacă nu va fi chiar unul dintre cei foarte mari?” – Cu cât însă în faţa prietenului său se deschideau perspective dintre cele mai promiţătoare, cu atât Tisu simţea cum acesta se îndepărtează de fapt de el, cum prietenia lor începe să se destrame. Un fel de prăpastie se căsca între cei doi, despărţindu-i pentru totdeauna! La rândul său, Honoriu Dorel fu conştient de acest lucru. Fără să vrea, el îndreptă spre Tisu aceeaşi privire – plină de ataşament, tandră, afectuoasă, dar, în acelaşi timp, şi uşor ironică, aproape dispreţuitoare – cu care Hamlet îl priveşte pe Horaţiu, bunul său prieten când rosteşte celebra frază: „Pe cer şi pe pământ sunt mult mai multe lucruri, Horaţiu, decât filosofia ta poate înţelege”. Deşi totul dură destul de puţin, o secundă sau două, Tisu înţelese. Îşi privi la rândul său prietenul care, cu trupul încă acoperit de bandaje, dar cu ochii devoraţi parcă de o febră mistică, îşi aranja cu mâna stângă, rămasă nebandajată, perna de sub cap, căutându-şi o poziţie cât mai comodă. „Ştii că în ultimul timp am început să mai pricep şi eu câte ceva din pictura asta a voastră”, spuse el.

„Ajută-mă să mă ridic puţin, spuse Honoriu. Am încercat eu să-mi aranjez singur perna asta, dar mereu îmi alunecă. După cum vezi, stau într-o poziţie destul de incomodă”. Tisu îi potrivi perna, în timp ce tot felul de gânduri confuze și cât se poate de încâlcite îi treceau prin cap. Simţea nevoia să-i spună și alte lucruri lui Honoriu Dorel, dar parcă nu găsea cuvintele necesare. Ar fi vrut să-i spună că adeseori, în gândul său, își bătuse joc de el, toată agitaţia lui i se păruse nu de puţine dăţi inutilă, zadarnică și chiar puţin caraghioasă. „Doamne, ce te mai puteai frământa tot timpul, se auzi el că-i spune totuși, și nu era decât o singură frază dintr-un șir nesfârșit ce aveau să rămână, el era conștient de asta, nespuse niciodată. Ce te mai chinuiai, ce te mai răsuceai noaptea în pat!” mai spuse și începu să râdă. Un fel de uimire naivă i se putea citi în priviri. Era rândul lui, acum, să-și privească ușor dispreţuitor prietenul: „Viaţa e atât de simplă, de ce dracu’ o complici tu atâta?” spuneau parcă privirile întrebătoare ale lui Tisu. „Vrei să chemi sora? îl rugă Honoriu Dorel. Să-mi aducă ceva de băut că mi-e tare sete”. Lui Honoriu Dorel i se păru, în schimb, că Tisu, în timp ce povestea despre cocoș – cum a dispărut, cum au pus servitorii să-l caute – încă se îndoiește, de fapt (prezenţa lui în spital, cu trupul acoperit de rănile făcute de nefericita pasăre ar fi putut fi o mărturie dintre cele mai concludente) de existenţa reală a păsării, care îi slujise lui Honoriu ca model. „Să fi existat, oare, cu adevărat o pasăre”? și-l închipui el pe Tisu întrebându-se, în timp ce se uita la cocoșul de pe șevalet. Apoi Tisu zise: „E cam timpul să plec”, și se ridică de pe scaun. Trebuiau spuse acum cuvintele de adio, pentru că de fapt se despărţeau, dar niciunul dintre ei nu fu în stare să le găsească. „Mă întorc la Viena, spuse Tisu, peste vreo două, trei zile. În iarnă, vreau să mă prezint la examene. Altfel, unchiul n-o să fie de acord să mă mai ţină la facultate”. O să mă întorc și eu la Viena – spuse Honoriu. O fac însă cu părere de rău. Valea asta a Rinului e într-adevăr frumoasă…” „Eetele sunt emoţionate, spuse Tisu. Așteaptă și acuma vizita unchiului

lor, dirijorul de operă. Exersează zilnic ore în șir, fără oprire. Iar când fac o scurtă pauză aleargă la tabloul tău și-l privesc mute de admiraţie. «Poate veni la noi în fiecare vară, zic ele să se inspire»”. Honoriu Dorel își ascunse cu greu bucuria ce-o simţea auzind de admiraţia fetelor – „Gudruna – povesti Tisu în continuare – a comandat o ramă dintre cele mai scumpe. A înrămat tabloul și l-a pus deasupra vitrinei din salon. «Vreau să fie – zice ea – primul lucru pe care să-l vadă unchiul când va sosi în vizită la noi.» Are de gând să-l convingă să ţi-l cumpere și, pe deasupra, să-ţi facă și alte comenzi. Unchiul nu numai că e bogat, dar e și o persoană influentă. Fără tipi care să-i lanseze, pictorii nu fac nicio para chioară, pot avea talent cu carul, degeaba, zice Gudruna, și desigur că în felul ei are dreptate”, spuse Tisu încercând, de fapt, să amâne, atât cât era posibil, clipa despărţirii. „Am să te caut de îndată ce mă întorc la Viena”, spuse Honoriu Dorei și-i întinse lui Tisu o mână bandajată. Vorbe în care nu crezură niciunul, pentru că, în realitate, se despărţeau pentru totdeauna. Nu se vor mai vedea niciodată.

2

Trezirile astea în odăi străine îl speriau pe doctorul Tisu. Oare unde mă aflu, cum am ajuns aici? se întreba întotdeauna și, până se dezmeticea, până reușea să-și amintească întâmplări cu totul confuze din noaptea trecută, o sudoare rece îi acoperea trupul uscat și îmbătrânit. (Doctorul se apropia de vârsta de șaizeci de ani.) Probabil tot așa se va întâmpla când mă voi trezi pe lumea ceaialaltă, își spunea el cu capul greu – aburii băuturii nu se risipiseră încă – mahmur, simţind în piept ghearele unei spaime ale cărei resorturi îi rămâneau ascunse. Tot așa am să mă tem și am să întreb unde mă aflu și acolo jos; și atunci au să vină dracii ca să-mi arate locul exact unde îmi este sortit să stau, împungându-mă cu furcile lor. Primele clipe vor fi puţin mai grele, ca după o beţie mai prelungită, mai lungă; după aceea ne vom obișnui, de bună seama că ne vom obișnui… De când fiica doctorului plecase, de când fugise cu maică-sa acolo la

oraș, de când fosta lui nevastă, de care se despărţise de mulţi ani, a venit și i-a luat-o – l-a înstrăinat de fetiţa lui, pe care singur a crescut-o, folosind tot felul de șiretlicuri – doctorului nu-i mai plăcea să doarmă acasă, îl înspăimânta odaia pustie din care fetiţa lipsea; nu era în stare să privească patul ei gol, păpușile murdare împrăștiate peste tot. Prefera să pună capul și să se culce pe unde apuca. Din pricina oboselii, a nopţilor înecate în beţie, somnul îl cuprindea adeseori pe neașteptate, stând la masă cu tovarășii lui de petreceri; mâna îi devenea inertă, paharul se apleca ușor într-o parte, vinul se vărsa, se prelingea pe pantaloni și pe dușumele. Capul doctorului rămânea, în schimb, drept pe umeri, întreg trupul i se înţepenea cuprins de o ciudată rigiditate, și, dacă n-ar fi ţinut ochii închiși, n-ai fi bănuit că doarme. „Iar a adormit doctorul, spuneau prietenii de chefuri. Luaţi-i paharul din mână, e păcat de vin să se verse”. Cheful se prelungea de obicei până în zori, doctorul, nemișcat și ţeapăn la masă, continua să doarmă, până când, într-un târziu, se întâmpla ca să i se facă, în sfârșit, cuiva milă de el. îl culcau pe unde se apuca. Se lăsa dus la culcare ca un copil ascultător, nu opunea niciun fel de rezistenţă. Era vară și cald, îl dezbrăcau și-l lăsau numai în izmene. El se lăsa dezbrăcat, mormăia doar câteva cuvinte – nu se știe însă dacă ceea ce zicea el erau vorbe de ascultare sau de împotrivire – și, după ce se culca, trăgea întotdeauna pătura cu care era acoperit peste cap, de parcă ar fi vrut ca în felul acesta, să se izoleze, să se apere de cei din jur. Totul ar fi fost cât se poate de bine, ca să zicem așa, dacă n-ar fi existat acele treziri chinuitoare care-l speriau atât de cumplit. Acele treziri când, peste mahmureala și răul cauzat de alcool, urca din adâncurile lui acea durere profundă, regretul după fetiţa lui care plecase, îl părăsise, fugise, fără să-i spună un cuvânt de rămas bun, fugise fără să-i pară rău, pentru că, probabil, nu-l iubea, nici nu-i păsa de el, nici nu se gândise cât de mult va suferi din pricina asta!… Camera era pustie, o odaie străină, se auzea ticăitul ceasului sau șoaptele cuiva din încăperea alăturată, se auzea

cotcodăcitul orătăniilor, zgomotul cratiţelor mișcate pe plită, când se întâmpla să adoarmă undeva, în preajma unei bucătării; dacă geamul deschis dădea într-o curte auzea cum cineva, acolo afară, taie lemne cu fierăstrăul; din când în când, butucii tăiaţi cădeau cu bubuituri surde în rumegușul de sub capră… Vara i se întâmpla adeseori să doarmă în plin câmp; se trezea cu oasele înţepenite de frig; deasupra lui, cerul, ca de sticlă, era încă acoperit cu stele reci, îndepărtate și dușmănoase și, privindu-l, nervii îl lăsau pe doctorul Tisu; cu genunchii adunaţi în faţă, cu trupul făcut covrig, începea să se smioarcăie ca o femeie; se rostogolea în toate părţile și-și îngropa obrazul în iarba prăfoasă și uscată cu miros de căcăreze de capră. Nenorocirea – faptul că fiica lui îl părăsise constituia pentru el o mare nenorocire – îi lovise de fapt pe neașteptate. El, care nu fusese obișnuit cu suferinţa, el, care într-o viaţă de om nu cunoscuse durerea, era acum mult prea nepregătit, prea slab; nu se simţea în stare s-o suporte! Trupul lui nu era făcut pentru suferinţă, își spunea plin de revoltă. E la mijloc o eroare! Luaţi de la mine paharul ăsta, ii venea doctorului să strige, privind cerul de sticlă pe care stelele păleau, se stingeau în infinit, indiferente în faţa zbuciumului lui. Da, dragostea lui exagerată, absurdă și dominatoare, singura lui iubire de altfel – pentru că pe femeia cu care fusese căsătorit n-o iubise cu adevărat – pentru fetiţa aceea urâtă și întotdeauna murdară, fiica lui, îl făcea să sufere atât! „O fi înţeles, oare, ea, cât de mult o iubesc? se întreba adeseori doctorul Tisu cuprins de deznădejde. Eram aspru cu – ea uneori, e adevărat, dar o lăsam să-mi ducă cutia cu medicamente; mergea cu mine la consultaţii, o purtam peste tot cu mine; era, ca să zic așa, un fel de asistent mai micuţ al meu. Nu luam niciodată o hotărâre fără să mă consult cu ea! Era înţeleaptă, avea o judecată de om mare! Cum a putut atunci – se întreba furios doctorul – să se lase dusă de nas, prostită…”

De obicei, oamenii din sat nu-l părăseau, lăsându-l să doarmă pe unde apucă; un pat se găsea întotdeauna

pentru el. Când deschidea ochii vedea mai întâi plafonul odăii necunoscute și rămânea nemișcat, așteptând să treacă spaima ce-l cuprindea în primele momente. În sfârșit, auzea glasurile oamenilor răzbătând din încăperile alăturate. Faptul că oamenii continuau să existe, la început, îl nedumerea: „Ei își văd, prin urmare, de treburile lor, nimic nu-i altfel pe pământ decât a fost până acum”?! se întreba el cu uimire. Existau, cu viaţa lor cea de toate zilele, cu problemele lor mărunte; îi era dat adeseori să audă – în odăile alăturate cu cea unde îl culcaseră – discuţii dintre cele mai banale. Se întâmpla însă, uneori, să se vorbească despre el, și în acest fel doctorul lua cunoștinţă – aproape cu uimire – de propria lui existenţă și persoană!... „De vreme ce ei vorbesc despre mine, înseamnă – că e bine, că exist”, își spunea doctorul, nu atât cu patetism, ci mai ales cu ironie, în timp ce își trăgea pe picioarele goale – renunţase să mai poarte ciorapi – bocancii murdari și scâlciaţi. De altfel, în ultimul timp se putea observa o decădere în toată ţinuta doctorului: Cravata n-o mai schimbase de luni de zile, cămășile arătau boţite și soioase; dormea îmbrăcat, iar pantalonii nu mai văzuseră nici ei de multă vreme săpunul sau fierul de călcat: erau flenduroși și murdari. Părul și-l peria cu un pieptene de metal; dinţii pieptenului intrau necruţător în părul său încâlcit, unsuros și cărunt...

Văzu oameni – bărbaţi și femei – adunaţi în curte. Sări din pat și se îndreptă spre fereastră; nu era atât curios să vadă ce se întâmplă, cât mai ales dorea să identifice locul unde se află. Lângă fântână, în mijlocul curţii, zăcea o bătrână, întinsă pe spate, iar în jurul ei se adunaseră o grămadă de oameni. Nu erau numai ai casei, ci și vecinii răsăriţi în mare grabă, curioși să vadă ce a păţit bătrâna. O femeie începu să bocească. „Taci din gură că nu moare”! strigă la ea bărbatul. „Da’ ce-i cu tine, spuse furioasă, la rândul ei, femeia, că nu chemi doctorul?! Ai uitat c-a dormit la noi azi-noapte?! Veniţi repede, domnu’ doctor – începu ea să strige – că moare mama!” Doctorul Tisu își făcu apariţia. îl durea capul îngrozitor, i se părea

că un ciocan îi lovește drept în moalele capului, așa că numai de consultaţii nu avea el chef acuma! Se aplecă deasupra bătrânii – care alunecase, căzuse, nu mai era în stare să se ridice de jos; îi spuse să-i arate cât mai exact locul unde o doare. (Bătrâna se văita încetișor, lacrimi îi curgeau din ochii de un albastru foarte limpede.) „Aicea”, spuse ea în șoaptă – și arătă spre moalele capului… O doare, se trezi doctorul Tisu că-și spune, exact unde mă doare și pe mine”. „S-a rupt ceva înăuntru, dom’ doctor, spuse femeia văicărindu-se – nici nu pot să-mi mișc bine capul”. Atunci doctorul Tisu făcu – din pricina oboselii, probabil – o regretabilă și cu totul neașteptată confuzie. El confundă durerea femeii, pricinuită de izbitură, cu propria lui durere de cap! „Te doare – se trezi el că-i spune – pentru că ai băut prea mult. Ascultă-mă pe mine, băutura e de vină!” Cei din jur îl priviră nedumeriţi pe doctor. Bătrâna se revoltă și ea: „Să mă bată Dumnezeu dacă am pus strop de băutură în gură, dom’ doctor”, spuse ea supărată. Doctorul Tisu își dădu repede seama de confuzie; supărat, începu să strige la lumea adunată în jurul bătrânei: „Ce staţi ca proștii și vă uitaţi la mine? Mai bine ajutaţi-mă s-o ridicăm de aicea și s-o ducem în pat. N-o putem lăsa în mijlocul ogrăzii, până în vecii vecilor!…” Cu ajutorul a doi bărbaţi zdraveni care se oferiră să dea o mână de ajutor, reușiră s-o transporte în casă și o culcară în patul în care dormise el. La început, doctorul crezu că ar putea fi o hemoragie cerebrală – așa s-ar fi putut explica durerile de cap – repede își dădu însă seama că nu era vorba decât de o simplă lovitură, din pricina căreia bătrâna ameţise la început și nu mai fusese în stare să se ridice de jos. Spre seară, se simţi mai bine și cei ai casei îi mulţumiră doctorului pentru ajutor…

Trezirile acestea ale lui Tisu în odăi străine – după nopţile când, din pricina alcoolului, cădea într-o inconștienţă totală – semănau, așadar, cu un fel de reîntoarcere – lumina zilei batea în geam, păsările ciripeau afară – din împărăţia morţilor, cu un fel de înviere a lui Lazăr, lipsită însă de măreţie, tristă, lamentabilă. Uneori,

nu-l culcau singur într-un pat, erau oameni săraci care nu aveau mai multe paturi, încât se întâmpla să se trezească dimineaţa lângă un copil care se uita la el mirat și speriat în același timp; acesta dispărea, înainte ca doctorul să aibă timp să-l întrebe cum îl cheamă sau dacă nu cumva îl doare burta, ca să-i dea el o pilulă din cele grozave, ca să-i treacă îndată… După ce fetiţa îl părăsise, doctorului începu să-i placă teribil să stea de vorbă cu copiii. Aceștia însă fugeau, doctorul umblând ñeras și murdar, se speriau de el, ceea ce îl mâhnea foarte, într-una din dimineţi se trezi însă în aceeași odaie cu doi însurăţei. îl sculară noaptea, șoaptele lor de dragoste. După un timp, perechea se mai liniști, băiatul își aprinse o ţigară și începu să vorbească în șoaptă. Patul nu era departe, așa că auzea ce spune: „Mătușa ne-a tot invitat, îi spunea el tinerei lui soţii. De când ne-am căsătorit, în fiecare săptămână i-a scris mamei. Era nerăbdătoare să te vadă”. „M-am simţit prost, spuse fata. Toate mătușile astea ale tale erau cu ochii pe mine”. „Ai trecut examenul, după câte știu eu”, spuse băiatul, „La ţară, le place, în general, ca o femeie să fie ceva mai grasă”, se răsfaţă fata. Discuţia continuă, în șoaptă, învârtindu-se în jurul aceluiași subiect, dar doctorul încetă s-o mai urmărească. Aţipi, dar în scurt timp se trezi din nou. Fu mai atent, când își dădu seama că de data asta vorbeau despre el, mai bine zis despre fetiţa lui: „Nu, nu era frumoasă, spunea fata. Și, pe deasupra, era și murdară. A crescut fără mamă, sărăcuţa, cine ai fi vrut s-o îngrijească… Nu l-ai văzut pe el cum arată? Așa urâţică însă, cum era, se pare că a iubit-o mult…” „Era fiica lui, spuse băiatul. Era normal s-o iubească”. „Numai că într-o zi, spuse fata, a venit maică-sa și a luat-o. Pe ascuns însă, el n-a știut nimic, până când s-a trezit fără fată…”

„Cu câtă indiferenţă povestește, observă mirat doctorul. Un tată rămâne singur, o fiică nerecunoscătoare îl părăsește și iată că ei nu-i pasă, fetei aceleia tinere din patul celălalt”… își spuse el aproape cu mânie. Pentru prima dată doctorul simţea că are nevoie de mila oamenilor (uitând că tot din milă îl culegeau de pe jos și-l

culcau în paturile lor), în loc de milă însă, i se părea că nu găsește decât indiferenţă; nu dădea decât peste o relatare seacă, de proces-verbal. Și faptele nu erau tocmai oarecare, de vreme ce pe el îl făcuseră să sufere atât! „Oare, ea nu înţelege cât sufăr eu, cât de greu îmi este să trăiesc fără copilul meu, cât mă doare lipsa de recunoștinţă a fetiţei mele?” se întrebă Tisu. Când interveni vocea băiatului („El a crescut-o, spunea tânărul, nu i-a părut și ei rău… Fetiţa a fost destul de nerecunoscătoare”), ea avu asupra doctorului efectul unei alifii miraculoase, a unui balsam pus pe o rană deschisă! își ţinu gura, curios să vadă cum continuă discuţia. „Se zice – spuse fata, cu aceeași voce rece, impersonală – că o batea adesea – („Nu-i adevărat”! vru din nou să strige doctorul), se purta urât cu ea, n-o îngrijea și o lăsa să moară de foame. O lua cu el peste tot. („îmi plăcea atât de mult s-o știu tot timpul lângă mine”, ar fi vrut să le spună.) Cu toate că era frântă de oboseală, nu era decât un copil, bătea satele și coclaurile cu ea pe la pacienţii lui”. „A început să bea după plecarea ei, îi luă din nou apărarea băiatul. Înseamnă că a iubit-o tare mult. A început să bea de necaz…” „Nu-i adevărat, îl contrazise fata. Îmi spunea mătușa că, de când îl știe, tot pe două cărări l-a văzut mergând. Ce copilărie a putut să aibă biata fetiţă, lângă…” Nu, fata nu vroia în ruptul capului să-l înţeleagă, și doctorul se trezi că-i cerșește, în gând, mila. Mila și suferinţa, descoperi uimit doctorul, cât de legate pot fi între ele! Și, cu totul pe neașteptate, își aminti de Honoriu Dorel Raţiu, prietenul lui din anii tinereţii, își aminti cum se trezea dimineaţa și-l auzea plângând în celălalt pat, și el nu putea să înţeleagă – de vreme ce măselele nu-l dureau – din ce pricină plângea cu atâta foc tânărul lui coleg! „Suferea, își spuse doctorul Tisu aproape cu uimire. Suferea ca un câine – arta, pictura, îl făceau să sufere – așa cum sufăr eu acum din pricina fetei mele care m-a părăsit”. Un fel de ciudată satisfacţie, un sentiment ascuns, și cu totul neașteptat, de mulţumire îl încercă pe doctor. „Sufăr, prin urmare, exist”, ar fi vrut el să strige,

parafrazând un celebru dicton. „Am fost vreodată într-adevăr tânăr? se întrebă pe neașteptate doctorul Tisu, cu uimire. Oare, întâmplările prin care am trecut în tinereţea mea s-au întâmplat ele cu adevărat?” își spuse că există în tinereţea fiecăruia o fărâmă de miracol, puţin din strălucirea iluzorie a unui foc de artificii! Din acest punct de vedere, nici tinereţea lui nu fusese altfel. Tinereţea nu poate fi decât „vrăjită”, o poveste frumoasă și puţin neverosimilă!… se gândi doctorul. „Dar am fost eu vreodată cu adevărat tânăr?” se întrebă el din nou. Și întrebarea, chinuitoare, rămase și de data asta fără niciun răspuns…

Era încă foarte de dimineaţă, umbrele nopţii întârziau în încăpere. Prin fereastra deschisă pătrunse o fâșie de lumină tulbure. Pe cer stelele păleau una câte una. Doctorul nu se trezi, dormi până aproape de prânz. Era o zi de iulie, ușa la cameră era larg deschisă – se auzeau muștele bâzâind prin aerul cleios – și acolo, afară, în curte, mai la umbra, într-o șură, văzu o bătrână care meliţa cânepa. Din când în când se oprea și scutura în toate părţile fuiorul, de un alb fumuriu, ca să-l cureţe. Lângă ea, pe un butoiaș micuţ, întors cu fundul în sus, sta o altă bătrânică micuţă, cu o faţă albă ca de pergament, brăzdată de niște riduri mărunte și dese. Părea mult mai în o vârstă decât prima. „Nu-i nimeni acasă afară de mine”, îi spuse bătrâna celei mai tinere, în timp ce batea untul de zor. „Au plecat tare de dimineaţă, nici n-a fost răsărit soarele. A mai rămas, de ieri, la Rovină, așa, cam două ceasuri de săpat, după aceea, dacă o mai fi timp, s-or muta la Turcoane. Acolo sunt trei lanţe de fân bune; e de lucru acolo, nu cred să termine azi. S-a dus și văruţu Cornel cu ei. Așa le-a zis, astă-iarnă, când le-a împrumutat lonărel banii ăia pentru porţie, că ia vară o să vină și el să le dea o mână de ajutor; și uite că a venit, s-a ţinut de cuvânt. Ori la seceră, ori la săpat, unde o fi de trebuinţă, așa le-a promis”… „Asta-i bine, spuse cea care meliţa cânepa. E bine că s-au dus să sape mai pe răcoare, până nu dau căldurile cele mari. Și la noi a mai rămas niște fân de

strâns; ne-am dat cu lucrul și aproape că am și uitat de el. Ce să-l mai strângem, că l-a dripicit ploaia…” Doctorul încetă să mai fie atent, aţipi din nou. După o vreme, când se trezi, le auzi iar pe cele două femei: „A îmbătrânit doctorul, tare mult a îmbătrânit în ultimul timp”, își dădu cu părerea cea mai tânără dintre ele. „A îmbătrânit și s-a micuţit parcă, nu știu ce-o fi cu el. După cât bag eu sama, nici nu mai are mult de trăit”, adăugă ea; se opri din meliţat și rămase parcă pe gânduri. „La toţi ne vine odată rândul, spuse cea mai bătrână, ce să-i faci, unora mai devreme, altora mai târziu. Numai pe mine parcă m-a uitat Dumnezeu, de când tot fac umbră pământului ăstuia”. „Taci, tu, nu vorbi așa, spuse cealaltă. Vine ea, când ii este ei orânduit să vină, nu avea tu grijă, că nu ne uită ea pe nicicare…”

Bătrânica de pe butoiaș bătea untul – putina o ţinea cu amândoi genunchii și din când în când, conform unui vechi obicei, își striga rudele apropiate – atât pe cei vii, cât și pe cei morţi – în felul acesta untul urmând să se aleagă mult mai repede. „Ioane – striga ea – nu te strig pe tine, numai untul să iasă din zăr afară; Constantine – zicea – nu te strig pe tine – numai untul să iasă din zăr afară; Raveco, nu te strig pe tine…” Unele nume strigate reveneau, în special, cele ale unor fiinţe mai dragi. Smântână ţâșnea din când în când afară din putină, încât chipul bătrânii era tot stropit cu mici picături albe. „Nu știu ce-i cu smântână asta, o auzi pe bătrână Tisu plângându-se, o fi fost mai veche, că s-alege tare greu”. „De căldură nu se leagă, tu, spuse cealaltă. Mă trec toate apele, atât e de cald”. „Ai tu dreptate”, o aprobă cea mai în vârstă… Se așternu tăcerea și după un timp, cea care bătea untul spuse din nou: „Simt așa un greumânt, în piept. Mi-i tare frică, tu, să nu mor”. Vorbea cu mult calm, de parcă s-ar fi referit la moartea altcuiva, nu la propria ei moarte. Se opri o clipă din bătutul untului, și-și privi fiica sau, poate, sora mai mică, cu o privire întrebătoare și ușor uimită. „Așa a murit Ana lui Murgu – spuse cu o voce de asemenea «albă» cea care meliţa și se opri la rândul ei din lucru. A murit de Sântă

Marie Mare, dacă mai ţii tu minte. S-a sculat de dimineaţă, a tăiat un pui, a pus mâncarea pe foc și după aia a ieșit în drum, pe scaun, mai la umbră, sub pruni. Când s-a făcut vremea prânzului, a pus mâncarea pe masă, numai că Moș George a fost plecat până la fina Eva, după o sticlă de lampă. Era sărbătoare și duchiana era închisă… Moșu s-a întors cu sticla de lampă și a strigat-o – a găsit-o întinsă în pat – da' ea n-a mai răspuns". „A avut moarte ușoară, spuse cea care batea untul. N-a suferit". „Și zici că ai un greumânt în piept?" întrebă prima. „Mă apasă, mă apasă tare greu", se plânse cealaltă. „Îi și zăpușeală mare, așa călduri n-au mai fost de tare mulţi ani… Mă crezi că și eu abia pot răsufla…" „Mi se pare că s-o ales", spuse cea care bătea untul și deschise putina să se uite. Nu, untul nu era încă ales, așa că se apucă din nou de bătut… „M-au înţepenit parcă mâinile, se plânse după un timp. Mă crezi că nu mai am nici atâta putere ca să bat untul ăsta? Să știi, tu, că mor"… spuse și-și puse amândouă mâinile în poală, de parcă s-ar fi pregătit pentru o lungă așteptare. Și iată că doctorul Tisu vru să sară din pat, să vadă ce-i cu bătrâna, să-i dea o mână de ajutor, doar era medic, dar, lucru curios, de data asta nu fu în stare să se ridice din pat. Era de parcă ar fi dormit încă și încearcă zadarnic să se trezească. „Simt – îi spuse bătrâna fiicei sau surorii ei mai mici – ca un fel de gheară care mi se lasă pe piept… Râzi tu, draga mea, râzi – cealaltă nici vorbă să râdă – scutura fuiorul de cânepă și se uita la bătrână, îi cerceta chipul cu atenţie – da să știi ca se apropie moartea. O simt eu cum vine, da de părut rău, să știi că nu-mi pare. Am făcut eu umbră pământului destul. O trecut timpul, de-acum și tu ești aproape babă". Și din nou începu să bată, numai cu mâna dreaptă, că în cea stângă nu mai avea putere. Doctorul Tisu vru să se ridice din pat, o neliniște ciudată îl cuprinse, în timp ce auzea moartea apropiindu-se de bătrână, dar nu fu în stare… „Constantine, spuse bătrâna în timp ce bătea untul, strigând pe unul din morţii sau din viii ei dragi, nu te strig pe tine, numai untul…"

**III**

În zilele de joi și duminică, în timpul orelor de primire, spitalul se umplea cu rudele bolnavilor. În afara acestor zile, se pătrundea greu înăuntru. Portarii erau destul de habotnici și nu prea se lăsau înduplecaţi. Vizitatorii trebuiau să se mulţumească cu mai puţin: bolnavul apărea, de pildă, pentru câteva minute la fereastră, îi făcea un semn cu mâna celui care aștepta jos, în curtea spitalului, și începea între cei doi, de la distanţa apreciabilă la care se aflau unul de altul, un fel de dialog al surdomuţilor, patetic și ușor ridicol în același timp… în schimb, cei care reușeau să-i vadă de aproape pe bolnavi, fie în zilele de „vizită”, fie în celelalte zile, în urma unor intervenţii speciale, ascultau „noutăţile” relatate de aceștia cu aviditate, numai ochi și urechi, atenţi să nu le scape nicio singură vorbă, sorbindu-le cuvintele…

„Dacă mă sună de la serviciu – îi spunea un bărbat soţiei lui, o femeie micuţă și cam vestejită – spune-le și lor că mă operează zilele astea. Da să fie liniștiţi, așa să le spui, că bugetul tot cu mine au să-I facă și în toamna asta, să n-aibă ei nicio grijă. Mai ales pe doamna Stoica, secretara, s-o liniștești, am auzit că plânge la birou; nu știu ce zvonuri s-au putut răspândi, și nici nu știu cine Ie-a răspândit. Spune-le că doctorii nu-și fac probleme, în ceea ce mă privește, și că nu e nimic grav… Cei din salon sunt de treabă, e și un copil printre noi, trebuie, se pare, să-l opereze, i s-a umflat un ganglion, deocamdată îi fac analizele. Ceilalţi sunt niște băieţandri, cam de-o vârstă cu Marcu; ceea ce nu-mi place la ei, e că fac tot felul de glume fără perdea. N-au grijă că e și un copil de faţă. «Liniștiţi-vă, îi mai cert eu câteodată, nu vă daţi și voi drumul, aveţi rușine de copii, mai puneţi-vă lacăt la gură». «Nu mai vorbiţi despre muieri, zic ei, că se supără moșul pe voi». Așa m-au poreclit «moșul», dar pe mine asta nu mă jignește… De pensionat, îi spuse el nevesti-sii în continuare, nici vorbă să mă pensioneze, așa cum s-a auzit la început. «Noi nu pensionăm oamenii sănătoși», mi-a spus doctorul Mihăileanu când am stat de vorbă cu el…

Operaţia n-o să fie prea ușoară, spuse el, apoi se opri, aruncă o privire neliniștită jur-împrejurul iui. Dar tu, draga mea, spuse el, stai în curent, nici n-am observat până acuma, termin mai repede ce am să-ţi spun, nu te mai ţin mult". „Nu-i niciun curent, spuse femeia. Sunt legată la cap cu basmaua, chiar dacă trage puţin, nu-i nimica". „De alaltăieri, povesti în continuare bărbatul, au început să mă îndoape cu medicamente. Așa că-s tot timpul mai mult adormit decât treaz. Cred că ai observat că și acum vorbesc puţin mai greu, mi se încurcă limba, asta tot din pricina medicamentelor. O simt parcă umflată, e probabil numai o impresie, dar mă împiedică la vorbit. E, în salon cu mine, un handbalist, o frumuseţe de bărbat, numai că nu poate suporta antibioticele, ori de câte ori înghite câte o pilulă, dă tot afară. Sunt cu patul lângă el, și până s-au prins doctorii și au sistat tratamentul, s-a chinuit tare mult, săracul. În ce mă privește, slavă Domnului, le suport, n-am probleme cu ele, pot înghiţi toate hapurile. Dar de-acuma du-te, și eu cred că lui Marcu, mai bine să nu-i scrii până după ce mă operează. Numai bine duminică are și el liber, își mai ia, eventual, o zi de conced și poate veni să mă vadă" spuse contabilul și cu o mână își încheie nasturii la pijama. „Leagă-ţi halatul cu cordonul, îi spuse femeia cea uscăţiva, soţia lui, nu-l lăsa să atârne așa pe tine. Fii și tu mai cochet. Să nu mai râdă copiii ăia de tine și să te facă moș", adăugă ea și în voce i se strecură o urmă ușoară de plâns, de parcă glumele tinerilor din dormitor ar fi durut-o mai mult decât boala și operaţia care urma să i se facă peste câteva zile...

„Nu uita, dragul meu, îi spunea o tânără femeie soţului ei – să-mi aduci o periuţă de unghii, duminecă dacă ai să vii, și o oglindă, eventual oglinda de la trusa pe care mi-am cumpărat-o anul trecut, în tot cazul, o oglindă mai micuţă, să o pot ţine în cutia de la noptieră. Știi că nu-mi place să apar neîngrijită în faţa doctorilor. Văd că te uiţi nu știu cum la mine, ţi se pare că am slăbit, dar sunt palidă și, din pricina aerului închis, îţi dai seama, să stai tot timpul în pat, nu-i nici ușor și nici plăcut. Deocamdată doctorii

sunt nedumiriţi, nu știu ce să spună; nu se arată ei prea mult, dar eu îi observ tot timpul. Boala se pare că e cât se poate de rară, de unde și nepriceperea lor. Sunt pentru ei așa, un fel de cobai, mă studiază, spuse și zâmbi veselă, aranjându-și părul. Și niște agrafe, să nu uiţi să-mi aduci, își aminti ea. Am impresia că e una în dormitor, cam cleptomană, și îmi fură toate agrafele!... Halatele astea put îngrozitor a leșie proastă, nu pot să le suport, se plânse ea în continuare. Parfumul pe care mi l-ai adus, aproape că l-am terminat... «Ce face doamna care miroase frumos?» m-a întrebat ieri doctorul când m-am dus să-mi facă radiografia. Un bătrânel, dragul meu, n-ai de ce să fii gelos, spuse ea și începu să râdă. Crezi că au să mă mai ţină mult? își întrebă apoi soţul enervată. Cât timp o să se mai foiască, oare, în jurul meu, fără să ajungă și ei la un liman!? Neștiutori sunt, săracii, cât pot fi de neștiutori, spuse ea furioasă și ușor răsfăţată, alintându-se sau, în tot cazul, încercând un fel de alint. Să nu-mi mai aduci compot, nu pot să-l sufăr, pun prea mult salicilat în el și are un gust îngrozitor... Toate femeile astea din dormitor stau așa nepieptănate și transpirate, nu se îngrijesc defel, eu nu pot să le înţeleg; și, pe deasupra, se îndoapă tot timpul cu compot, se plânse ea nemulţumită de atmosfera din spital, cu care îi era atât de greu să se obișnuiască. Cât o să mă mai ţină în spital, tu ce zici?”, își întrebă ea soţul cu o voce plină de suferinţă... „Nu știu, spuse bărbatul și se mohorî mai tare. Am să încerc azi să stau iar de vorbă cu doctorul”, îi promise el. „Și ce-o să-ţi spună doctorul, dacă stai de vorbă cu el?” îl întrebă ea nemulţumită. „De unde vrei tu să știu ce-o să-mi spună?” spuse el și ridică din umeri. „Nu uita, îi spuse ea să-mi scoţi rochia de la croitoreasă... Nu vreau să se umple de praf la ea pe umeraș. Să vezi cât am să fiu de elegantă! E o rochie splendidă, nu-i așa?” „Nu mai știu cum era rochia”, mărturisi soţul. „Roșie și cu buline albe, cum nu mai ţii minte? Doar nu sunt de o veșnicie aici în spital! împreună am cumpărat-o! După ce ies, în prima duminică, am s-o iau la biserică sau la teatru”. „Ar fi timpul să plec, spuse soţul

repede și se uită la ceas. La unu trebuie s-o iau pe Dana de la școală”.

Un salon cu patru paturi, din care doar trei erau ocupate. „De ce stai în picioare? spuse femeia adresându-i-se soţului. E la reanimare, îi explică acestuia, referindu-se la femeia al cărui pat era gol. Poţi sta liniștit pe patul ei, azi dimineaţă au operat-o, până deseară n-o aduc de-acolo. Operaţia a reușit;

a fost destul de grea, așa zicea sora, au ţinut-o pe masă mai bine de trei ceasuri”. „De ce suferă?” întrebă bărbatul. „De rinichi, spuse femeia. Suprarenala e bolnavă. Asta e a doua operaţie pe care i-o fac. Chiar voiam să-ţi spun – îi șopti ea, în așa fel încât să nu audă și celelalte femei din salon și nici vizitatorii acestora, dacă te poţi repezi mâine după-amiază până aicea; mâine de serviciu se pare că e portarul cel cumsecade și te lasă el să intri, cumpără-i și ei un borcan de compot de cireșe, că nu te costă nu știu cât. Tare mi-a părut rău de ea, sărmana. Cât a stat în spital, n-a venit nimeni la ea s-o vadă. «Nu sunteţi de prin părţile astea, doamnă? am întrebat-o. Probabil că rudele dumneavoastră sunt departe și e destul de complicat să vină până aici să vă viziteze?» «Care rude, a zis ea și cu atâta tristeţe, că pur și simplu mi-a părut rău c-am întrebat-o. Care rude, draga mea, dacă eu nu am pe nimeni. Eu, scumpo, dacă vrei să știi, sunt o femeie singură cuc. N-am avut decât un copil, dar și ăla m-a lăsat când cu războiul; după ce s-a sfârșit, nu s-a mai întors acasă. Mi-a scris el o scrisoare, tocmai din Canada, mi-a trimis și o fotografie. Și în poza aia era cu o femeie tare subţirică și cu nasul cam mare – așa o fi felul canadienilor, nu știu, că altele nu am mai văzut. Și așa mi-a scris, că aia e nevastă-sa, că el s-a însurat cu femeia aia, și că ea e croitoreasă, ţine un magazin de rochii și câștigă bine. Asta a fost la vreun an sau doi după război. De atunci n-am mai primit nimica; iacă se împlinesc la anul zece ani de când n-a mai venit de la el nicio veste. Mâine, poimâine, mor, zice ea, dar, într-un fel, e mai bine așa, nu rămâne nimeni să sufere și să mă plângă. Că el acolo, în Canada aia a lui, n-

are cum să afle. Și pe altcineva nu am, mi-a spus ea, noi suntem bulgari, draga mea, de la Ruse, soţul meu – el s-a prăpădit de mult, copilul era mic, nici n-a mers la școală când el s-a sfârșit – a avut la Constanţa o mică prăvălioară; vindeam noi dulceţuri, rahat și tot felul de zaharicale, uite, când am să mă simt mai bine, am să-ţi dau și dumitale niște reţete, la dulciuri sunt tare pricepută. Când n-oi mai fi, să-ţi amintești că reţetele astea le ai de la Katia bulgăroaica, să-ţi aduci aminte că ea ţi le-a dat…» O femeie, altfel, tare de treabă și veselă, cât a fost în salon tot timpul ne-a făcut să râdem. Cumpără-i, te rog frumos, nu te zgârci, și niște biscuiţi, după-amiezile mai ronţăim noi amândouă la biscuiţi, și așa trece timpul mai repede. Îţi spun drept că m-am împrietenit cu ea, chiar voiam s-o invit pe la noi după ce ieșim. Ea a fost vânzătoare la «Delicatese», înainte de a se pensiona, la magazinul de lângă gară, mirare că, după figură, nu mi-o reamintesc, s-ar putea ca tu, dacă ai s-o vezi, să-ţi aduci aminte de ea. «De când cu renala asta m-am îngrășat, n-ai cum să mă recunoști, m-am schimbat tare mult, în ultimul timp, mi-a spus ea. Și expresia figurii, ca să spun așa, mi s-a schimbat, m-ai văzut, imposibil să nu mă fi văzut, nu există să nu fi cumpărat bomboane sau rahat de la mine, numai că eram altfel, din cauza asta nu mă recunoști», mi-a spus ea… Sunt tare bucuroasă că i-a reușit operaţia, sărmana, se temea foarte tare. Nu i-au spus nimica până azi dimineaţă, așa fac ei, nu-ţi spun cu o zi înainte, ca să nu te frământi, să poţi dormi bine noaptea. Numai că ea aseară a avut parcă un fel de presimţire. «Să știţi, doamnă, îmi spune, că mâine mă operează. După cum s-a uitat doctorul azi la mine, eu am văzut că se apropie. Am eu un fel de dar, să-i ghicesc pe oameni, nu trebuie să scoată o vorbă, le citesc în ochi gândurile. «Când mă operaţi, domnu’ doctor»? l-am întrebat. «Luni sau marţi», zice el, dar mi-am dat seama că nu-i adevărat, că nici vorbă să aștepte ei până luni. Eu suport tare greu suferinţa, draga mea. A trecut timpul și-ar fi trebuit să se mai îngroașe pielea pe mine, că de suferit, în viaţă, am suferit destul, să devin și

eu mai nesimţită. Cu suferinţa te obișnuiești, așa se spune, numai că eu nu m-am putut obișnui cu ea! Asta-i! Și mi-i frică, îţi spun drept, tare mi-i frică de cuţit!...» lartă-mă ca te plictisesc și-ţi vorbesc tot timpul de ea, dar de azi-dimineaţă numai la ea mă gândesc, nu pot să-mi îndrept gândul în altă parte. E bolnavă, săraca, pe lângă boala ei, a mea pot spune că e aproape un fleac. Numai că ea nu vrea să se lase. În felul ei e o femeie, ca să zic așa, nu lipsită de curaj. «Eu nu mă las, zice. Tot e mai bine pe lumea asta, decât pe cealaltă. Eu nu dau pasărea din mână pe cea de pe gard!» Pot spune că ne-am împrietenit amândouă, aici în spital cunoști omul așa cum e el, iară prefăcătorie și alte treburi din astea... Vezi, caută să găsești compot de cireșe albe, cel de cireșe roșii e cam acrișor, n-au pus destul zahăr sau au fost cireșele cam crude. Să ai grijă ca biscuiţii să nu fie cumva prea vechi... Abia aștept v-o aducă de la reanimare și să-mi povestească ea, așa, mai amănunţit cum a fost", spuse doamna Oltea privind patul gol pe marginea căruia se așezase cu timiditate propriul ei soţ...

„Mâncare ne dă" – (cel ce vorbește e un băieţandru de vreo treisprezece ani, cu un gât nefiresc de lung, sau din pricină că e atât de slab pare așa, și cu niște ochi foarte negri contrastând cu paloarea feţii). Bătrânul căruia i se adresează îl privește fix și atât de atent, de parcă ar fi fost surd și din pricina asta, obligat să-i citească vorbele direct de pe buze, ghicindu-i-le după mișcarea acestora. „Mâncare ne dă, cum îţi spun, repeta el încă o dată – aseară, uite așa mi-a umplut bucătăreasa farfuria (și cu amândouă mâinile arăta o farfurie imaginară, plină cu vârf), «Mănâncă, zice, ţie îţi dăm și supliment, că ești pierit de slab, cât stai la, noi la spital, te întremăm noi, te punem pe picioare, zice»". „Da pâine vă dă cât vreţi, ori numai, așa, cu porţia? întrebă bătrânul. Ăștia de la spital au pâine destulă, ori și ia ei se dă pe cartelă; așa, mai cu raţia". „Cu porţia la toată lumea, spuse copilul și-I privește cu mirare pe bătrân. Crezi ca aicea – spuse el batjocoritor – e așa, raiul pe pământ?! Așa crezi dumneata, moșule,

spuse el vesel, numai că nu-i așa!” „Păi, pita, spuse moșul, aia e baza! Dacă nu-i pită „atuncea nici nu-i mare scofală de spitalul ăsta”, adăugă el dezamăgit. „Numai eu fac excepţie – începe să se umfle în pene nepotul și-l privește triumfător pe bătrân.

— Eu pot să mănânc câtă pită vreau, mie nimeni nu-mi spune nimic. Ba doamna bucătăreasă mă și îmbie, dacă vrei să știi! Nu e așa de albă, e drept, dar la gust e tare dulce, asta pentru că are și secară în ea, așa mi-a explicat un domn profesor, care și el e în salon cu noi, și când e proaspătă e tare bună. Mă descurc eu, îmi merge bine, toţi mă cocoloșesc, îmi fac voile, numai că, din păcate, au zis că într-o săptămână îmi dau drumul, nu mă mai ţin. «Ăsta, dacă îl mai ţinem, a zis doamna bucătăreasă, așa, în glumă, n-a vorbit serios, ei nu-i pare rău, doar nu-mi dă de la ea, ne mănâncă și urechile»; altfel, tare mult mă iubește, ne-am și fotografiat amândoi: Doamna bucătăreasă stă pe patul meu și mă ţine de mână, sunt și eu curios să văd cum a ieșit. «Acum cred c-ar fi timpul să mă duc», a zis doamna bucătăreasă, că trece pe la noi prin salon, și mi-a promis că-mi aduce niște cărţi cu povești de la ea de acasă. Marţi, cam pe la vremea prânzului, cred că-mi dau drumul, și când vii, să-i aduci doamnei bucătărese niște prune altoite, i-am promis și vreau să mă ţin de cuvânt, așa-mi place mie, dacă promit ceva… Și acum mă duc, ai grijă să nu te încurci, că-s coridoare multe și te poţi rătăci ușor. O ţii drept înainte și după aia o iei la dreapta și mergi până dai de niște scări, cobori, și gata, ai și ieșit.”… Bătrânul rămase singur, băiatul, înainte de a se dumiri el, dispăruse. „Parcă a zis s-o iau drept înainte” își spuse el și o mare bucurie i se răspândi pe faţă.

Autobuzul se oprește în dreptul liceului, o clădire sumbră ca o cazarmă cu ferestrele larg deschise, trece pe lângă farmacie, unde niște ţărani se înghesuie la intrare – abia s-a deschis – pe lângă centrul de pâine și pe lângă magazinul de textile, trece pe lângă magazinele care își ridică obloanele cu zgomot (vânzătoarele cu ochii încă roșii de somn, cu jachetele din vinilin strânse pe bustul lor

opulent, stau adunate în faţa intrării și așteaptă sosirea responsabilului care întârzie), apoi o ia pe o stradă ceva mai liniștită, trece pe lângă fereastra cu balconaș a doamnei Cerneţ (capul i se ivește printre pernele albe scoase la aerisit, la fel cum apare, în vechile litografii, chipul lui Dumnezeu printre norii cerești), oprește din nou în faţa cinematografului, (rulează un film a cărui acţiune se petrece în tenebroasele păduri germane; actorul, un tânăr interpret pe care îl cheamă Lutz Moik aleargă, chiar pe afiș – urmărit de un monstru cu un ochi de ciclop, Michel Olandezul; acesta vrea să-i fure tânărului inima, să-i pună în loc o alta, de piatră; pe chipul blondului erou de basm se poate citi o spaimă cumplită). Lumina strălucitoare a soarelui de dimineaţă face ca florile roșii din parc să pară niște săbii de foc cu vârfurile îndreptate spre cer. În mijlocul părculeţului e un rondou cu flori și, cu multă migală, din flori a fost alcătuită chiar o lozincă: „Trăiască lupta pentru pace”, poate citi Andrei înainte ca autobuzul să plece din nou – s-a umplut între timp cu călători – și să se îndrepte de data asta spre periferia orașului…

Abia a pornit și iată-l trecând prin dreptul bisericii catolice: Ușa e larg deschisă și, în penumbra din interior, strălucirea – o frântură de secundă! – a unui potir de argint; ciudat miros au – își amintește Andrei – bisericile vechi, dimineaţa: de mucegai și de ceară topită sau de tămâie; de dușumele spălate cu sodă multă; de lemn mâncat de carii, precum și de hamuri vechi ori de clopote ruginite – strecurându-se printre zidurile văruite ale podului. Autobuzul trece pe lângă fântâna arteziană, pe lângă „Ferometal” (uși grele pentru sobe de teracotă și un W.C. de porţelan alb, în vitrină), pe lângă Liceul mixt nr. 1 (laboratorul de ştiinţe naturale, la parter: păsări împăiate, șerpi în borcane; ferestrele sunt de asemenea deschise și o fată cu chip sănătos de ţărancă – sânii mari și tari și-i sprijinea de pervazul ferestrei – scutură o cârpă uriașă); la tutungerie, un bătrân pensionar și-a cumpărat o cutie de chibrituri, un ziar și câteva lumânările albe; pe măsură ce autobuzul se apropie de periferia orașului, acesta se

transformă pe nesimţite; casele sunt de-acum ca la ţară, cu porţi mari de tablă vopsite în verde, sau cu altele mai vechi, de lemn, cu băncuţe în faţa intrării; în ferestre sunt ghivece cu flori, mai ales mușcate, sau steguleţe uitate de la vreo sărbătoare; o păpușă veche de porţelan dezmembrată poate fi zărită, în fuga autobuzului, în fereastra unei căsuţe cu acoperiș de tablă și cu zidurile coșcovite. Chipul păpușii, fantomatic, cu orbitele ochilor goale, îl urmărește un timp pe Andrei. El nu crede, însă, nici în semne, nici în prevestiri de rău augur. Privește drumul ce urcă, nevenindu-i, de fapt, să creadă în existenţa reală a clădirii aceleia care, de la depărtarea la care se aflau ei acum, cu zidurile ei încă roșii, neterminată, semăna cu un animal jupuit.

Lui Andrei îi fu destul de greu să se obișnuiască cu atmosfera, atât de specifică, a unui spital. Pentru prima dată ajungea el în contact cu o lume mult diferită, cu totul alta decât cea în care trăise până atunci! înţelesul ei, chipul ei adevărat, sensul ei adânc, nu i se dezvălui, însă, din primele zile.

Cu autobuzul acesta călătorea de altfel întregul personal – medici, surori, asistente medicale, portari, într-un cuvânt, toţi salariaţii… Rudele, precum și alte persoane apropiate ale celor internaţi urcau de obicei și ele cu primul autobuz și se foiau în jurul clădirii impunătoare, târguindu-se cu portarul, până când, în sfârșit, li se dădea voie să intre, să-și viziteze bolnavii. Semănau însă destul de puţin unii cu alţii, și Andrei avu prilejul sa-i cunoască, pe rând, pe fiecare. Privirile unora erau îndreptate spre spital, ca spre un tărâm al tămăduirii sigure și în afara oricăror dubii! Aceștia erau – cel puţin așa bănuia Andrei – cei ce-și închipuiau că acolo, în clădirea de pe deal, totul e posibil; Pentru asta existau doar doctori, ca să-i vindece pe bolnavi! Doctori, și saloane albe, și medicamente, și surori în uniforme apretate, și culoare lungi cu miros încurajator de dezinfectante! încrederea acestora în forţa miraculoasă a medicinii era absolută! Era vorba însă – Andrei constată acest lucru ceva mai târziu – mai ales de cei ce aveau în

spital rude sau prieteni al căror caz nu era chiar atât de grav. Îngrijorarea lor, atât cât ea exista, era destul de ușoară și trecătoare! Contactul lor cu boala era superficial și, din fericire, de scurtă durată. Aceștia erau cei întâmpinaţi de doctori, de cum deschideau ușile saloanelor, cu fraze dintre cele mai încurajatoare: „Nu-i nimic grav – spuneau, așadar, medicii referindu-se la rudele sau cunoscuţii lor – nu aveţi de ce să fiţi îngrijoraţi, în câteva zile îl facem sănătos și vi-l trimitem acasă. Nu-l ţinem noi pe degeaba, pe mâncare și pe trai bun, spuneau ei, vi-l expediem, fiţi liniștiţi”. În autobuz îi fu dat lui Andrei să vadă însă și altfel de călători.

Stoian ar fi vrut, de fapt, să rămână singur cu gândurile lui – (nu dintre cele mai liniștite, din contră, confuze, tulburi în prelungirea unei nopţi chinuitoare de insomnie – doar în zori reușise să închidă ochii pentru o oră sau două). Dimineaţa, femeia lui, împreună cu copiii, plecaseră la ţară, la părinţii ei – cu mașina, din pricina asta călătorea el acum cu autobuzul – de altfel nici nu i-ar fi plăcut să apară cu mașina lui la spital. Ar fi atras prea mult atenţia și despre vizita asta (era vorba de un „consult” pe care voia să și-l facă), Stoian ar fi dorit să se afle cât mai puţin – nu numai acasă, ci și la servici. N-ar fi vrut să audă, în ruptul capului, spunându-se de către salariaţi: „Ce are șeful nostru, am auzit că-i bolnav… Te pomenești că-l schimbă…” „Mult mai bine făceam dacă mă hotărâm să merg pe jos; mai luam și eu puţin aer, patru cinci kilometri e o nimica toata”, își spuse. Nu-și mărturisea însă că, de la un timp încoace, chiar un kilometru pe jos (drumul până la piaţă, după un pepene sau un kilogram de pere) îl obosea foarte tare. Mai mulţi oameni din autobuz îi recunoscură, totuși, și-l salutară plini de respect. Nici asta n-ar fi fost, la urma urmei, cine știe ce mare tragedie, dacă n-ar fi apărut, ca din pământ („De unde dracu’ o fi răsărit, nu l-am văzut de cel puţin zece ani”, se întrebă furios Stoian – furios nu atât pentru că îl vede, din contră, acest lucru, într-un alt „context”, i-ar fi făcut chiar plăcere, ci mai ales pentru că în clipele acelea nu avea nevoie de nimic și de nimeni),

fostul iui prieten, Mitrică. Acesta, de cum îl văzu, începu să-i – vorbească cu voce tare, în așa fel, încât să audă toată lumea cât de intimi erau ei amândoi. Glasul lui strident și ascuţit, ca de trompetă, cel puţin așa i se părea lui Stoian, se auzi în tot autobuzul. „Măi Costică – strigă el – mai ţii tu minte când ne-a pus profesoara de muzică să-i cântăm cântece oltenești? La o asemenea întrebare evocatoare, nu-i rămânea lui Stoian decât să-i răspundă, nu înainte de a arunca o privire în jur, ca să vadă cât de atenţi erau ceilalţi la discuţia lor. I se păru că toată lumea ascultă și, căutând să-și ascundă iritarea, se trezi că-i vorbește la rândul lui foarte tare (își aminti că numai într-o piesă jucată de amatori la un concurs îi auzise pe interpreţi adresându-se unul celuilalt atât de tare și de nefiresc). „Cum să nu-mi amintesc, măi Mitrică – spuse, așadar, el – nu uit eu anii frumoși de altădată”. Pe Stoian nu-l irita atât familiaritatea tonului folosit de Mitrică – din principiu Stoian nu-și schimbase atitudinea faţă de foștii lui amici, din contră, căuta să se comporte cu ei cât mai firesc și prietenos, ca să nu se spună sau să se creadă, cumva, că de când s-a ajuns nu-și mai cunoaște vârful nasului; – „Eu tot omul care am fost, am rămas”, avea el obiceiul să spună – și dacă folosi, totuși, un ton mai distant o făcu mai mult ca să blocheze, într-un fel, vorbăria – cu subtext sentimental și care amenința să nu se mai sfârșească – a lui Mitrică. „Așa e cum spui tu”, spuse Mitrică ușor descumpănit. „Păi sigur că e așa cum spun eu”, spuse Stoian enervat. Cu un gest mecanic își scoase căciula din cap și şi-o puse pe genunchi, de parcă ar fi vrut, prin gestul acesta cât se poate de obișnuit, să se izoleze de Mitrică, să-l facă pe acesta să înţeleagă că discuţia dintre ei e încheiată; să-l facă să tacă din gură. Mitrică îndreptă spre capul lui pleșuv însă, o privire surprinsă și uimită. Probabil că acuma își amintește – se gândi Stoian – de claia de păr pe care o aveam când eram tânăr. Directorul fu convins că în clipa următoare Mitrică va face unele remarci legate de chelia lui – vesele, ironice sau, din contră, sentimentale – că va zice: „Măi ce păr mai aveai tu

altădată, o frumuseţe și uite că acum…” Indiferent însă de ce natură ar fi fost aprecierile acestuia, nu avea niciun chef să le asculte! Așa că-i aruncă lui Mitrică o privire rapidă, aspră și îngheţată (când voia să-și impresioneze subalternii, când era nemulţumit de ei, să-i pună la punct, recurgea întotdeauna la o astfel de „privire”), și Mitrică, nedumerit („cu ce l-oi fi supărat iară”?!), renunţă să mai facă vreo apreciere în legătură cu pleșuvia lui Stoian. Chipul i se în tristă brusc și siguranţa de sine îi dispăru ca prin farmec. „Sunteţi cumva bolnav că mergeţi la spital, sau aveţi pe cineva acolo?” întrebă el încet, în așa fel încât să nu-l audă decât Stoian și folosind, cu totul pe neașteptate, pluralul. În voce i se putu citi însă, un fel de bucurie ascunsă și răutăcioasă, și de data asta fu rândul directorului să se întristeze. „Nu, nu-s bolnav”, spuse el cu o voce morocănoasă, ocolind privirea fostului prieten. „Păi atunci, nevasta, soţia dumneavoastră vreau să zic, o fi dânsa bolnavă”? întrebă din nou Mitrică pe același ton, cât se poate de cuviincios. Doar că atât vocea, cât și chipul – așa i se păru lui Stoian – aveau ceva neplăcut, de cobe rău prevestitoare! Cuprins de o iritare ce nu şi-o putea explica și nici nu era în stare să şi-o stăpânească, Stoian îi spuse atunci, cât putu mai răspicat cu putinţă – ocolindu-i privirea și fixând parcă ceafa șoferului din faţa iui – că nu are pe nimeni la spital: Soţia, precum și copiii, sunt bine sănătoși – tocmai i-a trimis la ţară la părinţii lui – în schimb, el s-a hotărât să-și facă un mic consult. A vorbit la telefon cu un doctor cu care e el bun prieten, joacă șah împreună, mai bine-zis jucau înainte, pentru că acum nu mai are timp – și doctorul i-a fixat pentru ziua de astăzi o oră de consultaţie. „S-ar putea să n-am nici pe dracu’, spuse Stoian și încercă să râdă vesel, privindu-l pe Mitrică drept în ochi. Din când în când e însă bine așa, să mai treacă omul și pe la doctorii ăștia, că altfel șomează, trebuie să le mai dăm și lor de lucru, să nu stea toată ziua și să piște de fund surorile”, spuse și-i făcu glumeţ cu ochiul fostului său prieten, căutând parcă să regăsească tonul discuţiei lor de altădată. Apoi, chipul îi deveni din

nou preocupat. Gândul bolii ascunse îl obseda și, spre marea lui mirare, se trezi confesându-se tam-nisam lui Mitrică: „Să-ţi arăt locul unde mă doare de o vreme încoace”, spuse el în șoaptă și-i arătă acestuia locui exact. Mitrică păru însă destui de puţin interesat să afle locul cu pricina; spre marea nemulţumire a lui Stoian, el nici nu se uită măcar, și fără să observe jignirea și dezamăgirea de pe chipul lui Stoian (sau făcându-se că nu o observă), îl întrebă pe același ton familiar folosit la începutul discuţiei, nu înainte de a trece din nou la persoana întâia: „îl știi pe Dragomir de la poștă?” „Care Dragomir”, făcu nemulţumit Stoian și începu să-și palpeze fără să-și dea seama locul dureros. „Cui am găsit eu să-i fac confidenţe”, își spuse el cu furie. „Cum să nu-l știi, Dragomir ăla grasu, cânta el în cor, solistul de la Clopote în amurg, a luat el și un premiu; avea un glas foarte frumos, tot orașul îl știa”, adăugă Mitrică, venind cu tot felul de amănunte, pe care Stoian nici măcar nu le ascultă. Nu făcu, așadar, niciun efort ca să și-l amintească pe Dragomir, observă, în schimb, că între el și Mitrică – din pricina discuţiei acesteia blestemate despre boală – se crease din nou un fel de intimitate, numai bună să prelungească ia nesfârșit discuţia. „Ce-i cu Dragomir cu care mă tot baţi tu la cap?” întrebă el enervat. „Ce să fie, spuse celălalt aproape cu încântare. A murit. Gata! S-a terminat cu el!” „Și cum a murit?” întrebă Stoian, stăpânit, tară să vrea, de o curiozitate aproape maladivă. Se controlă însă și, căutând să distingă printre norii de praf de dincolo de fereastră, ramurile cu frunze pălite ale pomilor, îi spuse lui Mitrică: „De altfel, nu mă prea interesează cum a murit. Nu cred să-l fi cunoscut vreodată pe Dragomir ăsta de care vorbești tu acuma și memorie bună am. La mine la instituţie (spuse repede cuvintele astea, trecând cu modestie peste ele, nici într-un caz n-ar fi vrut să-i lase celuilalt impresia că a început să se laude cu situaţia lui), dacă am stat de vorbă o singură dată cu un subaltern de-al meu, nu există să-l uit, și dacă îl văd peste un an, pot să-ţi dau toate amănuntele despre el, mă știu toţi în privinţa asta… Tot dosarul, ca să zic așa”,

spuse Stoian, încântat deodată de propria lui ţinere de minte și simţi cum valurile unei neașteptate bune dispoziţii îl înfășoară blând. îl privi chiar cu o anumită afecţiune pe Mitrică (după cum arată, trebuie să fie bolnav de ulcer și încă unul care a perforat de câteva: ori); rămășiţele ascunse undeva în străfundurile sufletului lui, ale unei vechi afecţiuni (ţinuse la băiatul zăpăcit și urâţel de odinioară) ieșiră ca prin miracol la lumina zilei. Scoase atunci din buzunarul de la haină un pachet de ţigări străine și-l îmbie pe celălalt cu ele. Mitrică îl refuză însă, plin de sfială, spunându-i că nu fumează. Sentimentul, dominant de altfel în ultimii ani, că toate treburile îi merg strună, îl cuprinse din nou pe Stoian. Simţi, cu totul pe neașteptate, impulsul de a se lăuda către fostul lui prieten cu nevasta și cu copiii lui (cel mic cântă la pian, cel mare joacă șah, cu subalternii lui, și din câteva mișcări îi face mat), precum și cu costumele lui de haine din stofa *mUepoint* (parcă așa-i spune nevastă-sa); cu faptul că atunci când i se întâmplă să pună mâna pe o femeie nu scapă ea nesifonată bine, nici acum, cu toate că nu mai era chiar așa de tânăr; cu atâtea și atâtea lucruri care l-ar fi făcut pe bietul Mitrică să rămână cu gura căscată! „Și unde zici tu că te doare?” auzi el venind, de undeva de la o mare depărtare, glasul lui Mitrică, întrebare care era, în momentul acela, atât de in discordanţă cu starea lui sufletească, încât Stoian se făcu, luând o mină cât mai veselă, că nici n-o aude! „N-avem de ce să ne speriem, îi spuse el iui Mitrică și-i puse familiar mâna pe umăr. Noi – folosea pluralul, dar în clipele acelea se gândea de fapt numai ia el – nu ne lăsăm învinși cu una cu două. Noi suntem oameni tari, pe noi nu ne înfrânge nimeni așa de ușor”. Stoian știa să vorbească frumos, ca din carte, cum spuneau adeseori funcţionarii lui ori de câte ori, la ședinţe, avea prilejul să-l audă pe șeful lor ţinându-le câte un discurs; dar abia terminate frazele acelea, frumos alcătuite, care se refereau la marea iui tenacitate, că se întâmplă un lucru dintre cele mai ciudate cu ele: Stoian încetă să le mai creadă „începu să se îndoiască de adevărul

lor. Secretul calităţilor de orator ale lui Stoian stătea mai ales în faptul că el credea întotdeauna în frazele pe care le spunea. Pentru prima oară, abia sfârșite frumoasele și luminoasele cuvinte de autoîmbărbătare și îndoială, cu atât mai dureroasă cu cât de data asta era vorba chiar de el însuși, îndoiala se strecură parșivă; vorbele se goliră de conţinut, făcând să se clatine minunata și atât de liniștitoarea siguranţă. „Și tu unde mai ești acuma, măi Mitrică?” i se adresă el fostului prieten, cu acea amabilitate plină de condescendenţă, pe care o folosea ori de câte stătea de vorbă cu subalternii lui. „Păi, de când cu ulcerul, spuse Mitrică și se roși până după urechi – nu mai pot lucra ia Percepţie; mi-a interzis doctorul, ca să zic așa. Ce să-i faci? Trebuie să stau cât mai mult în aer liber, așa mi-a spus”, și, spunând vorbele astea, Mitrică se uită pe geam, de parcă ar fi vrut să sublinieze faptul că el consideră – în ceea privește – discuţia încheiată. „Asta-i”, spuse el, gata să se arunce asupra unei noi întrebări (din păcate așa de repede, nu-i veni în minte niciuna), prin care să abată atenţia lui Stoian în altă parte. „Și atunci, ce faci? Unde lucrezi tu acuma? Că de pensionat, nu cred că te-au pensionat?” întrebă Stoian cu neîndurare. „Ce să fac, spuse după o scurtă pauză Mitrică și începu să râdă privindu-l drept în ochi pe Stoian. Vând Lozuri în plic. Am o gheretă chiar lângă spital; când vin rudele ia bolnavi, își mai încearcă și ele norocul; și în felul ăsta sunt și aproape, dacă mă apucă, așa, pe neașteptate, criza de ulcer. Perforează, când nu te aștepţi”. „Vino la mine, găsesc eu ceva bun pentru tine, îi spuse Stoian. Îţi găsesc eu un loc, unde să nu fie muncă așa grea, ca pentru un ulceres ca tine. Mai mult să domnești, ascultă-mă pe mine ce-ţi spun”, se oferi plin de gratitudine Stoian. „Mai bine ai pune o vorbă, să-mi dea o pensie de la Percepţie, spuse Mitrică. Și cu pensia și cu Lozul în plic, m-aș descurca de minune, n-aș avea de ce mă plânge...” „Treci pe la mine și o aranjăm noi, fii fără teama”, îi promise Stoian plin de solicitudine. „Pensie mi-ar fi dat ei, nu-i vorbă, numai că mie nu-mi place să umblu, sunt delăsător și, uite așa, nici măcar

actele nu mi le-am depus, îi explică Mitrică. Când eram cu nevastă-mea, mă mai bătea ea la cap, «du-te de-ţi fă formele», zicea, da, de când sunt singur, uite, pe toate le las, așa, de pe o zi pe alta. Și dacă o tot amân rămân fără pensie, asta-i. Sunt leneș ca dracu'", turui Mitrică, bucuros parcă, să se facă așa, cu ou și cu oţet în faţa fostului prieten. „Parcă eu nu te cunosc", spuse Stoian, și atmosfera aproape idilică ce se crease pe neașteptate, fu brutal întreruptă de apariţia acelei dureri surde – ascunse, la început, abia simţită (așa apărea întotdeauna), apoi din ce în ce mai puternică, care se ivea mereu în același loc – locul acela pe care i-l arătase lui Mitrică – iar acesta nici măcar nu catadicsise să se uite, să vadă unde îl doare. Și, în timp ce Mitrică își făcea „autocritica", durerea începu să crească în același loc fix, și singura grijă a lui Stoian fu să nu se trădeze, să nu-și schimbe nici într-un fel expresia feţii, ca nu cumva celălalt să observe ceva. Nu voia să-l vadă fostul lui prieten, pe el, învingătorul, șeful unei instituţii foarte importante, suferind. Pe buzele lui Stoian se lipise, așadar, un fel de zâmbet care se transformă încet, fără ca el să-și dea seama, într-o grimasă dureroasă… Nenumăratele crize de ulcer îl învăţaseră însă pe Mitrică să recunoască cu ușurinţă o faţă schimonosită de dureri. El văzu cum durerea se răspândește, în cercuri aproape concentrice, pe chipul lui Stoian, de jur-împrejurul acelui zâmbet împietrit de pe buze, și în locul invidiei, de fapt încetase de mult timp să mai fie invidios pe cineva, simţi un fel de milă neașteptată care îl umplu de bucurie. Știa însă că celălalt nu are nevoie acum de mila lui, că probabil cel mai dureros lucru ar fi fost în clipa asta pentru Stoian, ca el să i-o arate în vreun fel. Se făcu atunci că nu observă nimic, cu toate că suferinţa era atât de evident întipărită pe faţa iui Stoian, încât oricine i-ar fi putut-o vedea. „Și copiii tăi – îl întrebă el pe Stoian – trebuie să fie mari acuma!?" „Da, sunt mari", spuse Stoian și nu mai avu chef să adauge și alte amănunte în legătură cu copiii lui, el căruia îi plăcea să se laude întotdeauna cu ei.

Pe scaunul din faţa lui, se așezase o femeie în vârstă.

După înfăţișare, părea a fi soţie de învăţător sau de preot de ţară; pe jumătate „doamnă”, pe jumătate rămasă încă ţărancă. Chipul acesteia i se păru lui Andrei stors nu numai de sânge sau de sudoare (uscat și veșted ca o hârtie de pergament), ci și de tot ceea ce însufleţește, dă expresie umană înfăţișării cuiva; aparent inexpresiv și opac, închis în el însuși, fără puncte de contact cu lumea din jur; fără să exprime nici durere și nici suferinţă (și, bineînţeles, nici bucurie sau măcar speranţă), nimic altceva decât o oboseală imensă și atât de bine și definitiv așezată, de parcă n-ar fi durat de zile sau de săptămâni, dând trăsăturilor acea expresie cu totul specială (liniște, spuse Andrei negăsind un alt cuvânt mai potrivit, cu toate că numai de liniște nu putea fi vorba!), ci din timpuri străvechi, de totdeauna! Ceva tulbură însă blocul masiv al acelei imperturbabile liniști sau oboseli! Și pe măsură ce autobuzul se apropia de spital, acel „ceva”, ce începu să o roadă pe dinăuntru, spulberă nu numai liniștea, ci și oboseala femeii! Ea nu părea, în tot cazul, nerăbdătoare să ajungă – nerăbdare pe care o manifestau de altfel toţi ceilalţi – ci ar fi vrut parcă să se prelungească la nesfârșit drumul autobuzului printre prunii prăfuiţi cu frunze micuţe și uscate. Ce i s-o fi întâmplat oare? se întrebă Andrei, neputând înţelege despre ce era vorba. Parcă i-ar fi teamă să ajungă, își spuse el. Femeia îi văzu privirea curioasă și cât se poate de dezorientată și încercă să zâmbească; nu fu în stare însă, zâmbetul îi apăru, asemeni unei străfulgerări scurte, în ochi, încercă să ajungă până la gură, boţindu-i faţa, se risipi însă, dispăru, așa cum și apăruse, pe nesimţite, nu înainte însă ca Andrei să-și mute repede și speriat privirea de pe chipul ei în altă parte. „Nu zâmbiţi în felul ăsta; vă rog”, ar fi vrut el deodată să-i spună, spre marea lui surprindere și uimire. Nu voia ca femeia să se simtă obligată în vreun fel să-și ducă surâsul – cum ar fi putut altfel să-i spună? – până la capăt! Voia s-o scutească de un asemenea dureros efort! Nu, Andrei era hotărât să nu se mai uite la ea – își întoarse privirea în altă parte – simţi chiar o ușoară jenă din pricina curiozităţii lui atât de

fatis arătată!… Si, când îi auzi vocea, cu greu înţelese la început ce spune, atât de încet vorbea: „Acum ne ducem după el să-l aducem acasă”, spuse ea. Speriat, aproape fără voia lui, Andrei se întoarse repede și o privi drept în faţă. Nu-i recunoscu însă chipul, era cu totul schimbat: o altă femeie stătea în faţa lui! Un obraz scăldat de lacrimi, desfigurat din pricina asta! „Când l-au deschis și au văzut ce-i înăuntru – povesti ea, și-i spunea nu numai femeii, ci și lui Andrei, luându-l parcă martor la durerea ei – doctorii nu au mai făcut altceva decât au clătinat așa din cap, s-au uitat unul la altul și l-au închis la loc. „L-ai adus prea târziu, măicuţă” mi-au zis. „Mai devreme nu aveam de ce să-l aduc, le-am spus eu, copilul nu s-a plâns de nimica, dragii mei. Asta până acum două luni… «Nu știu ce am, mamă – zice – m-am lovit sau ce, că mă doare uite în locul ăsta. Ia vezi dumneata aici» – zice – și mi-a luat mâna într-a lui și mi-a arătat locul unde îl doare. Și nici n-am atins bine locul acela, nici pomeneală să apăs, că el, săracul, a și strigat, așa de tare l-a durut!” Lui Andrei i se păru că femeia, în clipele acelea, nu atât moartea fiului ei o plânge, ci mai ales durerea pe care i-a pricinuit-o când l-a atins ea în locul acela – „cu mâna”!… „A suferit tare mult, săracul”, mai spuse femeia și cu un gest scurt își strânse cârpa pe cap.

Nu numai că nu schimbară decât puţine vorbe una cu alta, ci reușiră să se izoleze de toţi ceilalţi călători din autobuz» de parcă ar fi vrut – cel puţin așa i se păru lui Andrei – ca nimeni să nu se atingă de ceea ce Ie este dat să „poarte”, de ceea ce ele considerau că este o povară numai a lor; toate necazurile și suferinţele, singure să le ducă; singure „să urce muntele”, așa cum îi este sortit omului de când e el pe pământ; mâinile lor uscate, butucănoase și aspre, cu venele ieșite în relief, cu pete de la ficat pe ele, li se odihneau în poală, nu destinse însă, ci pradă neliniștii; de parcă în ele s-ar fi concentrat întreaga tensiune a unei așteptări pline de încordare. Din când în când, în străfulgerări de scurtă durată, un fel de lumină – umbrele unor gânduri încărcate de speranţă? – li se aprindea în

ochi. Andrei nu poate înţelege acel ciudat amestec de durere profundă și de liniște netulburată, care se desprinde din întreaga lor înfăţișare! El nu știe că ele sunt, de fapt, prea înţelepte, prea trecute prin toate cele ale vieţii, ca să se lase cuprinse de acel fatalism orb și fără ieșire… Masa opacă, întunecată și imobilă a resemnării lor aparente – care ţine mai mult de bună-cuviinţă – și de ceea ce ele înţeleg prin demnitate – acea demnitate la care n-ar renunţa pentru nimic în lume, cât de mari ar fi încercările! – este de fapt subminată tot timpul de o permanenta speranţă ce se ivește din nesfârșitele lor rezerve de înţelepciune. „I-am adus – vorbi cea mai stafidită dintre ele, probabil și cea mai bătrână – lui Ionuţ niște carne de pui. Mi-a spus doctoriţa că de-acum poate gusta, așa, câte un pic de carne, da’ numai de pui și fiartă, nu friptă; și nu prea multă!” „Al meu, spuse o alta, nu se apropie de mâncare. Doctorul i-a dat voie să mănânce ce vrea el, numai că lui nu-i vine să se atingă de nimic. «Mănâncă, îi zic, tu nu vezi cât ești de slab că-i numai osul și pielea pe tine?» El nu scoate o vorbă, se uită la mine și tace… «N-ai poftă, sau ce-i?» îl întreb. «Nu, n-am poftă, zice el și se uită drept la mine în ochi. Nu mi-i foame», zice, și se întoarce cu faţa la perete… «Așa nu te faci tu sănătos cât e lumea lume», îi spun eu și încep să plâng. Ceilalţi din salon se ridică în capul oaselor și mă privesc cu milă, dar niciunul nu îndrăznește să scoată o vorbă. Așa pătimesc cu el…” Se așternu din nou liniștea, până când una dintre bătrâne spuse în șoaptă, în așa fel ca ceilalţi să nu o audă, apiecându-se ușor spre cea care se afla în faţa ei: „Astăzi îl pun pe masă, șopti ea, azi îl desfac. Azi se alege într-un fel”.

O neliniște ciudată creștea în sufletul lui Andrei, pe măsură ce autobuzul se apropia de spital. I se păru că de undeva, din cerul luminos al dimineţii de vară, coboară un fel de vânt aspru; colinele domoale ale dealurilor din depărtare i se arătară mai puţin prietenoase și blânde. Dacă lumea i se înfăţișă pe neașteptate ca un fel devale a plângerii. Andrei nu se lăsă pradă până la capăt

deznădejdii. Fu mai ales copleșit, descoperind cât de mult pot suferi oamenii, unii pentru alții. Suferința îi apropie, la fel ca și iubirea, ea însăși fiind o formă de iubire… Autobuzul se apropia de spital, și pe Andrei îl încercă un fel de dorință secretă de a spune bătrânei din fața lui câteva cuvinte de mângâiere. În entuziasmul de care se simțea cuprins, fu gata să-i promită bătrânei marea cu sarea. O ușoară teamă i se strecură însă în suflet. Nu toți ce intrau pe mâna doctorilor se și vindecau, își aminti el. De când era la spital – nicio lună împlinită – văzuse destui dintre aceia care nu se mai întorseseră acasă, îndoiala și speranța se luptau deopotrivă în sufletul lui… între timp, autobuzul ajunse la spital…

Cele două cămăruțe ale femeii – bucătăria în care se intra direct din curte și cămăruța în care dormea Andrei făceau parte dintr-o clădire veche, construită cu mult înainte de război. Toate ușile locatarilor dădeau într-o curticică pătrată, unde soarele pătrundea cu destulă greutate, cel mult un ceas sau două pe zi. În mijlocul curții se afla o fântână arteziană. Lângă arteziană, zăcea, cine știe de când, un cărucior vechi și ruginit… Apa din lighean era călduță, dar săpunul mirosea urât. Andrei se șterse cu nădejde cu prosopul aspru din pânză de cânepă. Pe perete, atârna un calendar bisericesc cu sfântul Nicolae desenat la mijloc. Privirile sfântului păreau pline de o tristețe mieroasă și nesinceră. Lângă calendar, ruptă probabil dintr-o revista veche, fotografia lui Drujnicov în *Balada Siberiei* – în copilărie Andrei văzuse și ei filmul – cântând la pian, cu o figură îndârjită și în același timp inspirată, concertul lui Lizst… O auzi pe femeie trebăluind, spăla probabil niște vase; farfuriile, atingându-se unele de altele, făceau mult zgomot. Andrei ieși cu ligheanul cu apă. „Arunc-o în găleata asta, îi spuse ea arătând spre găleata care trona în mijlocul bucătăriei.

Femeia, închiriindu-i lui camera, dormea în bucătărie, pe un fel de prici improvizat. „În ceea ce mă privește, îi spusese ea lui Andrei – mie mi-a dat Dumnezeu somn bun, eu unde am pus capul, gata, cât ai clipi din ochi

și adorm”. „Dar e tare mic pătuţu asta. Încăpeţi în el?” întrebase Andrei. „Mă strâng eu, mă mai micuţesc un pic și, uite, încap” îi răspunsese ea. Părea foarte bucuroasă că are un nou locatar cu care poate sta de vorbă, plină de solicitudine și bunăvoinţă, gata să-i îndeplinească toate dorinţele. O femeie teribil de cumsecade, vorbăreaţă, așa cum fuseseră toate femeile în preajma cărora Andrei trăise încă de copil. Avalanșa de cuvinte care se abătură asupra lui nu-l sperie, din contră, le ascultă cu vădit interes, luând parte, cu sinceră participare, la necazurile ei mărunte și aparent cu totul neînsemnate.

— N-am ce face, vreau nu vreau, trebuie să mă coc zilnic la cuptorul ăsta, i se plânse ea încă din cea dintâi zi. Nu te uita la primusul ăla că nu-i bun de nimic, e numai, așa, de decor. Nu-i nicio lună de când l-am cumpărat și a și început să fileze de mi-a înnegrit toată casa. Numai privește tavanul în ce hal a ajuns. M-am rugat de băiatul doamnei Radovan, să mi-l repare el, numai că am ghinion, în ultimul timp e extraordinar de ocupat; aproape că nici nu-l văd de o vreme încoace pe-acasă, și când vine adoarme de-a-n picioarelea de ostenit ce-i… Nu mai spun că maică-sa e și ea destul de îngrijorată, a intrat săraca la gânduri: «Mă trezesc că mi se îmbolnăvește – zice – și atunci ce folos de bani, mai bine lipsă. Nici nu suntem noi oamenii ăia care să alergăm cu limba scoasă după bani»”.

Vorbea fără întrerupere, în timp ce se mișca plină de hărnicie în jurul plitei, o femeie mărunţică și vioaie, îmbătrânită, însă, înainte de vreme, cu o faţă tare zbârcită.

— De meserie e lăcătuș, Giorgiuţ ăsta al doamnei Radovan, continuă ea să istorisească, dar de priceput se pricepe la toate, are niște mâini de aur, nu alta… Primusul cel vechi, ce să-ţi spun, se strica în fiecare săptămână! Până la urmă a trebuit să mă lipsesc de el; seara, când se întorcea

Giorgiuţ acasă, mă întreba: «Filează, doamnă Radovan?» «Filează, dragă Giorgiuţ», îi spuneam eu. «Păi, să-l facem să nu mai fileze», zicea el și se apuca de lucru. Cât am putut să-l bat la cap, de mirare că nu m-a lăsat în

plata Domnului, cu primus cu tot! Când se întorcea băiatul acasă găsea primusul meu pe masă! îţi dai seama de distracţie! Mie nu-mi place să rămân datoare, îl întrebam întotdeauna cât mă costă; nu-l puteam face însă în ruptul capului să se atingă de bani. «Când faceţi dumneavoastră prăjitură cu dovleac – zice – nu vă refuz, vă spun sincer, ceva mai bun, nu cred să fi mâncat vreodată de când sunt. N-o face nimeni ca dumneavoastră, sunteţi, ca să zic așa, o adevărată specialistă.» Așa mă lăuda el, știa că-mi face plăcere… «Poate că o învăţaţi și pe mama cum se face – zicea – trebuie să aveţi însă răbdare cu ea, mama nu prinde așa de ușor.» Glumea, nu vorbea serios. De ţinut, ţine tare mult la maică-sa. Tată nu are, domnul Radovan a murit, săracul, în război. Eu nu-l știu. Nu sunt decât de un an aicea, n-aveam cum să-l cunosc; l-am văzut într-o fotografie, semăna cu băiatul, doar că era mai înalt și mai gras… O duc și ei greu. Doamna Radovan are mașină de cusut și mai coase și ea, mai câştigă un ban. Lucrează numai la cunoștinţe apropiate, se teme să nu se afle. N-are autorizaţie și, dacă o prinde, amenzile sunt destul de mari. Stă mai mult cu ușa încuiată, să nu intre cineva de la fisc peste ea. Mi-a cusut și mie niște perne și o faţă de plapumă, alea pe care dormi tu, de ea-s făcute…”

Andrei nu cunoștea pe nimeni în oraș – se angajase la spital ca „sanitar”, doar de câteva săptămâni, iar doamna Costinaș cu vorbăria ei continuă îi umplea timpul.

Pe doamna Costinaș i-o recomandase unul din medicii de la spital. „Cât timp lucrezi la noi, poţi locui la ea, n-o să-ţi ceară mult, ii spusese el. Are o pensie destul de mică, așa că își închiriază, din când în când, camera – ca să aibă cu ce trăi. A fost muncitoare la o filatură din Lugoj, s-a pensionat însă înainte de-a împlini vârsta, chiar eu i-am făcut formele de pensionare. E destul de grav bolnavă de inimă, o boală tare păcătoasă, dar toate astea pe dumneata te privesc prea puţin, ca să zic așa. A avut și necazuri multe, prea bine nu le știu nici eu, în general nu-i place să vorbească despre ele. În tot cazul, o cameră mai ieftină n-ai să găsești și cu salariul pe care ţi-l dăm noi, trebuie să

te mulţumești cu atât. Bănuiesc că nu ești chiar plin de bani. Uite adresa”, îi spuse medicul și-i întinse o hârtiuţă cu adresa exactă și cu numele femeii: Costinaș Adela. „Când am fost repartizat aici, în oraș, am locuit și eu la ea câteva luni, până m-am căsătorit, așa că o cunosc bine. Îi spui că vii din partea mea, că te-a trimis doctorul Mihăileanu…”

„La măcelărie coada era până la «Vânătorul și pescarul», îi povesti într-una din dimineţi doamna Costinaș lui Andrei. Era și timp urât, ploua, o ploaie din alea mărunte care te pătrunde până la piele, cu încetișorul. Și cum stăm noi și așteptam, a venit o fată cu poșetă roșie, una mică și tare subţirică, s-o răstorni dintr-o răsuflare. Și de uitat nici nu s-a uitat la noi, s-a dus drept în faţă! Lumea parcă atât a așteptat! Au început să strige la ea, dar ei nici că i-a păsat. Sta liniștită în faţă și nu zicea nimica, numai zâmbea indiferentă din colţul gurii; până când un domn mai în etate a recunoscut-o. «Degeaba – zice el – vă agitaţi, domnișoara e chiar casieriţa cea nouă, e firesc, nu-i așa, să treacă în faţă. Mai bine aţi ajuta-o să ridice oblonul – zice – singură nu cred să-l poată ridica.» Au sărit niște tineri s-o ajute, dar fata i-a dat la o parte, n-a vrut să-i lase. «Mulţumesc, n-am nevoie de ajutor, le-a spus ea înţepată foarte. Pot să-i ridic și singură, m-am obișnuit. Numai dacă sunteţi amabil să-mi ţineţi puţin poșeta, s-a rugat ea de pensionar. O clipă să-mi găsesc cheile, că nu știu unde le-am pus…» Pensionarul i-a ţinut el poșeta și fata, ce să vezi, ambiţioasă, a ridicat oblonul singură, n-a avut nevoie de ajutorul nimănui. Numai că după ce a descuiat, lumea și-a pierdut răbdarea; oamenii au și început să se împingă și să se frământe. «Până nu primim carnea nu are rost să vă agitaţi», le-a spus casieriţa. S-a făcut gălăgie mare, toţi au început să-i pună întrebări. «Chiar a început să mă doară capul», a spus ea după un timp cu o voce de fetiţă răsfăţată… «E obosită, săraca, e și firesc s-o doară, zău așa, i-a luat apărarea o femeie. Se scoală în fiecare dimineaţă cu noaptea în cap, nu-i ușor nici pentru ea.» «Cum să fie ușor, spune atunci casieriţa,

numai că dumneavoastră altceva nu ştiţi, decât să cereţi carne şi gata, şi încă să fie bună, aşa, fără os, fără grăsime, aveţi tot felul de pretenţii, nimeni nu vă poate mulţumi. Scoateţi sufletul din om, nu alta, mă băgaţi în mormânt de-a dreptul»! a zis casieriţa cât se poate de supărată pe toată lumea, își vărsa, ca să zic așa, tot necazul pe noi; iar noi o ascultam, ce altceva să facem, și ca să n-o supărăm și mai tare, ne-am liniștit, n-am mai scos o vorbă. Între timp, a venit și măcelarul, un om gras și cam ursuz. La nimeni n-a dat bună ziua, părea și el cât se poate de supărat pe noi. Nici n-a ajuns bine, că a și început să ascută cuţitele, mânios tare, de-ai fi zis că de-acuma, gata, se și pregătește să ne taie pe toţi, unu nu mai scapă! «Ţi-am spus să nu mai stai de vorbă cu dienţii, i-a spus ei casieriţii, pe noi nici nu ne vedea, de parcă nici n-am fi fost de faţă, și mâinile i se mișcau afurisit de repede, în timp ce ascuţea cuţitele alea… Dar așa îţi place ţie, asta-i plăcerea ta cea mai mare, să trăncănești cât e ziua de lungă, să nu taci o clipită din gură.» «Vă rog să nu-mi faceţi observaţii în public, tovarășe Cristescu, i-a spus casieriţa, jignită foarte. Ce aveţi să-mi spuneţi, îmi puteţi spune între patru ochi, în particular, nu de faţă cu clienţii», s-a repezit ea cu gura la el. Apoi, ca să se liniștească, a început a căuta după te miri ce, la ea în poșetă, s-o întoarcă în fel și chip, roșie la faţă de supărare, cum îi racul. «Lăsaţi-o și dumneavoastră, i-a luat apărarea pensionarul, n-o mai năcăjiţi atât, că și așa o doare capul, mititica de ea. E păcat s-o supăraţi, nu vedeţi cât e de slăbuţă?» Da măcelarul, ce să se lase, avea gură tare afurisită, grăsanu”. «O fi ajuns și ea o persoană, zice, o fi fost și ea avansată și eu nu știu.» Și după aceea, nu după mult timp, a venit și carnea și s-a mai potolit și el. Eu am dat peste o cunoștinţă, o profesoară de liceu, o cunoșteam eu de când am fost internate amândouă la spital la maternitate, și până am ajuns și noi la rând la carne, mi-a spus ea o reţetă de prăjitură cu mere, iară zahăr și cu margarina, în loc de unt. Eu nu mă omor după prăjituri, dar o reţetă mai economicoasă nu strică…”

Își făcu loc pe un scaun în faţa lui, aruncând pe jos o

cârpă murdară. Terminase de povestit întâmplările, și mai vesele și mai triste, de la „coada” și în timp se așternu liniștea. Sprijinindu-și capul în palme, îl urmărea cum mănâncă. „Ar fi cam timpul să pleci – spuse apoi doamna Costinaș. Du-te, spuse ea, să nu întârzii, să nu ajungi prea târziu la spital”. „Da, ar fi cam timpul să plec”, spuse Andrei și se uită și el ia ceas.

„Printre cei aduși ieri de salvare, ii povesti într-una din seri Andrei doamnei Costinaș, era și un bărbat foarte puternic, potrivit să ridice halterele, sau bun de luptător, un tip uriaș. Când am intrat în camera de gardă, sora tocmai îl ajuta să se dezbrace. Trupul lui, cu răni maronii, semăna cu un tapet cu flori întunecate ia culoare. «Cu ce au putut să te picteze așa de frumos»? I-a întrebat doctorul Mihăileanu, cercetându-i rănile cu multă atenţie. Le pipăia pe rând cu vârful degetelor, și cum le atingea, petele acelea întunecate ieșeau mai bine în relief, se colorau în roșu închis. De îndată ce doctorul își îndepărta degetele, își recăpătau culoarea maronie. «Cu ciocanul de tocat carne, domnu’ doctor», a spus matahala și l-a privit pe doctor cu albastrul plin de nevinovăţie al ochilor lui care abia se zăreau. Capul uriașului se umflase, încât ochii se transformaseră într-un fel de dungă îngustă, de un albastru intens. „Ai băut, din pricina asta te-ai umflat, i-a spus doctorul, în timp ce încerca, cu două degete, să-i deschidă mai bine ochii. Norocul tău că te-ai oprit la timp. Dacă ai mai fi pus încă un pahar în gură, crăpai, înţelegi? praful s-ar fi ales din tine!…» «Am băut cu măsură, domnu’ doctor, numai, așa, ca să-mi ameţesc puţin durerea, să nu mai sufăr așa de tare, spuse bărbatul și din nou îndreptă spre doctor privirea aceea blândă și plină de naivitate. Atâta am suferit că n-am mai fost în stare să suport, mă credeţi?» se plânse el și vocea începu să-i tremure ușor. «Și de ce n-ai venit imediat la noi? Ţi-ar fi plăcut să mori așa tânăr, ce zici»? l-a întrebat doctorul, în timp ce cu o mână îi pipăia rănile de pe fese. «Poate că ar fi fost chiar mai bine, domnu’ doctor, asta nu se poate ști», i-a răspuns bărbatul încercând să zâmbească. «Și de pictat, cine te-a

pictat? Cine zici că ţi-a făcut tapetul ăsta de toată frumuseţea?» «Amantul neveste-mi», spuse bărbatul și l-a privit mirat pe doctor, de parcă acest lucru ar fi fost de înţeles de la sine, încât e uimit pur și simplu de o asemenea întrebare. «Și cum zici că s-a întâmplat, hai, dă-i drumul, povestește», i-a spus doctorul care nu se arătă prea impresionat de cele spuse, probabil astfel de scene, nu pentru prima dată îi era dat să vadă. «S-au vorbit amândoi, domnu' doctor, amândoi au pus totul] a cale, amănunt cu amănunt. Eu nu știam nimica, habar nu aveam că ei sunt în dragoste. Eu sunt șofer, domnu' doctor, și sâmbătă dimineaţa m-am gândit să trec pe la măcelărie. Măcelarul era singur și cum am intrat, m-a pocnit cu ciocanul de tocat carne, încât, de durere, am și leșinat. Mi-am revenit eu, dar n-am mai avut nicio putere, și-a putut în felul ăsta să mă picteze, cum spuneţi dumneavoastră, ticălosul… Abia m-am putut întoarce acasă și când m-a văzut nevastă-mea cum arăt, nu credeţi că a apucat-o mila? A început să se jelească și să plângă, și să-mi povestească totul din fir în păr: cum s-a încurcat ea cu ticălosul ăla, cum a folosit el tot felul de ademeneli și șiretlicuri și cum, până la urmă, s-a întâmplat c-a cedat.» «Și te pomenești că ai iertat-o?» a întrebat revoltată la culme sora. «Pe femeie, spuse atunci bărbatul și a zâmbit, mirat că i se pun asemenea întrebări, pe femeie trebuia s-o iert, ce altceva puteam face?» «S-o lași în plata Domnului, spuse furioasă la culme sora, asta trebuia sa faci!» «Ce-ţi trebuie, băiatule, așa o femeie?» l-a întrebat la rândul lui doctorul, în timp ce se pregătea să-i facă o injecţie. «Cum s-o las, domnu' doctor?» a întrebat atunci mirat la culme bărbatul. „Unde vreţi, doamnă, se adresă el surorii, s-o las și cui? și s-a uitat la doctor de parcă l-ar fi rugat să-i sară în ajutor. Dom' doctor știe mai bine decât noi toţi, că-i mai în vârstă, cum e cu femeia și cât e ea în stare să ne facă.» Sora îi făcu o intravenoasă și bărbatul, de durere, începu să geamă încetișor. «Doare, al dracului, a spus el în șoaptă, încercând să se scuze. La mine sunt și tare ascunse venele, mare mirare că le-aţi găsit.» «Acum ai să te simţi mai bine,

a spus doctorul, ai să vezi că n-o să te mai doară.» «De-acuma, ce părere aveţi, domnule doctor, a spus șoferul, încercând să pară mai vesel. Se pare că de-a cuma am scăpat, nu mai mor?» «Da, a spus doctorul și din nou cu două degete, asemeni unui cleşte a încercat să deschidă cât mai larg ochii bolnavului ca să-i vadă mai bine, și în adâncurile ochilor acelora văzu petrecându-se lucruri mult mai complicate decât cele pe care cuvintele bărbatului le scoteau la suprafaţă. Da, spuse el, încercăm și noi, ne dam silinţa, pentru asta suntem puși aici.» «Daţi-vă, domnu' doctor, aprobă bărbatul, că așa e frumos.» Doctorul începu din nou să-i pipăie rănile cu mâinile lui experimentate, iar în dreptul uneia mai în relief, se opriră ceva mai mult. «Aia mă doare cel mai rău», spuse atunci șoferul; se strâmbă de durere și începu, din nou, să geamă încetișor. «Te doare, nu-i așa»? l-a întrebat doctorul. «Mă doare, cum să nu mă doară? spuse șoferul. Cel mai rău dintre toate. Acolo a dat el la început, și se vede că a avut mai multă putere, ticălosul. După aceea o fi obosit și el.» «Ei, acuma, să încercăm să-l dezumflăm, ce zici, soră»? și-a întrebat doctorul ajutorul direct. «Așa gras și frumos n-am fost eu de când sunt, a încercat bărbatul să glumească. Ia uitaţi-vă, a zis el și s-a uitat în oglinda de pe perete, ce piele întinsă am. Ca la fetele mari.» Buzele lui groase, umflate, au încercat din nou să zâmbească. «Și-a pierdut și ea minţile, dom' doctor, a revenit el după aceea la nevasta lui. Măcelarul e copil tânăr și dat dracului, s-a ţinut tot timpul de capul ei, până a amăgit-o și ea, slabă, cum sunt toate femeile, ce să facă, a cedat, își ceru el parcă iertare în numele nevesti-sii, în timp ce sora îl ajuta să se îmbrace. Eu nu-s om rău, dar dacă cineva… spuse el și atunci spre marea mirare, a mea, a doctorului și a surorii, a început să plângă; lacrimile îi curgeau pe obrajii umflaţi, izvorau ca dintr-un izvor din ochii lui minusculi, pierduţi în fundul capului. De ce a trebuit, domnu' doctor, să mi se întâmple mie una ca asta? a început el să se vaite și să-și clatine capul în toate părţile. De ce trebuie eu să pătimesc atâta, spuneţi dumneavoastră dacă dreptu-i asta?» «Stăpânește-

te, doar ești bărbat», i-a spus doctorul Mihăileanu. «M-aș stăpâni eu, domnu' doctor, numai că nu pot», i-a spus el, dar s-a oprit din plâns, s-a liniștit brusc și și-a șters ochii cu dosul palmei. «De-acuma, mi-a spus doctorul, du-I sus, să facă nani. Culcă-l frumos, poate în felul ăsta se mai liniștește.» «Parcă am plumb în picioare, asta o fi din cauza injecţiilor»? m-a întrebat el în timp ce îl ajutam să urce scările. «Din cauza lor», i-am spus eu".

Într-o dimineaţă salvarea aduse la spital un tânăr soldat care, din greșeală, în timpul exerciţiilor, se împușcase în umărul stâng. Rana era superficială, durerile însă erau destul de puternice. Tânărul, cam de vârsta lui Andrei, era un ţăran de pe lângă Turda. După ce glonţul fu extras, doctorul Mihăileanu, în timp ce-i pansa rana, ii vorbi lui Andrei despre un accident tragic care avusese loc în anul când absolvise el liceul.

„Băiatul de care îţi vorbesc, își începu doctorul istorisirea, mi-a fost coleg de bancă, ani de zile: din clasa întâi de liceu până într-a opta. Era fiul unui profesor de desen, unul Ștefériuc Viorel; taică-su era basarabean, căsătorit cu o gorjeancă de-a noastră. Nu-l aveau decât pe Viorel, îl cocoloșeau foarte tare, și acesta era, ca să zic așa, ca o fetiţă. Nu fuma, noi ceilalţi mai trăgeam câte o ţigară, pe ascuns, în W.C.-urile liceului sau în vestiarul sălii de sport – profesorul de gimnastică, un băiat vesel, nu cu mult mai mare decât noi, ne făcea hatârul ăsta; mai mergeam seara – ne puneam mustăţi false ca să nu fim recunoscuţi, la restaurant; ţin minte că eram cu toţii îndrăgostiţi de o dizeuză, una Georgeta, avea niște mănuși de piele pe mâini, așa considera probabil că e elegant, și avea o cămăruţă mică și nostimă, chiar în clădirea restaurantului; se mai întâmpla ca, din când în când, vreunul mai curajos s-o viziteze chiar la ea în budoar… Viorel era, însă, altfel decât noi. Era înnebunit după geografie și taică-su, care îi făcea toate poftele, îi cumpărase, nu-mi dau seama cum reușise să și le procure în anii aceia de sărăcie cumplită – niște atlase nemţești, de dinainte de război, splendide; avea o memorie

extraordinară – cel puţin așa mi se părea mie, care eram foarte prost la geografie; la un moment dat, ţin minte, c-am spus că Ialomiţa se varsă în Dâmboviţa, sau invers, asta probabil din cauză că rimează! Așa că el toată ziua cu atlasele lui, sportiv nu era nici de frică, și îmi amintesc că ne distram grozav – adolescenţii sunt teribil de cruzi, se știe asta – când sărea peste „ladă” ia orele de sport. Purta, bineînţeles, ochelari și se roșea ca o fată, ocoiindu-ţi privirile, ori de câte ori îl priveai drept în ochi, ceea ce îl făcea să pară destul de antipatic. Ciudat, straniu, iar sentimentele mele de băiat sănătos și sportiv erau cât se poate de amestecate în ceea ce îl privea: ţineam la el, eram colegi de bancă de atâţia ani și totuși persoana lui, timidă și întotdeauna ușor transpirată, mă umplea în același timp și de o ușoară repulsie. Reticenţa unui băiat sănătos, cam simpluţ – mă cunosc foarte bine, așa eram, cum îţi spun – faţă de un ins ascuns și complicat care, trebuie să recunosc, mă nedumerea întotdeauna. Știam însă, simţeam asta, că el ţine foarte mult la mine, un fel de afecţiune profundă, gravă, complicată, așa ca el, și eram stingherit și în același timp flatat, din pricina asta. De multe ori, exaltarea ciudată a prieteniei lui mă exaspera. îl repezeam și îmi părea rău după aceea, dar nu eram în stare să mă stăpânesc… Vine, prin urmare, și ziua banchetului. În prima zi, totul a decurs normal: Viorel n-a prea băut, cel mult un pahar sau două și – eveniment – fetele – banchetul era comun cu liceul de fete – l-au învăţat să danseze tango; la vals cam încurca pașii… Numai că am hotărât să consumăm toată băutura, ne-a mai rămas, așa că am hotărât să ne întâlnim din nou a doua zi – numai noi, elevii, noi între noi – fără profesori și nu la local, ne-ar fi costat prea mult, ci acasă la Mircea Munteanu, al cărui tată era directorul policlinicii și avea o locuinţă mai încăpătoare; Șteferiuc, la început, ne-a refuzat, a zis ca el nu mai vine, că și așa a băut prea mult – băuse un pahar sau doua de vin – și-l doare capul. Eu am stăruit însă – n-am să-mi iert niciodată – și până la urmă a acceptat să vie și el. Numai că de data asta – poate și din pricină că

profesorii lipseau – nu s-a mai abţinut ca în seara trecută, și-a dat, ca să zic așa, drumul. A băut adică mai mult decât trebuia. A început să fie foarte volubil și excesiv de stăruitor cu fetele. Până când s-a retras pe un scaun, a amuţit, n-a mai scos o vorbă. «Ce-i cu tine? l-am întrebat. Ce te-ai pleoștit așa? Nu te simţi bine?» «Nu, mi-a spus el, nu mă simt bine deloc. Îmi vine să vomit și mă doare capul. Cred că am să plec acasă.» «Poţi să te duci singur sau să te conduc eu?» l-am întrebat. «Mă duc singur, mi-a spus. Tu distrează-te, n-are rost să pierzi timpul cu mine.» Și l-am lăsat sa plece singur, fapt pe care am să mi-l imput toată viaţa… Noi ne-am continuat petrecerea, până când, la un moment dat, dacă a trecut o oră de la plecarea lui – s-a răspândit zvonul – a căzut, mai bine zis, asemenea unei lovituri de trăsnet, nu știu nici acuma cine l-a adus, probabil doctorului i s-a telefonat de la spital, că Ștefériuc al nostru nu mai este printre cei vii, a fost împușcat din greșeală, în dreptul depozitului de armament – era prin 43.0 santinelă, speriată, văzând că cineva vine drept spre ea și nu se oprește nici după ce l-a somat de mai multe ori, a tras prostește. Glonţul l-a lovit drept în inimă. A murit înainte de-a ajunge la spital. Fetele au început să plângă, iar noi, băieţii, eram de-a dreptul năuciţi de cele întâmplate. Partea îngrozitoare abia de-acum începe: părinţii lui nu știau încă nimica și cineva trebuia să le spună… Niciunul nu aveam însă curajul s-o facem! Până la urmă, doctorul, șeful spitalului, gazda noastră, s-a hotărât să le spună el, numai că nici ei n-a îndrăznit să meargă singur. «Vii și tu cu mine, mi-a spus el mie. Tu ai fost colegul lui de bancă și prietenul lui cel mai bun.» M-am dus, ce era să fac!… Când, am ajuns la mijlocul drumului – locuiau nu prea departe – am început să plâng ca un copil – de fapt asta și eram, dacă stai și te gândești bine – și să-l rog pe doctor să se ducă singur, pentru că eu nu aveam curajul să dau ochii cu părinţii lui Ștefériuc. «Eu sunt de vină, spuneam printre lacrimi, pentru că l-am lăsat să plece de unul singur. Cum o să pot acuma să dau ochii cu ei, ce-o să le spun»? mă jeluiam eu în gura mare… Până la

urmă, m-am dus. Părinţii erau treji – era dimineaţa, pe la cinci – nu dormiseră toată noaptea, aşteptându-l – ţi-am spus că erau cât se poate de grijulii, îl crescuseră ca în vată, o parte din vină, ca să zic aşa… dar la ce să-i mai învinuieşti acuma, mai ales că, în ceea ce mă priveşte… Dar la urma urmei, nu e vinovat nimeni, nici cel puţin sărmana santinelă care a tras prosteşte; speriată sau, cine ştie, poate pe jumătate adormită cum era, a văzut pe cineva apropiindu-se… Probabil, cum a dat de aerul rece, băutura i s-a ridicat brusc la cap şi l-a lovit atât de tare, încât habar nu avea ce face şi unde merge – drumul spre casă nu trecea prin faţa cazarmei – şi din pricina asta n-a auzit nici somaţia cătanei… Am ajuns acasă, cum ţi-am spus – doctorul a sunat, maică-sa a deschis uşa (era îmbrăcată într-un halat galben, cam uzat, cu motive turceşti), şi când a deschis, pe doctor – care a salutat sau nu ştiu ce-o fi făcut – nici nu l-a văzut, drept la mine s-a uitat, probabil puţin nedumerită, că mă vede singur, fără Viorel. «Viorel unde-i»? m-a întrebat repede, şi stătea în dreptul uşii, ne baricada intrarea, de parcă fără Viorel al ei nune-ar fi fost admisă intrarea. Numai că eu n-am ştiut ce să-i răspund şi, cuprins de laşitate, o laşitate izvorâtă din spaimă şi frica – am minţit: «Vine şi el, doamnă», am îngânat. «Şi de ce n-a venit, atunci, acuma cu tine»? m-a întrebat ea repede cu o voce aspră, parca gata să mă certe. Pornisem pe calea minciunii ăsteia stupide, nu mai eram în stare să mă opresc: «l-am spus să vină cu mine, da’ n-a vrut. A zis că se distrează foarte bine şi că mai stă.» «Şi de ce ai venit, atunci»? a întrebat ea din nou şi şi-a strâns halatul – afară era frig – în jurul trupului îmbătrânit. «Am venit după bicicletă, am minţit eu în continuare. Spunea că are o bicicletă nouă şi să vin eu după ea, să ne-o arate şi nouă», am spus repede, bucuros că aveam o minciună de care să mă agăţ. Şi atunci a intervenit doctorul: «S-a întâmplat o nenorocire, doamnă», a spus el în şoaptă şi a căutat privirea femeii din faţa lui. Se pare că ea a înţeles înainte ca el să-i spună despre ce e vorba: s-a întors val-vârtej şi s-a împiedicat în covor, era cât pe-aci să

cadă, probabil ca să-și strige soţul, nu se simţea în stare să primească ea singură vestea: «Vino, repede, a strigat ea, vino, că i s-a întâmplat ceva lui Viorel.» Și atunci a apărut domnul Șteferiuc, era profesorul nostru de desen și era foarte sever cu noi, sever și aspru, probabil că toată afecţiunea înmagazinată în el şi-o revărsase asupra fiului său, nu mai rămânea mare lucru și pentru noi – în pantofi de casă și cu o carte *Ariel sau viaţa lui Shelley* a lui André Maurois, în mână. «De ce strigi așa, dragă»? a întrebat el calm, și atunci ea a izbucnit în plâns, înainte de a afla sinistra veste. Înainte de-a i-o spune noi… «Domnule profesor, a spus atunci directorul spitalului – pot să stau cu dumneavoastră puţin de vorbă, în particular?» «Ba să stai cu amândoi», a strigat ea și s-a repezit aproape la acesta, cuprinsă de un fel de furie oarbă, care izvora, desigur, din marea ei disperare. Pentru că ea, probabil, știuse de la început, încă din clipa în care ne-a văzut pe amândoi apărând în pragul ușii, despre ce era vorba. Știuse ce s-a întâmplat cu fiul ei, cu mult înainte de a i-o spune noi! Numai profesorul ne privea nedumerit prin ochelarii lui cu dioptrii multe și nu era în stare să priceapă. Ceea ce l-a inervat pe directorul spitalului, și probabil că iritarea aceea, pricinuită de totala orbire a profesorului, de năuceala acestuia, i-a dat curaj să vorbească: «L-au dus la spital», spuse el repede. «E la spital? strigă nemulţumit profesorul, de parcă fiul lui și-ar fi luat permisiunea să meargă într-un anumit loc unde el îi interzisese categoric să se ducă. Ce caută el la spital, domnule director, permiteţi-mi să vă întreb?!» a spus din nou profesorul de desen și o mână o ţinea pe clanţa ușii – încă nu ni se făcuse loc să intrăm – iar cu cealaltă își aranja ochelarii pe nas, cu toate că aceștia nu păreau să aibă tendinţa să cadă… Și atunci soţia profesorului, mama lui Viorel, n-a mai putut să suporte opacitatea soţului ei, faptul că el era incapabil să priceapă că s-a întâmplat acel lucru înspăimântător, pe care ea îl știa de atâta vreme: «A murit, ce vrei să se întâmple»? a strigat ea ia soţul ei și a început să-l zgâlţâie cu putere, ca după aceea să se prăbușească, ca o cârpă, în

braţele lui; și chiar atunci eu am văzut bicicleta nouă-nouţă, care era în spatele lor, bicicleta cumpărată de ei cu ocazia bacalaureatului și a absolvirii; o bicicletă de băiat mare; până atunci Viorel umblase cu o bicicletă trei sferturi (o primise cadou de Crăciun – fusesem și eu invitat atunci cu mulţi ani în urmă – și domnul profesor îmi cumpărase și mie un herbar nou), în clipa aceea, am fost cuprins de o cumplită părere de rău la gândul că de-acum înainte Ștefériuc n-o să mai aibă cum să se bucure de bicicleta lui; zadarnic dăduseră ei – adică domnul profesor – banii pe bicicletă, trebuie să fi costat foarte mulţi bani, puși deoparte, la fiecare salariu, cu multă grijă – Viorel tot n-o să se mai poată mândri cu ea. Și la gândul ăsta – cât se poate de sentimental și de stupid la urma urmei faţă de grozăvia celor întâmplate – am început din nou să plâng. «Eu sunt vinovatul! – am strigat – luând pe umerii mei întreaga vină. Nu trebuia să-l las singur!»… Apoi am simţit că, dacă mai rămân acolo, inima mi se sparge de suferinţă. I-am lăsat cu durerea lor și am fugit…”

„Ei, te mai doare?” îl întrebă tânărul medic pe soldat. „Parcă m-a mai lăsat, domnu’ doctor”, spuse soldatul care ascultase și el întreaga povestire. „Până te însori, făcu doctorul gluma obișnuită și destul de nesărată, are să-ţi treacă, fii fără teamă”. „Îmi trece, domnu’ doctor, asta-i sigur, spuse soldatul. Numai prietenul dumneavoastră, săracul, el a avut mai puţin noroc decât am avut eu”, adăugă el. „Da, ai tu dreptate, el a avut mai puţin noroc”, spuse doctorul și ieși din camera de gardă. „Dacă vreţi să-mi potriviţi perna asta, domnu’ sanitar”, spuse soldăţelul, adresându-i-se lui Andrei. Andrei îi îndreptă perna și soldatul, în scurtă vreme, adormi.

Pe bancă, lângă Andrei – se aflau în parcul orașului

— Se așează un bărbat încă tânăr, să fi avut treizeci de ani, și i se adresă acestuia, ca unei vechi cunoștinţe. „De unde mă știe oare? se întrebă surprins Andrei. Unde și când ne-om fi cunoscut? S-ar putea ca ochelarii sa fie de vină. S-ar putea ca din pricina lor – purta niște ochelari cu dioptrii multe

— Să nu-l recunosc”, căută Andrei o explicaţie. Difuzoarele dân parc cântau muzică populară din ţările prietene, apoi muzica se termină și se transmise buletinul meteorologic. „Nu-mi amintesc să ne fi întâlnit vreodată”, îi spuse Andrei străinului. „Eu, în schimb, spuse străinul și cu o mână își potrivi ochelarii – îmi amintesc totul până în cele mai mici amănunte”. Intrigat, Andrei nu știu cum să interpreteze cuvintele ochelaristului. La ce fel de tot făcea, în definitiv, el aluzie? „Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi”, vru el să-i spună, preferă însă să nu lungească discuţia asta cam ridicolă, așa că schimbă vorba. Se plânse, așadar, acestuia – doar nu-i medic, ce m-o fi apucat să-i fac destăinuiri, se întrebă el – c-a început să-l doară gâtul. „În autobuzul cu care mă duc la spital, îi explică, e întotdeauna curent. E un geam spart și…”

— Când ai fost copil ai avut mereu necazuri cu amigdalele, spuse cu totul pe neașteptate ochelaristul spre marea lui surprindere.

Astea de unde le mai știe oare!? se întrebă Andrei mirat și-l privi și cu mai multă atenţie, doar, doar reușește să-și amintească în vreun fel, cine era bărbatul care se așezase pe bancă lângă el.

— Lunea sau marţea, te trezeai foarte devreme, mai ţii minte? în cerul gurii simţeai o durere ascuţită, de parcă te-ar fi împuns un vârf de ac.

— Și mă bucuram, spuse Andrei. Bineînţeles că mă bucuram. Ceaiurile fierbinţi, termometrele reci puse sub braţ, toate astea îmi făceau o deosebită plăcere. Mama se foia neliniștită în jurul patului. Tăiam paginile cărţilor lui Jules Verne cu un cuţit uriaș de bucătărie.

— Cărţile ţi le cumpăram eu, vinerea, când mă duceam la târg la Făget, își reaminti tatăl lui Andrei.

— *Copiii căpitanului Grant,* spuse Andrei și zâmbi.

— Eva Nada îţi spunea să te acoperi cu plapuma până peste cap cât face ea curăţenie, îţi amintești? Aerul rece pătrundea prin fereastra deschisă. Dat puţin plapuma la o parte, Eva Nada șterge noptierele de praf. Prin geamul deschis se vede nucul din faţa casei acoperit cu chiciură.

Toată noaptea a nins și miroase a zăpadă. Cerul e albastru și transparent, ca de sticlă. „Cineva a scăpat un muc de ţigară pe jos, doamnă, și s-a ars covorul, spune Eva Nada. S-a făcut o gaură, ia uitaţi-vă, spune ea și-și trece un deget gros cu unghia murdară, prin gaura din covor. Faceţi bine și nu-i spuneţi lui domnu’ că eu v-am arătat-o, că, dacă îi spuneţi, parcă văd că pe mine se supără”, se roagă ea de mama.

— I-ai promis mamei că te lași de fumat, îţi amintești? Numai că nu te-ai prea putut ţine de cuvânt. După o lună te-ai apucat din nou, spuse Andrei.

— O și văd pe Eva Nada bătând covoarele pe zăpadă, spuse tânărul bărbat. Parcă o aud spunându-i mamei tale: „Bătătorul ăsta nu-i bun de nimic, doamnă. Trebuie să-i spuneţi lui domnu’, dacă merge săptămâna asta la Lugoj, să vă cumpere altul nou. Nici nu pot bate covoarele ca lumea cu el!...” Lunea și marţea te durea, prin urmare, gâtul și rămâneai acasă. *Copiii căpitanului Grant* și *Mihail Strogoff, Cinci săptămâni în balon* și *O călătorie spre centrul pământului...*

— Îmi cumpătai tot felul de cărţi, ce mă mai puteam bucura!

— O femeie minunată, maică-ta. Trebăluind tot timpul în bucătărie, certându-se, așa, din când în când cu Eva Nada. „Parchetul asta l-ai năclăit cu ceară, dar de frecat nu l-ai frecat ca lumea”, zicea ea. „Lasă, doamnă, îi răspundea Eva Nada, că nici dacă e prea alunecos nu-i bine! V-ar plăcea să alunece domnu’ și să-și spargă capul, Doamne ferește”. Și în timp ce copiii îl căutau pe Căpitanul Grant, tu o auzeai pe Eva Nada frecând parchetul în sufragerie; auzeai respiraţia ei precipitată, din pricina efortului, auzeai cum toate lucrurile din vitrină sau din bufet, cum freca ea parchetul, scoteau un clinchet ușor, de parcă s-ar fi auzit niște clopoţei de sticlă sau de porţelan. „Au, că nu mai pot să mă îndrept, așa cârnă am să rămân, se văita Eva Nada. Să nu dea dracu’ să se întâlnească în vreun fel cu mine, ăla care a putut inventa parchetul ăsta”, spunea ea furioasă... îţi mai aduci aminte de ea? Era

tuciurie la faţă și nasul îi era cam mare; dar era o femeie tare blândă și cumsecade. „A zis doamna – spunea ea când îţi aducea ceșcuţa cu ceai – să bei ceaiul ăsta, așa fierbinte cum ţi l-am adus eu acuma. Că dacă se răcește, nu plătește la nimica. Gustă-l să vezi dacă e destul de dulce sau să-ţi mai pun puţină miere de stup… Ei s-or dus la teatru la Făget și m-au lăsat pe mine, să am grijă de toate. N-au treaba, se distrează”! spunea Eva Nada cu invidie dar și cu admiraţie, și stătea lângă tine, pe marginea patului, până tu îţi beai ceaiul. „Nu mă ţine și tu atâta, că nu gat până se întorc ei și să vezi atunci pe doamna cum se încruntă și se supără. Bea-l și tu mai repede…”

— Ai dreptate, spuse Andrei. Frumoase erau zilele acelea când rămâneam acasă, pentru că mă durea gâtul, o adevărată sărbătoare!

— Și cum ai fost bolnav de scarlatina, și mama îţi dădea să mănânci numai cartofi fierţi, îţi mai aduci aminte? Și plângea tot timpul lângă patul tău, de frică să nu mori.

— Nu pot înţelege, spuse Andrei, cum de mă mai doare gâtul. Amigdalele mi le-am scos, în clasa patra primară… Mai ţii minte, tată?

— Bineînţeles, spuse. La un doctor din Cluj, care în timpul „refugiului” profesa la Făget. Aţi așteptat amândoi în sala de operaţie cam mult. O fetiţă cânta în odaia vecină la pian, apoi cineva a strigat-o: „Vino să mă ajuţi să leg borcanele astea”, a spus o voce de femeie și ea s-a oprit din cântat. S-a deschis o ușă – un miros de magiun care s-a prins puţin a pătruns în încăpere – și a intrat doctorul. „Ţi-e frică”? te-a întrebatei. „De ce să-i fie frică? a spus mama. Nici n-o să simtă nimica, e copil mare de-acuma, ne-am înţeles amândoi să fie cuminte…” Numai că doctorul a cam greșit doza de narcotic și s-a cam speriat. Se apleca din când în când să-ţi asculte inima. „Mai respiră”, a zis el. Erai sub efectul cloroformului, bineînţeles. Nu știai nimic din tot ceea ce ţi se întâmplă. O punea pe maică-ta să-ţi ia mereu pulsul.

… Părăsiseră parcul și se aflau de-acum în plin câmp.

Andrei constată că se îndreptau pe jos, nu cu autobuzul, spre spital.

— Cel mai mult ai suferit din pricina dinţilor, spuse tânărul bărbat. Uneori te lăsai să ţi-i scoată – mama făcea întotdeauna operaţia asta – cu un cleşte mare de bucătărie. Eva Nada te ţinea de amândouă mâinile și mama mânuia cleștele! Alteori vă duceaţi cu trenul la Făget – mai ţii minte?

— Și după ce ieșeaţi de la dentist, treceaţi întotdeauna pe la librărie. Pentru fiecare dinte scos, câte o carte.

— Ce fel de cărţi? întrebă Andrei, care uitase o bună parte din aceste întâmplări pe care bărbatul de lângă el și le mai amintea atât de bine.

— De Jules Verne, normal, spuse el.

— Miroseau atât de plăcut cărţile, spuse Andrei, și înăuntru aveau tot felul de ilustraţii.

— Vulturul zburând deasupra unor piscuri, în timp ce copiii căpitanului se ascund într-o viroagă, să nu fie văzuţi, Mihail Strogoff cu lanţuri la mâini și la picioare, iar tătarii, goi până la brâu, cu cercei de aur în urechi și cu priviri fioroase se foiau în jurul lui. Cărţi răsfoite în grabă

— Librăria e peste drum de parc; durerea nu s-a potolit încă de tot, cu vârful limbii pipăi mica rană însângerată. „Ţine batista la gură, să n-ajungă acrul rece”, spunea mama.

— Am uitat cum arăta librăria de care vorbești tu, spuse Andrei. Mi-am amintit insă de domnul Menghele, librarul, pe el îl ţin foarte bine minte.

— Ţi-l amintești, nu-i așa? spuse tata. Mai ţii minte că avea un nas mare, ca ai lui Tănase și când tu te-ai uitat la nasul lui, el a făcut gluma obișnuită a marelui comic;

cu un deget a vrut să dea nasul la o parte, de parcă ar fi intenţionat ca în felul acesta să-ţi facă loc să treci.

— De la domnul Menghele am cumpărat și *Aventurile unui mic marinar,* spuse Andrei.

— O carte cu coperţi albastre, spuse tatăl lui Andrei. Cu o corabie pe copertă, gata să se scufunde, cuprinsă de

furtună. Și cu un băiat pe catarg, care privește în depărtare și face semn cu o batistă albă.

— Nu în vitrină la domnul Menghele am văzut cartea asta, spuse Andrei. Mi-aţi adus-o voi într-o seară, când v-aţi întors de la un spectacol de teatru, de la Lugoj. Aveam temperatură destul de mare, gâtul mă durea parcă mai tare decât de obicei, dar am rămas treaz. La întoarcere, mama îmi povestea întotdeauna și mie piesa pe care aţi văzut-o, era un obicei al ei la care eu ţineam tare mult. Îţi dai seama cu ce nerăbdare vă așteptam… Afară ploua, voi vă scuturaţi pardesiile și umbrelele de ploaie, în hol, și vorbeaţi între voi în șoaptă; vă închipuiau că dorm și nu voiaţi să mă treziţi vorbind prea tare; „Păcat că a fost vremea asta urâta”, a spus mama. „Un spectacol reușit”, ai spus tu. „Cred că Manolescu e cel mai mare actor pe care l-a avut ţara asta. Poate Tony Bulandra a fost ceva mai mare”. „Numai titlul trebuie să mi-l explici și mie, a spus mama. Îţi spun sincer că nu l-am prea înţeles. De ce, adică, „Moartea civilă”? a întrebat ea. „N-ai uitat cumva, la teatru, cartea copilului”? ai întrebat tu, brusc impacientat.

„Cum era s-o uit?! a spus mama. E la mine în poșetă. Nu înţeleg de ce-a putut fi atât de scumpă?!” a adăugat ea.

— Am hotărât să te ţinem încă o zi acasă, și hotărârea noastră te-a umplut de bucurie. Aveai o zi întreagă ca să citești cartea adusă de noi.

Ciudat – se gândi Andrei – să rămâi în amintirea altuia așa cum nu ești în stare să te regăsești în propria-ţi amintire. E ca și cum cineva îţi restituie un obiect pe care l-ai pierdut. Abia când îl primești înapoi, îţi amintești de el.

— Și când ne-am întors de la oraș, după operaţia de amigdalită, cu trăsura domnului Cristea, îţi mai aduci aminte?

— Într-o dimineaţă de primăvară, își aminti bucuros Andrei. Plouase toată săptămâna, dar dimineaţa aceea era senină și luminoasă. Cerul era albastru, pâraiele formate de ploi curgeau vesele. Și în dreptul casei galbene am ajuns-o din urmă pe Florica lui Nandra. Își descălţase pantofii și lipăia prin apa călduţă. Îi ţinea într-o mână, iar

în cealaltă avea o umbrelă mică și roșie pe care o ţinea deasupra capului. „Ce să mă mai urc, a zis ea, de-acuma nu mai e mult, suntem ca ajunși. Numai vă noroiesc trăsura pe degeaba”. „S-a îndreptat vremea”, a zis mama. „Asta-i bine, a zis Florica. Că o fi destulă, ni s-a și urât, vă spun drept, de atâta ploaie”.

Nu se mai aflau de-acuma pe drumul care urca spre spital – de o parte și alta prunii prăfuiţi și uscaţi – drumul pe care Andrei îl făcea în fiecare dimineaţă cu autobuzul, ci, chiar în interiorul spitalului; se aflau, în aripa abia terminată, care nu fusese încă dată în folosinţă, a acestuia; coridorul era pustiu, nu se vedea ţipenie de om. Apariţia celor doi sanitari, în halate albe și în mână cu lanterne aprinse, îl nedumeri pe Andrei mai ales că pe coridor nu era întunerec. Mici și rotunde, ca niște mingi strălucitoare și jucăușe, se mișcau în toate părţile jeturile de lumină ale lanternelor: în stânga și în dreapta, în sus și în jos, de-a lungul ferestrelor. Lanternele alunecară, cu aceeași neostoită neliniște, de-a lungul trupurilor lor. Din când în când> jeturile de lumină se suprapuneau; repede însă se despărţeau din nou. „N-aţi văzut cumva un băieţaș? spuse unul dintre sanitari… A fugit din salon și trebuie să-l ducem în sala de operaţie”. „Ce fel de operaţie? întrebă Andrei. Despre ce fel de operaţie e vorba?” „De amigdalită, spuse sanitarul. Trebuie să-i scoatem amigdalele”. „Nu, n-am văzut niciun băieţaș”, spuse însoţitorul lui Andrei. Una din lanterne zăbovi mai mult pe chipul acestuia, așa că lui Andrei i se oferi prilejul de a-l privi cu atenţie. „Nici vorbă să fie tata, își spuse Andrei. De mirare c-am putut face o asemenea confuzie. Ochelarii sunt de vină, desigur, își spuse el, căutând să se justifice într-un fel. De ce v-aţi pus ochelarii ăștia, domnu’ doctor? îl întrebă pe doctorul Mihăileanu. Era cât pe-aci să nu vă recunosc. Vă schimbă complet expresia feţii!” „E adevărat, spuse doctorul și zâmbi. Mai multă lume mi-a spus același lucru”. Cel de al doilea sanitar interveni din nou în discuţie: „L-am căutat peste tot, spuse el, dar nu reușim să-l găsim. Parcă ar fi intrat în pământ”… „Dar bine, spuse doctorul și cu o mână

își potrivi ochelarii, ar fi cam timpul să-mi spuneţi totuși și mie pe cine căutaţi cu atâta ardoare!?” „V-am spus, spuse sanitarul. Un băieţaș căruia trebuie să-iscoatem amigdalele”. „Azi dimineaţă părea liniștit, spuse celălalt sanitar. Stătea frumos culcat în pat și citea *Copiii Căpitanului Grant”* „E o carte foarte frumoasă. Mi-ar plăcea și mie s-o recitesc”, spuse doctorul și zâmbi. „Nici n-are de ce să-i fie frică, spuse celălalt sanitar. îl adormim cu cloroform, nici n-o să simtă nimica!” Toate cuvintele pe care le spuneau sanitarii, lui Andrei i se părea însă că le aude pentru a doua oară. Parcă ar fi fost vorba de o piesă care se relua după ani și ani de zile: actorii înzestraţi cu o memorie extraordinară, în ciuda anilor care s-au scurs, reușiseră să nu-și uite rolul, ba, din contră, și-l reaminteau din doască în doască, aproape cuvânt cu cuvânt! „Dar bine, ar fi vrut el să le spună, băiatul acela nu mai există…” Vorbele rămăseseră, cine știe din ce pricină, nespuse și sanitarii se îndepărtară. Andrei îi văzu dispărând la capătul coridorului. Agitaţia lor i se păru inutilă și zadarnică. „Lasă-i să-l caute, spuse doctorul care îi ghici parcă gândurile. Tot nu au acuma altceva mai bun de făcut”. Se apropiau de ușa de la capătul coridorului, ușa aceea întredeschisă, care se bălăbănea în toate părţile. O rafală puternică de vânt – undeva era o fereastră deschisă și era curent – o închise, înainte de a se ajunge în dreptul ei. Ferestrele dădeau într-o curte imensă cu arbori înalţi, cu frunzele – era în cele dintâi zile ale toamnei – în cele mai aprinse culori. Soarele puternic le făcea parcă să ardă, păreau niște flăcări aprinse! Acolo în curte, printre arborii aceia bătrâni, se plimbau bolnavii în halatele lor lungi din flanelă cenușie. Unii, sub efectul somniferelor, se mișcau de parcă ar fi fost cuprinși de o imensă oboseală. Alţii stăteau pe băncile de sub bătrânii copaci și, în lipsă de altă ocupaţie, prindeau frunzele în palme, își îngropau faţa în ele. Alţii își aţinteau privirile spre ferestrele mari, prin dreptul cărora treceau doctorii. Întreaga atenţie a tui Andrei era îndreptată spre bolnavii din curte, dar mai ales îl nedumeri ciudata lumină care se putea citi pe chipurile

lor. Un fel de încredere naivă și cu atât mai impresionată din pricina asta; un fel de speranţă profundă și de nimic tulburată, care îi emoţiona până la lacrimi pe Andrei. „Ne vom vindeca, spuneau parcă privirile acestora. Ne vom face bine cu toţii, ne vom însănătoși, ne vom întoarce la mamele, la fraţii și la copiii noștri. Într-o zi – și nici nu-i chiar atât de departe, acel timp iară îndoială – porţile spitalului se vor deschide, portarii ne vor lăsa să ieșim; și, de vreme ce știm că ne iubiţi atât de mult, încât nu puteţi trăi fără noi, ne vom reîntoarce la voi! Așa se va întâmpla de bună seamă!”

— Te mai doare gâtul? îl întrebă ochelaristul.

— Nu, spuse el repede și speriat De ce să mă doară gâtul?

— Tu mi-ai spus, chiar adineaori, că te doare, spuse doctorul mirat de comportarea lui.

— Mi-a trecut, spuse repede Andrei, nu mă doare nimic.

**EPILOG**

— S-a cam înnorat dinspre Coșova, m-aș mira să nu înceapă ploaia până ajungem noi acasă, spuse Maria.

— Cerul mi-a reușit. Așa un albastru nu s-a mai văzut. Poate o idee mai întunecat; totuși, am să-l las așa, mi-e teamă să nu-l stric, spuse Ignasia.

— Nu mai avem mult, draga mea. Dacă n-are întârziere, ajungem înainte de zece. Așa că o să ai timp să-ţi încreţești părul, spuse lulișca cea bătrână.

— Poate că mă împrumuţi tu cu niște bani. Nu-mi trebuie mulţi, o sută de șilingi dacă îţi prisosesc, mie îmi ajung. Vreau să-mi cumpăr niște vopsele și o pensulă mai mare, spuse Honoriu Dorel.

— Până ajungem noi acasă, chiar dacă ne udă un picuţ, nu-i mare bai. Ne mai răcorim, nu strică. Au curs apele azi de pe mine în târg, așa o zăpușeală a fost, spuse Andrei.

— Cutiile astea de la medicamente, te poţi juca cu ele, dacă vrei, spuse doctorul Tisu.

— Să nu uităm să intrăm la Curiac, și să cumpărăm

niște vopsea de ouă, spuse Maria.

— La noapte când vii, sa ai grijă să umbli în vârful picioarelor, să n-o trezești pe tanti Elsa când treci prin dreptul camerei ei, spuse Gudruna.

— Am o voce extraordinară, degeaba râdeţi voi, spuse Ignasia. Dacă vreţi, pot să vă cânt ceva foarte vechi și frumos de la noi din Polonia. Un cântec, foarte, foarte trist, păcat însă că voi n-o să înţelegeţi cuvintele. Pe scurt, e vorba despre o tânără ţărancă pe care o cheamă Hanka și ea are un logodnic pe care îl cheamă Ian. Și el pleacă la armată, la război, departe, departe și plecat a fost, nu s-a mai întors. A murit sau și-a găsit pe alta, nu se știe. Cântecul nu spune ce s-a întâmplat. Și atunci Hanka a înnebunit. Altceva nu făcea cât era ziua de lungă…

V-am așteptat ieri după-amiază, domnișoară Ti li. M-am și grăbit să fie totul gata pe când veniţi dumneavoastră. Aţi uitat, da' nu-i nimic, se mai întâmplă. Facem proha, acuma, cred că o să fiţi foarte mulţumită. A ieșit chiar mai bine decât mă așteptam. Splendid! spuse croitorul.

— E un dans destul de greu. Dar nici băieţi care să fie așa neîndemânatici ca voi n-am văzut! Tu, Honoriu, n-ai pic de graţie. Ţine piciorul întins și nu te mai legăna atâta! Dacă nu te uiţi la mine cum fac, bineînţeles că n-ai să înveţi niciodată. Foarte bine, râdeţi sănătoși, gata, m-am supărat pe voi, nici nu vă mai arăt! spuse Ignasia.

— Anul trecut s-a întâmplat o adevărată tragedie. Ne-au murit toate păsările. După cum vezi, ne asumăm și noi anumite riscuri, spuse domnul Gunter.

— Rămâneţi cu bine, dragile mele, și să nu mă uitaţi!

— Ăsta-i unt, pentru fetiţă, domnu' doctor. E proaspăt, cum să nu fie proaspăt și e tare gras. Să vă fac un pacheţel să-l duceţi mai ușor?… S-a înălţat tare mult în ultimul timp. Am văzut-o ieri la biserică. Mă credeţi ca era să n-o recunosc…

— E o lebădă sacră. Lebăda care trage barca de aur a lui Lohengrin! spuse Sieglinda.

— Așa vine un miros ca de ploaie. Voi nu-l simţiţi?

— După ce moare mama, m-am gândit să vând casa și să mă întorc la Seghedin. Să nu rămân singură printre străini. De neamuri nu ducem lipsă, acolo, acasă la noi. Și ele abia mă așteaptă, spuse lulișca cea tânără.

— Să ne luăm ceva, să nu plecăm numai așa, în spăcel, spuse Ana. Când ne-om întoarce o fi răcoare. Acuma pripește soarele, dar la noapte o să fie frig. Să ne grăbim că trenul nu așteaptă după noi…

— Ce zici de Klimt? Ciudat amestec de rafinament și de prost gust, nu ţi se pare? Pânzele lui seamănă cu niște cutii de bomboane, așa îţi apar ele în prima clipă, nu-i așa? Dacă începi să te uiţi mai atent, însă, lucrurile se schimbă. Senzualismul lui rafinat, pervers, n-aș putea spune că-mi place. Mai degrabă mă intrigă.

— Să udăm puţintel pe jos, să nu se facă prea mare prăfărie, eu așa gândesc, spuse Maria.

— Iertaţi-mă că v-am oprit, dar v-am auzit vorbind românește. Sunt de câteva zile la Viena și nu mă prea descurc. Nu știu o boabă germană. Am dedus, de asemenea, că sunteţi pictori sau că, în tot cazul, vă preocupă pictura. Sunt în drum spre Paris, eu de asemenea…

— Am o echipă de pescari printre bolnavi, care îmi aduc întotdeauna pește proaspăt…

— Aţi întârziat, n-am ce să vă fac, spuse preoteasa. De acuma o să mâncaţi supa reîncălzită. Și vă rog să vă descălţaţi, așa pline de noroi e interzis să intraţi. Am să-ţi dau niște pantofi de casă de-ai mei, draga mea. Dacă sunt prea mici și nu-ţi intră piciorul în ei, lasă-i pentru fetiţă și ţie am să-ţi caut niște pantofi vechi de-a lui popa… Ce-aţi zice voi de niște clătite cu marmeladă de scoabe?

— Nu-i nimic că ești mică, nu trebuie să-ţi faci probleme din cauza asta. Nu toate interpretele lui Wagner e obligatoriu să aibă o sută de kilograme! Nu despre asta e vorba. Vocea ta e cea care mă îngrijorează: e prea dulce, mult prea dulce, draga mea, ii lipsește, ca să spun așa, o anumită asprime, o fărâmă de duritate. Ești născută în sud, și asta, vezi tu, se simte. Soarele sudului ţi-a îmblânzit

vocea. Bineînţeles că nu-i totul pierdut, de încercat, încercăm, altceva am putea face, nu-i așa?

— Stimate domnule Nemoianu, permiteţi-mi să cer mâna distinsei dumneavoastră nepoate, domnișoara Lili.

— De strâns, mă cam strâng. Dar așa e la început, până mă obișnuiesc cu ei. Nu mi-i de asta, da' îmi pare rău după bani, c-au fost destul de scumpi. Curiac ăsta toate e scumpit de la un timp, spuse Maria.

— Acum doi ani, am făcut o plimbare pe Rin foarte lungă, noi două, otata și omama. A fost splendid. Am cântat tot timpul, și otata a fost foarte vesel, făcea glume dintre cele mai reușite, îl simpatiza toată lumea. Una e să vezi Rinul din tren și cu totul altceva să-l admiri de pe vapor.

— Odată, au pescuit un pește uriaș: nu-ţi exagerez dacă îţi spun că era aproape cât un copil. Era viu, se zbătea încă. Din păcate, nu sunt mare amator de pește. Păstrăvii, sunt, în schimb, altceva. Cui nu-i plac păstrăvii…

— La început, ne-a fost mai greu, povesti lulișca cea tânără. Stăm aproape de gară și noaptea nu puteam închide ochii, nu mă lăsau trenurile să dorm. Aţipeam și atunci le auzeam fluierând și săream din somn. Dar cu timpul ne-am obișnuit. Făceam amândouă, eu și mama, flori din hârtie creponată, și de vândut le vindeam bine, nu pot spune. Am fi câştigat noi și mai bine, numai că mama n-a vrut să facă, oricât m-am rugat eu de ea, coroane, pentru morţi. „Eu dacă fac coroane din alea de care zici tu, mă întristez foarte tare și n-am voie, sufăr cu inima, și doctorul așa mi-a spus, când am fost la el, să fiu mai mult veselă decât tristă. Ajungă-ţi și ţie cât câştigăm, nu fi așa lacomă de bani", mi-a spus mama. Așa că a trebuit să renunţăm.

— Honoriu Dorel Raţiu a reușit să elibereze linia și culoarea de orice severitate. A încercat să descentreze compoziţia, s-o facă să explodeze! El i-a deschis tabloului, în adâncime, un nou spaţiu. Substanţa acestei picturi se transformă, încet, încet în poezie; pictorul pare la rândul iui că stă de vorbă cu astrele. Suntem purtaţi pe nesimţite

spre o lume misterioasă. De la primele sale pânze – să amintim celebrul cocoș cu picioare de sticlă, operă care deschide seria capodoperelor de mai târziu – până la…

— Mă gândesc să deschid un fel de școală de pictură, spuse Ignasia. Sunt foarte mulţi tineri plini de har, dar care, în schimb, nu știu să ţină un penel în mână, nu cunosc secretul tainic al potrivirii culorilor. E păcat să nu împărtășesc și altora din bogata mea experienţă. Așa sunt eu, nu pot fi o fiinţă egoistă. Pe cine pot, ajut. Vreau să-mi pun talentul în slujba celor care au nevoie de el!

— Eu zic să trecem pe ia văruţu, înainte de a merge la biserică, spuse Maria, așa cred eu că șade frumos. Te-ai întors și tu de la armată și nici nu te-ai întâlnit cu el, de când ai venit, nu i-ai călcat pragul; să nu spună că ești cumva mânios pe el, să nu se supere. Nu stăm mult, poate că nici nu intrăm. Dacă merg și ei la biserică, îi așteptăm, că-i devreme, n-am văzut pe cineva trecând până acuma, afară de popa, și nici ei n-a trecut de mult. Te-ai fi putut ruga de Meniţă, să-ţi ia el cu foarfecă din păr la spate, c-a crescut cam mare; ai rămas netuns chiar de sărbători. Nu fi și tu așa de delăsător. Acuma, până trece Paștele, cine te mai tunde!

— Ești fată cu liceu, spuse Cora. Putem avea și noi pretenţii. Să știi că n-am să fiu de acord să te măriţi cu oricine. Nici să te grăbești cu măritișul, n-am să te las, să faci tu greșala pe care am făcut-o eu…

— Ignasia! Pentru Dumnezeu, trezește-te odată! Tu n-ai grijă, dormi dusă, și vaca noastră a intrat în lucerna. I s-a umflat burta, tu nu vezi, m-aș mira să nu crape. Abia se mai poate mișca. De când sunt, n-am văzut o fiinţă mai puturoasă ca tine. Tu cât e ziua de mare, ai tot dormi!

— Pe un soare ca ăsta, ușor faci insolaţie. Ne-a povestit mama nouă, odată, ce-a păţit ea când a fost tânără. Cum s-au întors ei cu trăsura de la o serbare și cum ardea soarele, dar era și oleacă de vânt. Mama avea o pălărie cu boruri mari și nu știu cum s-a întâmplat c-a luat-o vântul și drept într-o baltă i-a aruncat-o. Bineînţeles că nu și-a mai putut-o pune pe cap, și soarele era foarte

puternic, ardea cât se poate de tare și din pricina asta mama a rămas cu durerile alea cumplite de cap. Îţi mai amintești de ea cum se plângea, tot timpul că o doare capul? Așa o să păţim și noi, ai să vezi! Pe un timp ca ăsta nu umblă nimeni iară umbreluţă.

— Am fost la Prater ieri, ne-am distrat, ne-am petrecut de minune. Și cu ce te-ai ales dacă n-ai vrut să mergi? Tu zici că tabloul e aproape gata, dar eu nu văd un progres prea mare. Știi că se vinde la Prater porumb fiert, ca ia noi acasă? într-un fel zis, ca la noi acasă, pentru că porumbul ăsta, al nemţilor, nu are niciun gust.

— Nu mai ţin minte din ce m-am trezit. Destul că am auzit ceasul de pe perete cum bate de trei, și de dormit n-am mai putut adormi, parcă a sărit somnul de pe mine, m-am luat cu gândurile. Am dat să mă gândesc la Ion, cum e el acolo singur printre străini, și așa o tristeţe și o durere m-a apucat că am început să plâng. Și atunci soru-mea, Ana, s-a trezit din plânsul ăla al meu și m-a întrebat ce s-a întâmplat cu mine, dacă am păţit ceva că plâng. Taci, tu, i-am spus. N-avea tu grija mea, taci și dormi. Și ea repede a și adormit, și atunci eu m-am furișat din pat și am ieșit pe prispă afară, să mă mai răcoresc. Și era o lună, de se vedea ca ziua; și după un timp, nu mai ţin nici eu minte cât am stat acolo, a început să pălească cerul și să cânte cocoșii. Era cald, vara în luna lui cuptor, și atunci a trecut cineva pe drum, nu știu cine o fi fost și a aruncat un bolovan în părul nostru de s-a umplut drumul cu pere.

— Am fost și la Istanbul, povesti Ignasia. Cel mai mult pot să spun că mi-a plăcut clima. Orientul m-a fermecat, da, ăsta e cuvântul potrivit, pur și simplu m-a fermecat! A apărut, într-o revistă, cu ocazia asta, o fotografie de-a mea; cred c-o mai am, stai o clipă să ţi-o arăt. Ăsta e Bosforul, păcat însă că nu se poate vedea, cât de albastră era apa! Pe măgăruș sunt eu, m-am legat așa cu un turban ca să fac pe nebuna, n-aș zice că-mi stă rău dar nici bine nu-mi stă; iar domnul acesta, care cu o mână se sprijină pe palmier, e un prinţ indian; avea un nume imposibil, nu-mi cere să-ţi spun acuma și cum îi chema. Nu

mă preţuia prea mult ca artistă, dar la ce te poţi aștepta de la niște indieni!? L-am convins totuși, până ia urmă, să-mi cumpere tabloul. Mi-a dat o groază de bani pe el, pentru că la bani nu se uita, era foarte generos.

— Rochia asta e, într-adevăr, puţin cam mare, spuse doctorul Tisu. Dar nu-i nimic, vara e și așa pe sfârșite, cel mult ai fi putut s-o îmbraci de câteva ori. O punem frumos în dulap și până la anul, mai crești și tu; o sa se potrivească de minune, ai să vezi.

— Astea nu-s ţigări pentru mine, domnu' doctor, spuse acarul. Astea sunt ţigări fine. Extra!

— Ai dreptate, se poartă într-adevăr pălării cu boruri mari, dar mie nu-mi sta bine, nu vezi, cu o pălărie ca asta. Am faţa prea rotundă, nu mă avantajează. O femeie trebuie să știe, dragul meu, ce i se potrivește și ce nu. O soţie de medic nu poate să-și pună în cap orice, nu se poate îmbrăca oricum! spuse Cora.

— Acum am ce citi. Mi-a dat Tisu o carte foarte nostimă.

— S-a lăsat ceaţa. Rinul aproape că a dispărut cu totul, aproape că nici nu se mai vede, spuse Sieglinda.

— Nucile astea sunt ori goale pe dinăuntru, ori mucegăite, spuse doamna Costinaș. Păcat pur și simplu c-am pierdut timpul cu ele. Am ales un pumn de sâmburi. Nu-mi ajunge nici pentru un cozonac mai bogat! Și, pe deasupra, s-au și spart greu. N-am avut de lucru!

— Mirele nu prea mi-a plăcut, spuse Maria. E mic și negricios și nici vorbitor nu pare să fie. Așa-i când te mărită alţii. Nu toate au avut norocul meu, să se ducă după cine i-a fost drag.

— Doamnă Costinaș, v-am reparat primusul. De-acuma e gata, nu mai filează!

— De bani nu duc eu lipsă, în privinţa asta fii liniștit, spuse Ignasia. Eu sunt de părere să dăm sfară în ţară, poate că din panii cei mari s-or găsi și din cei fără leţcaie în buzunar și care ar avea niscaiva casteluri de vânzare. Și dacă s-o afla și vreunul din ăștia, eu zic să nu ne uităm prea mult la bani. Ce altceva, spune și tu, aș putea de-

acuma să-mi doresc?

— Bun ar fi fost prunu acuma, spuse Ion, mare prostie am făcut noi că l-am tăiat. Eu am vrut să nu-l tai, dar și tu și mama, atât m-aţi tot bătut la cap, n-am avut ce face, m-am luat după voi și acum, îţi spun drept, îmi pare rău. A aprins parcă Dumnezeu lumea, călduri ca astea n-au fost de când mă știu. Într-o vreme mi-a trecut prin cap să las coasa și să mă arunc în râu așa îmbrăcat. Mult nu mai ţine așa, un ceas, două și se lasă un picuţ de umbră…

— Închipuiţi-vă că am fost student la medicină trei ani de zile! Am abandonat-o, spre marea nemulţumire a părinţilor. Mai ales tata ţinea cu orice preţ să mă vadă medic. Nu m-a iertat, aș putea spune, până a închis ochii. S-a mai împăcat cu ideea, e adevărat, în clipa în care pânzele mele au început să aducă oarecari venituri. A fost tot timpul convins că la mijloc se află o mică escrocherie. A murit, sunt sigur, cu teama că până la urmă o să iasă totul la iveală și am să fiu pus să dau banii înapoi. Înainte de a închide ochii m-a chemat lângă patul lui și mi-a spus: „Eu n-am tras pe nimeni pe sfoară de când mă știu. Mor cu inima împăcată”. Era un fel de avertisment. Mama, săraca, a fost, în schimb, în permanenţă alături de mine. Fiecare succes al meu o umplea de mândrie și de bucurie. Era o femeie fără prea multă pregătire, dar am impresia că a înţeles pictura mea mult mai bine decât atâţia alţii. După ce-a murit, n-am fost în stare să pun mâna pe pensulă doi ani de zile. Mi se părea că nu mai am pentru cine picta, de vreme ce ea nu mai este.

— Ignasia, vino să vezi eclipsa de soare! Te-am mai strigat de câteva ori, dar se vede că dormeai dusă; tu, cum pui capul pe pernă, te și fură somnul! La început a fost cel mai frumos, poate să-ţi și pară rău! S-a lăsat, așa, un fel de umbră și au trecut niște cocostârci mari, au zburat jos, una cu pământul, și aveau aripile albe, cum e neaua. Au scos un fel de sunete ori ce-au fost, ca un fel de trâmbiţat! Eu m-am speriat foarte tare; din cauza asta m-am tăiat și la deget. Cu sticla cu care m-am uitat la eclipsă, cu ce vrei să mă tai!… Helcia și Ștefa s-au ascuns în podul grajdului, ele

n-au vrut să se uite, le-a speriat Jurik, le-a spus că-i sfârșitul lumii, și ele, proastele, atât au așteptat. Au început să strige și s-au urcat repede în pod. Ștefa a călcat nu știu cum, rău, când au ajuns la jumătatea scării era să cadă; îţi dai seama, dacă ar fi căzut de-acolo și-ar fi spart capul precis.

— Când eram fetiţă de vârsta ta, adică ceva mai mare decât tine, veneam adeseori în poiana asta, draga mea. Îmi luam o carte cu mine, uite acolo unde e acum cireșul aceia micuţ aveam obiceiul să stau. Era acolo un copac bătrân, îl trăsnise cine știe cu câţi ani în urmă, era aproape putred și plin de furnici. Niște furnici mari și roșii care pișcau îngrozitor, dar eu eram mult prea atentă la cele citite ca să le simt. E adevărat că brândușele și ghioceii nu-și făcuseră încă vatra aici, flori nu erau ca acuma, se auzea, în schimb, și atuncea susurul apei, și eu mă opream din când în când din citit, cădeam pe gânduri și așa, cu totul pe neașteptate și aparent fără niciun motiv, izbucneam în plâns.

— Wagner nu poate fi cântat de orice precupeaţă de pe stradă, se cere pregătire înaltă. În ceea ce vă privește, sunt mulţumit de voi, n-aţi pierdut timpul degeaba, se simte anul petrecut la Viena. Răgușeala asta a ta, Gudruna, sper totuși să fie trecătoare. Trebuie să vă menajaţi vocea, dragiie mele. Să vă gândiţi tot timpul că e bunul vostru cel mai de preţ, comoara voastră, ca să zic așa. Consider că încă un an de studiu e absolut necesar, ceea ce vă cer, în schimb, este maximum de seriozitate. Studiu și iar studiu, muncă fără preget. Înţeleg că aţi avut nevoie de o mică vacanţă, eraţi și voi mult prea obosite, o scurtă pauză a fost necesară, ca să zic așa, dar de acuma să vă ajungă. Întoarceţi-vă frumos la Viena și cât mai degrabă, nu mai zăboviţi.

— Și atunci ne-am luat la întrecere amândouă, care poate sta mai mult cu capul sub apă? Și lângă o salcie bătrână și noduroasă era apa cea mai adâncă, și Ignasia a zis să intrăm acolo. Eu n-am vrut, mi-a fost frică de șerpi, dar Ignasia n-a avut grijă, a înotat până lângă salcia aceea și s-a băgat cu capul la fund. Am așteptat un timp să iasă

afară, dar degeaba am așteptat, ea n-a mai ieșit. Am crezut atunci că s-a înecat. Am început să plâng ca o proastă, dar n-am îndrăznit să strig după ajutor. Ea însă, fără s-o văd eu, a ieșit tiptil din apă și s-a ascuns în scorbura sălciei. Sta acolo ascunsă în scorbură, se uita la mine cum plâng și se prăpădea de râs.

— Mi-a plăcut anul ăsta la Balta Caldă, nu pot spune, dar mi s-a părut că-i prea multă îmbulzeală. Văru Octavian nici n-a găsit, la început, un loc unde să-și lase cocia, atâta goiomoz a putut fi. Ion ar fi vrut să mai stăm, lui îi place unde îi multă lume și-și petrec oamenii, da mie mi-a fost tare cald, nu m-am văzut ajunsă acasă. Ion nu, că-i mai bine să mergem la Românești unde, așa a auzit el, îi joc marc; au adus niște muzicanţi vestiţi de la Lugoj, că-i tare frumos și-i păcat să nu mergem. Du-te tu și fără mine, i-am spus, că eu nu mă supăr. El singur n-a vrut să se ducă, mi-a spus că nu șade frumos să meargă iară nevastă. Numai lonăruţ a avut obiceiul ăsta, să se ducă singur la toate petrecerile, că i s-a dus vorba. Las că mergem altădată, nu s-or termina petrecerile și sărbătorile, e destul timp și pentru ele…

— O să rămână lefteri, săracii, o să le iau toţi banii. Ei de-un timp încoace sunt și cam uituci, au îmbătrânit, mai uită cărţile, aș putea să-i fraeresc, dar eu nu sunt femeia aia, au noroc mare cu mine. Câteodată se mai întâmplă să mă înfurii, mi se acrește și mie să stau cât e ziua de lungă și să bat cărţile cu ei. Mai duceţi-vă acasă, le spun, de-acuma gata, ajungă-vă, nesătuilor, aveţi și voi nepoţi de crescut, aveţi și voi o familie. Nici bani nu mai aveţi în pungă, cu ce amaru' vreţi să mai jucaţi?! Și atunci ei mă roagă să le împrumut o sumă așa mai mică, până a doua zi; se așază și în genunchi în faţa mea, numai să mă las înduplecată. Sunt slabă, ce să fac, până la urmă cedez …

— Treaba ta, în fond tu te căsătorești cu el, tu şi l-ai ales, știi că mie nu-mi place să mă amestec, spuse lulișca cea bătrână. Dar mie, dacă vrei să fiu sinceră, îţi spun drept că nu mi-a făcut impresie bună. O fi ea de la

percepţie, dar nu are maniere, nu știe să se poarte. Am făcut faţă, nu poţi să spui nimica, l-am servit cu toată atenţia; și când s-a ridicat de la masă s-a scobit tot timpul în dinţi, un mulţumesc n-a știut să spună. Un om trebuie să fie și vorbitor, draga mea; ori el altceva n-a scos din gură, cât am stat la masă, decât da și nu. O vorbă mai spirituală n-a spus. La Seghedin ai fi avut tu alţi pretendent! dar ce vrei să-ţi fac acuma, ideea ta a fost să plecăm… M-am uitat și la cămașa lui, săracu'. Când te duci în vizită, o cămașă tot îţi pui, așa mai ca lumea, un bărbat în astfel de situaţii trebuie să facă impresie, nu poate umbla oricum. Sunt și eu de părerea ta că, de-acuma, trebuie să te măriţi și că nu-i bine să alegi prea mult, dar avem și noi pretenţiile noastre. Nu te poţi mărita, așa, cu oricine!…

— M-am sculat din pat, încet, nu cumva să-l trezesc pe Ion, c-a fost tare ostenit, aseară când s-a culcat a căzut lemn. De-acuma s-a lăsat frigul, mi-am spus, de-acuma gata cu vara. Tremuram toată, am luat bunda, doar mă mai încălzesc. Am făcut focul, dar lemnele erau ude, s-au aprins greu. Am deschis ușa să ies în ocol și mare mi-a fost mirarea când am văzut ca afară era neaua de-o palmă. Nici frunza nu s-a scuturat și a și căzut neaua, cine ar fi crezut! Am închis repede ușa să nu intre frigul și un timp am stat pe un scăunel lângă sobă. Mă uitam când la foc, între timp s-au aprins lemnele alea și-a început să ardă, când la Ion al meu; îmi era drag să mă uit la el, să-I văd cum doarme. Într-un timp s-a întors pe o parte și am crezut atunci că se trezește, da el nu s-a trezit, numai și-a pus o mână sub cap, așa i-a fi fost lui, somnul mai ușor…

— Tata îmi lăsa întotdeauna mie cutiile de la medicamente să mă joc cu ele. Unele erau frumos colorate, dar erau și dintre acelea ce miroseau urât. Ce mi-a dat mie odată în gând, să ie spăl, să nu mai aibă miros. Cartonul s-a muiat și. a trebuit să le arunc. Câteodată se întâmpla ca tata să-mi deseneze pe cartonul acela prinţi și prinţese și mă lăsa să le decupez cu foarfecă.

— Eu, în locul tău, tăticule, nu l-aș lua și pe Titus cu noi, l-aș lăsa acasă ca să-l pedepsesc. Azi ia școală,

domnișoara învăţătoare de două ori l-a scos la tablă și l-a pus în genunchi. Și știi de ce? Pentru că a făcut tot timpul ca pitpalacul, da tare, nu încet, așa de tare că a auzit și domnișoara. Să-l pedepsim, tăticule, să nu-l luăm cu noi ia expoziţia ta, eu așa zic. Sau, dacă îl luăm, știu că nu te lasă pe tine inima să nu-l iei, să nu-l lăsăm să stea în mașină cu noi, în faţă, să stea cu mama și cu fetele, în spate. Trebuie pedepsit, altfel ai să vezi câte o să ai de tras mai târziu de pe urma lui. Și numai tu ești de vină, mama e de aceeași părere cu mine, așa îl resfeţi, ceva de speriat. Și în tabloul tău, dacă vrei să știi, nici nu seamănă, tu l-ai făcut ca un înger și el e dracu' gol!

— Ţi-am pus și niște ciorapi mai grosuţi, la Viena or fi iernile aspre, nu ca pe la noi. Și ai grijă, când, se lasă frigul, nu cumva să umbli fără sfetăr, nu te uita la el că nu-i chiar așa de extra. Nu te lua tu după nemţi, ei pot umbla cum vor ei, ei nu știu ce-i aia frig, M-am uitat astă-iarnă la Willy al lui Polacek: ningea, și el cu capul gol! Și când l-am întrebat dacă nu-i îngheaţă capu', așa fără căciulă, ca să-mi arate câl îi este lui de cald, s-a desfăcut la palton, și până la biserică a mers cu el desfăcut, măcar că erau geruri din cele mari… Așa că tu ai grijă și nu te lua după nemţi!

— Nu știu cum au găsit ei muzicanţii ăștia, mie, vă spun drept, nu mi-a plăcut chiar așa de mult cum au cântat. Nu am vrut să mă amestec, să nu se supere văruţu Octavian, că e! i-a adus, dar, dacă ar fi fost după mine, tot pe ăia de anul trecut i-aș fi luat. Nu știu dacă mai ţineţi voi minte, dar aceia au cântat întruna, dacă s-au fost oprit de două, trei ori și numai atuncea când au fost și ei îmbiaţi cu mâncare și cu beutură. Ăștia de anul ăsta au cântat un cântec, două și gata, s-au și oprit! Ba, la copilul ăla de la torogoată, nu știu de câte ori i s-a tot stricat instrumentul. Și nici cântece multe și din cele mai noi, care se cântă acuma, n-au știut. Așa s-a întâmplat că, după ce-au stat la cină, puţini oameni au mai venit. Pe la două, așa, s-au rărit, că puteai să-i numeri. Mai mult copilandri dintre cei care nu s-au săturat de joc și vreo două trei babe care n-au avut

somn și ie-a fost lor drag să le ţină căputul. Pe ia patru, gata, muzicanţii și-au și strâns instrumentele și n-au mai vrut să cânte. „Avem tren – zice copilandrul de la torogoată – dacă mai rămânem, pierdem trenul, am cântat destul, de-acuma să vă ajungă…” „Am fost ori n-am fost noi înţeleși, cu voi, să cântaţi până se crapă de ziuă, spuneţi pe dreptate și pe omenie, că doar ni-s oameni, nu ni-s așa oricine”, le-a zis văru Octavian. Îi era și lui rușine, el i-a adus, cum știţi. „Păi dinspre Fărășești, dacă bag eu bine seama a și început să se lumineze”, sare atunci cu vorba cel mai bătrân dintre muzicanţi, cel care era și șeful lor. „Voi aicea aţi cântat, nu la Fărășești, eu așa cred, zice atunci văru Octavian. Noi v-am plătit, și de tocmit nu ne-am tocmit, v-am dat atâta cât aţi cerut voi, de domni am fost domni, numai că n-am avut cu cine, de lucrul ăsta îmi pare mie rău? Așa s-au ţinut unii cu alţii în gură. Ai dracului muzicanţi! A mea m-a și certat când am ajuns acasă: „Tu, Ioane dragă, zice, nu te mai pune de-acuma cu copilandrii, că nu mai ești de vârsta lor. Cu cât ai jucat și petrecut să-ţi ajungă, c-a fost destul”.

— Sunt aproape treizeci de ani de când n-am mai fost la Viena, dar orașul mi se pare aproape neschimbat. Dacă n-ar fi atâtea mașini, mașinile, dragul meu, pe timpul acela erau aproape o curiozitate, ţin minte că într-un an Ignasia… dar să revenim la Viena, nu-i așa, să ne reîntoarcem la orașul imperial, pe care tu îl vezi acum pentru prima oară. S-ar putea să ne fi rătăcit puţin, în tot cazul, undeva în apropiere era casa unde am locuit împreună cu un alt student român, tot ardelean și el. Uite ce caraghios lucru, dar am uitat cum îl chema! Ce să faci, dragul meu, au trecut așa de mulţi ani de atunci!… Eram tânăr și nefericit… Ce vremuri, nu-i așa? Gata, te-am purtat destul. Ești frânt de oboseală, probabil. De-acuma e timpul să ne întoarcem la hote). Poate reușim să facem și o baie caldă, înainte de vernisaj. Să-mi aduci aminte să punem la poștă scrisoarea pentru cei de-acasă. De-o săptămână n-au mai primit nicio veste de la noi. Au și ei motiv, nu-i așa, să se neliniștească!

— În pădure m-am întâlnit cu o zână. Era îmbrăcată într-o rochie roz, transparentă și într-o mână avea un buchet de flori mov, legate cu o panglicuţă verde. Tu, Ignasia, mi-a spus zâna, ai să ajungi o persoană foarte vestită! O prinţesă sau așa ceva... Pe cuvântul meu de onoare dacă te mint! S-a întâmplat chiar așa cum ţi-am povestit eu acum.

**Colecţia**

**HOFFMAN CONTEMPORAN**

Fănuș Neagu / îngerul a strigat
/ Emil Bărbulesc*ul* Noi cei care am trădat
2 / Cella Serghi! Genţiane
3 ! Constantin Lucescu! în numele speranţei
4 ! Nicolae Tiţa / Caii Iui Dumnezeu
5 / Cella Serghi / Pe firul de păianjen al memoriei
6 / Mircea Micu / întâmplări cu scriitori
7 / Fănuș Neagu / Scaunul singurătăţii
8 / Emil Bărbulescu / Nicolae Ceaușescu a fost unchiul meu
/ Sidonia Drăgușanu / într-o gară mică
9 / Nicolae Tiţa / Apa morţilor
10 / Cella Serghi / Aceasta dulce povară, tinereţea
11 / Sidonia Drăgușanu! Doamna cu ochelari negri
12 / Cella Serghi / Iubiri paralele
13 / Mircea Micu / Patima
14 / Nicolae Tiţa / îngeri de sticlă
17/ Sidonia Drăgușanu / Jurnalul Aurorei Serafim
/ Cella Serghi / Pânza de păianjen
18 / Dinu Săraru / Ultimul ţăran din Slătioara
! Lucia Demetrius / Triptic. Oglinzi aburite
19 / Lucia Demetrius / Triptic. Portretele au coborât din rame
20 / Lucia Demetrius / Triptic. Ultimul vlăstar
21 / Cella Serghi / Mirona
22 / Zaharia Stancu / Jocul cu moartea
23 / Zaharia Stancu / Uruma
24 / Zaharia Stancu / Desculţ
25 / Lucia Demetrius / Lumea începe cu mine!

28*1* Ovidiu Onisei / Viaţa de „după”.
/ Nicoiae-Florentin Petrișor / Transatlantica
29 / Mihail Soare / Inflexiuni
30 / Marina Costa *I* Soarta mercenarului și alte destine
32*1* Ovidiu Onisei *I* A fost odată ca altădată
33 *i* Radu Sorescu / Opera lui Octavian Paler
34*1* Radu Sorescu / Petre Ţuţea. Viaţa și opera
/ Zaharia Stancu / Dulăii
/ Nicoiae-Florentin Petrișor / Portretul profesorului
35 / Eugen Simion / Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit
36 / Nicoiae-Florentin Petrișor / Ne privesc iubirile care mor
37 / Virgil Carianopol *I* Scrisori către plante
38 / Virgil Carianopol / Scriitori care au devenit amintiri
39 / Ion Saimac / Misterele literei V
40 / Ion Saimac / Dincolo de ţipătul pescărușilor
41 / Ion Saimac / Călugărul
42 / Nicoiae-Florentin Petrișor / Iubita arhitectului
43 / Nicoiae-Florentin Petrișor / Umbra care pălmuia trecătorii
44 / Nicoiae-Florentin Petrișor! O împușcătură în casa scării
45 / Nicoiae-Florentin Petrișor / Valiza cu cărţi
46 / Nicoiae-Florentin Petrișor / Dragostea în vremea baricadei
47 / Nicoiae-Florentin Petrișor *I* Klinica
48 / Nicoiae-Florentin Petrișor / Eleganţa ei părea o ameninţare
49 / Ion Marin lovescu / Nuntă cu bucluc
50 / Dana Manoli / Povestea Siminei Vechi
51 / Sorin Titel / Valsuri nobile și sentimentale
52 / Sorin Titel / Copacul
53 / Sorin Titel / Noaptea inocenţilor
54 / Sorin Titel / Reîntoarcerea posibilă
55 / Sorin Titel / Dejunul pe iarbă
56 / Sorin Titel / Lunga călătorie a prizonierului
57 / Sorin Titel / Ţara îndepărtată

58 / Sorin Titel / Pasărea și umbra
/ Sorin Titel / Clipa cea repede
! Sorin Titel *I* Femeie, iată fiul tău
59 / Sorin Titel / Melancolie
60 / Sorin Titel / Patimile. Scenarii de film
61 / Ana Dobre-Pelin / Secretele Otiliei
62 / Marina Costa / Pribegii mărilor
63 / Fănuș Neagu / Frumoși nebuni ai marilor orașe
64 / Fănuș Neagu / Dincolo de nisipuri
65 ! Gheorghe Zmeoreanu! Regele și regina sistemului solar
66 ! Ion Predescu / Bibliografii asumate
67 ! Nicu Cismaru! Ecoul clipelor de ceară
68 ! Sorin Titel / în căutarea lui Cehov
69 / Iosif Titel / Clipa i-a fost prea repede – Viaţa lui Sorin Titel
70 / Sorin Titel / Herman Melville. Fascinaţia mării
71 / Sorin Titel! Pasiunea lecturii

**Tiarul executat de EDITURA HOFFMAN SRL**
**Tel: 0740.984.910**
**contacledilura Hoffman.ro www.Editura Hoffman. eoni www.Editura Hoffman.ro www.HoffmanPrint.ro**

**Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România**